

קונטרס

ליקוט תורת רבותינו לחנוכה

ברכת טוב

מהרה"ק רבי אריה יהודה לייבוש מאוז'רוב זצוק"ל

אש דת

מהרה"ק רבי משה יחיאל מאוז'רוב חנצין זצוק"ל

באר משה

מהרה"ק רבי משה יחיאל מאוז'רוב חנצין זצוק"ל

יו"ל ע"י מכון 'אש דת'
לרגל חנוכה
תשע"ח

©

כל הזכויות שמורות
All Rights Reserved

תורת רבותינו לחנוכה

ברכת טוב עה"ת

מהרה"ק רבי אריה יהודה לייבוש זי"ע מאזורוב מאמרי חנוכה מתוך פרשת וישב מקץ ויגש

או יאמר בדברי המדרש (נראה רנ"ה פד, ה) כתיב (ישעיה נז, יג) בזעקך יצילוך קבוציך, תני כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו. ואת כולם ישא רוח יקח הבל, זה עשו ואלופיו. והחוסה בי ינחל ארץ, זה יעקב, וישב יעקב (לז, ה).

דהנה כתיב (נראה כט, ה) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. ופירשו^א דהנה כתיב ביעקב (כז, כו) וידו אוחזת בעקב עשו. והכוונה דעיקר בריאת האדם שבא לעולם, לברר הבירורין שנשקעו בכל דבר, וצריך לברר מתחילה עד העקב, דהנה הוא בבחינת אדם וצריך לברר מבחינת הראש עד בחינת הרגלים. ומשום זה בתחילה היו נשמות גדולי הדורות והמוחין, מחמת שהיו מבחינת המוחין והאברים החשובים, ואך עתה שהולכים הבירורין מבחינה התחתונה, לכן יורדים גם כן נשמות נמוכים מבחינת הרגליים^ב.

ולכן מבואר בזוה"ק פקודי (ח"ג נח, ה) דהגאולה תלוי עד דמאמו רגלין ברגלין, דכאשר יבררו מבחינת הרגלים גם כן אז יהיה הגמר והקץ. וזה הכוונה (זכריה יד, ז) ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, רוצה לומר דאז יבררו מבחינת הרגלים דישובו עד בחינת חכמה העליונה, שהוא בחינת זיתים בחינת שמן בחינת חכמה^ג. וזה 'ועמדו' – אין עמידה אלא תפילה (נצרות ו, ז. כו, ז), דעיקר התפילה צריך להיות שבחינת החיות מהרגלים יבררו עם בחינת הר הזיתים לבחינת חכמה עליונה.

וזה: וידו אוחזת בעקב, רוצה לומר דהיה אוחז בבחינת העקביים שהוא סוף מהקדושה, היה אוחז בבחינת 'ידו' שהוא יו"ד דמרמז על בחינת חכמה, כנודע דיו"ד הוא בחינת חכמה^ד, כמ"ש (שמות טו, ה) אז ישיר, ופירש רש"י: עלה בלבו שישיר וכו', למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה. וזה שהיה אוחז בבחינת יו"ד רוצה לומר להעלות כל דבר עד בחינת חכמה, כמ"ש בזוה"ק דכולהון בחכמה

^א אולי היה צריך לומר 'ופירשתי', וראה לעיל פרשת תולדות אות י; או כמו שנדפס 'ופירשו' וראה: תולדות יעקב יוסף פרשת וישב אות ה; מאור עינים פרשת קדושים ד"ה במדרש תנחומא; נועם אלימלך פרשת ויצא ד"ה וישא יעקב רגליו.

^ב ראה שער הגלגולים הקדמה ה.

^ג וראה ביאורו: שער הגלגולים הקדמה טו והקדמה כ; פרי עץ חיים שער הק"ש פרק ג; שער מאמרי רשב"י פרשת פקודי על דף רנד, ב. ורנח, א שבזוהר; שער הפסוקים פרשת בראשית דרוש ב.

^ד ראה: מנחות פה, ב; זוה"ק ח"ג לד, א. לט, א; תיקוני זוהר יג, ב.

^ה מובא הרבה ראה: זוה"ק ח"ב מב, ב. קכג, א-ב; ח"ג י, ב. יז, א. רצ, ב. ועוד.

^ו כוונת רבנו על הנאמר: כולם במחשבה אתברירו, ראה: זוה"ק ח"ב רנד, ב. וראה עץ חיים שער לט סוף דרוש ג: ...כי הנה כל בירורי הפסולת מתוכם הוא ע"י המחשבה וכמ"ש בפ' פקודי ובירר פסולת מגו מחשבה והוא ע"י חכמה וע"י הבינה אשר בחכמה עצמה בסוד הבן בחכמה וחכם בבינה נמצא שהכל הוא בחכמה; וראה

תורת רבותינו לחנוכה

אתברירו, וזה נרמז בשם יעקב גם כן 'יו"ד עקב', דהעקב הוא מעלה לבחינת יו"ד דהוא חכמה עילאה.

ומשום זה נאמר (בראשית לז, כט) לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם 'ישראל', דהוא מרמז על בחינת 'לי ראש', דמעלה כל דבר לשורש ולהראש, דחכמה נקרא ראש, כמ"ש (תהלים קיא, י) ראשית חכמה, דנקרא בחינת ראשית, וכמ"ש בראשית (בראשית ח, א) ותרגום ירושלמי 'בחוכמא'.

וזה שנאמר: וישא יעקב רגליו, רוצה לומר שהעלה כל הדברים מבחינת רגלים, נשא אותם והעלה לשורשם, 'וילך ארצה בני קדם' לבחינת קדמונו של עולם למעלה ראש, שעשה הליכה מבחינת ארצה שיהיה בבחינת וילך עד בחינת קדמונו של עולם, שהוא למעלה מן המדות.

וזה הכוונה כאן, דנודע דאין ישיבה אלא עכבה כמו שאיתא בגמרא מגילה (כא, א), וגם נודע בכתבים^ה דאורות עליונים אשר מעלים ומלקטים מלמטה צריכים להתעכב שני פעמים, אחד בבטן הנוקבא ואחד למעלה, עד שיעלו לבחינת מין נוקבין, ויעקב מכל דברים שבעולם לקט ואסף הכל שיוכל להתעכב, ושיעלו למעלה עד בחינת אב שהוא בחינת חכמה עילאה^ה.

וזה: וישב יעקב (לז, א), שיעקב עשה ישיבה ועכבה מ'ארץ מגורי' שהוא לשון אסיפה, מלשון: אגרה בקציר וגו' (משלי ו, ח), רוצה לומר מכל מיני ארציות אסף וקיבץ כל החיות והניצוצות הקדושים, מכל אשר יש נאסף בבחינת ארץ מכל מיני ארציות הגדול שבעולם, את הכל קיבץ ואסף, 'עד אביו' עד בחינת חכמה שנקרא אב.

וממילא כאשר מקבצים כל החיות אלקית נכלה הרע, שהוא עיקר חיותו מבחינת חיות אלקית הנטמן והנאסף בקרבו, וכאשר מוציאים בלעו מפיו בסוד: חיל בלע ויקיאנו (איז כ, טו), אזי אין בכח הרע להרע עוד, כי נעשה הבל וריק שאין בו כח כלל.

וזה כוונת המדרש ש'כינסו וכינום בניו' אשר הכניסו ואספו וקיבצו הכל אל הקדושה, 'הצילו מיד עשו' הציל הוא לשון הפרשה, רוצה לומר כי הפריש מן עשו בחינת הטוב, ממילא לא היה כח כלל להרע, וזה שסיים: יקח הבל, שנעשה הבל וריק שאין בו חיות כלל. 'והחוסה בי ינחל ארץ ויירש הר קדש' (משלי מז, יג)

עוד: עץ חיים שער יח פרק ה. שער לט דרוש א; טעמי המצות פרשת עקב; שער מאמרי רשב"י פרשת פקודי על הזוה"ק ח"ב רנד, ב.

^ה ראה: זוה"ק ח"א קמח, ב. ח"ב קעה, ב; בחינת לי ראש. ראה להלן פרשת ויחי אות ח שהביא רבנו מספר שערי גן אורח צדיקים (פתח ו דרך א) בשם האר"י: ...ויש לו התחברות בבחינת חכמה בבחינת ישראל 'לי ראש'; וראה להלן פרשת ויגש הערה רז.

^ה ראה עץ חיים שער לט דרוש ב. ד. שער מב שער א פרק ב.

^ט אב דנקרא חכמה ראה זוה"ק: ח"א קיב, א. רנו, א; ח"ב פה, א; ח"ג עה, א. פב, א. רמח, א. רעח, א-ב. רצ, א-ב. רצא, א; תיקוני זוהר לב, א. מד, ב. צו, ב. קו, ב. ועוד.

^י ראה להלן פרשת מקץ אות כ שכתב רבנו: ...'מציל' הוא לשון הפרשה, כמ"ש (בראשית לא, ט) ויצל אלקים את מקנה אביכם וגו'. ומרן זצ"ל נכד רבנו הביא כאן הפסוק (שם לא, טז) העושר אשר הציל, וראה שם דברי רש"י.

תורת רבותינו לחנוכה

שנעשה נחילה מבחינת ארץ^א עד בחינת הר קדשי בחינת קודש העליון^ב והוא הכל על ידי הצדיק.

וזה שסיים הכתוב (ל, ז) אלה תולדות יעקב יוסף, שבחינת יוסף בחינת צדיק^ג, זה הוא המקיים תולדות יעקב, שיהיה מבחינת יעקב תולדות, דנוע דיעקב ויוסף כחדא אזלין וכחדא שריין^ד, דזה הוא ראש הוא"ו וזה הוא משך הוא"ו^ה, בבחינת בוויז תתקטר^ו, שעל ידי הוויז הוא מקושר להמשיך השפע לעולם התחתון.

וזה נוכל לומר פירוש הפסוק (תהלים קט, קה) נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי, והוא מרמז על בחינת חנוכה. דנוע דעיקר מצות נר חנוכה להדליק למטה מעשרה^ז, ומעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ה, ה), ומבואר בספרים^ח דבא לרמז דבחנוכה יורדת הקדושה העליונה עד למטה למטה ממש להאיר לנשמות הנמוכות מאד, כי אז תיקן לבחינת ההוד כמבואר בכתבים^ט, והם בחינת רגלים כנוע^י, לרמז שמבחינת הרגלים שצריך להעלות למעלה, ורק תמיד אנו מעלים בחינת הרגלים למעלה, כי מלקטים החיות המשוקע שם ומעלין אותה למעלה, ובחנוכה הוא להיפך להאיר אור העליון למטה במקום עמידת הרגלים^{יא}.

ועל ידי זה יתבטל הצד הסטרא אחרא שלא יוכלו לקבל אור עליון גדול כזה, בבחינת: וכל הרשעה כולה כעשן תכלה (תפלת העמידה זר"ה ויו"כ), שתכלה מאליה כמו שיהיה לעתיד, ומשום זה נאמר בספרים^{יב} משם הקדוש מקאריין ז"ל, שבחנוכה בשעת הדלקות הנרות נתגלה בחינת מעין אורו של מלך המשיח.

וזה נוכל לומר הכוונה (שנת כ"א, ז) עד שתכלה רגל מן השוק, שיהיה נכלה בחינת הרגלים שהוא מרמז על בחינת: רגליה יורדות מות^{יג} (משלי ה, ה). ועל ידי מה, לזה אמר 'מן השוק', על ידי בחינת שוק שהוא בחינה עליונה מבחינת רגל

^א ארץ שהוא בחינת מלכות, ראה זוה"ק ח"א לא, ב. ועוד.

^ב קודש העליון בחינת חכמה ראה: זוה"ק ח"ב מג, ב. קכא, א. קמה, ב. ח"ג סא, א. רצז, א; מאורי אור מערכת הק' אות ז.

^ג יוסף בחינת יסוד צדיק ראה: זוה"ק ח"ב רנח, א. רעו, א-ב. ח"ג רלו, א. רמד, ב. שב, א. זוהר חדש כו, ב. מד, א-ב. ועוד.

^ד ראה: זוה"ק ח"א כא, ב. קעו, ב. קפ, א. קפב, ב. ח"ב ט, ב.

^ה ראה: זוה"ק ח"א קפב, ב; ח"ב ט, ב; ח"ג עד, ב. רלו, א; תיקוני זוהר מא, א; פרדס רמונים שער ה פרק ב; מגלה עמוקות פרשת וישב.

^ו זמר אזמר בשבחין להאריז"ל לסעודת ליל שבת, והוא מובא בשער הכוונות דרוש ענין השולחן. וראה לעיל פרשת חיי שרה אות י שסיים רבנו בענין זה: ...שיתקשרו הוויז שיאירו ביחד.

^ז ראה: שבת כב, א; שולחן ערוך אורח חיים סימן רעז סעיף ו.

^ח ראה מאור עינים פרשת מקץ ד"ה ויהי מקץ.

^ט ראה: תיקוני זוהר כט, א; פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; סידור האריז"ל כוונת חנוכה.

^י ראה: זוה"ק ח"ג סח, א; תיקוני זוהר יז, א. כט, א. לה, א. סה, א. קכג, א. ועוד.

^{יא} ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; שער הכוונות דרושי חג חנוכה סוף דרוש א; וראה להלן פרשת מקץ אות ט מה שהביא רבנו בענין זה דברי הרה"ק מליאדי.

^{יב} ראה: מדרש פנחס אות א; אמרי פנחס השלם שער ד שבת ומועדים אות: ח, ריח, רכ, רכב; בני יששכר מאמרי כסלו טבת מאמר ב אות טז.

^{יג} ראה לעיל פרשת נח אות טו ובפרשת ויגש אות טו שהרחיב רבנו בביאור הדבר; וראה: עץ חיים שער לד פרק א. שער לה פרק ג. שער לט פרק א.

תורת רבותינו לחנוכה

דהא הוא למעלה מהרגל, רוצה לומר דעל ידי בחינה עליונה שיאיר למטה. וגם 'שוק' הוא לשון השתוקקות, שעל ידי בחינת הארה והשתוקקות העליון שיאיר למטה, יהיה נכלה בחינת: רגליה יורדות מות.

וזה: נר לרגלי דבריד, רוצה לומר 'שדבריד', הוא נר שמאיר 'לרגלי' למטה, לבחינת רגל מאיר בחינת 'דבריד' דהוא בחינת דיבור העליון, בבחינת: בדבר ה' 'שמים' נעשו (תהלים לג, ו), דהוא בחינת יעקב^כ, והוא נחלה בלי מצרים (שנת קח א-ב) שיוכל לעלות למעלה ראש עד בחינת כתר עליון^{כב}, ומשם מאיר בנר חנוכה עד בחינת רגל התחתון.

והוא 'אור לנתיבותי', דנודע^{כג} פירוש הפסוק (ישעיה מג, טז) הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, דבחינת 'מים עזים' מרמז על הסטרא אחרא, רוצה לומר דגם שם נותן נתיבה להנצל מהם. וזה 'אור לנתיבותי' דהוא בחינת אור לבחינת נתיבה, דעל ידי דמאיר בחינת אור ממילא נכלה הרע כמו שאמרנו למעלה, ואת כולם וגו' יקח הבל, שנעשה הבל וריק, דעל ידי שמאיר האור העליון למטה על ידי זה לבד יהיה נכלה הרע, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך^{כד}.

פרשת מקץ

[א]

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, א). יש לרמז בזה כפי אשר הבאתי כמה פעמים^{כה} שהעיקר בכל דבר הוא בחינת הממוצע שהוא מדת יעקב^{כז}, שבחינת אהבה וחסד לבד אינו טוב, שמאברהם יצא ישמעאל, ובחינת גבורה ויראה לבד גם כן אינו טוב שמיצחק יצא עשו. ורק העיקר בכל דבר צריך לילך בקו הממוצע כמבואר ברמב"ם ז"ל הלכות דיעות (פרק א סלכ ג-ז), כי זה עיקר הבריאה והנהגת העולם, ולכן יעקב נקרא בחיר שבאבות? ורק כל זמן שהאדם לא נשתלם במדת האהבה והיראה, אזי לא יוכל להיות לאחוז

^{כד} ראה לעיל פרשת ויצא אות יד שכתב רבנו: וזהו שנאמר: בדבר ה' שמים נעשו. שמים נקרא בחינת יעקב, בבחינת: דרך הנשר בשמים (משלי ל, יט), דהוא בחינת תפארת ישראל כמ"ש בזוהר יתרו (ח"ב פ, ב), שעל ידי בחינת יעקב ניתקן בחינת דבר ה'.

^{כה} ראה: זוה"ק ח"ב קעה, ב. ח"ג סו, ב. קנג, ב. תיקוני זוהר קב, א; ספר הפליאה ד"ה ודע שהזרועות נקראים: ...ויעקב שהוא מבלי סיגים עלה עד למעלה ונאחז בכתר ע"י חכמה ובינה כי הוא הנקרא ו' והוא עולה עם כללו עד כתר עליון וכו' אז והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך הוא נחלה בלא מצרים וכו'; שערי אורה שער ה. ט.

^{כו} ראה: זוה"ק ח"ב רטו, א; ח"ג קעא, ב; זוהר חדש סא, ב; ליקוטי תורה ושער הפסוקים ישעיה מג. תהלים קמד; ראה קדושת לוי לר"ה ד"ה הנותן בים דרך: ...ובמים עזים נתיבה, זו חנוכה, כי עזים מרמז על הקליפה וזו חנוכה וכו', ועל ידי הניסים ונפלאות הקליפה נכנעה לפני הקדושה וזהו בחנוכה.

^{כז} ראה: רבנו בחיי בראשית ד, ז; דרשות הר"ן דרוש ה; חובת הלבבות שער ה שער יחוד המעשה פרק ה; פירוש היעב"ץ אבות ג, ג; תניא ליקוטי אמרים פרק יב. ועוד.

^{כח} ראה לעיל פרשת תולדות אות ז. פרשת ויצא אות יא, יג. פרשת ושלח אות יג. פרשת וישב אות ג, ד.

^{כט} ראה: זוה"ק ח"א רנז, א; וראה עוד: זוה"ק ח"א רנב, ב; ח"ב קעה, ב; ח"ג לא, א. קיז, א; זוהר חדש כו, ב. כז, ב. לא, א. מד, א.

^ל ראה: בראשית רבה עו, א; זוה"ק ח"א קמז, ב. קסג, ב. קעב, ב. קעג, ב. רז, א. ח"ב כג, א. כו, א. מח, ב. ועוד.

תורת רבותינו לחנוכה

בקו הממוצע כי מאלו השני מדות נולד בחינת הרחמים, כמו שכתבתי^{לא} על הפסוק (צראשית כה, יט) ואלה תולדות יצחק וגו' כי משני אלו המדות נולד מדתו של יעקב דהוא מדת התפארת בחינת רחמים^{לב}.

ולכן מבואר בספרים^{לג} דעיקר שהאדם צריך לקדש ולטהר שיהיה בחינת האהבה בשלימות שלא יאהוב שום דבר רק לו ית"ש, וכן בבחינת היראה שלא יירא משום דבר רק ממנו ית"ש. ולכן מבואר בזוה"ק^{לד} דאורייתא או מצוה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא, דעיקר הוא לקדש את אלו הב' מדות, וכל זמן שלא קידש הב' מדות אזי עודנו נסבך בסבך התאוות ולא יוכל להתקבל העבודה שלו לרצון לעלות למעלה.

וזה כוונת הכתוב: ויהי מקץ שנתיים ימים. ד'שנה' הוא מרומז על ספירה דהוא גימטריא כמנין 'ספירה'^{לה}, דכאשר האדם בא לידי קץ שני המדות דהם חסד וגבורה, ופרעה 'חלם', רוצה לומר נתגלה מדת החולם דהוא מדת תפארת, דנקודת החולם הוא בתפארת^{לו}, דשם הוי"ה בחולם הוא בתפארת^{לי} דהוא מדת יעקב. וממילא על ידי זה נתגלה בחינת מחילת העוונות, כפי אשר אמרו חכמי הרזים דבחנוכה הוא גמר החתימה והוא גמר מחילת עוונות^{לז}, וכמ"ש (משלי יט, יא) ותפארתו עבור על פשע, דממדת תפארת יוצא שיעבור על פשע^{לא}, ויעשה מתיבת 'פשע' תיבת 'שפע'.

וכמ"ש (תהלים כה, יא) למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא, שמחמת בחינת הוי"ה ב"ה נעשה סליחת עון, ומדת תפארת הוא בחינת הוי"ה, כנודע דשם א"ל בחדש ושם אלקים בגבורה ושם הוי"ה שורה במדת התפארת^{לב}, וזהו: למען שמך ה', רוצה לומר מחמת מדת תפארת, 'וסלחת לעוני' נעשה סליחת עון, 'כי רב הוא' שהוא כלול מהרבה ענינים שהוא כלול מכל השש מדות^{לג}, וי"ב גבולי

^{לא} ראה לעיל פרשת תולדות אות ז. ולהלן אות ו.

^{לב} ראה זוה"ק ח"א רנז, א; וראה עוד: זוה"ק ח"א פז, ב. קעב, ב; ח"ב פ, ב; ח"ג יא, א-ב. לח, א. רצח, ב; זוהר חדש לא, א. נ, ב.

^{לג} ראה זוה"ק ח"א יב, א-ב.

^{לד} ראה: תיקוני זוהר כה, ב; זוה"ק ח"א כד, א. רנג, א.

^{לה} ראה: עסיס רימונים ערך שנה; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן ככג, ר; מאורי אור מערכת הש' אות סב.

^{לו} ראה: תיקוני זוהר ד, ב. מא, ב. מז, א. קכט, ב; עץ חיים שער ח פרק ג; מאורי אור מערכת הח' אות לא; קהלת יעקב ערך חולם.

^{לז} ראה: תיקוני זוהר קכט א-ב; עץ חיים שער מד פרק א, ג; אור נערב חלק ו פרק ה; של"ה תולדות אדם (ח"א ג, ב); תפארת מדת יעקב ראה הערה ה והערה כ.

^{לח} ראה: בת עין פרשת וישב ד"ה ויהי כמשלש חדשים; מגן אברהם לזאת חנוכה. וראה שכתב שם בין הדברים: ...חנוכה נוטריקון נגמר ונעשה כתיבה חתימה תיום. וגם נוטריקון נכתב ונחתם חיים כל חימים וכל תשעות וכל תזמנים וכל תברכות. ושם בד"ה לכן: ...חתימת כל האדם נעשה ונגמר. ובד"ה וזה ...נזכר ונחתם חסד כל חימים; ליקוטי מהרי"ל (להרה"ק מזאקילקאב תלמיד הרה"ק מליז'נעסק) דרוש לחנוכה. מאיר עיני חכמים שער יג פרק ב בשם זוהר ח"ג רנט, א.

^{לט} ראה: זוה"ק ח"ג קמא, א; שערי אורה שער ה.

^מ ראה: זוה"ק ח"ג יא, א-ב. ועוד.

^{מא} ראה: זוה"ק ח"ג יז, א. רמח, ב. וראה שערי אורה שער ה.

תורת רבותינו לחנוכה

אלכסון מושרשים שם^{מב}, ומבואר בספרים שנקרא משום זה 'תפארת' שיוצא ממנו ענפים ופארות הרבה^{מג}, ולכן יש בו כח סליחת העון ולעבור על פשע, ונעשה צירוף 'מחל' וממילא נעשה צירוף 'חמל', שיחמול על עמו בני ישראל עם קרובו שיוושעו בכל דבר במהרה. והנה עומד על 'היאר', רוצה לומר שיהיו בבחינת 'ראיה'^{מד} שיראו הכל שיוושעו מכל הדחקות והצרות, ואך טוב לישראל סלה.

ועוד נוכל לרמז על פי דברינו כמה פעמים^{מה} בשם א"י הגאון הקדוש ז"ל מאפאלא, על: בני ישראל יוצאים ביד רמה (שמות יד, ח), שתרגומו: בריש גלי, דהכוונה דאם השפע הולך על ידי מדת אברהם או יצחק, הוצרך השפע להיות מכוסה שלא יהיה יניקת החיצונים ממנו, ורק באם שהולך על ידי מדת יעקב יוכל להיות מגולה. וידוע דיש ג' ידות: 'יד הגדולה' הוא מדת אברהם, 'יד החזקה' הוא מדת יצחק, ומדת יעקב הוא 'יד הרמה'^{מז}, ולכן על: ביד רמה, מתורגם: בריש גלי, שכאשר השפע יורד על ידו יוכל להיות בריש גלי בלי לבוש ומכסה כ"כ.

וזה שנאמר שכאשר השפע הולך על ידי מדת בחינת 'חלם' דהוא בחינת תפארת ישראל, אזי: והנה עומד על 'היאר', שעומד בבחינה שיוכל לראות ולא יהיה נצרך לכסות כ"כ, ורק שיוכל לראות את האור ושפע האלקי השופע בכל דבר, והשפע יוכל לילך לעולם הזה לעולם עשיה גם כן שיוושעו בכל דבר ברוחניות וגשמיות ובני חיי מזוני רויחי במהרה.

[ג]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ח). ונראה לומר בכוונת הכתוב, דהנה אנו אומרים בעל הנסים: ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה. מהו הלשון: ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. וכי נצרך לכבוד, ומהו שם גדול. וגם תיבת 'בעולמך' מיותר. וגם מהו: ולעמך ישראל וכו', שנשמך לאלו הדיבורים ולך עשית וכו', מה שייכות זה לזה. וגם מהו הלשון: כהיום הזה.

אך נראה על פי דברינו על נוסח התפילה בנוסח ספרד בסוף השמונה עשרה (אלקי נאור): יחד שמך בעולמך בנה עירך וכו'. בהקדם דברינו לפרש הפסוק (צלאשית 3, ג) אשר ברא אלקים לעשות שדקדקו על תיבת 'לעשות', ורש"י פירש: המלאכה אשר נצרך לעשות בשביעי קדם ועשאה בשישי, ויעוין (שס) ברבנו אבן עזרא והרמב"ן ז"ל שנדחקו בזה.

^{מב} ראה: ספר יצירה פרק ה, ו; זוה"ק ח"א עו, ב; ח"ב נח, ב. סב, ב. סד, ב. סו, ב; ח"ג עח, א. קלח, א; ספר הבהיר אות צה; וביאורו ראה: שערי אורה שער ה; פרדס רמונים שער כא פרק וז, יד; עץ חיים שער ה פרק ז.

^{מג} ראה: שערי אורה שער ה; פרדס רמונים שער א פרק ב. שער כ פרק א. שער כא פרק ו; הובא בשל"ה בית ה' (ח"א ה, א).

^{מד} 'היאר' אותיות 'ראיה' כמו שכתב רבנו להלן בסוף מאמר ג ובסוף מאמר ה. ועוד?.

^{מז} ראה לעיל פרשת ויצא אות ב, ולהלן בפרשה זו אות ו.

^{מו} ראה: זוה"ק ח"ג רכו, ב. רמו, ב. רפג, א; תיקוני זוהר ט, א; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן קלג.

תורת רבותינו לחנוכה

ופירשנו על פי הקדמת הבעש"ט ז"ל^מ ומבואר עוד בקדמונים גם כן^{מח} על: לעולם ה' דברך ניצב בשמים (תהלים קיט, פט), שהדבור עומד עוד ומחייהו ומקיימהו וזהו חיותו, וזה: אשר ברא אלקים 'לעשות', רוצה לומר שעומד עוד לעשות יעוין בדברינו למעלה^ט.

וידוע^י דכל בריאת שמים וארץ היה על ידי אותיות, ואלו האותיות עומדים עוד ומחיים כל דבר, שכל דבר נברא על ידי אותיות וזהו חיותו וקיומו. ועיקר בנין הבית המקדש הוא על ידי שמות הקדושים המאירים על מקום קדוש הלזה^{נא}, כי כל הספירות הם משמות הקדושים^{נב}, וחרבן הבית היה על ידי שנתפזרו האותיות ולא היו ביחד. וזהו: יחד שמך בעולמך, שכאשר יתייחדו יחד שמך שהוא בבחינת העלם וכיסוי, ועל ידי זה יהיה בנה עירך ויסוד ההיכל.

וידוע דברי נזר הקודש^נ כי הגאולה אי אפשר להיות רק בצירוף המורה על רחמים, ולזה יש סידור והנהגה על פי מערכות השמים והכוכבים שיוצרך להיות עד שיאיר זה הצירוף והאור, וכאשר השי"ת רוצה לגאל את ישראל אזי עושה שזה הצירוף יאיר מקודם. וזה פירוש הפסוק (ישעיה ס, כג) אני ה' בעתה אחישנה. ומבואר בגמרא (סנהדרין לא, ב) זכו אחישנה וכו', לפי זה היה לו לכתוב אחישנה בעתה, אך לפי דברינו אתי שפיר דאמר הכתוב דאם יזכו, 'בעתה' אשר נצרך להיות אחרי כן, 'אחישנה' יחיש ויראה שיהיה עתה.

וזהו כוונת התפילה: ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, רוצה לומר שבתוך עולם העשיה עשית גם כן שיהיה השם גדול וקדוש, שהיה בבחינת העלם וכיסוי עד עתה, עשית שיהיה שם גדול וקדוש, שיהיה ביחד השם בבחינת גדלות, שכאשר נתפרד ונתפזר השמות אינו בבחינת גדול, ורק כאשר יתייחדו אזי יהיה בבחינת גדול וקדוש. וממילא על ידי זה יהיה 'לעמך ישראל תשועה ופרקן', כי כאשר נתפזרו יוכלו החיצונים לינק מזה, ורק כאשר נעשה וניתקן שם גדול וקדוש, על ידי זה ממילא נעשה תשועה ופרקן. וזהו: כהיום הזה, שכאשר בא השי"ת לעזר לעם קרובו, אזי זה השם שנצרך להאיר אחר כך, מאיר כהיום הזה תיכף ומיד.

^{מז} ראה: אור תורה פרשת בראשית; מגיד דבריו ליעקב אות עד; תניא שער היחוד והאמונה פרק א; עבודת ישראל דרוש לשבת תשובה; באר מים חיים פרשת בראשית א, ז; בעש"ט על התורה פרשת בראשית אות מח-נא. ובפרשת עקב אות ב.

^{מח} ראה להלן אות טז שהביא רבנו דבר זה ממדרש תהלים (שומר טוב) מזמור קיט; וראה לעיל פרשת נח אות יז שציין לזה את דברי הזוה"ק ח"ב צא, ב יע"ש.

^{מט} ראה לעיל פרשת בראשית אות ד.

^נ מובא הרבה ראה: ברכות נה, א; ספר יצירה פרק ב. פרק ה משנה ו; זוה"ק ח"א כט, ב - ל, ב. לח, א. רד, א; ח"ב רלד, ב; זוהר חדש פח, ב; וראה: עץ חיים שער ה פרק ג, ה; תולדות יעקב יוסף בהקדמה. ובתחילת פרשת בראשית; וראה לעיל פרשת בראשית אות ד שהאריך והרחיב רבנו בביאור ענין זה.

^{נא} ראה: זוה"ק ח"ב ח, א. ט, ב - ג, א. קנב, א. רלז, א. ח"ג יז, א-ב. עה, א.?

^{נב} ראה: זוהר חדש לד, ב; תיקוני זוהר צא, ב. קכ, א. קכז, א; עץ חיים שער ה פרק א-ז. שער ט פרק ז. שער מב שער א פרק א-ב. ה. ועוד.

^נ הובא בערבי נחל דרוש ג לשבת הגדול

תורת רבותינו לחנוכה

והנה כתיב בהושע (ו, ז) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה, שפירושו^{יד} שמרמז על שני חורבנות שנחרבו, ורק ביום השלישי יקימנו ונחיה בחינת קומה שלימה ונחיה בחינת חיות. וזה פירוש הכתוב כאן שכאשר אדם מצטער על חיות שני חורבנות שנחרבו, ומה יהיה התכלית והסוף לקץ אריכות הגלות, וזהו 'יהי מקץ', רוצה לומר שהאדם נותן אל לבו מה יהיה התכלית והקץ, 'שנתיים ימים' ששני פעמים אנחנו בגלות, ואזי גורם: ופרעה חלם, 'פרעה' לשון התגלות^{יב}, רוצה לומר שנתגלה הקדושה עליונה, ולכן יהי מקץ שנתיים ראשי תיבות 'שמו', שגורם להתגלות שמו הקדוש בבחינת: יחד שמך בעולמך.

והנה עומד על 'היאר', רוצה לומר שנתגלה שיהיה בחינת 'ראיה', כמ"ש (ישעי' מ, ה) וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר, כי זה עיקר התפילה שיתגלה כבוד שמים, וזה: והנה עומד, אין עמידה אלא תפילה (צרכות ו, ז, כו, ז), שיהיה עיקר התפילה שיתגלה כבוד שמים, כמו שמבואר בשם הבעש"ט ז"ל שלעתיד יהיה בבחינת ראיה^{יג}, וזהו: על 'היאר', אותיות 'ראיה' שיהיה בבחינת ראיה על ידי שיהיה 'שמו' ביחד הנרמז בראשי תיבות יהי מקץ שנתיים [ויתקן עולם במלכות שדי ומלאה הארץ ויהיה הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון].

[ד]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ה). דהנה איתא בגמרא (שנא כא, ז) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל וכו', ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול וכו'. ולכאורה משמע ששאל על מה נקרא תיבת 'חנוכה', ועל זה לא השיב כלום שנקרא שם חנוכה, שאדרבה על שם המנורה היה צריך להקרא שם אחר, ושם 'חנוכה' כפי שכתבו^{יד} מורה על חנו כ"ה, שנחו מהמלחמה, ולא יורה על שם הנס במנורה.

ונראה דהנה מבואר בספרים על פסוק: וחסידיך יברכוכה (תהלים קמה, י), שרומז על 'יברכו כה'^{יז}. שכמו שהוא ובאיזה אופן ומעמד שעומד האדם, כן צריך לברך ולקבל באהבה, כי בודאי הוא טוב כן^{יח}. וזה פירוש גם כן (תהלים קמד, טו)

^{יד} ראה: שם □ הושע ו, ב. ברש"י, רד"ק, ובמצודות דוד; נועם אלימלך פרשת מקץ ד"ה או יאמר ויהי מקץ; אגרא דכלה בתחילת פרשת מקץ.

^{יב} ראה להלן אות ה' שכתב רבנו: ... 'פרעה' לשון התגלות, כמ"ש בזה"ק (ח"א רי, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין ... לשון: פרעה אהרן (שמות לב, כה) שנתגלה האור.

^{יג} ראה תולדות יעקב יוסף סוף פרשת וישלח שהביא בשם הבעש"ט ... אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד בימות המשיח, והיינו שיהיו עיניך רואות מוריד (ישעיה ל, כ), שיראו אותיות התורה והתפלה שלומדים ומתפללים לנגד עינים שהם עולמות מצוחצחות וכו'; וראה בעש"ט על התורה פרשת שמות אות טז.

^{יד} ראה: ר"ן על הרי"ף שבת ט, ב. (בדפי הרי"ף); טור אורח חיים סימן תרע.

^{יז} ראה: זזה"ק ח"ב עט, ב; ח"ג קמו, א. רסז, א; זוהר חדש דף פה סוף עמוד ב.

^{יח} ראה באר משה (למרון זצ"ל נכד רבנו) בראשית פרשת וירא עמוד תסג שהביא דברי רבנו אלה, ללא הרישא: ש'יברכוכה' רומז על יברכו כה. ולאחר העיון נראה דזה לחוד וזה לחוד, דדברי הזוהר (ראה הערה מה) ש'יברכוכה' רומז על יברכו כה זה לחוד, ועל זה העמים רבנו חידושו: שיברכו כה שכמו שהוא ובאיזה אופן וכו'.

תורת רבותינו לחנוכה

אשרי העם 'שככה' לו, שרומז: ש"ך 'כה', דעל ידי שהאדם נקבע בלבו שכה צריך להיות והוא מהשי"ת וכך טוב, על ידי זה נמתקין הש"ך דינים הנודעים^פ.

וכמאמר הכתוב (תהלים קמז, ג-ד) צרה ויגון אמצא, ובשם ה' אקרא. דאף בצרה ויגון אמצא שם שם ה', 'ואקרא' הוא לשון זיווג, כמו שתרגום על: וקרא זה אל זה (ישעיה ו, ג), ומקבלין דין מן דין, רוצה לומר שאף שם נתייחד הכל והוא מהשי"ת, וממילא הוא טובה.

וזה פירוש הפסוק (תהלים טז, ח) שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. דהענין הוא כמ"ש **הבעש"ט ז"ל** הובא דבריו בדגל (פרשת וילך. וזהפסוק פרשת כי תצא) משל למלך שעשה סביביו מחיצה של אחיזת עינים, ונדמה שיש בשם מחיצות וחומות של ברזל ודוכים ואריות וכדומה, עד שבא בנו יחידו האהוב אצלו וצעק אבי אבי למה אתה מסתתר כל כך בכמה כיסוים ומחיצות, עד שנתגלה אביו אליו וראה שאין שום מחיצה, ורק שעשה נגד המסטינים שלא יוכלו להתקרב אליו יעו"ש.

וזה הכוונה גם כן 'יברכו כה', שבאמת אין שום דבר, וכאשר הוא עומד הוא טוב באמת, ורק שנדמה כך לאדם שיש הסתרת פנים, וזה 'יברכו' באמת 'כה' כמו שהוא, ואין צריך לעשות שום דבר ולהפך ולשנות הדבר, רק כאשר הוא כן הוא טוב.

וזהו: שויתי ה' לנגדי תמיד, ששזה הכל ואין שום דבר צד נגדיות, שזה הצד שנראה לכאורה 'לנגדי' גם כן שזה, כי באמת חפץ חסד הוא (מכאן ז, יח), 'כי מימיני' כי באמת הכל ימין, 'ובל אמוט' שאין שום בחינה שיהיה יוכל להיות נמיה ונפילה^{פא}.

וזה פירוש הפסוק (צראשית כג, ה) ואני והנער נלכה עד 'כה', שרמז להם: שבו לכם פה עם החמור, שתשבו עם בחינת החמור, לשון: חמור הדבר, שהוא לשון גבורה, עד ש'אני והנער נלכה' עד שנביא לבחינת 'כה', אזי נופל הכל, כל החומרות וכל הגבורות, שכאשר יודעים שאלופו של עולם שוכן בזה אזי נופל הכל.

וזה פירוש (צועל איסיס) ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רוצה לומר שבעת צרתם שנדמה להם שהוא צרה, שם גופיה 'עמדת להם' שהעמדת והראת אותם שאתה עומד שם, ורק נדמה להם כך באחיזת עינים.

וזה כוונת הגמרא: מאי חנוכה וכו', דבאמת השמן היה מונח שם מכבר והם לא ראו אותו, ומצאו אותו במקומו וראו שבאותו מקום גופיה יש הישועה, ואין צריך לחפש ממקום אחר ולעשות פעולות לזה. וזהו כוונת 'חנוכה' חנו 'כה', רוצה לומר

^פ ענין ש"ך דינים ומיתוקם על ידי הה' דנעשה שכ"ה הוא מזוה"ק וראה ביאורו באריכות: עץ חיים שער יח פרק ה; שער מאמרי רשב"י פרשת בא על זוהר דף לח ע"ב שורה ה'; שער הכוונות דרושי העמידה דרוש ה. דרוש הפסח דרוש יא. ועוד.

^{פא} ראה להלן פרשת ויגש אות יד שהביא רבנו פירוש זה בשם התולדות יעקב יוסף פרשת ויחי אות ג.

תורת רבותינו לחנוכה

שהיכן שהאדם עומד, יוכל לחנות ויהיה לו נייחא ונחת רוח, ואין צריך לחפש ולעשות תחבולות כלל וכלל, ורק במקום שעומד ובאיזה בחינה שהוא כן הוא טוב באמת.

וזה פירוש: תמים תהיה עם ה' אלקיך (דברים יא, יג), שכאשר תדע שה' אלקיך עומד עמך במקום שאתה שם, תראה שהכל תמים ואין שום דבר צרה ויגון והתנגדות כלל. וזה יש לפרש בפסוק כאן: ויהי מקץ שנתיים ימים, רוצה לומר כאשר האדם מקיץ מזה שישן השנים והימים שלו וחוזר בתשובה, אזי רואה 'ופרעה' כל מין 'פה רע' שנדמה לו, היה רק 'חולם', כמו כאשר נראה לאדם בחלום ובאמת אין שום דבר, כך כל מיני רעות שנראה ונדמה לו הכל הוא חלום ובאמת אין שום דבר רע.

וזה: והנה עומד על היאר. שרואה שעומד מתחילה תיכף אצל זו הבחינה ואין שום דבר באמת, רק שנדמה לו כן והיה כסומא בדבר ולא ראה אותו, ואך באמת עומד מתחילה גם כן על 'היאר' על זו הבחינה 'ראיה'^{סב} שרואה כעת שאין שום דבר.

וזה פירוש הגמרא (סוכה נג, ב) רשעים 'נדמה' להם כחוט השערה, שבאמת אינו אף כחוט השערה רק שנדמה להם כן כחוט השערה, שבאמת אין שום דבר חוצץ ומסך מבדיל בין ית"ש לבין ישראל עם קרובו כמו המושל בשם הבעש"ט ז"ל. [ויהי רצון שימתקו כל הדינים בשורשם ונזכה להמשיך שפע דלעילא ברוחניות וגשמיות לעבדו ית"ש בהרחבה ובנחת כרצונו הטוב אמון כן יהי רצון].

[ה]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ב). ודקדקו המפרשים^{סג} למה כתיב 'מקץ וימים', היה די לכתוב ויהי בשנתיים. וגם למה נכתב 'ופרעה חלם' שהוא לשון הווה ולא כתיב ויחלום פרעה. אך נראה שרמזה התורה ענין הדלקת נר חנוכה. דהנה איתא בגמרא (שבת כה, ז) הדלקת נר בשבת חובה, ופירושו דלא תימא דהוא מצוה, ואי בעי עביד המצוה ואי לא לא, לכן אמר דהוא חובה דמחויב להדליק.

אך בספרים פירשו^{סד} על דרך הרמז, דהנה כתיב (תהלים סה, ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון 'חצריך' נשבעה בטוב 'ביתך' קדוש 'היכלך', ונמצא דיש בקדושה 'חצר בית והיכל', בתחילה לשכון בחצר ואחר כך בבית ואחר כך יוכל לכנוס בהיכל.

ומבואר בסידור (סידור האריז"ל, כוונת הכנת נר) שנה שבת בבינה, 'חובה' גימטריא 'אהיה' שהוא בבינה. וחצר נקרא בתי בראי נצח הוד, כמבואר בכוונות^{סה} על עירובי חצירות שנצח והוד נקרא בתי בראי, ועירוב הוא לערב עם

^{סב} 'היאר' אותיות 'ראיה' כמו שכתב רבנו בסוף מאמר ג ובסוף מאמר ה ועוד.

^{סג} ראה מפרשי התורה בפסוק זה (מא, א): רשב"ם, רבנו בחיי, חזקוני, בעל הטורים, שך, אור החיים. ועוד.

^{סד} ראה זה"ק ח"א צד, ב.

^{סה} ראה: טעמי המצות פרשת בשלח; סידור האריז"ל כוונת עירוב.

תורת רבותינו לחנוכה

יסוד, ובתי גואי נקרא חסד גבורה ולערבם עם מדת התפארת. ונמצא 'חצר' נקרא נצח הוד יסוד, 'ובית' נקרא חסד גבורה תפארת, 'והיכל' הוא למעלה בבינה בשלשה ראשונות^{סו}. וזה: הדלקת נר בשבת חוב"ה ראשי תיבות חצר בית היכל, שעל ידי הדלקת נר שבת יוכל לקשר עצמו עד בחינת היכל, בתחילה יכנס בבחינת חצר בהיותו בשדה כנודע^{סז}, ואחר כך יוכל לכוון בבית עד בחינת היכל. והנה בחנוכה בעל הנסים נכתב: ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך. ולמה נכתב בחצרות הלא המנורה היה בהיכל, ושם היו מדליקין בפנים. אך נראה דהנה נודע בכונות^{סח} דחנוכה היה תיקון ההוד, להמשיך למלכות מבחינת תיקון ההוד עם הנצח, כי הנצח ענף החכמה ולכן מדליקין בשמן שהוא בחינת חכמה, ומתתקן תיקון ההוד באור הח' ימים. והם נקראים בחינת חצר כמבואר למעלה, ולכן אמר: והדליקו נרות בחצרות קדשך, שאף בחצרות בחינת נצח והוד, תיקן שיהיה בחינת קודש^{סט}, להמשיך מאור עליון למטה עד בחינת נצח הוד יסוד ולהמשיך למלכות זאת.

והענין הוא דמצות נר חנוכה להדליק למטה מעשרה (שבת כג, א; שו"ע או"ח תרע"א ס"ז), והלא מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ה, א). אך מבואר בספרים^ע דזה הוא באמת הענין מחנוכה, דמבואר בכתבים (פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ז) דענין חנוכה לא להעלותה למעלה, כי אין אנו מעלים אותה ממקומה כלל, אלא בהדלקה שאנו ממשיכים אור עליון למטה וכו', ולפי שאור עליון וקדוש יורד עד למטה במקומה ששם מציאות החיצונים, ואנו חוששים שלא יאחזו החיצונים באור עליון, לכן אסור להנות ולהשתמש כנגד אורה עכ"ל. נמצא בהדלקת נר חנוכה נמשך האור העליון למטה, ומשום זה המצוה למטה מעשרה, דבמקום התחתון והנמוך מקום אחיזת החיצונים, להדליק ולהמשיך אור עליון ולסמא עיני החיצונים^{עא} שלא יוכלו ליניק מהאור הזה.

ומשום זה אמרו בגמרא (שבת כא, ז) פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה. הרמז בזה דהנפשות והרוחות הנמוכים והפחותים, אשר נשקעו הרבה לתתא ובעמקי שאול, ואין יכולים להעלותם ולהדליקם אף בשבת קודש, יכול הצדיק והאיש הישראלי העובד את השי"ת באמת, להעלותן ולהדליק את אלו הנפשות והרוחות הנמוכות והשקועים במעמקי ארץ על ידי הדלקת נר חנוכה, כי אז האור העליון יורד למטה, ואזי יוכל להאיר גם לאלו הנפשות השקועים שם, כי מצא מין את מינו וניעור^{עב}.

^{סו} ראה: זוה"ק ח"ב מג, ב; פרדס רמונים שער כג פרק ה ערך היכל; מאורי אור מערכת הה' אות יא; קהלת יעקב ערך היכל.

^{סז} ראה: שער הכוונות דרושי קבלת שבת דרוש א; פרי עץ חיים שער השבת פרק ו.

^{סח} ראה: תיקוני זהר כט, א; פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; סידור האריז"ל כוונת חנוכה.

^{סט} קודש העליון הוא בחינת חכמה ראה: זוה"ק ח"ב מג, ב. קכא, א. קמה, ב; ח"ג סא, א. רצז, א; מאורי אור מערכת הק' אות ז.

^ע ראה מאור עינים פרשת מקץ דרוש לחנוכה ד"ה ויהי מקץ.

^{עא} ראה להלן סוף אות ט מה שכתב רבנו בענין זה וראה בהערות שם.

^{עב} על פי לשון הגמרא: עירובין ט, א; עבודה זרה עג, א; בכורות כג, א.

תורת רבותינו לחנוכה

וכמו אבן השואבת אשר מושך הברזל מחמת שהוא עיקר כח הברזל, ומושך אליו את החלק, וכמו כן הנפשות הנמוכות כאשר בא אליהם אור עליון, יתעוררו ויוכלו להדבק באור עליון וקדוש הנמשך מלמעלה, מחמת שירצו להדבק במינם. ומשום זה נאמר: והדליקו נרות בחצרות קדש, שגרמו על ידי מצות נר חנוכה להדליק אף בחצרות קדש למטה במקום נצח הוד יסוד, שנקרא חצרות מהקודש ולא עיקר הקודש.

ולכן הראשי תיבות מחצר מקדש היכל הוא 'חמה', שמבואר (נדרים ט, ז). עזרה זרע ג, (ז) לעתיד הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה רשעים נידונין בה, וצדיקים מתעדינין בה. ואיתא בספרים^ע הכוונה שנאמר (תהלים פד, יז) שמש ומגן ה' אלקים, דבחינת הויה והקדושה העליונה נקרא בשם 'שמש' והוא מדת תפארת ישראל^ע, וכמ"ש (ישעיה ס, כ) לא יבוא עוד שמשך וגו'^ע. ורק היום נכתב (מצוק ז, כ) וה' בהיכל קדשו, רוצה לומר דבחינת שם אדני הוא כיסוי ונרתיק לבחינת הויה^ע, וכמו שמבואר בפסחים (ג, ו) לא כשאני נכתב, אני נקרא בעולם הזה, רק בעולם הבא כמו שנכתב נקרא^ע.

וזה הוא תענוג הצדיקים שהאור העליון הוא בלי כיסוי ויוכלו לקבל הרבה מהקדושה העליונה, ולרשעים הוא עונש שלא יוכלו לקבל כי הם מגושמים, וכל דבר מגושם לא יוכל לקבל הקדושה העליונה, ולכן נידונים בה שאדרבה להם הוא עונש, וכמ"ש בישעיה (ז, יט) ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאונו.

וזה נובל לומר הכוונה: משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק (שנת כא, ז), דמבואר בכוונות^ע ד'שוק' מרמז על החיצונים, וזה 'משתשקע החמה', שיקוע הוא לשון הסרה ששולפים הלבוש והמכסה, וזהו על ידי שהחמה מאירה בלי לבוש נעשה שתכלה רגל, רוצה לומר על ידי שמות ע"ב קס"א שהם גימטריא כמנין 'רגל'ע, 'מן השוק' רוצה לומר מן החיצונים, שהם אינם יכולים לקבל אור כזה והוא מסמא עיניהם על ידי זה^ב. ולכן היכל מקדש חצר הראשי תיבות הוא 'חמה', לרמז שמאיר אור החמה 'שמש ומגן ה' אלקים' על ידי הדלקת נר חנוכה, אף למטה במקום החיצונים ועיקר מדור הקליפות, ואף על פי כן לא יוכלו ליניק ממנו.

^ע ראה: זוה"ק ח"ג טז, ב - יז, א; פרדס רמונים שער כג פרק ח ערך חמה; כתר שם טוב אות רמו; אור תורה בתחילת פרשת וארא; בעש"ט על התורה פרשת בראשית אות כו.

^{עד} ראה: זוה"ק ח"ב קטו, ב. רכד, ב; ח"ג יב, א.

^ע ראה תיקוני זוהר ח, ב - ט, א.

^ע ראה להלן פרשת ויגש אות ט שכתב רבנו: ...וכמ"ש בזוה"ק (ראה: זוה"ק ח"ב קעח, א. תיקוני זוהר יח, ב. לג, ב) וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ (חבקוק ב, כ) דבחינת הויה הוא בהיכל 'אדני' דהוא גימטריא 'הס'.

^ע וכמו שאיתא שם בהמשך דברי הגמרא: נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת.

^ע ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; ספר הליקוטים פרשת תולדות; סידור האריז"ל כוונת חנוכה.

^ע ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; שער הכוונות דרושי חג חנוכה דרוש א.

^פ ראה להלן סוף אות ט מה שכתב רבנו בענין זה וראה בהערות שם.

תורת רבותינו לחנוכה

וזו נוכל לרמוז בהתורה הקדושה: ויהי מקץ, 'ויהי' לשון צער^{פא}, רוצה לומר שהיה בצער מחמת 'הקץ' סופא דכל דרגין, שהיה בחינת 'שנתיים' שהוא בחינת שינה, שלא היה מאיר להסופא דכל דרגין, רוצה לומר להמדרגה התחתונה לא מאיר מהראש, שהיו הנפשות והרוחות למטה עד שלא היו יכולים להאיר להם מהראש דנקרא אור בחינת יום, כמ"ש (נראשית א, ה) ויקרא אלקים לאור יום, וזהו 'שנתיים ימים', רוצה לומר שהאור היה בבחינת שינה.

ורק 'זפרעה' לשון התגלות, כמ"ש בזה"ק (ח"א רי, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין, וההתגלות יוכל לזכות, 'חלם' ראשי תיבות מצות חנוכה להדליק, על ידי מצות נר חנוכה יוכל להתגלות ולבא אור עליון בהתגלות בלי כיסוי, לשון: פרעה אהרן (שמות לג, כה) שנתגלה האור, ועל ידו יאיר גם בסופא דכל דרגין במדרגה התחתונה אף במקום החיצונים^{פב}.

והנה 'עומד' על 'היאר', רוצה לומר שאז יוכל לבא בתפילה לזכות לבחינת ראייה, 'היאר' הוא אותיות 'ראיה', שעל ידי הדלקת נר חנוכה יוכל לזכות לבחינת ראייה, כמו שאיתא בספרים^{פג} בשם הקדוש מקאריין ז"ל שבשעת הדלקת נר חנוכה נתעורר אור של עתיד של מלך המשיח, והוא בחינת ראייה כמ"ש (ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד ה' וראו' כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר, והוא על פי הנזכר לעיל שהאור העליון בא למטה בלי כיסוי ולבוש בחנוכה, והוא כמו לעתיד שנאמר (ישעיה ל, כ) ולא יכנף עוד מוריד והיו עיניך 'רואות' את מוריד, שלא בחינת כנף והסתר וכיסוי, ורק שיהיו עיניך רואות בלי כיסוי ולבוש^{פד}.

ומשום זה איתא בגמרא (שבת כג, א) הרואה נר חנוכה מברך, ולא מצינו בשום מצות שיהיה מצוה ולברך בראותם, והוא גם כן מטעם הנזכר לעיל שאז בחנוכה נוכל לבוא לבחינת ראייה וכמו לעתיד, ולכן אף הרואה צריך לברך להמשיך לזכות לזה שיהיה בבחינת ראייה. וזהו: והנה 'עומד' על 'היאר', שעמידה לשון תפילה (נרכות ו, ג, כו, ג), שצריך להתפלל ולעבוד בחנוכה על ידי תורה ותפילה לזכות לבחינת ראייה, ואזי יזכה על כל השנה להמשיך מזה להיות בחינת ראייה, וממילא נמתקים כל הדינים והמסטינים והמקטריגים.

והנה מבואר בספרים^{פה} שבחנוכה הוא גמר החתימה מיום הכיפורים, ולכן 'חלם' הוא אותיות 'מחל', רוצה לומר שעל ידי זה נזכה למחילת עוונות ועל ידי זה יומשך שפע ברכה והצלחה בבני חיי ומזוני רויחא אמן.

^{פא} ראה מגילה י, ב.

^{פב} כמו שהביא רבנו כמה פעמים (ראה להלן פרשת ויגש אות טו ועוד) שהחיצונים סובבים ויונקים מבחינה אחרונה שהוא מלכות ולא מכל בחינת מלכות רק מסופה בחינת: רגליה יורדות מות (משלי ה, ה). (ראה עץ חיים שער לד פרק א. שער לה פרק ג. שער לט פרק א).

^{פג} ראה: מדרש פנחס אות א; אמרי פנחס השלם שער ד שבת ומועדים אות: ח, ריה, רכ, רכב; בני יששכר מאמרי כסלו טבת מאמר ב אות טז.

^{פד} ראה להלן אות יז שהרחיב רבנו בביאור ענין זה.

^{פה} ראה: בת עין פרשת וישב ד"ה ויהי כמשלש חדשים; מגן אברהם לזאת חנוכה. וראה שכתב שם בין הדברים: ...חנוכה נוטריקון נגמר ונעשה כתיבה חתימה חיים. וגם נוטריקון נכתב ונחתם חיים כל הימים וכל השעות וכל הזמנים וכל הברכות. ושם בד"ה לכן: ...נוטריקון חתימת כל האדם נעשה ונגמר. ובד"ה זה ...נזכר ונחתם חסד כל הימים; ליקוטי מהרי"ל (להרה"ק מואקילקאב תלמיד הרה"ק מליז'נעסק) דרוש לחנוכה.

תורת רבותינו לחנוכה

[ו]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ה). והדקדוקים ידועים^פ. ונראה דאיתא בגמרא שבת (כג, ה) והילכתא נר חנוכה משמאל כדי שיהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ולמה נתן טעם בהלכה זו יותר משאר הלכות. וגם יקשה דהא המאן דאמר דסבירא ליה דינתן מימין ידע זאת שהמזוזה מימין, ואף על פי כן סבירא ליה שנר חנוכה גם כן ינתן מימין ואם כן מה הוסיף בהטעם.

ובפשטות נראה לומר דהא פסקינן באמת (שו"ע או"ח סימן תרע"א ס"ז) דבבית שאין בו מזוזה, שפטור ממזוזה וכדומה, ינתן באמת מימין. ואם כן להכי אמר הטעם, כדי לידע לפסוק דהטעם הוא רק משום דהמזוזה הוא מימין, ולכן במקום שאין מזוזה ינתן שוב מימין, ואם לא אמר הטעם היינו מדמים שנר חנוכה גופיה סבירא ליה שיש לו ענין שינתן משמאל דווקא, מחמת התגברות המלחמה ונחשב להגברת השמאל או כדומה טעם אחר, ולכן אמר הטעם משום מזוזה, ולכן במקום שאין מזוזה נלמוד ממילא שינתן מימין.

אך נראה לרמז דהנה נודע^פ דיש קו הימין וקו השמאל, וכמ"ש (תהלים פט, יג) צפון וימין אתה בראתם, ונקראים בחינת חסד וגבורה, שמקו הימין נולד כל מיני חסד בעולם, ולהטיב לכל אף לשאינם ראויים בבחינת: חסד לאברהם (מכ"א ז, כ), ומקו השמאל נולד בחינת פחד והיראה שלא ינתן רק במכוון מה שמגיע על פי הדין, ולענוש תיכף למי שיעבור ח"ו על רצונו ית"ש, והעיקר הוא ב' אלו הבחינות והם נקראים לענין עבדות ה' בחינת אהבה ויראה, וממילא נולד מהם קו האמצעי קו הרחמים בחינת יעקב^פ, שלא ינתן החסד לכל ורק לראוים לזה, וגם שלא יענשו ח"ו בשצף קצף ותיכף, ורק שיהיה ברחמנות להאריך אף וכדומה, כי מי שיש לו רק אלו הב' מדות יראה ואהבה בשלימות מוכרח להוליד מהם קו הממוצע, כי מי שיש לו רק אחד לבד אין בו עיקר השלימות, ולכן היה העקידה לאכללא אשא במיא ומיא באשא כמבואר בזוה"ק (ח"א קט, ג. קלג, א. קסד, ג).

אך מי שיש לו שני המדות אזי ממילא מוכרח להוליד מדה הממוצעת, כי כאשר חושב שנצרך לעשות ולהשפיע חסדים וטובים, ומדת היראה והפחד מלמדת אותו שלא טוב להתנהג כך, ממילא נולד מדה הממוצעת שהוא קו הרחמים כמובן. וזהו: אלה תולדות יצחק בן אברהם (צ"ל שית כה, יט) רוצה לומר שמיצחק ושהוא בן אברהם ואם כן הוא כלול משניהם, נולד תולדות יעקב המפורש בפרשה, כמו שכתבנו למעלה^פ.

^פ ראה לעיל בתחילת אות ה.

^פ ראה לדוגמא: זוה"ק ח"א כג, א. צט, א. ח"ב ככג, א. ח"ג קנג, ב. רנו, א; תיקוני זוהר יז, א. קכו, א; וראה באריכות בספרי הקבלה. ראה פרדס רמונים שער א פרק ב. ועוד.

^פ ראה זוה"ק ח"א רנז, א. וראה עוד: זוה"ק ח"א פז, א. רנב, ב. ח"ב פ, ב. קעה, ב. ח"ג לא, א. לח, א. קי, א. רצח, ב. זוהר חדש כו, ב. כז, ב. לא, א. מד, א. נ, ב. וראה גם: שערי אורה שער ה. פרדס רמונים שער ט פרק א-ג.

^פ ראה לעיל בתחילת הפרשה ובפרשת תולדות אות ז.

תורת רבותינו לחנוכה

ולכן היסודות הם ג"כ כן, שאש הוא חם ויבש, ומים הוא קר ולח, והם מדות חסד וגבורה, ואויר הוא הממוצע שהוא חם ולח, ולכן אחיד בתרין סטריין כמבואר בזוה"ק פרשת וארא (ח"ג כג, ז - כד, ז), והם ג' אותיות הוי"ה ב"ה שהם יה"ו, שה' אחרונה שמרמוז על בחינת עפר הוא כפולה בשם, שהוא תולדה מאלו היסודות, ורק אלו היסודות שהם ג' אותיות יה"ו הם עיקר הבנין^צ. וזהו: חלקי ה' אמרה נפשי וגו' (איכה ג, כד), 'חלקי' הוא ראשי תיבות חם לח קר יבש, שהוא הארבעה יסודות שהם כנגד ארבעה אותיות הוי"ה ב"ה^צ.

וזה הכוונה שנה חנוכה משמאל, כדי שיהיה נשלם השני בחינות, שמוזוזה מימין והוא בחינת קו הימין בבחינת: ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך (תהלים קכא, ה), ועל ידי נר חנוכה יהיה נשלם קו השמאל, דהא נשלם אז בחינת ההוד כמבואר בסידור (סידור הארז"ל כוונת מוכה), דהוא בקו שמאל^צ, וממילא יהיה נולד בחינת קו האמצעי דהוא בחינת יעקב קו הרחמים. ואך במקום שאין מוזוזה, העיקר הוא שוב להמשיך קו הימין כמו שנברא העולם, כמ"ש (צראשית ז, ד) בהבראם ודרשו חז"ל^צ באברהם נברא העולם על ידי בחינה שלו.

וזה כוונת הכתוב כאן, דנודע 'דימים' נקראו הספירות הקדושים^צ כמ"ש (שמות כ, יא. לא, יז) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', ולא נאמר בששת ימים, ומבואר הכוונה כי ששת ימים הם וא"ו ספירות שהם נגד ששה מדות, בהם עשה שמים וארץ^צ.

וזהו: ויהי מקץ שנתיים ימים, רוצה לומר שהסוף מקץ אלו המדות חסד וגבורה, 'פרעה חלם' שפרעה הוא לשון התגלות כמבואר בזוה"ק (ח"א יז, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין, שנולד התגלות מדת 'חלם' דהוא מדת יעקב, דנקודת 'חולם' מרמוז על בחינת תפארת ישראל^צ, רוצה לומר שממילא נולד מזה בחינת תפארת שהוא מדת הרחמים, שכאשר אלו הב' מדות אחבה ויראה הם בשלימות, ממילא נולד מדה הממוצעת דהוא בחינת חולם שהנקודה למעלה על האות.

ואזי יוכל השפע לילך בהתגלות כמו שכתבנו כמה פעמים^צ על הפסוק (שמות יד, ח) ובני ישראל יוצאים ביד רמה, ומתרגם: בריש גלי. ואמר אאמו"ר הרב הגאון והקדוש זללה"ה בשם אביו הגאון קדוש ישראל מאפאלא ז"ל שכאשר

^צ ראה ליקוטי תורה פרשת בראשית ד"ה ראוי לדעת כי כל העולמות נבראו.

^{צא} ראה: זוהר חדש פד, א. תיקוני זוהר סח, ב; עץ חיים שער מב שער א פרק א. שער נ פרק א-ב; פרי עץ חיים שער ראש חודש פרק ג; שער הגלגולים הקדמה יח. ועוד.

^{צב} הוד קו שמאל ראה זוה"ק ח"ג קנג, ב. תיקוני זוהר סח, ב. ועוד.

^{צג} ראה: בראשית רבה יב, ט; זוה"ק ח"א רל, ב; ח"ב רכ, ב; ח"ג לא, א.

^{צד} ראה: זוה"ק ח"ב רעו א-ב; תיקוני זוהר כא, א. צ, א.

^{צה} ראה: זוה"ק ח"ב פט, ב; ח"ג רצח, ב. שא, ב; זוהר חדש כו, ב; וראה מאור ושמש פרשת האזינו ד"ה זכור ימות. ובד"ה א"י על דרך.

^{צו} ראה: תיקוני זוהר ד, ב. מא, ב. מז, א. קכט, ב; עץ חיים שער ח פרק ג; מאורי אור מערכת הח' אות לא; קהלת יעקב ערך חולם.

^{צי} ראה לעיל פרשת ויצא אות ב. ובפרשה זו אות א.

תורת רבותינו לחנוכה

השפע הולך דרך בחינת אברהם או בחינת יצחק, צריך השפע לילך מכוסה שלא יאחזו החיצונים בהשפע, שמאברהם יש יניקה לישמעאל, ומיצחק יש יניקה לעשו, אבל מבחינת יעקב אין שום חשש.

ונודע דיש ג' ידות, יד הגדולה הוא בחינת אברהם, ויד החזקה בחינת יצחק, ויד הרמה בחינת יעקב^{צח}, ולכן על 'יוצאים ביד רמה' שהוא בחינת יעקב, תרגום: בריש גלי, שיוכל לילך מגולה. וזה הכוונה: ופרעה חלם, שיוכל להתגלות השפע, ו'חלם' הוא אותיות 'חמל', שהרחמנות והחמלה שהוא בחינת יעקב יוכל לילך בהתגלות.

והנה עומד על היאר, שעומד בבחינת 'היאר' שהוא אותיות 'ראיה', רוצה לומר שיוכלו להתגלות ולראות השפע שאין יראים משום דבר והחיצונים לא יוכלו ליניק מן השפע, והוא ענין נר חנוכה שעומד אף למטה מעשרה ואין חשש מיניקת החיצונים, שהוא אור גדול שמסמא עיניהם שלא יוכלו לקבל ולהנות מזה כמו שכתבנו כמה פעמים^{צט}.

וגם יש לומר 'פרעה חלם', שהוא לשון: והדר חלים^ק, שנעשה שלם ודבר המתאחד, דמשני אלו המדות נעשה האדם מושלם ותמים, שמי שיש לו רק מדה אחת אינו עוד אדם השלם, שנחסר לו מדה השניה, ורק כאשר האדם הוא מוכלל מב' המדות והוא בשלימות, והוא עד גמר וקץ וסוף כל הב' מדות בשלימות הגמור, אזי הוא בבחינת: ופרעה חלם, שנעשה חלום שמתאחד ונקרא אדם השלם.

[ז]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ו). דהנה אנו אומרים בהתפילה (צועל הניסים) ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם. למה חשב אלו הג' ריב דין נקמה'. וגם הלשון 'עמדת להם' מהו.

אך נראה דנודע דיהודה מכבי לבש בגדי נקם ורץ לתוך המחנה לבדו במסירות נפש והרג כמה אלפים^{קא}, ומבואר בספרים^{קב} דנקרא שמו מכבי^י שהוא ראשי תיבות: מי כמוכה באלים י' (שמות טו, יא), דתמיד היה דרכו לתת הכח והגבורה לו ית"ש, והיה לו מסירות נפש בעבור שמו ית"ש ולא השגיח על עצמו כלל.

^{צח} ראה: זוה"ק ח"ג רכז, ב. רמו, ב. רפג, א; תיקוני זוהר ט, א; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן קלג.
^{צט} ראה לעיל פרשת וישב אות יא, יב. ובפרשה זו אות ה, ח. וראה בסוף אות ט שכתב רבנו שהוא אור עליון מבחינת חכמה עלאה. וראה עוד בהערות שם.

^ק ראה: מנחות לה, א וברש"י שם ד"ה והדר חלים. וברש"י חולין מה, א ד"ה נסדקה; שולחן ערוך יורה דעה סימן לד סעיף ז; ספר הערוך ערך חלם; וראה מאור עינים פרשת ויצא ד"ה והו ויצא ובפרשת מקץ ד"ה והו ויהי מקץ.

^{קא} ראה: צרור המור פרשת ואתחנן ו, ד; יוסיפון פרק כ.

^{קב} ראה: צרור המור פרשת ואתחנן ו, ד; של"ה מסכת תמיד בתחילת פרק תורה אור (ח"א פה, ב); וראה: זוהר חדש תיקונים צה, ב; סדר הדורות ג' אלפים תרכ"ב יהודה מכבאי.

תורת רבותינו לחנוכה

והנה אז היה עיקר הגזירה על הדברי תורה וחכמת התורה לבטל, שאמרו: כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל^ק. והכוונה בזה דהם רצו אז להכחיש כל מצות מעשיות, שציצית מצמר הגשמיית ותפילין מקלף יוסיפו תוספת אור להשכל ולהנשמה, שאין שייכות כלל לאורות רוחניים למצות מעשיות שהם גשמיים, כי לא האמינו כלל שבכל דבר גשמי יש בו אור עליון ועל ידי זה הוא גדל והולך, וכמו שמבואר במדרש (צראשית רבא י, ו) אמר רבי סימון אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל, והם לא האמינו בזה, רק הוא דרך הטבע ואינו כלל בהשגחה פרטיות.

ונודע^ק שהקרנים בכל בעל חי בא ממותר המוחין, שיוצא האור לחוץ ומזה נעשה בחינת קרנים. וזה הכוונה: כתבו לכם על קרן השור, רוצה לומר על כל בחינת מותר הדברים, דהיינו דברים הגשמיים, של הפלוסופים נדמה כל דבר למותרות, ורק עיקר אצלם השכליות, 'שאין לכם' רוצה לומר בחינת 'לכם' שהוא דברים הגשמיים דמקרי לכם^ק, שאין בזה חלק לאלקי ישראל, דאין בזה שייכות לבחינה אלקית באלו הענינים.

והנה אם כי הצירו לישראל בגשמיים גם כן, אך עם בני ישראל לא השגיחו אז על צרתם, ורק על צער העליון שרוצים להפר דברי התורה ולעשות תורתו פלסתר, וזה היה עיקר הצער אצלם, וזה הכוונה 'ואתה', רוצה לומר רק בחינת הצער הנוגע לך ית"ש, 'עמדת להם' שאין עמידה אלא תפילה (צרכות ו, ג, כו, ז), רוצה לומר שזה עמד להם במחשבתם, 'בעת צרתם' רוצה לומר שהיה באמת צר להם, ואף על פי כן לא השגיחו רק על בחינת 'ואתה' שרוצים להפר דברי תורתו ית"ש, זה עמד להם בתפילתם העיקר.

ולכן התעורר בחינת אור העליון שלמעלה מהבנין, שכמו שהאדם עושה, כן מעורר למעלה, ונתגלה בחינת אור חכמה ובינה. ולכן ריב דין נקמה ראשי תיבות נד"ר, שמרמז על בחינת נ' 'דר'^ק, שהוא בחינת בינה אימא עילאה^ק, ולכן נעשה הנם במנורה דמרמז על בחינת חכמה^ק, דהא חכמה ובינה תרין ריעין דלא מתפרשין^ק.

^ק ראה: ירושלמי חגיגה יא, א ובפני משה שם; בראשית רבה ב, ד. טז, ד. מד, יז; ויקרא רבה יג, ה. טו, ט. ^ק ליקוטי הלכות ראש השנה הלכה ה. הלכות סימני בהמה וחיה טהורה הלכה א; שערות מותר מוחא, ראה: זוה"ק ח"ג קלד, א; עץ חיים שער יג פרק יא; פרי עץ חיים שער הק"ש פרק כח. שער הסליחות פרק ז.

^ק ראה פסחים סח, ב. ביצה טו, ב: חציו לה' וחציו לכם וכו'.

^ק ראה: של"ה תורה שבכתב שער השמים ד"ה ונחזור לענינינו (ח"ב כב, ב). תורה שבכתב מלחמות ה' ד"ה בפרשת מטות (ח"ב עו, ב) ובעוד הרבה מקומות בשל"ה; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן ג.

^ק נדר שהוא בבניה ראה: זוה"ק ח"ב קטו, ב. ח"ג רלב, א; שערי אורה שער ג; עץ חיים שער הכללים פרק ז; פרי עץ חיים שער יום הכפורים פרק ב. ועוד; בינה אימא עילאה ראה: זוה"ק ח"ג י, ב. רצ, א-ב. ועוד.

^ק מנורה מרמז על בחינת חכמה ראה: בבא בתרא כה, ב; אלשיך פרשת תרומה כז, כא; באר מים חיים סוף פרשת תרומה; שמן בחינת חכמה ראה: מנחות פה, ב; זוה"ק ח"ג לד, א. לט, א; תיקוני זוהר יג, ב.

^ק ראה: זוה"ק ח"ג רצ, א-ב. (ד, א. יא, א-ב. סא, ב. קכ, א. ח"ב יא, ב. נו, א; וראה ביאורו: שער מאמרי רשב"י פירוש האדרא זוטא על דף רצ, ב. ועוד; ולשון דברי רבנו: חכמה ובינה תרין ריעין דלא מתפרשין, הובא הרבה בספרים. ראה: ליקוטי תורה פרשת וירא; תולדות יעקב יוסף פרשת מטות אות א; אוהב ישראל פרשת ויצא ד"ה לבאר דבריו. ועוד.

תורת רבותינו לחנוכה

ונאמר (תהלים סט, יד) ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ומבואר בספרים^{קי} הכוונה שכאשר האדם מתפלל בעבור כבודו ית"ש, אזי בוודאי עת רצון ולא יוכל להיות שום מסטין ומקטרג. ולכן 'ריב דין נקמה' גימטריא 'עת' עם הכולל, לרמוז שנעשה אז על ידי זה עת רצון מחמת שהיה כוונתם רק בעבור שמו ית"ש.

וזהו: ויהי מקץ, רוצה לומר שאם האדם מצטער בעבור שמו ית"ש מה יהיה הקץ, 'שנתיים ימים' שמרמוז על שני מקדשות שנחרבו, כמו שפירשונים^{קי} על הפסוק (יחזקאל, כג) יחיינו מיומים, שמרמוז על שני מקדשים, ואזי גורם 'זפרעה חלם' שמתגלה הקדושה העליונה, ובחינת החמלה יתגלה שיראו הכל טובתו וחסדו ית"ש, כי באמת כל הגליות והצרות אשר עוברים עלינו הכל הוא טובות גדולות, ואך הוא בבחינת הסתר ואינו נראה.

וכאשר האדם מצטער על כבודו ית"ש המחולל בין העובדי כוכבים שאין יודעים שהכל מאתו ית"ש, אזי גורם שיתגלה חמלתו ית"ש, שהאותיות 'חלם' הוא 'חמל' בבחינת: חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו (צרכת אהבת עולם). 'זנה עמד על היאר' גימטריא כמנין 'מלכות', רוצה לומר שכאשר האדם עומד בתפילה שאין עמידה אלא תפילה, ואין מכוון רק בעבור כבוד מלכותו ית"ש, שצועק עד כמה לא תרחם את ירושלים, ולא יהיה עוד בחינת מלכות שמים עד לעפר מושפלת, ואזי גורם לבחינת 'זפרעה חלם', שיתגלה הקדושה בדרך חמלה ורחמנות^{קי}, ושלא יהיה ח"ו על ידי דין וגבורה, כמאמר בגמרא (סנהדרין לז, ב) מעמיד להם מלך קשה כהמן וכדומה, ורק שיהיה התגלות כבוד מלכותו ית"ש על ידי חסד וחמלה.

וזה גם כן הכוונה (שנת כא, ב) משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, רוצה לומר שייכלה בחינת הרגל שהוא בחינת הסטרא אחרא שנקרא רגל, כמ"ש (משלי, כ) רגליה יורדות מות^{קי}, שמרגלי התי"ו יניקת החיצונים^{קי}. אך לא על ידי בחינת חוזה וגבורה ודין ח"ו, ורק על ידי שיבוא הארה גדולה מלמעלה ועל ידי גודל הופעת אורו ית"ש יהיה נכלה הרע ממילא.

וזה: שתכלה הרגל, שבחינת הרגל יהיה נכלה, ורק 'מן השוק', רוצה לומר על ידי בחינת שוק מגודל השתוקקות יהיה נכלה, ולא ח"ו על ידי מיצר ומעיק ולמהר הגאולה שיהיה מאטי רגלין ברגלין^{קי} על ידי דחקות ומצור, רק על ידי גודל הופעת אור עליון על ידי זה יהיה מאטי רגלין ברגלין, וממילא על ידי הופעת

^{קי} ראה: קדושת לוי ליקוטים מבנו הרה"ק רבי ישראל מפיקוב; תפארת שלמה פרשת בשלח ד"ה ה' ילחם לכם. ובליקוטים שיר השירים ד"ה נופת תטפנה.

^{קיא} ראה שם רש"י, רד"ק, ובמצודות דוד; נועם אלימלך מקץ ד"ה או יאמר ויהי מקץ.

^{קיב} ראה לעיל אות ה שכתב רבנו: ... 'זפרעה' לשון התגלות, כמ"ש בזה"ק (ח"א ר, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין... לשון: פרעה אהרן (שמות לב, כה) שנתגלה האור.

^{קיג} ראה: עץ חיים שער לד פרק א. שער לה פרק ג. שער לט פרק א; וראה לעיל פרשת נח אות טו ולהלן פרשת ויגש אות טו שהרחיב רבנו בביאור הדבר.

^{קיד} ראה: פרי עץ חיים שער הסליחות בתחילת פרק יא מזוהר חדש עז, א; שערי גן עדן אורח צדיקים פתח ה דרך יא. פתח ו דרך ג; ערבינחל פרשת בשלח ד"ה בפסוק אם תשיב.

^{קטו} ראה זה"ק ח"ב רנח, א; וראה ביאורו: שער הגלגולים הקדמה טו והקדמה כ; שער מאמרי רשב"י פרשת פקודי על דף רנד, ב. רנח, א שבזוהר; שער הפסוקים פרשת בראשית דרוש ב; פרי עץ חיים שער הק"ש פרק ג.

תורת רבותינו לחנוכה

אור העליון נמשך שפעו ית"ש, וגם בגשמיות נושעים בכל דבר כי בתוך הופעת אור עליון נכלל כל דבר ונושעים בכל דבר למטה בבני חיי ומזוני רויח.

[ח]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, ח). ונראה דהנה בהגהת מרדכי^{קטז} מבואר רמז על נר חנוכה בתיבת 'שנתים', ראשי תיבות שמאל נר תדליק ימין מזוזה, להבין הכוונה בזה. וגם דברי הגמרא (שנת כג, א) והילכתא נר חנוכה משמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, למה אמר כאן טעם ביותר מבכל מקום, וגם מי שסובר שיהיה בימין יודע מזה דהמזוזה גם כן בימין, ואף על פי כן אומר שנה חנוכה גם כן יהיה בימין. וגם מה הוסיף בהטעם לזה.

ואך נראה על פי דברינו למעלה^{קי} דנר חנוכה הוא ענין להוריד האור העליון למטה להאיר, ומשום זה אסור להשתמש לאורה, כמ"ש בסידור האר"י ז"ל (כוונת חוכה) מחמת שהוא אור עליון וקדוש, לכן אנו יראים שלא יהיה יניקת החיצונים, לכן אסור להשתמש לאורה. ומזוזה נודע שהוא שמירה להבית וכמבואר בזה"ק ואתחנן (ח"ג רסג, ג. רסו, א), והוא מימין הנכנס להוריד השפע בבחינת ימין. וזה הכוונה שמצות נר חנוכה שיאיר על ידי זה למטה אור גדול אף לבחינת שמאל להמתיק שהוא מסמא עיני החיצונים^{קיח}, כדי שיגרום על ידי זה שבחינת ימין שבמזוזה יאיר גם כן בגודל כח אורו.

וזה הכוונה גם כן בהגמרא: שנה חנוכה משמאל כדי שיהיה מזוזה מימין, רוצה לומר על ידי נר חנוכה משמאל שיהיה נמתק שיבוא אור גדול להמתיק בחינת שמאל, על ידי זה יהיה נמשך לבחינת מזוזה, שיהיה יכול מבחינת ימין להמשיך שמירה והצלה ושפע וברכה.

וזה הכוונה: שמאל נר תדליק, רוצה לומר על ידי שתדליק בחינת השמאל ברוב כח וגודל עוז, על ידי זה יהיה: ימין מזוזה, רוצה לומר יתגבר בחינת ימין על ידי גודל אור נר חנוכה שיורד הקדושה אף למטה מעשרה, וממתיק לכל בחינת השמאל וממילא נכלה הרע, וכמו שיהיה לעתיד והוא התגלות בחינת אורו של מלך המשיח כנזכר לעיל^{קיט}.

וזה פירוש הפסוק: ויהי מקץ שנתיים ימים, רוצה לומר שהסוף והגמר והתכלית מבחינת 'שנתים' שהוא ראשי תיבות כנזכר לעיל, יהיה 'ופרעה חלם' כמבואר בזה"ק (ח"א רי, א) (מאי) בית פרעה וכו' דמניה אתגלו ואתפרעו כל נהורין עלאין, ו'חלם' ראשי תיבות מצות חנוכה להדליק, רוצה לומר דעל ידי מצות נר חנוכה נתגלו כל נהורין עלאין אף למטה מעשרה. והנה עומד על היאר,

קטז ראה שלטי גיבורים על הגהות מרדכי אות ג מסכת שבת.

קיז ראה לעיל פרשת וישב אות יב, יד. ובפרשה זו אות ה.

קיח ראה בסוף המאמר הבא אות ט מה שכתב רבנו בענין זה וראה בהערות שם.

קיט ראה לעיל פרשת וישב אות יב, יד. ובפרשה זו אות ה. בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ.

תורת רבותינו לחנוכה

רוצה לומר אף בחינת נהר הגשמי והתחתון, גם כן עמד שם הקדושה העליונה, ו'היאר' הוא אותיות 'ראיה', דגם שם יש בחינת ראייה מקדושה עליונה.

[מ]

או יאמר דהנה הבאתי כמה פעמים^{קב} וכן מבואר בספרי הגאון הקדוש מלאדי ז"ל^{קכ} דהענין הוא דמצות מזוזה וכל מצוות מעשיות הם העלאה מתתא לעילא, דדבר הגשמי הקלף או הצמר נתעלה על ידי עשיית המצוה בה, ונתעלה ונתרומם הניצוץ הקדוש המשוקע בהם על ידי זה. ונר חנוכה הוא להיפך מעילא לתתא שבא אור עליון למטה להאיר אף למטה מעשרה^{קכב}.

וזהו שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, שהמצוה הוא בחינת נר שהוא כלי שיעלה למעלה החיות אלקית, 'ותורה אור' שהוא אור המאיר מלמעלה למטה, ולכן תורה אף בעידנא דלא עסיק בה מגיני ומצלי (סוטה כא, ב), והנם נעשה בחנוכה במנורה שהוא נגד חכמת התורה כנודע^{קכג}, ולכן אור עליון יורד למטה להאיר, ועל ידי זה יוכל בחינת נר מצוה לעלות למעלה כי מצא מין את מינו וניעור^{קכד}.

וזה הכוונה: כדי שתהיה מזוזה מימין, רוצה לומר דעל ידי בחינת נר חנוכה שהוא הארה מלמעלה למטה, יוכל לעלות בחינת מזוזה וכל המצות מתתא לעילא, ועל ידי בחינת המזוזה שהוא מימין דהעליה מתתא לעילא, על ידי זה יוכל אחר כך אור העליון מבחינת תורה אור להאיר למטה אף במקום החשכות הגדול אף למטה מעשרה, וזהו: כדי שתהיה מזוזה מימין, רוצה לומר על ידי בחינת מזוזה שהוא מימין, יוכל אור העליון מבחינת נר חנוכה להאיר אף בחינת שמאל.

וזהו: ויהי מקץ 'שנתיים' ימים (מא, ב), על ידי מצות נר חנוכה שהוא שמאל, 'ופרעה חלם' נתגלה כל נהורין עלאין^{קכד}, 'זהנה עומד על היאר', שעומד בחינת ראייה^{קכז} דהוא אותיות 'היאר', שיורד אור עליון מבחינת חכמה עילאה ומסמא עיני החיצונים^{קכז} שלא יוכלו ליניק מהקדושה היורדת, וכמו שפרשתי למעלה^{קכח}.

קכ ראה לעיל פרשת וישב אות יא, יב, יד. ובפרשה זו אות ה, ח.

קכא ראה: תניא ליקוטי אמרים פרק לז. ובקונטרס אחרון אות ד; תורה אור פרשת מקץ ד"ה נר חנוכה מצוה?.

קכב ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; שער הכוונות דרושי חג חנוכה סוף דרוש א.

קכג ראה: בבא בתרא כה, ב; תיקוני זוהר נה, ב; רבנו בחיי שמות כה, לא; אלשיך פרשת תרומה כז, כא; וראה לעיל הערה צג.

קכד על פי לשון הגמרא: עירובין ט, א. עבודה זרה עג, א. בכורות כג, א.

קכה ראה לעיל אות ה שכתב רבנו: ... 'ופרעה' לשון התגלות, כמ"ש 'בזוה"ק (ח"א רי, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין... לשון: פרעה אהרן (שמות לב, כה) שנתגלה האור.

קכו ראייה הוא בחינת חכמה כמו שכתב רבנו הרבה פעמים ולעיל סוף אות ב בענין זה.

קכז ראה לעיל פרשת לך לך אות יח שכתב רבנו: כמ"ש (פרע"ח שער קריאת ס"ת פרק ו) שממשיכין אור מקיף גדול לסמא עיני החיצונים והוא אור החכמה; וראה לעיל פרשת וירא סוף אות ג ובפרשת ויצא סוף אות ז שכתב רבנו בענין זה דבג' ראשונות כתר חכמה בינה אין להם אחיזה ולא יוכל מגע זר לשלוט שם (ראה עץ חיים שער יא פרק ו).

קכח ראה לעיל פרשת וישב אות יא, יב. פרשה זו אות ה, ח.

תורת רבותינו לחנוכה

[י]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, א). דהנה מבואר בגמרא (שנא, א) השיעור בנר חנוכה: עד שתכלה רגל מן השוק, ועד כמה, אמר רבי יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי. ומה הרמז בזה, דהא בזה שתכלה רגל מן השוק נוכל לראות מתי שכלתה הרגל, ואי שלא ידע לשער שאין שוה בתמידות, אם כן מה הוסיף עד דכליא ריגלא דתרמודאי, שלא נדע גם כן מתי שתכלה.

ואך נראה דמבואר במדרש^{קכט} דיוונים אמרו: כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ומה הכוונה בזה. ונראה דאז קליפת יון היה בחינת פלוסופיא הארורה שלא היו מאמינים במצות מעשיות, שאמרו מה תועלת יש בהנחת תפילין מקלף ומעור בהמה וציצית של צמר, מה יוסיף תת כח בהנשמה והשכל, ורק לדבק במושכלות וכדומה כפי דעתם הטמאה.

והוא מחמת שלא האמינו שבכל דבר שופע חיות אלקית על הדבר הנברא, כמאמר המדרש (נראשית נא, י, ו) אמר רבי סימון אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל, שהכוונה על בחינת אור ושפע אלקי השופע בו, ולכן כל דבר שיש לו שורש למעלה יוכל לעורר בשרשו בגבהי מרומים.

ועיקר הגלות הוא מחמת זה כדי לברר החיות אלקית אשר יש ונתפזר בכל דבר, ולכן על ידי הציצית והתפילין והאתרוג הגשמי יוכל לעורר השורש העליון, ועל ידי קרבן שור או שה יוכל לעורר מבחינת פני שור שבמרכבה העליונה כמבואר בזה"ק פרשת פנחס (ח"ג רמ, ז-מא, א) גם כן מזה, כמו שהאריך הגאון המהר"ל ז"ל מפראג בספריו מזה"ק, ובפרט לפי המבואר בדברי האר"י ז"ל מרפ"ח ניצוצין שנתהוו על ידי שבירת הכלים^{קל}, בסוד הכתוב (נראשית א, ז) 'מרחפת' מת רפ"ח^{קלב}, וצריך ללקט את כל הניצוצים, וכאשר יבררו הכל אזי יהיה גמר התיקון. והרשעים היוונים לא האמינו בזה, וזה שאמרו: כתבו לכם על קרן השור, 'קרן' מיקרי עיקר הדבר, שאין לכם חלק וכו', שכל הדברים אין להם חלק באלקית, רוצה לומר שיהיה מזה בחינת אלקית להתוסיף מחמת זה, וכמו שאנו אומרים (צועל הייסוס) להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שרצו להעבירם מעניני החוקים שלא ידוע להם הטעם^{קלג}.

קכט ראה: בראשית רבה ב, ד. טז, ד. מד, יז; ויקרא רבה יג, ה. טו, ט.

קל ראה באר הגולה סוף הבאר השבעי שייך לבאר רביעי ביאור הרה"ק המגיד מקאז'ניץ על דברי המהר"ל. קלא ביאור ענין שבירת הכלים ורפ"ח ניצוצים ראה עץ חיים שער ט ושער יח; ועבודת האדם בזה ראה: ע"ח שער לט דרוש א-ג. שער מט פרק ה; ליקוטי תורה תהלים פד; פ"ח שער התפלה פרק ז. שער הק"ש פרק ג. ועוד.

קלב ראה: מבוא שערים ש"ב ח"ב פ"ט; עץ חיים שער יח פרק א; שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז; ליקוטי תורה פרשת בראשית, וירא, ויחי.

קלג ראה להלן בליקוטים פרשת ואתחנן אות ב שכתב רבנו: אבל 'חקים' נודע שהם דברים בלי טעם, כענין חזיר ופרה אדומה ושעטנז שאומות העולם משיבים עליהם (ראה: ספרא פרשת אחרי פרק יג. יומא סז, ב).

תורת רבותינו לחנוכה

וכאשר נעשה הנס בדבר השמן מהמנורה, אזי ראו שרצונו ית"ש בקיום מצות הגשמיים, אף שאין להם טעם על פי הקירה פלוסופיות, וכמ"ש (שנת כז, ג. מנחות פו, ג) וכי לאורה הוא צריך. וכי כל דבר נצרך להצלת הנפשות, אך זה הנס לא נצרך לצורך ההצלה, ורק להורות שרצונו ית"ש בקיום המצות בפועל ממש. וזהו: גם כן הכוונה 'משתשקע החמה', רוצה לומר כאשר נשקע בחינת הבהירות שמכונה בשם חמה, אזי על ידי מעשה המצוה מנר חנוכה, יגרום 'שתכלה הרגל', רוצה לומר בחינת הרגל דבר שנדמה שעולם כמנהגו נוהג על פי דרכי הטבע, 'מן השוק' רוצה לומר מן הדבר הנוהג בעוסקי עניני השוק. ושאל 'עד כמה', אמר רבי יוחנן עד שתכלה ריגלא 'דתרמדואי' שהא אותיות 'תרם ודאי', שתרם בודאי כל דברי הגשמיים למעלה ואזי נכלה בחינת הנדמה שעולם נוהג ברגילות.

ונודע^{קלד} דזה הוא ענין בחינת: שמע ישראל וגו' (דברים ו, ד), וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (פסחים נו, א), שאנו אומרים בכל יום, שידעו שהן בחינת הוי"ה, והן בחינת 'אלהים' שהוא גימטריא 'הטבע' קלה, הכל הוא בחינת 'הוי"ה אחד' הכל הוא אחדותו ית"ש, רוצה לומר שאף בהדבר שנדמה שהוא טבעי, משוקע בו אחדותו ית"ש. וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הוא להמשיך למטה בכל דבר בחינת כבוד מלכותו ית"ש. וזה הכוונה: שמצאו פך 'אחד' של 'שמן' (שבת כא, ב), רוצה לומר שמצאו בחינת 'אחדותו' ית"ש שמשוקע בחינת 'החכמה' קלו, שמראה על חכמתו ית"ש בכל דבר 'שחתום בחותם כהן גדול' שהוא בחינת אל נהירו דחכמתא קלו.

וכמו שביארנו^{קלח} על: ויותר יעקב לבדו (צראשית לג, כה), ומבואר במדרש (צראשית רנב, טז, א) הדא הוא דכתיב (ישעיה ג, יא) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. שהכוונה שיעקב היה לו עבודה אז בעניני העבודות מזה העולם, האם משוקע אחדותו ית"ש בכל דבר, ונשאר בזה הדבר ונקבע בדעתו בבירור שבחינת לבדו ית"ש יש ואין בלתו. 'ויאבק איש עמו' שהתחיל להתאבק בחינת האיש – עמו, שצריך לדרכי הטבע ובחינת האישיות ולא יכול לו, ורק: ותקע כף ירך יעקב (צראשית לג, כו), שבחינת הכף נתקע מעט ונשאר צולע. ואחר כך: ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל (שם לג, לג), רוצה לומר כאשר נתוודע לו באמת שבחינת 'פני אל' משוקע בכל דבר, אזי 'ויזרח לו השמש', בחינת: שמש ומגן ה' אלקים קלט.

קלד ראה לעיל פרשת לך לך אות א. פרשת חיי שרה אות א. פרשת ויצא אות יב, יג. פרשת וישלח אות ח. קלה ראה: פרדס רמונים שער יב פרק ב; ראשית חכמה שער האהבה פרק יא; של"ה מסכת פסחים דרוש ג' לשבת הגדול (ח"א טז, ב). ושם בדרוש ו (כו, א-ב). ובפרשת וירא (ח"ב?). ועוד.

קלי שמן בחינת חכמה ראה: מנחות פה, ב; זוה"ק ח"ג לד, א. לט, א; תיקוני זוהר יג, ב. קלז כוונת רבנו דכהן הוא בחינת חסד. (ראה זוה"ק ח"ג קכא, א; ... ורזא דמלה יומם יצוה ה' חסדו דא חסד כהנא רבא. ושם קמה, ב: ... כביכול כהן גדול דלתתא אקרי מלאך ה' צבאות משום דאתי מסטרא דחסד). וחסד הוא בחינת אל-והוא נהירו דחכמתא (ראה שם לא, א; אי זכאין בני עלמא הא אל-קיימא והוא חסד וכו', אל-ל בכל אתר נהירו דחכמתא עלאה הוא, וקיימא בקיימיה בכל יומא, דכתיב (תהלים נב, ג) חסד אל-ל כל היום וכו').

קלח ראה לעיל פרשת וישלח אות יד.

קלט ראה לעיל אות ה שכתב רבנו: ... שנאמר: שמש ומגן ה' אלקים, דבחינת הוי"ה והקדושה העליונה נקרא בשם שמש והוא מדת תפארת ישראל (ראה: זוה"ק ח"ב רכד, ב. ח"ג יב, א. תיקוני זוהר קיא, א. קמב, א).

תורת רבותינו לחנוכה

ולכן אחר כך נעשה מן 'כף' צירוף 'פך' שמן שיתגלה ויתראה בחינת החכמה בכל דבר, וזאת נתגלה בימי חנוכה להתוודע שבכל דבר משוקע בחינת חכמתו ית"ש בעולם.

וזהו: ויהי מקץ שנתיים ימים, רוצה לומר הימים משני שנים שהם תש"ל, שני פעמים שם"ה הם תש"ל כמבואר בלקוטי תורה (פרשת מקץ), והם גימטריא כמנין הראשי תיבות משמע ישראל וגו', ובשכמל"ו, לרמוז שצריך האדם לקשר את עצמו ולהאמין בבחינת יחודא עילאה ויחודא תתאה^{קמ}. ואזי גורם 'ופרעה' שנתגלה כל נהורין עילאין^{קמא}, 'חלם' ראשי תיבות מצות חנוכה להדליק, שעל ידי מצות הדלקת נר חנוכה גורם להתגלות כל האורות עליונים, שידעו כולם שמלכותו בכל משלה, ועל ידי זה נתגלה ונתעורר אור החכמה והחכמה תחיה בעליה כתיב (קהלת ז, יז).

[יא]

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאר (מא, א). יש לרמוז בזה הענין מחנוכה שהוא בחינת נצח^{קמב}, כמו שמבואר בכתבים דבחנוכה מקבלת בחינת ההוד על ידי עצמה לא על ידי הנצח ונמתק בחינת ההוד^{קמג}. ונצח והוד הם תרין ירכין קשומ^{קמד}, וממילא כאשר הירכין הם בשלימות אזי ניתקן היסוד גם כן, כי יש לו על מי לסמוך שהוא המכריע בין נצח והוד^{קמה}. וכאשר היסוד טוב כל הבנין טוב^{קמו}, כמו"ש בשם הקדוש מהר"א מקארלין ז"ל בספרי המגיד הגאון הקדוש מקאזניץ ז"ל (עבודת ישראל לע"ו נא. וצליקוטיס תהלים) על: ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ז), שכאשר רוצים להגביה הבנין נצרך להגביהו מלמטה מן היסוד, דאם לא כן לא יעמוד הבנין שאין לו על מה לעמוד, וזה שאמר: כי דליתני, שאני במקום היסוד וצריך להקים ולתקן היסוד במקדש. ולכן בחנוכה כאשר ניתקן בחינת נצח והוד אזי ממילא נגמר בחינת היסוד גם כן, והוא ההכנה על ימי השובבי"ם שהם תיקון היסוד^{קמז} ונצרך להכין בימי החנוכה עליהם.

קמ ראה לעיל פרשת וישב אות טז שכתב רבנו: ...ונודע גם כן דשמע ישראל וגו' נקרא בספרים (ראה זוה"ק ח"א יב, א. יח, א-ב) יחודא עילאה, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד נקרא בחינת יחודא תתאה.
קמא ראה לעיל אות ה' שכתב רבנו: ...'ופרעה' לשון התגלות, כמו"ש בזוה"ק (ח"א רי, א) דאתפרעו ואתגליין מניה

כל נהורין וכל בוצינין... לשון: פרעה אהרן (שמות לב, כה) שנתגלה האור.

קמב ראה פרי עץ חיים שער חג השבועות פרק א: ...חנוכה הוד, ולפי שפרשנו במקום אחר חנוכה בנצח וכו'; וראה גם: פרדס רמונים שער כא פרק ח; פרי עץ חיים שער מקרא קודש פרק ד; משנת חסידים מסכת כסלו פרק ב.

קמג ראה: תיקוני זהר כט, א; פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; סידור האריז"ל כונת חנוכה.

קמד ראה תיקוני זוהר יז, א. לה, א. סה, א. קכג, א-ב. והלשון 'ירכין קשומ' ראה: זוהר קד, ב. תיקוני זוהר מו, ב.

קמה ראה: זוה"ק ח"ב ס, ב. ח"ג, א-ב. כו, א. נח, א. סח, א. רלו, א. ועוד; וראה פרדס רמונים שער ט פ"ד.

קמו ראה זוה"ק ח"ב רנח, א-ב; וראה: זוה"ק ח"א קצז, א. ר, ב. ח"ב ג, ב; וראה לעיל באריכות בפרשת וירא הערה כב-כג.

קמז ענין שובבי"ם ראה: שער רוח הקודש תיקון כז. שער היחודים ענף ג פרק ד.

תורת רבותינו לחנוכה

זוהו: ויהי מקץ שנתיים ימים. 'שנה' גימטריא 'ספירה' כנודע^{קמח}, רוצה לומר שהגמר והסוף מאלו השתי ספירות דהיינו בחינת נצח והוד, ש'פרעה חלם' שנתגלה בחינת היסוד, ש'חלם' עם האותיות הוא כמנין 'יסוד' עם הכולל, וגם כי נקודת חולם הוא בתפארת^{קמט}, ותפארת עם יסוד הוא בבחינה אחת^{קנא}, כמ"ש על: אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז, ז), רוצה לומר שהתולדות מבחינת יעקב שהוא בחינת תפארת בבחינת: ישראל אשר כך אתפאר (ישעיה מט, ג), הוא בחינת יסוד צדיק.

ואזי 'זהנה עמד על היאר' גימטריא כמנין 'מלכות', רוצה לומר שכאשר בחינת נצח הוד יסוד הם ביחד אזי נקשרים לבחינת מלכות^{קנב}, ואז המלכות ביחוד עם דודה ונמתק הכל, כי כל המאורעות והמקרים שיש בעולם הוא כאשר המלכות איננו ביחוד עם דודה, כמבואר בתולדות (פרשת צמקוטי אות ה) בשם **הבעש"ט ז"לקנב**, ואך כאשר נתייחד בחינת נצח הוד יסוד ביחד, אזי המלכות גם כן ביחוד עם דודה ונמתק הכל, ועל ידי זה גורמים לבחינת חכמה עילאה שיופיע ויאיר, ואך טוב לישראל סלה.

[יב]

במדרש (בראשית רבה פט, א) ויהי מקץ שנתיים ימים (מא, א), קץ שם לחושך (איז כח, ג), זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה, ומאי טעם קץ שם לחושך שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות, נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם, דבר אחר קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום.

והנראה לרמזו בזה דהנה כתיב (תהלים קיט, קה) נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי. והכוונה בזה דכתיב (שם, סה) טוב עשית עם עבדך ה' כדברך. על פי המבואר בגמרא ריש ברכות (ז, ז) מעולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו וקראו אדון, ואף דניאל לא נענה אלא בזכות אברהם כמ"ש (דניאל ט, יז) למען אדני, למען אברהם שקראך אדון. וצריך להבין הכוונה בזה.

ונראה דמבואר בחובת הלבבות שער הכניעה (פרק ח) דאין אדון בלי עבד ואין עבד בלי אדון, שכאשר קוראים לאחד אדון מוכרח להיות שיש תחתיו מי

^{קמח} ראה: עסיס רמונים שער כג ערך שנה; מגלה עמוקות ואתחנן אופן קכג, ר; מאורי אור מערכת הש' אות סב.

^{קמט} ראה: תיקוני זוהר ד, ב. מא, ב. מז, א. קכט, ב; עץ חיים שער ח פרק ג; מאורי אור מערכת הח' אות לא; קהלת יעקב ערך חולם.

^{קנא} ראה: זוה"ק ח"א קפ, א. קפב, ב. ועוד; וראה לעיל פרשת וישלח אות ב שהביא רבנו דברי זוהר והתיקונים: דגוף (תפארת) וברית (יסוד) חשבינן חד. וראה לעיל פרשת וישב אות יד ועוד, שהביא רבנו דברי זוהר: דנודע דיעקב (תפארת) ויוסף (יסוד) כחדא אזלין וכחדא שריין, דזה הוא ראש הוא"ו וזה הוא משך הוא"ו, בבחינת בוין תתקטר.

^{קנב} ראה: זוה"ק ח"ב ס, ב. ח"ג, א-ב. כה, א. נח, א. סח, א. רלו, א. רצו, א. ועוד.

^{קנב} ראה לעיל פרשת בראשית אות ט שכתב רבנו: וכמבואר זאת גם בפרי עץ חיים שער קריאת שמע (פרק יב).

תורת רבותינו לחנוכה

שיהיה הוא אדון עליהם. ונודע דאותיות 'האמנתיו' באים להקטין הענין^{קנב}, כמ"ש (שמואל-ג יג, כ) האמינו אהיך^{קנד}, וכמ"ש (תהלים יז, ח) כאישון בת עין, דאיש נקרא אדם גדול, ומה שנראה בעין דמות איש קטן נקרא אישון להקטין הענין^{קנה}. ולכן זה השם אדני מחמת שהוא השם המשגיח בזה העולם ומקטין את עצמו להשגיח בעולם הזה השפל, גם כן נקרא בלשון אדון להקטין את עצמו להשגיח בזה העולם, והוא נקרא בחינת מלכות בספרים^{קני}.

וזה הכוונה דנודע: אלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו (סוכה נג, ג. קידושין ל, ג), ומשום זה משגיח ועוזר לכל אדם. וזהו: טוב עשית עם עבדך, שהטוב אתה עושה עם עבדך, רוצה לומר שאתה עוזר לו שיוכל לעשות הטוב ולהטיב מעשיו. ואמר הכתוב מחמת 'ה' כדברך, כמו שהבטחת וכמו שמדברים את שם הוי"ה שמדברים וקוראים בשם אדני^{קני}, והוא השם המשגיח ועוזר בזה העולם החשוך והאפל, וכמו שביקש דניאל: למען אדני, למען אברהם אבינו שקראך אדון, שהוא להורות שמשגיח ועוזר בזה העולם החשוך והאפל.

גם נודע שהמצוה נמשלה לנר שמקבל את האור שיהיה להאור כלי שיוכל להתפס בו, כמ"ש (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור^{קנה}. וזה כוונת הכתוב: נר לרגלי, רוצה לומר אף בבחינת הרגלים שהוא מדריגה התחתונה מאד בחינת: רגליה יורדות מות^{קנט} (משלי ה, ט), גם כן עושה השי"ת בחינת נר וכלי שיוכלו לקבל את האור, וזה 'דברך' רוצה לומר על ידי השם שמדברים וקוראים אותו ית"ש דהוא שם אדני שהוא קריאת שם הוי"ה, וראינו שאתה נקראת אדון שמשגיח בזה העולם להקראות אדון עליהם, ולכן אתה עוזר וסומך לעשות בחינת נר שיוכל האור להאחז בו.

וזהו הענין מנר חנוכה, שאור העליון יורד למטה אף במקום חושך וצלמות להאיר גם שם, שיהיה נכלה בחינת הרע, וכמ"ש: ואור לנתיבותי, שהוא בחינת אור שמאיר אף לבחינת 'נתיבה', שנאמר (ישעיה מג, טז) ובמים עזים נתיבה, שמרמז לבחינת תוקף הדין^{קנז}, ואף שם מאיר האור על ידי נר חנוכה.

קנג ראה: אור נערב חלק ה פרק ב; עבודת ישראל פרשת במדבר ד"ה וכן דרשו חז"ל ימצאהו.

קנד ראה: זוה"ק ח"ב קסד, ב; רד"ק מלכים-ב יח, ד; וראה גם במראי מקומות בהערה קמא.

קנה ראה: רבנו בחיי דברים לב, י; מצודות ציון משלי ז, ב; עבודת ישראל פרשת במדבר ד"ה וכן דרשו חז"ל ימצאהו. ובד"ה וזהו פירוש המדרש.

קני אדני בחינת מלכות ראה: זוה"ק ח"ג יא, א-ב. ועוד; והנהגת העולם על ידו ראה תיקוני זוהר מ, ב. יט, א. זוה"ק ח"א רלה, ב. ח"ב נא, א. פו, א. ח"ג יז, א-ב; שערי אורה שער א. שער ח; שערי צדק שער א; פרדס רמונים שער ח בתחילת פרק כו. שער כג פרק א ערך אדון וערך אדני.

קניז ראה: פסחים נ, א. קידושין עא, א.

קנח ראה זוה"ק ח"ב קסו, א.

קנט ראה: עץ חיים שער לד פרק א. שער לה פרק ג. שער לט פרק א. ועוד. וראה לעיל פרשת נח אות טו ובפרשת ויגש אות טו שהרחיב רבנו בביאור הדבר.

קס ראה קדושת לוי לר"ה ד"ה הנותן בים דרך: ...ובמים עזים נתיבה, זו חנוכה. כי עזים מרמז על הקליפה וזו חנוכה וכו', ועל ידי הניסים ונפלאות הקליפה נכנעה לפני הקדושה וזהו בחנוכה; וראה: זוה"ק ח"ג קעא, ב. זוהר חדש סא, ב.

תורת רבותינו לחנוכה

וכמ"ש בספרים^{קסא} על: פתילות ושמונים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה (שנת כ"א, ז), שאותם הנשמות הנמוכות שאין יכולים להאיר בשבת להיות להם עליה, יוכלו להיות להם עליה בחנוכה מחמת האור העליון שיורד למטה ממש להאיר להם אף במקום השפל שעומדים.

וזהו שמבואר בגמרא (שנת כ"א, ז) משתשקע החמה עד שתכלה הרגל מן השוק, רוצה לומר אף שנשקע בחינת החמה שנקרא בחינת הבהירות הגדול, אף על פי כן תכלה בחינת הרגל שהוא מדרגה התחתונה והנמוכה על ידי שירד למטה ממש האור העליון, בבחינת: נר – לרגלי, שאף בבחינת הרגל יאיר בחינת הנר בו, ועל ידי זה יהיה נכלה הרע שמכונה בשם רגל.

וזה כוונת הכתוב והמדרש, דהכתוב אומר: ויהי מקץ שנתיים ימים, רוצה לומר על ידי מה הוא הקץ משנתיים ימים מבחינת שינת הימים. על ידי 'ופרעה חלם' שנתגלה^{קסב} בחנוכה אור גדול, כמו שכתבנו כמה פעמים^{קסג} ש'חלם' ראשי תיבות מצוה חנוכה להדליק, על ידי זה 'והנה עומד על היאר' רוצה לומר שנתגלה בחינת ראיה למטה^{קסד}, וממילא נכלה הרע מחמת שנתגלה אור גדול.

וכמ"ש (זמנר מעוז לור) ומנותר 'קנקנים', דהוא מרמז על בחינת: קנה חכמה קנה בינה^{קסה} (משלי ד, ה), מזה נעשה 'נס לשושנים', רוצה לומר לבחינת מלכות שנקראת שושנה^{קסו} דהוא בחינת רגלים^{קסז}. 'בני בינה' מחמת המשכת אור הבינה נעשה קביעת בחינת 'שיר ורננים' שלא יוכלו החיצונים ליניק מן האור גדול כזה, שהוא מסמא את עיני החיצונים^{קסט}, וזה כוונת המדרש: קץ שם לחושך, דעל ידי שמאיר שם אור גדול, ממילא בורח הרע ונכלה, דמעט מן האור דוחה הרבה מן החושך^{קס"ט}.

[יג]

^{קסא} ראה מאור עינים פרשת מקץ דרוש לחנוכה ד"ה ויהי מקץ.

^{קסב} ראה לעיל אות ה שכתב רבנו: "...ופרעה' לשון התגלות, כמ"ש בזה"ק (ח"א ר"י, א) דאתפרעו ואתגליין מניה כל נהורין וכל בוצינין...לשון: פרעה אהרן (שמות לב, כה), שנתגלה האור.

^{קסג} ראה לעיל אות ה, ח, ט, י.

^{קסד} 'היאר' אותיות 'ראיה' כמו שכתב רבנו לעיל ולהלן בסוף מאמר יג. וראיה הוא בחינת חכמה כמו שכתב רבנו הרבה פעמים ולעיל סוף אות ב בענין זה.

^{קסה} ראה: זה"ק ח"ג רלב, א. רלה, ב. ועוד; פרדס רמונים שער כג פרק יט ערך קנה.

^{קסו} ראה זה"ק ח"א א, א. ח"ג עד, א. קז, א. תיקוני זוהר ע"א, א. ועוד; וביאורו ראה: פרדס רמונים שער כג פרק כא ערך שושנה; שער מאמרי רשב"י מאמרי ספר הזוהר בתחילת פרשת בראשית. ועוד.

^{קסז} מלכות □ רגלים, ראה: פרדס רמונים שער כג פרק כ ערך רגלים; עץ חיים שער לט פרק א; ובדברי רבנו כאן ובעוד הרבה מקומות בחינת רגליה יורדות מות.

^{קסח} ראה בסוף אות ט ובאות יח שכתב רבנו שהאור העליון היורד הוא בחינת חכמה, ובאות ז' כתב רבנו שהוא בחינת חכמה ובינה משום דהם תרין ריעין דלא מתפרשין; וראה לעיל פרשת לך לך אות יח שהביא רבנו מכוונות עליו לשבח שממשיכין אור מקיף גדול לסמא עיני החיצונים והוא אור החכמה; וראה לעיל פרשת וירא סוף אות ג ובפרשת ויצא סוף אות ז שכתב רבנו בענין זה דבג' ראשונות כתר חכמה בינה אין להם אחיזה ולא יוכל מגע זר לשלוט שם (ראה עץ חיים שער יא פרק ו).

^{קסט} ראה: רבנו בחיי בראשית ד, ז; דרשות הר"ן דרוש ה; חובת הלבבות שער ה שער יחוד המעשה פרק ה; פירוש היעב"ץ אבות ג, ג; תניא ליקוטי אמרים פרק יב.

תורת רבותינו לחנוכה

או יאמר בדברי המדרש (נראשית רנב פט, א) הנזכר לעיל. דהנה מבואר בגמרא (שנת כא, ז) בנר חנוכה דלא מצאו רק פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו להדליק רק יום אחד וכו'. והנה הנם שמצאו פך אחד גם כן היה נם, שכמו שמימא כל השמנים כך היו יכולים למצאות את זה גם כן, ונטמן בפניהם שלא ראו אותו היוונים ולא מצאו. ובוזה נוכל לתרץ מה שהקשו^{קע} דהא על לילה הראשון לא היה הנם ולמה עושין ח' ימים. ואך בפשוט נוכל לומר דזה גופיה היה הנם שלא מצאו היוונים את זה הפך, וזה היה בכשרות שחתום בחותם של כהן גדול.

והנה זה הנם אשר מצאו הפך, גם כן היה נם שמצאו אותו, וכמ"ש (ירושלמי נרכות ל, א. תענית כג, א) שלא היה להם טלה לתמיד עד שהאיר הקב"ה עיניהם שמצאו בלשכת הטלאים וכו'. והנה בזה אין חדשות שלא נברא ובא במקום הזה ממקום אחר, ורק באותו מקום מצאו אך שלא נודע להם מקודם.

וכמ"ש (דברים ד, כט) ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וגו', רוצה לומר שאין צריך לבקש ממקום אחר, ורק באותו מקום גופיה תמצא את ה' אלקיך, כי לית אתר פנוי מיניה^{קעב}, ובכל מקום תוכל למצוא אותו ית"ש. וכמו שאמרת^{קעב} על: ויפגע במקום וגו' וישכב במקום ההוא (נראשית כח, יא), רוצה לומר שגם במקום ההוא היה בחינת היחוד דמיקרי בחינת: יש כ"ב^{קעג}, ששם יש אורו ית"ש מכ"ב אותיות התורה, וכמו שאמר אחר כך: אכן יש ה' במקום הזה (נראשית כח, טז), דגם במקום הזה יש בחינת הוי"ה ית"ש.

וכמ"ש בגמרא פסחים (ג, א) לא כעולם הזה עולם הבא, דהיום אומר על הטוב, הטוב והמטיב, ועל רעות אומר דיין אמת, ולעתיד על הכל יאמר הטוב והמטיב. ופירשו בספרים^{קעד} הכוונה דבעולם הזה נראה בחינת הרע ולא נודע לנו הטוב שיש בזה, ולכן אומר דיין אמת, ולכן נקרא באדני^{קעה}, שבחינת הוי"ה שהוא בחינת הטבה^{קעו} לא נראה, ואך לעתיד יהיה נודע דבזה גופיה יש הטבה, ואזי יראו שהכל הוא בחינת הטבה ולכן נקרא גם כן בהוי"ה, כי ההתגלות יהיה גם כן בבחינת הוי"ה שהוא בחינת הטבה. וזה הענין בכל הדברים שכל זמן שנסתם מהאדם נדמה לו שהוא בחינת הרע והוא יושב בחושך ואפילה, ואך כאשר נתגלה לו אורו ית"ש אזי נודע לו שזה גופיה בחינת הטבה, ומתוך צרה המציאם רווחת^{קעז}.

קע ראה בית יוסף על טור אורח חיים סימן תרע.

קעא ראה תיקוני זוהר צא, ב; וראה עוד: זוה"ק ח"ג רנז, ב; זוהר חדש לד, ב; תיקוני זוהר קכב, ב.

קעב ראה לעיל פרשת ויצא אות א.

קעג ראה: זוה"ק ח"א קנו, ב; ח"ג רלט, א; תיקוני זוהר לד, א. קלב, ב.

קעד ראה: נצח ישראל פרק מב; צל"ח שם פסחים נ, א בשם המוכיח הגדול מו"ה אפרים רישר זצ"ל.

קעה ראה: שם פסחים נ, א. קידושין עא, א; וראה לעיל אות ה מה שכתב רבנו בענין זה.

קעו בחינת הוי"ה שהוא הטבה ראה: ברכות ס, ב; ירושלמי ברכות סז, א; בראשית רבה לג, ג. עג, ג. שמות רבה ג, ה; זוה"ק ח"ג יא, א-ב.

קעז על פי לשון פיוט הסליחות המתחיל: ישראל נושע בה' וכו'.

תורת רבותינו לחנוכה

וזה ענין מנר חנוכה דאיתא (שנת כ"א, ז) משתשקע החמה עד שתכלה הרגל מן השוק. דהכוונה דבשעה שיש לאדם הבהירות מאורו ית"ש, אזי רואה בעיניו חסדיו ית"ש בכל דבר, ורק משתשקע החמה בחינת: שמש ומגן ה' (תהלים פד, יז) דהוא מקרי בחינת שמשקע^{קע}, על כל פנים ידע ויבין, שתכלה 'הרגל' מן השוק, הכוונה דמה שנדמה לו שהכל בחינת רגילות, צריך שתכלה מדעתו, וזה על ידי ענין נר חנוכה והארתה.

דבעת שמצאו פך אחד של שמן היה קשה להם למה לא נשאר יותר, דכך היה יכול השי"ת להשאיר יותר, אבל אחר כך כשראו שנעשה נס שדלק ח' ימים, הבינו אז שהשי"ת רצה להראות חביבות עבודת בני ישראל אצלו, וכמו שידוע דאם דטומאה הותרה או דחוויה בציבור^{קע}, אף על פי כן מחמת חביבות ישראל רצה הקב"ה להראות להם נס שיקיימו המצוה בטוב יותר על ידי טהרה, ואם היה נשאר על ח' ימים לא היה ניכר אצלם זאת, ורק על ידי הנס הבינו שנצרך דווקא להיות כן.

וכן לעתיד יבינו הכל שהכל טוב ודווקא מוכרח להיות על דרך שהוא, ולכן מבואר בשם הקדוש מקאריין ז"ל^ק שבחנוכה בשעת הדלקת הנרות נתגלה מאורו של מלך המשיח, בבחינת הכתוב (תהלים קלג, יז) ערכתי נר למשיחי. וזה כוונת המדרש: קץ שם לחושך וגו' (איוז כ"א, ג) דהיום 'אופל וצלמות', דאף דבכל דבר שנדמה להאדם שהוא רע ח"ו, מונח בחינת הטוב, אך מחמת החשך לא נראה בחינת ההטבה, ורק כאשר נעקר היצר הרע אזי רואים בחינת ההטבה שבכל דבר.

וזה הענין היה ביוסף הצדיק דהבית אסורים גופיה היה בחינת הטבה, וזהו: ויהי מקץ (מא, א), שכאשר נגמר הקץ של ישיבת חושך להאדם, והשי"ת עוזרו שיאירו עיניו, אזי: והנה עומד על 'היאר', שהוא אותיות 'ראיה', שרואה את בחינת ההטבה בכל דבר ולא היה כלל בחינת רע ח"ו ואך טוב לישראל סלה.

[יד]

בפסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות (מג, א"ב). ואיתא במדרש רבה (נראשית נ"א לא, א) הדא הוא דכתיב (תהלים קמו, ה) אשרי שא"ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו. ומה הכוונה בזה.

ונראה דהנה נאמר בנר חנוכה (שנת כ"א, ז) משתשקע החמה עד שתכלה הרגל מן השוק, ועד כמה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי. והכוונה בזה דהנה נר חנוכה מצותה למטה מעשרה (שנת כ"א, א; ש"ע

^{קע} ראה לעיל אות ה שכתב רבנו: ...שנאמר: שמש ומגן ה' אלקים, דבחינת הויה והקדושה העליונה נקרא בשם 'שמש' והוא מדת תפארת ישראל.

^{קעט} ראה: פסחים עז, א. עה, א. עט, א. פ, א; יומא ז, ב - ח, א; סנהדרין יב, ב; זבחים לב, ב - לג, א.

^{קפ} ראה: מדרש פנחס אות א; אמרי פנחס השלם שער ד שבת ומועדים אות ח, ריה, רכ, רכב; בני יששכר מאמרי כסלו טבת מאמר ב אות טז.

תורת רבותינו לחנוכה

א"ח תרע"א ס"ו, ובאמת מצינו (סוכה ה, א) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה. אך הענין דמבואר בספרים קפ"א דענין נר חנוכה הוא שהאור העליון יורד למטה אף במקום החיצונים ומחמת גודל האור בורחים ואין להם יניקה, ומשום הכי אסור להשתמש לאורה.

והנה בסוטה (ה, א) מחלוקת אם אני את דכא, או אתי את דכא, והיינו אם הקב"ה מגביהו למעלה, או הקב"ה יורד אליו למטה, ומסיק מסתברא אני את דכא, שהקב"ה יורד למטה אל הדרך והשפל רוח, וכמ"ש (תהלים לד, יט) קרוב ה' לנשכרי לב, שהשי"ת מקרב עצמו אל הנשכרי לב להופיע להם.

וזה הענין דכתיב בבעל תשובה (תהלים נא, יט) לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה. ואמאי היה הוה אמינא שיהיה בזה לו, אך כפי המבואר למעלה שהשי"ת יורד ומשפיל את עצמו אליו, והוא בזיון לכאורה לו ית"ש לירד במקומות השפלים והנמוכים, ולכן אמר הכתוב: לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה, אתה אלקים לא תבזה בעיניך לירד במקום שהבעל תשובה שם בשפל המדרגה.

והנה ענין התשובה נודע דברי הרמב"ם (הלכות משנה פ"ג ס"ז) עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. והקשו עליו קפ"ב דהא האדם הוא בעל בחירה. וביארנו דהכוונה בזה דמצינו (אבות ד, ז) מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, והיינו דמחמת ההרגל נוטה לבו וגוררתו לעשות עוד הפעם ועוד הפעם, וכדאיתא סוכה (נ, ז) ובסנהדרין (קז, א) אבר קטן יש באדם משביעו רעב, מרעיבו שבע, והוא מחמת זה שההרגל גורם לו להתאוות עשות עוד.

וצריך לזה הבעל תשובה להתמרמר ולשוב בתשובה לעקור מעצמו הרגל העבירה, שההרגל לא יגרום לו להתאוות יותר, וזה הכוונה: שלא ישוב לזה החטא לעולם, היינו מחמת ההרגל הזה, ואם ח"ו יעבור עוד הפעם יהיה כמו שעבר בראשונה, ולא יהיה כלל מחמת הרגל העבירה שעשה מקודם וזה ברור בכוונתו. ואת זה רמזו לנו חז"ל בנר חנוכה דרומז לתשובה, שהאור העליון יורד למטה ממש כנזכר לעיל. ואמרו דשיעור נר חנוכה עד שתכלה 'הרגל' מן השוק, כלומר שיהיה נכלה בחינת ההרגל שהורגל עד עתה, 'מן השוק' מחמת גודל השתוקקות לו יתברך שמו, ויעקור בחינת ההרגל מהעבירה והתאוות רעות שעשה עד עתה, על ידי הופעת אור העליון עליו על ידי 'אני את דכא'.

וזה כוונת הגמרא: ועד כמה עד דכליא ריגלא דתרמודאי, והיינו שיעקור הרע וכח התאוה ממנו לגמרי, עד שיהיה ברור לו ויהיה אצלו ודאי שלא ישוב לזה החטא לעולם, כי כל עוד שיהיה מסופק ומהרהר שאפשר כשיזדמן לידו עוד הפעם יעשנה או לא יעשנה, אזי לא נעקר עדיין הרע ממנו. ואך על ידי עקירת הרע כנזכר לעיל, אזי נעשה אצל האדם בירור גמור בלי ספק שלא יעשנה עוד הפעם, שכח התאוותי מאז כבר נעקר ונכלה ממנו. וזה 'עד דכליא ריגלא'

קפ"א ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד.

קפ"ב ראה שם בלחם משנה.

תורת רבותינו לחנוכה

שהרגילות יכלה לגמרי, 'דתרמודאי' עד שיהיה בבחינת 'תרם ודאי', שיהיה ודאי אצלו שכבר נפרש ממנו כח הרע וכח התאוה, ולא ישוב לזה החטא לעולם מכח כח התאוה.

וזה כוונת הכתוב: וירא יעקב כי יש שבר במצרים. הורה בזה דגם בבחינת מצרים שהוא ערות הארץ, יכולים להשיג בחינת שבירת הלב, שהשי"ת מופיע עליו אף במקום הנמוך והשפל מאד, בבחינת: אני את דכא. ולכן אמר יעקב לבניו 'למה תתראו', שהוא מורה על גדלות מעט שנתראה לכל, והלא בשם תוכלו גם להשיג בחינת שבירת הלב, וזהו: ושברו לנו 'משם', דאף מבחינת שממה גם כן תוכלו להגיע לבחינת שבירת הלב, ועל ידי זה 'ונחיה' נוכל להשיג בחינת חיים^{קפג}.

שנודע: דאור זרוע לצדיק (תכלס לז, יא), שהאור היא בחינת זריעה, דכמו שאם יניחו הגרעין על הקרקע בלי חרישה אזי לא יהיה נקלט בארץ ולא יהיה שום צמיחה ממנו, ורק צריכים מתחילה לרפות הקרקע על ידי החרישה ואחר כך לזרוע, ואז יהיה הקליטה והצמיחה. כמו כן הוא בעבודת השי"ת, דכל זמן שהלב לא יהיה נשבר בבחינת חרישה להרבה שברים, לא יוכל להיות האור נקלט בלבו בבחינת זריעה.

ולכן אמר להם שבמצרים ישיגו לזה, היינו לבחינת שבירה להרבה שברים, ועל ידי זה ישיגו לאור הצפון שם, ויהיה בבחינת החי על ידי זה שיעלו הניצוצות אשר משוקעים שם, וישיגו בחינת: אור זרוע לצדיק, על ידי יוסף הצדיק בחינת: יסוד צדיק בשבעה נעלם (זמירות לשנת, אל מסתתר), וכמו שהעלו באמת מרפ"ח ניצוצים הידועים ר"ב ניצוצים^{קפד}.

וזה שאנו אומרים בכל יום (תפילת שחרית עזרת אבותינו) אמת ממצרים גאלתנו ה' אלקינו ומבית עבדים פדיתנו כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת, שאף ממצרים מקום הגרוע שנקרא ערות הארץ^{קפה}, נגאל בחינת אלקיות שיהיה נקרא 'הוי"ה אלקינו'. ומבחינת 'עבד נפדה' שלא יהיה נקרא בחינת עבד. 'וכל בכוריהם' הרגת, דבחינת המחשבה שנקראת בחינת בכור^{קפז}, 'הרגת' מחשבות שלהם. 'ובכורך ישראל גאלת' דנגאלה בחינת ישראל בבחינת המחשבה העליונה^{קפח}, שהוא בחינת החכמה שנקרא בחינת בכור^{קפח}, והיא בחינת החיים בבחינת: והחכמה תחיה^{קפט} (קהלת ז, יז).

קפג ראה להלן בסוף אות טז שכתב רבנו: ויאמר וגו' ונחיה (מב, ב) להמשיך אור חכמה שנקרא בחינת חיים כמ"ש (קהלת ז, יב) והחכמה תחיה.

קפד בענין רפ"ח ניצוצים ראה הערה קצ, קצא; ובענין ר"ב ניצוצין שהעלו ראה: כנפי יונה חלק ג סימן נו; מגלה עמוקות פרשת קרח. פרשת ואתחנן אופן נח; אור המאיר דרוש לפסח ד"ה רשע מה הוא אומר; עבודת ישראל פרשת מקץ ד"ה ויצבר יוסף; אגרא דכלה פרשת וישב ד"ה ויאמר לו לך נא; קהלת יעקב ערך רפח.

קפה ראה בענין זה: עץ חיים שער מג פרק א; של"ה פרשת וישב צאן יוסף (ח"א כז, א-ב). פרשת וארא שובבים (ח"א לה, א); חסד לאברהם מעין ה נהר כט. מעין ז נהר ז.

קפז מחשבה שהוא גם בחינת חכמה ראה תיקוני זוהר יז, א. מא, ב. ועוד; חכמה דאיקרי בכור ראה הערה קסטז.

קפח ראה: זוה"ק ח"א כד, א; ח"ב קח, ב; זוהר חדש לז, ב; תיקוני זוהר ו, א. ק, א. קב, א. ועוד.

קפט ראה: זוה"ק ח"ג רסב, א; תיקוני זוהר ל, א. עט, ב; פרדס רמונים שער כג פרק ב ערך בכור.

קפט ראה: תיקוני זוהר טו, ב. סז, א. פט, א; זוה"ק ח"ג לד, א; פרדס רמונים שער כג פרק ח ערך חיי המלך.

תורת רבותינו לחנוכה

וזהו כוונת המדרש רבה הדא הוא דכתיב: אשרי שא"ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו. דהשי"ת עוזר לאדם ומשפיל את עצמו לו עד למטה ממש, כמו שכתבנו הענין דנר חנוכה שמשפיל את עצמו למטה מעשרה, וזהו על ידי שברו על ה' אלקיו, שעושה לבו שבור וקרוע להרבה שברים וקרעים^{קצ}, עד שמעיד עליו ה' אלקיו שלא ישוב לזה החטא לעולם.

וזהו גם כן הכוונה בהפסוק (מז, ו) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ, דבחינת יוסף בחינת יסוד צדיק, הוא השליט על בחינת הארץ שהוא בחינת מלכות שמים^{קצב}. והוא על ידי שהוא המשביר לכל עם הארץ, היינו דאפילו מי שהוא משוקע בארציות, עושה לו שיהיה לו הרהור תשובה ויהיה לו בחינת שברון לב.

והנה על ידי מצות נר חנוכה כראוי נעשה שמירה על כל השנה, כנזכר לעיל דנר חנוכה הוא ענין הופעת אור עליון למטה ממש על ידי שבירת הלב, ולכן תיבת 'המשביר' עם הכולל גימטריא תקנ"ח כמנין ו' פעמים מגן, שמבואר בכוונת הושענא רבה^{קצב} להמשיך בחינת ו' פעמים מגן שהוא גימטריא ג' פעמים א"ל מכל ששה המדות, שיהיה בבחינת: מגן הוא לכל החוסים בו (שמואל-צ כג, לא. תהלים יח, לא).

ולכן הצירוף מחודש טבת הוא מהפסוק (תהלים לד, ד) גדלו לה' אתי ונרוממה שמו^{קצב}, שמגדלים את בחינת השם הוי"ה שיהיה מופיע למטה גם כן בבחינת 'אתי', ונרוממה שמו' שנתרומם מגודל אור הקדושה שמופיע עד למטה גם כן, וכמ"ש (יחזקאל מג, ז) והארץ האירה מכבודו, וכמ"ש לעתיד (ישעיה ז, יט) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, שאף הארץ הגשמי יתמלא מאור השי"ת. ולכן איתא בספרים^{קצב} שבחנוכה בשעת הדלקת הנרות מתגלה בחינת אורו של משיח, שיורד אור עליון אפילו למטה מעשרה כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו, ומחמת גודל הארה נימם כדונג ובורח הסטרא אחרא ונכלה, כמ"ש (ישעיה ז, יט) ובאו במערות צורים וגו' מפני פחד ה' ומהדר גאוונו.

[טו]

או יאמר בביאור דברי המדרש רבה (צ"ר לא, א). דהנה הנם של חנוכה היה במנורה, ודבר זה לא היה צורך להצלת נפשות, ורק להורות שהשי"ת חפץ

^{קצ} עיין זוה"ק (ח"ב) ויקהל קצח סוף עמוד א □ מהערות מרן זצ"ל נכד רבנו. וראה שם דברי הזוהר: ...שברו, ולא אמר תקותו ולא בטחונו אלא שברו, אל תקרי שברו אלא שברו, דניחא להו לצדיקייא לתברא גרמיייהו, ולא תברא תבירו על תבירו, וכלא על ה' אלקיו.

^{קצב} ראה: זוה"ק ח"א קצח, א; זוהר חדש כט, א-ב; (ארץ בחינת מלכות ראה להדיא זוה"ק ח"א לא, ב. והוא מובא הרבה פעמים בזוהר ובתיקונים בסגנון ובאופן אחר; וראה ביאורו פרדס רמונים שער ה פרק ה. שער כג פרק א ערך ארץ).

^{קצג} ראה: פרי עץ חיים שער הלולב פרק ז; שער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ח.

^{קצד} ראה: משנת חסידים מסכת טבת פרק א אות א; סידור הארז"ל מוסף לראש חודש; ובענין ו"ב צירופי הוי"ה ראה תיקוני זוהר ט, ב. וביאורו ראה פרדס רמונים שער כא פרק יד-טז.

^{קצה} ראה לעיל אות ה שכתב רבנו בענין זה: כמו שאיתא בספרים בשם הקדוש מקאריץ ז"ל וכו'; ראה: מדרש פנחס אות א; אמרי פנחס השלם שער ד שבת ומועדים אות: ה, ריח, רכ, רכב; בני יששכר מאמרי כסלו טבת מאמר ב אות טז.

תורת רבותינו לחנוכה

בעבודת עמו בני ישראל. וזהו הכוונה (נעל הנסיס) ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, כלומר דאף שהיה צר לבני ישראל מחמת הגזירות רעות שגזרו עליהם, מכל מקום עיקר הצער שלהם היה רק כבודו ית"ש שלא הניחו להם לעשות מצותיו ית"ש, וזהו 'ואתה' ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, היינו מה שהיה נוגע לך ית"ש זה עמד להם במחשבתם ורצונם 'בעת צרתם', ולזה היה הנם במנורה להראות שחביב לפניו ית"ש עבודת עמו בני ישראל.

וזה גם כן הענין כאשר ראה יעקב שבמצרים יש הרבה שפע מקניית דגן ומזונות, הבין מזה שבחינת שכינתו ית"ש יש שם להשפיע להם, שהלא בלעדו ית"ש לא היה להם כלל שום דבר, והבין שהוא בחינת אורו ית"ש שהוצרך להסתתר בכמה לבושים וכיסויים עד שילך למצרים והצטער מאד על גלות השכינה כזה.

וזה הדבר יש בכל הענינים, דאם יש לו להאדם ח"ו בחינת צער ודוחק, ידע ויבין שהוא ממנו ית"ש ונצרך להתלבש כעת בלבוש כזה, דהלא דרכו ית"ש להטיב לברואיו, וכאשר יש צער ודוחק בעולם אזי סימן שהוצרך להתלבש כעת בלבוש כזה, והוא ית"ש יש לו צער מזה כמ"ש (ישעיה סג, ט) בכל צרתם לו צר. וזהו: ויגלו רחמיו על מדותיך^{קצ"ה}, דהכוונה שהמדות נבראו שישפיעו כל טוב בעולם, וכאשר אינם יכולים להשפיע יש להמדות צער מזה, לכן אנו מבקשים שירחם על המדות.

וזה: וירא יעקב כי יש שבר במצרים (מג, ו), שראה בחינת שבירה, גלות השכינה במצרים, שהוצרך להתלבש בלבוש כזה ולירד למצרים שהוא ערות הארץ ועל ידה תהיה ההשפעה, והצטער על זה מאד ולכן נעשה אצל עצמו נשבר. ויאמר יעקב לבניו למה תתראו ולא תשתתפו בצער השכינה הקדושה, 'רדו שמה' (מג, ז) להשתתף בצערה, 'ושברו לנו משם' שיהיה לנו בחינת שבירת הלב וצער משם על זה הדבר, 'ונחיה' דעל ידי זה ממילא נחיה, דכאשר האדם מצטער על גלות וצער השכינה הקדושה אזי הוא עת רצון ונעשה בחינת חיים^{קצ"ו}. וזה כוונת המדרש: הדא הוא דכתיב (תהלים קמו, ה) אשרי שא"ל יעקב בעזרו, דלמי א"ל יעקב בעזרו, 'שברו' על ה' אלוקיו, למי שיש לו שבירת הלב וצער 'על ה' אלוקיו' מחמת שהשכינה בגלות, ואזי על ידי זה נושע וה' הוא בעזרו. וכמ"ש (תהלים סט, יד) ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ופירשו היראים^{קצ"ז} שכאשר התפילה הוא בעבור ה' ית"ש ובעבור כבודו ית"ש, אזי מוכרח שיהיה עת רצון, שהכל מוכרחים להסכים על זה ולא יוכל להיות מקטרג ומסטיין כלל.

^{קצ"ה} ראה: ברכות ז, א; והוא מובא הרבה בנוסח התפילות, ראה: תפילת התעניות המובא בטור או"ח סי' תקעט. תפילה על ריבוי גשמים המובא בשו"ע או"ח סימן תקעז. ובנוסח רבונו של עולם לאחר פרשת העקידה. ועוד.

^{קצ"ו} ראה להלן בסוף אות טז שכתב רבנו: ויאמר וגו' ונחיה (מב, ב) להמשיך אור חכמה שנקרא בחינת חיים כמ"ש (קהלת ז, יב) והחכמה תחיה.

^{קצ"ז} ראה: קדושת לוי ליקוטים מבנו הרה"ק רבי ישראל מפיקוב; תפארת שלמה פרשת בשלח ד"ה ה' ילחם לכם. ובליקוטים שיר השירים ד"ה נופת תטפנה

תורת רבותינו לחנוכה

[טז]

או יאמר דהנה אנו אומרים בעל הנסים: ואתה ברחמיך ברבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם. ולהבין מה הלשון 'עמדת להם'.

ונראה כפי מה שביארנו כמה פעמים^{קצח} דהעיקר בכל עת שיש צער בעולם ליחיד או לרבים, הוא סימן שנתערבבו הצירופים ואינם עומדים בטוב כאשר נצרכים להיות וכאשר היו בעת הבריאה, שכל דבר בודאי נברא ביתר שאת וביתר הטבה, והם הצירופים מאירים ומקיימים כל דבר הנברא.

וכמ"ש (תהלים קיט, פד) לעולם ה' דברך ניצב בשמים, ומבואר בשם הבעש"ט הקדוש ז"ל^{קצט} ובמדרש תהלים (מזמור קיט) דהכוונה דעוד עומד וניצב דבר ה' ומקיים ומחיה את דבר הנברא. וכמו שאומרים (נחפלת שחית צוליצ ונכון) ודבריו חיים וקיימים, שהדיבור חי וקיים להחיות ולקיים כל דבר שבא לכלל בריאה.

ורק כאשר נתקלקלו הצירופים, ובפרט כאשר נתערב ביניהם צירופים לא טובים כי את זה לעומת זה וגו'^ק (קבלת ז, יד), אזי נולד צער ורעה בעולם, והעיקר הוא להעמידם שוב בטוב כאשר נצרכים להיות, ואזי ממילא נמתק הכל ולא יוכל בחינת הרע לשלוט ולהרע עוד, כי הצירופים מגינים ומצילים.

וכל עוד שבני ישראל לא באו למדרגה זו להעמיד הצירופים בטוב, ולא הוכשרו עוד מעשה התחתונים לגמרי, אזי השי"ת בעצמו מחמת: כי בכל צרתם לו צר (ישעיה סג, ט), מרחם עליהם ומעמידם בטוב, כאשר אמרתי על (נראשית כא, ה) ויעש ה' לשרה כאשר דבר. בראש השנה העבר, שהשי"ת בעצמו עושה ומתקן האמירות, וכמ"ש (תהלים סג, יג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, דהקב"ה בעצמו משלים הצירופים, 'כמעשהו' כאילו האדם עשה זאת, אף שבאמת הקב"ה עושה זאת.

ויזהו הכוונה: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, דאתה השי"ת בעצמך העמדת את הצירופים בטוב, 'בעת צרתם' של הצירופים, דהצירופים יש צר ודוחק, שהלא הם רוצים להאיר ברוב הטבה כאשר נבראו, כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק (פסחים קיז, ה). וכמ"ש^{קא} ויגולו רחמיך על מדותיך, ואמרתי הכוונה שהמדות בודאי רוצים להשפיע, שהלא נבראו י"ג מדות

^{קצח} ראה לעיל פרשת נח אות ד, יג, יז. פרשת וישלח אות יב.

^{קצט} ראה: אור תורה פרשת בראשית; מגיד דבריו ליעקב אות עד; תניא שער היחוד והאמונה פרק א; עבודת ישראל דרוש לשבת תשובה; באר מים חיים פרשת בראשית א, ז; בעש"ט על התורה פרשת בראשית אות מח-נא. ובפרשת עקב אות ב.

^י ראה: חגיגה טו, א; ספר יצירה פ"ו מ"ה.

^{קא} ראה: ברכות ז, א; והוא מובא הרבה בנוסח התפילות ראה: תפילת התעניות המובא בטור או"ח סימן תקעט. תפילה על ריבוי גשמים המובא בשו"ע או"ח סימן תקעז. בנוסח רבונו של עולם לאחר פרשת העקידה. ועוד.

תורת רבותינו לחנוכה

של רחמים להשפיע^ר, וכאשר אינם יכולים להשפיע יש להם צער מזה, וזה שאנו אומרים שיגולו על המדות – רחמים, שלא יהיה להם צער מזה שאינם יכולים להשפיע.

וזה: ואתה ברחמיך הרבים עמדת וכו', שמחמת רחמיך הרבים, בחינת רחמים שאינו יכול לראות בצער חבירו ומוכרח להשפיע ולהושיע, לכן העמדת להם הצירופים שיהיה בטוב וכראוי, 'רבת את ריבם' בחינת הריב שנתערב, שיתחפך לצירוף 'רבי' – 'וירב' העם (שמות ח, ט). וראשי תיבות רבת דנת נקמת, הוא אותיות 'נדר', והוא גימטריא כמנין 'רחום', שמחמת מדת רחום שבי"ג מדות הרחמים הוכרח להושיעם, כי: בכל צרתם לו צר, ולא יכול לראות בצערם ובצרתם, כמ"ש (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל.

וזהו שאמר המדרש: אשרי שא"ל יעקב בעזרו (תהלים קמו, ט), שבחינת א"ל יעקב בעצמו עוזר, 'שברו על ה' אלקיו' שהשי"ת בעצמו מושיע, שמוציא אותיות השבירה ומעמידם בטוב והוא על ידי בחינת יעקב. וזהו הכוונה: וירא יעקב כי יש שבר במצרים (מג, ח), דאותיות השבירה הם במצרים, 'ויאמר יעקב לבניו' נאמר עוד הפעם יעקב, והיה די לכתוב ויאמר לבניו, אבל הכוונה דעל ידי בחינת יעקב יוכלו להעלות הצירופים ולהעמידם בטוב.

דכל הצירופים יש להם אור פנימי ואור מקיף כנודע^י, ואמר 'למה תתראו' דאור המקיף הלך לו, דנודע דאור המקיף הוא מסמא עיני החיצונים כמ"ש בכוונות^י על: ואנחנו כורעים (נעלינו לשבח), להמשיך אור מקיף שמסמא עיני חיצונים, ויאמר וגו' ונחיה (מג, ז) להמשיך אור חכמה שנקרא בחינת חיים כמ"ש (קבלת ז, יג) והחכמה תחיה^י.

[יז]

בפסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות (מג, ח-ז). וירא יוסף את אחיו וגו' ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל (מג, ז). ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם. ויאמרו לא אדוני ועבדיך באו לשבר אוכל וגו'. כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים. ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות. ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו' והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו. ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי

^ר ראה: שמות לד, רז. מיכה ז, יז-יט; וראה ביאורו זה"ק ח"ג קלא, א - קלב, א. קלט, א-ב. קמו, ב - קמו, א. רפט, א-ב. רצה, א-ב; וראה ליקוטי תורה פרשת תולדות.

^י מובא בהרחבה הרבה פעמים בכתבי האר"י, ראה: עץ חיים שער א ענף ג-ד, שער ב ענף א וענף ג; שער מאמרי רשב"י פירוש האדרא רבא בדף קכת, ב. ובפירוש האדרא זוטא; שער הכוונות דרושי ברכת השחר הקדמה. דרושי ציצית דרוש ב. ועוד.

^י ראה: שער הכוונות דרושי אשרי... ועלינו לשבח דרוש א; פרי עץ חיים שער קריאת ספר תורה פרק ו.

^י ראה: תיקוני זוהר טו, ב. סז, א. פט, א; זה"ק ח"ג לד, א; פרדס רמונים שער כג פרק ח ערך חיי המלך; וראה לעיל פרשת ויצא אות ח שהביא רבנו דברי האר"י על: ימותו ולא בחכמה (איוב ד, כא), כאשר אין אור החכמה שולט אזי יכול להיות בחינת מיתה.

תורת רבותינו לחנוכה

אליכם לאמור מרגלים אתם. בזאת תבחנו וגו' (מז, ט"ט). זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא (מז, יח).

להבין אמרי קודש הללו. וגם בתחילה התחיל לומר: 'וירא' יעקב כי יש שבר במצרים, ואחר כך מסיים: הנה 'שמעתי' כי יש שבר במצרים. גם למה בכל הכתובים הללו כתיב לשון 'שבר' אצל מכירת הדגן והמזון ולא נכתב לשון מכירה או לשון קנין.

גם יש לדקדק בשינוי הלשון, שבתחילה התחיל יוסף לאמור להם: מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם, תפס שתי לשונות: מרגלים, ואת ערות הארץ וגו'. ואחר כך כאשר השיבו: כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים, אמר להם: לא כי ערות הארץ באתם לראות, היה לו לכתוב 'לא כי מרגלים אתם' בקיצור, כאשר אמר אחר כך להם, כאשר אמרו: שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד וגו' והאחד איננו, ולא אמר כי את ערות הארץ באתם לראות, והלא דבר הוא.

גם יש להבין שינוי התשובות, שבתחילה השיבו: כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו וגו', ואחר כך כאשר אמר להם: לא כי ערות הארץ באתם לראות, השיבו: שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד בארץ כנען וגו', מה הוסיפו בתשובה זו יותר להוכיח כי לא באו לראות ערות הארץ, וגם מה השיב להם: הוא אשר דברתי וגו' מרגלים אתם, עוד הפעם, ואיזה הוכחה היה לו בזה.

אך הענין הוא דהנה ידוע דברי האריז"ל על: מרחפת (נראשית א, ז) מת רפ"ח^י, דיש רפ"ח ניצוצין משבירת הכלים אשר צריך לברר^י, וזה נקרא בחינת מיתה דמאן דנפל מדרגא דיליה מיתה קרוי לגביה^י ושבירת הכלים הוא, שנפלו למטה ממדרגה שלהם, ולכן נקרא בחינת מיתה להם, וזה 'מת רפ"ח' שהרפ"ח ניצוצין נקראים בבחינת מיתה, ועיקר העבודה הוא להוציא ולהאיר ולהחזיר את ניצוצי הקדושה הנ"ל לשורשם.

וידוע דבמצרים הוציאו ר"ב ניצוצים כידוע דברי האריז"ל^י ונשארו רק פ"ו להוציא, ואם היו במצרים כפי הראוי להם להיות יותר, יוכל להיות שהיו מוציאים הכל והיה גמר התיקון, אך לא יכלו להתממה מחמת שח"ו היו משוקעין בשער הנו"ן משערי טומאה, לכן הוצרך להיות הגאולה קודם הוצאת כל הניצוצין, ולכן לא הוציאו רק ר"ב ניצוצים.

^י ראה: מבוא שערים ש"ב ח"ב פ"ט; עץ חיים שער יח פרק א; שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז; ליקוטי תורה פרשת בראשית, וירא, ויחי.

^י ביאור ענין שבירת הכלים ורפ"ח ניצוצים ראה עץ חיים שער ט ושער יח; ועבודת האדם בזה ראה הערה קצד.

^י ראה: זוה"ק ח"ג קלה, ב; עץ חיים שער ט פרק ב; שער ההקדמות דרוש בסדר ירידת מלכים.

^י ראה: כנפי יונה חלק ג סימן נו; מגלה עמוקות פרשת קרח. פרשת ואתחנן אופן נח; אור המאיר דרוש לפסח ד"ה רשע מה הוא אומר; עבודת ישראל פרשת מקץ ד"ה ויצבר יוסף; אגרא דכלה פרשת וישב ד"ה ויאמר לו לך נא; קהלת יעקב ערך רפח.

תורת רבותינו לחנוכה

ונודע דכל העבודה מתורה ומצוות הוא רק להוציא אלו הניצוצין, כנודע דאם לא היה השבירה לא היה שכר ועונש כלל, כידוע דברי האר"י ז"ל בעץ חיים בשער המלכים (שער יא) פרק ה'ז, ועיקר השבירה היה כדי שיהיה שכר ועונש, ונמצא דעיקר התורה והמצוות ניתנו לנו לתקן אלו הניצוצים הבאים מהשבירה.

ונודע דעל ידי התורה והמצווה נעשה חלוקה דרבנן לכל אחד כפי עבודתו, כמו שאומרים (נלשם יחוד וכו' לפני עטיפת הטלית) כך אזכה לחלוקה דרבנן וכו' בגן עדן, וכמ"ש בזוהר (ח"ב ר"י, ח"ג) ואתעביד מיניה לבושין דנהורא דאתלבשת בהו נשמתא לסלקא לעילא, ויעוין בהקדמת שפע טל שהאריך בזה למה זאת להאדם הלבוש הזה, עיין שם שכתב על פי משל לנר עם האבוקה, דכאשר יקרבו הנר להאבוקה יכבה אורו כאשר הנר סמוך להאבוקה הגדולה, אך צריך להוסיף עוד נרות להנר הלזה שיהיה גם כן אבוקה קטנה, ואז לא יכבה נרו עיין שם באורך.

ונודע גם כן דבר האר"י ז"ל דבכל דבר העיקר הוא האור מקיף והוא השומר להאדם מכל דבר רע, כמבואר בשער העקודים (עץ חיים שער ו) סוף פרק ה', ויעוין גם כן בענין הצלם מהנר בפרי עץ חיים שם (שער הלולג פרק ה'), דבלא הצלם אי אפשר לאדם לחיות^{י"ב}. ולכן עיקר התורה והמצוות לעשות לאדם לבוש והוא האור המקיף כי הוא גדול מהפנימי כנודע^{י"ג}.

ונודע גם כן דברי השל"ה ז"ל^{י"ד} שהאריך בזה שרצו אחי יוסף להורגו, ולמה זאת להם. אך הענין שדנוהו לחולק על מלכות בית דוד, ויהודה הוא מלך וכל החולק על מלכות בית דוד חייב מיתה^{י"ה}. וראו כי ירבעם יצא ממנו אשר יחלוק גם כן על מלכות בית דוד, ושפטו שבגרמתו הוא זאת דמחמת שהוא מתחיל לחלוק על מלכות יהודה היום, ולכן דנוהו למורד במלכות.

אך האמת הוא שלא שפטו יפה שקודם מלכות בית דוד היה נצרך יוסף למלוך, כדי שבחינת צדיק יסוד עולם שהיה אז יוסף ובנימין אחיו (כמ"ש בזוהר (ח"א רע, א) שהניח את בנימין במקומו כאשר גלה יוסף מאחיו) ימליכו על מצרים להכניע את טומאת וערות מצרים, בכדי שיוכלו אחר כך להוציא את הניצוצות הקדושים כמאמרם ז"ל (ויקרא רע"ב לז, ה. שיר השירים רע"ב ד, כה) יוסף גדר עצמו מן הערוה וכו', דהוא היה המתחיל להכניע את תוקף ערות מצרים, ובחינת מלכות צריך להיות

^{י"א} ראה: עץ חיים שער לט דרוש א-ג. שער מט פרק ה'; ליקוטי תורה תהלים פד; פרי עץ חיים שער התפלה פרק ז. שער הק"ש פרק ג. ועוד.

^{י"ב} ראה: זוה"ק ח"א סו, א. רכד, א-ב. רכו, ב; ח"ב רמז, א; ח"ג קא, א. קעד, ב; פרדס רמונים שער לא פרק ה; שערי הקדושה חלק א שער א.

^{י"ג} ראה: זוה"ק ח"א ריז, ב. רכ, א; ח"ג מג, א-ב. קד, ב. קכב, ב; זוהר חדש עד, א.

^{י"ד} ראה עץ חיים שער הכללים פרק א. שער ב ענף ג. שער ו פרק ב. שער יג פ"ד. שער מב פרק יג. שער מד פ"ו. שער מה פ"ד.

^{י"ה} ראה של"ה תורה שבכתב צאן יוסף ד"ה נחזור לענין מלכות (ח"ב כח, א).

^{י"ז} ראה: תוספתא תרומות סוף פרק ז. בראשית רבה צד, ט: ...רבי שמעון אומר כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה; וראה: סנהדרין קי, א; ירושלמי סנהדרין יא, ב.

תורת רבותינו לחנוכה

מקושר עם בחינת יסוד, שההשפעה הולכת מיסוד למלכות כנודע^{רס}, ולכן אחר כך במלוך מלך בישראל היה גם כן המלך הראשון מזרע בנימין^{רי} כי הוא הצדיק התחתון^{ריי}, ולא היה אפשר להתגלות בחינת מלכות רק במי שהוא מבחינת יסוד, ואם כי המלכות הוא ליהודה, אך בתחילה לא היה אפשר רק מזרע יוסף ובנימין, ולכן היה יוסף במצרים הראשון, ואחר כך מזרע בנימין.

ונודע גם כן דברי הבעש"ט דעתה הוא בחינת שמיעה, ולעתיד אי"ה יהיה בחינת ראייה^{ריי}, וכאשר אמרתי כמה פעמים^{ריב}: בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה' (לפיה ג, כ), היינו דבעת 'שובי את שבותיכם', היינו בזמן הגאולה יהיה: האמר ה' – לעיניכם, ויהיה בבחינת: והיו 'עיניך רואות' את מוריד ולא יכנף עוד מוריד (ישעיה ל, כ), וכמ"ש (ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר, דבעת שיהיה: נגלה כבוד ה', דהיינו לעתיד, יהיה: 'וראו' כל בשר, שכל בשר יראו 'כי פי ה' דבר', דדיבורי תורה ותפילה יהיה בבחינת ראייה כל כך יהיה נגלה כבוד ה', ולא כמו כעת שהוא בחינת שמיעה.

ועתה נשוב למקראי קודש הנזכרים לעיל: וירא יעקב כי יש שבר במצרים, שראה שאותיות השבירה דהיינו הרפ"ח ניצוצין מהמאנין תבירין הם במצרים^{ריבא}, וזהו 'זירא' שראה ברוח הקודש שאפשר לברר כל הניצוצין, עד שיהיה בחינת הראיה ויהיה גמר התיקון כמו לעתיד לבוא בימי המשיח, ועיקר העבודה לברר הניצוצים כדי לעשות לבוש וחלוקא דרבנן לחלקי נפש רוח נשמה חיה יחידה מכל אחד, ועיקר ביאת האדם לעולם הזה הוא מחמת זה כמבואר בדברי האריז"ל בשער הצלם שער יו"ד פרק א (פז חייס שער כו פרק ה) שהוא דבר אחד עם גלות השכינה לברר הניצוצין.

וזוהו: ויאמר יעקב לבניו למה תתראו, כלומר למה תהיו בלי לבוש מקיף וחלוקא דרבנן, ולכן אתם נראים כאשר אין אתם מבררים הניצוצים הקדושים אשר משוקעים שם במצרים, ואין לכם בשביל זה הלבוש והאור המקיף אשר נעשה מזה שמבררים הניצוצים, דהניצוצים בעצמם נעשים אור מקיף ומלבוש למי שמברר אותם, כידוע דמכל מצוה נעשה מלאך ושומר להאדם^{ריבב}, וכל אור מקיף שומר להאדם כאשר כתבנו למעלה, ויאמר הנה 'שמעתי' כי יש שבר

^{רס} ראה: זוה"ק ח"א קסב, א. קצו, ב - קצז, א. קצח, א. רח, ב. רמה, ב. רמו, א-ב. ח"ב קכג, א-ב. קסו, ב. ח"ג י, ב - יא, ב. כו, א. קנ, ב. ועוד; שערי אורה שער ב. ועוד; פרדס רמונים שער ז פרק ג-ד.

^{ריי} ראה שמואל-א ט, א. ועוד.

^{ריי} ראה זוה"ק ח"א קנג, ב - קנד, א. רנט, א.

^{ריט} ראה תולדות יעקב יוסף סוף פרשת וישלח שהביא בשם הבעש"ט...אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד בימות המשיח, והיינו שיהיו עיניך רואות מוריד (ישעיה ל, כ), שיראו אותיות התורה והתפלה שלומדים ומתפללים לנגד עינים שהם עולמות מצוחצחות וכו'; וראה בעש"ט על התורה פרשת שמות אות טז.

^{ריב} ראה לעיל: פרשת לך לך אות יג, טו. ובסוף פרשת חיי שרה.

^{ריבא} ענין שבירת הכלים ורפ"ח ניצוצין שהוא בחינת אותיות ראה: שערי גן עדן דרך אמת פתח ב דרך ב; מגיד דבריו ליעקב אות קלב; ליקוטי מוהר"ן קמא נד אות ג. ועוד.

^{ריבב} ראה: אבות ד, יא; (סוטה ג, ב. ע"ז ה, א); זוה"ק ח"ג פג, ב. קיח, א. קעד, ב. רסה, ב. רעת, ב; זוהר חדש מז, א. עה, א-ב.

תורת רבותינו לחנוכה

במצרים, היינו דלפחות תזדקקו לתקן בחינת שמיעה, אם לא תוכלו לתקן הכל ולזכות לבחינת ראיה.

ישברו לנו משם, דנודע דברי האריז"ל^{רכ} על: א"ל ה' ויאר לנו (תהלים קיח, כז). דשם 'א"ל הוי"ה' הוא כמנין 'זן' ו'אוכל'^{רכ}. והוא ממתיק שם 'לנו' שהוא כמנין 'אלהים' פ"ו. ו'יאר' הוא כמנין 'גבורה' עם הכולל. וזהו: ושברו לנו, שישברו את ה'לנו' בחינת אלקים בחינת הדיני^{רכ}, דידוע דבחינת השבירה והמאנין תבירין הוא בחינת אלקים ודין^{רכ}. ונחיה ולא נמות' שלא יהיה בחינת מיתה דהיינו מאנין תבירין דראשי תיבות 'מת', ורק 'נחיה' שניחיה הניצוצין מהשבירה.

ואמר לנו הכתוב (מז, ג) וירדו אחי יוסף עשרה לשבר 'בר' ממצרים, היינו שירדו להעלות את הר"ב ניצוצים כמנין 'בר'כ^{רכ}, ויאמרו מארץ כנען 'לשבר אוכל' שישברו עם ה'אוכל' שהוא כמנין 'א"ל הוי"ה' את בחינת אלקים והדינים. ועם כי 'אוכל' נכתב חסר בתורה, מכל מקום שוב הוא מנין 'ב"ן' עם הכולל, שהוא בעולם העשיה כנודע^{רכ}.

ויאמר להם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם, דנודע דברי הזוהר פקודי (ח"צ נח, ח) עד דמטי רגלין ברגלין. דהבירור צריך להיות להוציא כל גמר הניצוצין, והם כעין אדם העליון, דבתחילה נברר מבחינת ראש ומוח, כמ"ש (צמדז טו, כד) אם מעיני העדה, שיש אשר נקראים בחינת עיני העדה, עד שבא לבירור בחינת הרגלים, וזה: עד דמטי רגלין ברגלין, דאז יתברר מה שהוא ברגלים התחתונים ואז יבוא משיח ויהיה גמר התיקון. וזהו: ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים^{רכ} (זכריה יד, ד), שיהיה בחינת עמידה וקיום לבחינת הרגלים שיהיו בחזק, שיתבררו מהם כל הניצוצים.

וזהו: מרגלים אתם, דאתם מבחינת נשמות הרגלים דידוע דבחינת נצח הוד יסוד נקראים תרין ירכין^{רכ}, ומי שהוא מבחינת נשמות הרגלים יוכל לברר

^{רכ} ראה: שער הכוונות דרושי אסרו חג דרוש ג; פ"ח שער מקרא קודש פרק ו; סידור האריז"ל סדר כוונת הלל.

^{רכ} א"ל הוי"ה כמנין 'זן' וכמנין 'אוכל'. ראה: פרי עץ חיים שער השבת פרק כד; טעמי המצוות פרשת עקב.
^{רכ} 'אלקים' מידת הדין ראה: ברכות ס, ב; ירושלמי ברכות סז, א; בראשית רבה לג, ג. עג, ג. שמות רבה ג, ו; זוה"ק ח"ג יא, א-ב. ועוד.

^{רכ} ראה: זוה"ק ח"ג קמב, א; עץ חיים שער ט סוף פרק ז. שער יח פרק ה.

^{רכ} ראה: מגלה עמוקות פר' ויגש ד"ה אל תירא ופר' קרח ד"ה והנה פרח; אגרא דכלה פר' מקץ ד"ה וירדו אחי.
^{רכ} כנראה כוונת רבנו לפי המשך דבריו שהוא על עבודת הבירורין 'עד דמטי רגלין ברגלין'. וראה עץ חיים שער לט דרוש א; וכאשר יתבררו ויעלו גם הניצוצין אשר ברגליו אז יושלם להתקן כל אדם הזה אז יבא משיח וענין רגליו אלו הוא בעשייה שהוא בחינת רגלים ושם הוא סיום הקדושה שהוא המלכות. ושם בדרוש יא כלל ז: ... והנה יש שם ב"ן בעשייה והוא המברר בירורי המלכים דעשייה.

^{רכ} ראה שם בזוה"ק ח"ב רנח, א וזהו המשך דברי הזוהר עד דמטי רגלין ברגלין; וראה ביאורו: שער הגלגלים הקדמה ה והקדמה טו והקדמה כ; פרי עץ חיים שער הק"ש פרק ג; שער מאמרי רשב"י פרשת פקודי על דף רנד, ב. רנח, א שבזוהר; שער הפסוקים פרשת בראשית דרוש ב.

^{רכ} ראה תיקוני זוהר יז, א. כט, א. סה, א. ועוד; ושבחנית יסוד הוא גם בחינת רגל ראה לדוגמא: שער מאמרי רז"ל מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו: ...ואל תתמה אם גם היסוד נקרא רגל וכו'; וראה מגן אברהם סוף פרשת ויצא: 'רגלי' איתא בשם האריז"ל שבגימטריא כמנין נצח הוד יסוד.

תורת רבותינו לחנוכה

זאת, כי כל אחד מברר דוגמת נשמתו מאיזה מקום שהוא^{רלא}. 'לראות' את ערות הארץ באתם, שבאתם לתקן ערות הארץ בבחינת ראייה, שיהיה גמר התיקון וביאת המשיח, ויוסף ראה שאין עדיין הזמן לזה כי לא יוכלו לתקן הכל ולכן לא רצה בזה האופן.

ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבר אוכל, שלא באו רק לשבר על ידי 'אוכל' שהוא כמנין אל הוייה את הדינין והשבירה. 'כולנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים'. היינו דהוכיחו לו שהם אינם הנשמות מבחינת הרגלים, רק הם בני איש אחד דהיינו מבחינת יעקב שהוא תפארת ישראל^{לב} ויש בו י"ב גבולי אלכסון כנודע^{רלז}, והשורש שלהם מבחינת אחד מתפארת ישראל בחינת: 'כנים אנחנו', בחינת: תתן 'אמת ליעקב'^{רלח} (מכאן ז, כ).

ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות. דחור שוב לאמור שעל כרחק הם רוצים לתקן בחינת ערות הארץ על ידי בחינת ראייה שיהיה גמר התיקון, אף שאינם משורש הרגלים ורוצים בעל כרחק לדחוק ולתקן את ערות הארץ על ידי בחינת ראייה, וזה אינו רשאי לדחוק את הקץ ולכן לא רצה בזה יוסף.

ועל זה אמרו והוכיחו שאי אפשר כלל שבאו בכח זה למצרים, ואמרו: שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש וגו' הקטן את אבינו היום והאחד איננו (מכ, ג), דהלא נודע דהם י"ב גבולי אלכסוני התפארת וי"ב צירופי הוייה^{רלה}, והלא חסר מהם שנים וממילא על כרחק לא יוכלו לעשות גמר התיקון, ואין לחשוך אותם בזה.

ומחמת שיוסף ידע שהם רצו תיכף במלכות יהודה דהיינו מלכות בית דוד, ולא רצו אותו למלך ומחמת זה דנוהו למיתה, לכן ירא שעתה גם כן יסכימו על זה שמלכות בית דוד יתחיל מעתה ושיהיה גמר התיקון, ויוסף ידע שאי אפשר לבוא עוד לזה כעת. ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם מרגלים אתם, הכוונה בזה דידוע דמדת נצח הוד יסוד יש להם שורש בתפארת ישראל^{רלז}, אך השבטים בעצמם הם הירכין כמבואר בזוהר פרשת ויצא (ח"א קכ, א ז). וזה הכוונה: הוא אשר 'דברתי' אליכם 'מרגלים' אתם וגו' זאת עשו וגו', כלומר דדבר

^{רלא} ראה לעיל פרשת לך לך אות ג שהאריך רבנו בענין זה והביא דברי המדרש והזוהר יעו"ש; וראה שער הגלגולים הקדמה ה' יא.

^{רלב} ראה: זוה"ק ח"א קעב, ב. רנז, א; זוהר חדש כו, ב. כז, ב. לא, א. מד, א-ב. ועוד.

^{רלג} ראה: ספר יצירה פרק ה, ו; זוה"ק ח"א עו, ב; ח"ב נח, ב. סב, ב. סד, ב. סו, ב; ח"ג עח, א. קלח, א; ספר הבהיר אות צה; וביאורו ראה: שערי אורה שער ה; פרדס רימונים שער כא פרק רז, יד; עץ חיים שער ה פרק ז.

^{רלד} ראה בסוף ספר השל"ה ספר ווי העמודים לבן השל"ה פרק כד (כת, ב); ובפרט שאנחנו כולנו בני יעקב אבינו שמדתו היתה אמת כמו שאמר הכתוב תתן אמת ליעקב ומטעם זה אמרו בני יעקב בעת רדתם למצרים כנים אנחנו ופירש רש"י אמתיים אנחנו וכו'.

^{רלה} ראה: במראי מקומות בהערה ריז. וראה פרי עץ חיים שער הק"ש סוף פרק כח: ...נגד י"ב צירופים שיש בתפארת דיצירה וכן יש בתפארת דבריאה וכן יש בתפארת דאצילות. אלא שיש הפרש, כי למטה נקרא י"ב תחומין דעשיה, וביצירה י"ב גבולים ובבריאה י"ב שבטים שבטי יה עדות וכו', ובאצילות י"ב צירופי הוייה.

^{רלי} דהרי מדת תפארת כלול מכל השישה מדות ראה: זוה"ק ח"ג יז, א. רמח, ב. ועוד. וראה שערי אורה שער ה.

תורת רבותינו לחנוכה

הוא לשון מנהיג כמו: דבר אחד לדור (פסדרין ח, 6), דהנהגה שלכם הוא מבחינת רגלים, וזה אי אפשר כעת.

רק 'זאת עשו', שבתחילה צריך לתקן בחינת 'זאת' שהוא בחינת מלכות, כמו שידוע על: בזאת אני בוטח (תלס כז, ג) דברי הזוהר והתיקונים^{רלז}, וזה: בזאת תבחנו, דהנסיון צריך להיות מתחילה בבחינת 'זאת' ואת זה צריך בתחילה לתקן, וזהו: 'זאת עשו' וחיו, שתתקנו בחינת 'זאת' דהיינו בחינת מלכות.

את האלקים אני ירא. 'אני' נודע שהוא בחינת מלכות^{רלח}, 'ירא' בחינת יראה תתאה^{רלט}, דעל ידי היראה הוא ממתיק בחינת מלכות, וזהו את 'האלקים' בתוספת ה' דשם אלהים שמרמז על שם מלא שגימטריא 'הוייה אדני', שממתיק את השם אדני שהוא בחינת מלכות^{רמ} בשם הוייה, בבחינת: זה השער – לה' (תלס קיט, כ), דזה 'השער' להמתיק^{רמב}, הוא 'לה' עם שם הוייה. וזהו: אני 'ירא' אותיות ראי' שהוא בחינת חכמה שהוא בחינת ראייה^{רמג} להמתיקה בשורשה, ובאופן זה צריך להתחיל.

ולכן צוה להביא לו בנימין הצדיק שיהיה מקושר צדיק עליון עם הצדיק התחתון, ובין תרי צדיקי יתבא כמבואר בזוהר בדברי רבי אבא בפרשת ויצא (ח"א קג, 3) ולקשר בחינת מלכות ויסוד ביחד, ואז יוכלו לברר הניצוצים הקדושים מבחינת השבירה להעלותן לשורשן.

[יח]

ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט במנים ושקדים (מג, יא). יש להבין מה שדייק 'בכליכם' דמה נפקא מינה במה יורידו. ונראה לרמז בזה דנודע^{רמז} דכל אשר בא לכלל בריאה יש בו שפעו ואורו וחיותו ית"ש, ונברא שידבק האדם בהרוחניות שמשוקע בהדבר ויעלה הדבר לשורשו, וזה מוסיף אור

^{רלז} ראה: זוה"ק ח"א צג, ב - צד, א; תיקוני זוהר יא, ב. כא, ב - כב, א. מ, א. צה, ב; וראה לעיל פרשת חיי שרה אות ב שהביא רבנו דברי זוה"ק והתיקונים על: ב'זאת' יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא טז, ג) שהוא גם בחינת מלכות; ולמה המלכות נקראת זאת ראה: שערי אורה שער א; פרדס רמונים שער כג פרק ז ערך זאת; מאורי אור מערכת הז' אות ג-ד.

^{רלח} ראה: זוה"ק ח"א רד, ב. רס, ב; שערי אורה שער א; פרדס רמונים שער כג פרק א ערך אני.
^{רלט} יראה תתאה בחינת מלכות. ראה: תיקוני זוהר ו, א. עז, א; וראה באריכות בן פורת יוסף פרשת תולדות (דף מב-מג) שביאר ד' מיני יראה.

^{רמ} ראה: זוה"ק ח"ג יא, א-ב. ועוד; וראה שערי אורה שער א.
^{רמא} ראה תיקוני זוהר סה, א; וראה עוד בענין שער בחינת מלכות, ראה זוה"ק ח"א ז, ב. ח"ב קנח, א. ח"ג יד, א. רנו, ב רנח, א. ועוד; פרדס רמונים שער כג פרק כא ערך שער.

^{רמב} ראה לעיל אות ב שכתב רבנו: ...ראיה שהוא בחכמה כמ"ש (קהלת א, טז) ולבי ראה הרבה חכמה. ובסוף פרשת חיי שרה הביא זאת מתיקוני זוהר קכב, א. ולהלן בליקוטים פרשת ואתחנן אות ב הביאו מזוה"ק ח"ג רל, א; וראה: פרדס רמונים שער כג פרק כ ערך ראייה. פרק כא ערך שמיעה; עץ חיים שער ד פרק א; מאורי אור מערכת הר' אות ב.

^{רמג} ראה זוהר חדש לא, א: ...לית אתר ולית בריה בעלמא דלא שליט שמיה עליה ואתקריאו בשמיה וכו'. ושם בדף לד, ב: ...וסביל עילאין ותתאין ואם הוא אסתלק מנייהו לית לון קיומא ולא ידיעה ולא חיים; וראה עוד: לעיל אות טז. ובפרשת בראשית אות ד. ובפרשת וירא אות ד.

תורת רבותינו לחנוכה

וחיות להאדם, כמ"ש בגמרא בבא קמא (ע"א, ז-ז, ע"ב) והאי דלא אמרי לך באורתא דלא אכלי בשרא דתורא, דהחיות אלקית המלוכש בדבר המאכל מוסיף באדם עוד חיות ושפעו ית"ש מבחינת שבירת הכלים, בסוד הכתוב (דברים ט, ג) כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, דלא על הלחם הגשמי יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' דהוא בחינת הרוחניות שיש בהלחם יחיה האדם^{רמ"ד}.

וכשהאדם מתדבק בהרוחניות שבדברים הגשמיים אזי יכול ללמוד ולהתפלל ביראה ואהבה ולא יטרידנו עניני עולם הזה. אך כאשר יאכל האדם ויעשה כל דבר לשם תאוותו, אזי נעשה ח"ו מגושם על ידי זה ונופל עוד למטה יותר ח"ו. וכמו שכתב החסיד בחובת הלכות בשער עבודת האלקים (פרק ד) שאין שום דבר רשות בעולם אך או מצוה או עבירה. כי באם עושה עניני העולם לשם מצוה מקבל שכר, וכמ"ש (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, שאכילת הצדיק הוא שנפשו ישבע מהחיות אלקית המשוקע בכל דבר^{רמ"ה}, וכאשר אינו עושה לשם מצוה רק לתאוותו, אזי הוא עבירה.

ובזה אמרתי פירוש: הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד (סדר סלקת נר חנוכה). והוא על פי מה שאמרתי מכבר^{רמ"ו} על: ויותר יעקב לבדו (נראשית לז, כה). דאיתא במדרש (נראשית רנ"ב ע"ב, א) הדא הוא דכתיב (ישעיה ז, יא) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. ואמרתי דהכוונה דיעקב היה עוסק בעבודת שהשי"ת לבדו הוא העוזר, ואין צריך לשום עשיה גשמיות והוא ואין בלתו כלל, וכמו שיהיה לעתיד דכתיב: ונשגב ה' לבדו, שידעו כולם שאין שום דבר, ורק הוא לבדו הוא בכל דבר, שמשוקע בו אורו וחיותו ית"ש ואין דבר אחר בעולם, וזה: ויותר יעקב לבדו.

וזוהו הפירוש: הנרות הללו קודש הם, דנמשך בחינת קודש עליון שהוא בחינת חכמה עילאה^{רמ"ז}, על ידי בחינת נר חנוכה, שהוא להמשיך אורו ית"ש למטה כמבואר בספרים הקדושים^{רמ"ח}. ואין לנו רשות להשתמש בהם כלומר דאין לנו בחינת רשות בהשתמשות עניני עולם הזה, אלא לראותם בלבד, היינו שיראה בכל דבר רק בחינת 'לבד', בחינת: ונשגב ה' לבדו, והוא בחינת 'ראיה', וכמ"ש (נראשית א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב.

'בדי להודות ולהלל', היינו דהשתמשות כזה בעניני עולם הזה מוסיף לו להאדם חיות ושפעו ית"ש, ויש לו יותר בחינת אהבה ויראה להודות ולהלל ביתר שאת ויתר עוז 'לשמך הגדול על נסיד' וכו'. 'ועל ישועתיך' שהוא ית"ש נושע על ידי זה שעולה לשורשו החיות והניצוץ הקדוש המלוכש בעניני הגשמיות.

^{רמ"ד} ראה: ליקוטי תורה פרשת עקב; של"ה שער האותיות אות ק' ד"ה התורה הזכירה (ח"א נד, א); חסד לאברהם מעין ה נהר יז.

^{רמ"ה} ראה: של"ה שער האותיות אות ק' ד"ה התורה הזכירה (ח"א נד, א); מאור עינים אמור ד"ה וסוד התענית.

^{רמ"ו} ראה לעיל פרשת וישלח אות יד.

^{רמ"ז} ראה: זוה"ק ח"ב מג, ב. קכ"א, א. קמ"ה, ב; ח"ג ס"א, א. רצ"ז, א; מאורי אור מערכת הק' אות ז.

^{רמ"ח} ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; סידור האריז"ל כוונת חנוכה.

תורת רבותינו לחנוכה

וזהו כוונת הכתוב: אם כן אפוא זאת עשו. דכיון דאדוני הארץ מצער אתכם צריכים אתם להרים ולהעלות החיות המשוקע שם, ואזי ממילא ישוב לטוב. וזה: זאת עשו, ד'זאת' שהיא בחינת מלכות^{רמ"ט}, 'עשו' תתקנו^י. ולזה: קחו מזמרת הארץ, כלומר דמכל דברי הארציות לא תקחו הגשמיות, רק בחינת הרוחניות המשוקע שם, וזהו 'מזמרת הארץ' בחינת אורו ית"ש. 'בכליכם' במחשבתכם, דכלי הוא לשון מחשבה כמ"ש (צמדנר כה, יח) אשר נכלו לכם. 'והורידו לאיש מנחה', היינו דעל ידי עבדות זה תורידו בחינת: ה' איש מלחמה^{רנ"א} (שמות טו, ג) בכל דבר, כענין בחינת חנוכה שהוא להוריד אור עליון להאיר למטה, וזהו 'מנחה' שהוא ראשי תיבות מצות הדלקת נר חנוכה, דעל ידי נר חנוכה מורידין האור עליון למטה להאיר במקום החשכות והאפילה.

ולמד יעקב אבינו אותם האיך יעבדו, ואמר: מעט צרי ומעט דבש, דאיתא בגמרא (סוטה מז, א. סכרין קז, ז) יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. 'צרי' אותיות יצר, ו'דבש' הוא כמנין 'אשה', וזה 'מעט צרי' שיצר יהיה מעט, 'ומעט דבש' דהוא בחינת אשה, גם כן יהיה מעט, ואזי כאשר לא ירדפו אחר עניני הגשמיים, אזי יוכלו ליישב את עצמם על עניני הרוחניות המשוקע בכל דבר גשמי.

'נכאת' הוא כמנין 'עת' עם הכולל, דהוא גימטריא עשר הויות ועשר אהיות על ידי זה יהיה עת רצון^{רנ"ב}, כמ"ש (תהלים סט, יד) ואני תפלתי לך ה' 'עת' רצון, דעל ידי שימשכו עשר הויות ועשר אהיות על ידי זה יהיה עת רצון. 'ולט' גימטריא מ"ה דהוא שקיא לאילנא בדרועוי וענפוי (תיקוני זוהר יז, א). 'בטנים' עם הכולל הוא כמנין יב"ק דהם שלשה שמות: הויה, אהיה, אדני^{רנ"ג}. 'ושקדים' עם הכולל הוא כמנין שלשה מלואי אהיה והוא חותם שנעשה חותם לחתום השפער^{רנ"ד}.

דעל ידי שבכל עניני העולם מסתכל רק על הרוחניות, על ידי זה נתעורר שהשפע הולך רק לבני ישראל עם קרובו, כדי שיעלו אותם לשורשם. וימתקו ממילא הדינים על ידי בחינת 'מזמרת' דנודע דהוא גימטריא ג' מלואי הויה ואהיה^{רנ"ה}.

[יט]

^{רמ"ט} ראה: זוה"ק ח"ב רלט, ב; ח"ג כז, א. סא, א. סב, א. רצז, ב; תיקוני זוהר כא, ב. מ, א-ב. נו, א. צה, א-ב; ולמה המלכות נקראת זאת ראה: שערי אורה שער א; פרדס רמונים שער כג פרק ז ערך זאת; מאורי אור מערכת הז' אות ג-ד; וראה לעיל הערה רכא.

^{ר"י} ראה להלן בליקוטים בלק שכתב רבנו: שעשה הוא בחינת תיקון כמ"ש (דברים כא, יב) ועשתה את צפרניה. ^{רנא} ראה תיקוני זוהר פה, ב: ...מאי איש, ה' איש מלחמה ה' שמו, איש א' כתר עלאה ל' חכמה ש' שרשא דאילנא דאיהי אימא עלאה וכו'.

^{רנב} ראה: פרי עץ חיים שער השבת פרק כב; סידור הארז"ל מנחה של שבת.

^{רנג} ראה: זוה"ק ח"ג ריז, א; תיקון קכח, א; פרדס רמונים שער כג אות ערך יבק; מאורי אור מער' ה' אות כד.

^{רנד} ראה שער הכוונות דרושי ר"ה דרוש ג. דרושי יום הכיפורים דרוש ה. דרושי חג הסוכות דרוש ו.

^{רנה} ראה ליקוטי תורה פרשת מקץ ד"ה מזמרת הארץ.

תורת רבותינו לחנוכה

או יאמר דהנה איתא בגמרא (שנ"ט כ"א, ז) מאי חנוכה דתנו רבנן וכו', ולא היה אלא פך אחד של שמן חתום בחותמו של כהן גדול ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. ולכאורה עדיין אינו מתורץ למה קראה בשם 'חנוכה'. ונראה דבלא זה הקשו^{רנ}, דהלא ביום ראשון לא היה נס. אך נראה דהתוספות (ד"ה שסי' מ"ח) הקשו דלמה לא חשו שמא טמאוהו בהיסט, דהא גזרו על עובדי כוכבים שיהיו כזבים לכל דבריהם (שנ"ט פג, א. מה' לז, ח).

ונראה דמצינו במצות נר חנוכה (שנ"ט כ"א, ז) מהדרין ומהדרין מן המהדרין, ולמה לא מצינו זאת בשאר מצות שיתקנו כן. אך דהנה באמת טומאה הותרה בציבור, או דחוייה^{רנ}. ואם כן אם לא היה להדליק בשמן כשר שלא בטומאה, היו יכולים להדליק בשמן טמא גם כן.

ורק דהקב"ה רצה להראות להם שרצונו בעבדות נקי וברור בלי שום התערבות הסטרא אחרא, ולכן נעשה נס כדי שיהיה בנקיות ובכשרות יותר, להורות בזה דהעבדות אשר עובדים לו ית"ש, צריך שיהיה נקי מפניות ומתהורות אחרים, וכמ"ש בישעיה (ח, יג) לא אוכל און ועצרה. ולזה יש במצות נר חנוכה מהדרין ומהדרין מן המהדרין, להורות אל הכוונה הנזכר לעיל דצריך בכל עבדות לראות שיהיה מהודר בכל ונקי ויפה בכל דבר, ואזי מתקבל לפני אל הכבוד.

והנה מה שמצאו פך אחד חתום, זה גופיה הוי נס שהפך הוזה היה חתום ולא נגעו בו האויבים, ואך עדיין לא היו יודעים בבירור פן טמאו אותו בהיסט כקושית התוספות, ורק דאף על פי כן הדליקו בו כי זה עדיפא להו, דהיה רק ספק אם טמאוהו, מה שאין כן שאר השמנים שודאי טמאו, ומה גם דהוה רק ספק דרבנן.

ואחר כך כשראו שנעשה בו נס הבינו שהוא טהור ודאי, דלא עביד נס לשקראי^{רנ}, דאם היה השמן טמא לא היה נצרך לעשות נס, דשמן טמא היה הרבה, ועל כרחק דהפך שמן היה טהור בודאי. ולכן איתא: דלשנה אחרת וכו', ולמה לא בשנה הראשונה, אך כנזכר לעיל דבשנה ראשונה ביום הראשון לא ידעו עוד בבירור שלא נטמא בהיסט, ורק אחר כך נתברר להם, ולכן לא יכלו לעשות יום טוב מיום הראשון רק עד שנה השניה.

ולזה נקרא שפיר חנוכה, שהוא חנו כ"ה^{רנ}, או חנה כ"ו^{רנ}, דהיינו חניה לבחינת הוי"ה שהוא גימטריא כ"ו, כי אינו שורה רק בדבר שהוא נקי וברור, כמ"ש (תהלים יט, ט) מצות ה' ברה מאירת עינים, דכאשר מצות ה' הוא ברה ונקיה,

^{רנ} ראה בית יוסף טור אורח חיים סימן תרע.

^{רנ} ראה: פסחים ע"ז, א. ע"ה, א. ע"ט, א. פ, א; יומא ז, ב - ח, א; סנהדרין יב, ב; זבחים לב, ב - ל, א.

^{רנ} ראה ברכות נח, א.

^{רנ} ראה: ר"ן על הר"ף שבת ט, ב. (בדפי הר"ף); טור אורח חיים סימן תרע.

^{רנ} ראה: פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד; של"ה תורה שבכתב צאן יוסף בתחילת פרשת וישב (ח"ב כה, ב).

תורת רבותינו לחנוכה

אזי בחינת עינים שהוא קשה ועז, בבחינת: עיני עיני ירדה מים (ליכא א, טו), מאירה ונמתקה, דמצות ה' שהוא ברה ממתקת לבחינת עינים שהוא נצח והודר^{סא}, וחנוכה הוא ענף הנצח כמבואר בסידור (סידור האריז"ל כוונת חנוכה).

וזה הענין היה ביעקב אבינו ע"ה דכאשר ראה צרורות כספיהם באמתחותיהם, הבין שיש עליהם קטרוג מכל המעשה הזה שנעשה עמהם, והם במעשה לא פגמו, דהרי לא לקחו ולא עשו שום דבר. והבין שיש פגם במחשבה דמעשה הטוב שעושים אינו נקי ומבורר, וממילא נתערב מגע זר ונעשה קטרוג עליהם ונצרך לתקן זאת. ולכן אמר: אם כן אפוא 'זאת עשו' (מג, יא), דיתקנו^{סב} בחינת מלכות שנקרא זאת^{סג}, דמלכות שמים יהיה נקי ומבורר, ויהיה בבחינת 'זאת' שיהיה כאשר הוא, בלי תערובת דבר אחר.

'קחו מזמרת הארץ' אשר מזמרים ומשבחים לו ית"ש מעולם הזה בחינת הארץ. 'בכליכם' במחשבתכם שהוא לשון מחשבה מלשון: ויתנכלו (לז, יח), והיינו שיהיה עם כל חושיו ומחשבותיו, ואז יומתק הכל. 'זהורידו לאיש מנחה' דבחינת איש שהוא בחינת דבר, כמ"ש (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה^{סד}. יהיה בבחינת מנחה, שיהיה בבחינת הנחה.

וכאשר אמר אאמו"ר הרה"ג הקדוש ז"ל ד'מנחה' הוא בחינת מיין נוקבין [ראשי תיבות מ"נ מנחה], 'חה' הוא כמנין י"ג מדות הרחמים, שמעוררים י"ג מדות הרחמים על ידי בחינת מיין נוקבין. וגם מנחה הוא ראשי תיבות מצות הדלקת נר חנוכה, דעל ידי הדלקת נר חנוכה גן כן מעוררים את הי"ג מדות הרחמים כמבואר בכתבים^{סה}, ואזי ממילא נמתק הכל 'ולא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי' (ישעיה יא, ט), כאשר קודש העליון שהוא בחינת חכמה^{סז} שופע למטה, ונר חנוכה הוא ענף החכמה כנודע בסידור (סידור האריז"ל כוונת חנוכה) והבן.

[כ]

ויאמר עוד כפי אשר ביארנו כמה פעמים^{סז} דכל המקרים והסיבות ומאורעות שנתהוו וצער ודחקות ויסורים שיש בעולם הוא מחמת שנתערבו

^{סא} מובא הרבה בספרי הקבלה וראה לדוגמא: שער הכוונות דרושי ר"ה בתחילת דרוש א; שער הפסוקים פרשת תולדות בתחילת סימן כו; פרדס רמונים שער כג פרק טז סוף ערך עין; מאורי אור מערכת הע' אות יד; קהלת יעקב ערך עין.

^{סב} ראה להלן בליקוטים בלק שכתב רבנו: שעשה הוא בחינת תיקון כמ"ש (דברים כא, יב) ועשתה את צפרניה.

^{סג} ראה: זוה"ק ח"ב רלט, ב; ח"ג כז, א. סא, א. סב, א. רצז, ב; תיקוני זוהר כא, ב. מ, א. נו, א. צה, א-ב; ולמה המלכות נקראת זאת ראה: שערי אורה שער א; פרדס רמונים שער כג פרק ז ערך זאת; מאורי אור מערכת הז' אות ג-ד.

^{סד} ראה זוה"ק ח"ג רכג, א; ובתפארת (=דכר) דאתקרי ה' איש מלחמה. וראה ספר הפליאה ד"ה ראה והבן י' מהויה: ... איש הוא תפארת הנקרא איש, ה' איש מלחמה, ונקרא איש אותיות הרומזים בכתר חכמה ובינה וכו' (ראה תיקוני זוהר פה, ב).

^{סה} ראה פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד.

^{סז} קודש העליון בחינת חכמה. ראה: זוה"ק ח"ב מג, ב. קכא, א. קמה, ב; ח"ג סא, א. רצז, א; מאורי אור מערכת הק' אות ז.

^{סז} ראה לעיל פרשת נח אות ד, יג, יז. פרשת וישלח אות יב. ולעיל אות טז.

תורת רבותינו לחנוכה

הצירופים המשוקעים בכל דבר, כי כל דבר נברא ונתקן שיאירו ביתר שאת וביתר הטבה, והדיבורים והצירופים עוד עומדים ומחיים ומקיימים הדבר הנברא^{רס}, ועל ידי זה יש אור גדול אשר לא יוכל לשלוט הסטרא אחרא ושום דבר, ורק ח"ו על ידי החטא מתערבים הצירופים, ובפרט לפעמים שולט בהם תערובות מסטרא אחרא שלא מסטרא דקדושה, ועל ידי זה ממילא בורח צד הקדושה, ועל ידי זה נולד כל מיני צער ודחקות, והעיקר הוא לתקן שהצירופים יאירו כמקדם ועל ידי זה בורח הצער ממילא.

וזוה פירוש (צנרת צרוך שאמר) ברוך פודה ומציל ברוך שמו. כי 'מציל' הוא לשון הפרשה, כמ"ש (צראשית לא, ט) ויצל אלקים את מקנה אביכם וגו'. שפודה על ידי שעושה הפרשה מהצירופים שלא טובים. 'וברוך שמו' ששמו אשר משוקע בכל דבר נעשה בבחינת ברוך בריבוי ברכא^{רס}. והענין מנר חנוכה כבר ביארנו למעלה^{רע} שגורמים שאור עליון יורד ומאיר למטה אף למטה מעשרה^{רע}, וממילא גורם להסטרא אחרא שיברח ויסמא עיני החיצונים.

וזוה כוונת הכתוב (נג, יא) ויאמר אליהם וגו' 'זאת עשו'. דכיון שהמושל ממצרים רוצה להרע הוא סימן שנתקלקלו ונתערבו הצירופים ואינם ביחד, ולכן אמר שצריך לתקן בחינת 'זאת' שהוא בחינת מלכותא קדישא^{רע} שהוא בחינת דיבור כמ"ש בתיקונים (יז, ח) מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה.

'קחו מזמרת הארץ' דבכל דבר הבא לכלל בריאה הוא על ידי חיות אלקית שמשוקע בו ועל ידי הצירופים, והוא משבח ומזמר לחי הבורא כל עולמים, וזהו: קחו מזמרת הארץ, שמשוקע בחינת זמרה בארץ. 'בכליכם' דהקיצה יהיה בבחינת כלי שיהיה מחובר ביחד, כמו כלי חבית שאם כל דף ודף מחובר בחבירו אז הוא כלי הראוי ליקח בתוכה, אבל כאשר הוא מפוזר ומפורד אף שהדפים מונחים אינו כלי כלל שיהיה יכול לקבל איזה דבר בתוכו.

'והורידו לאיש מנחה' בחינת: ה' איש מלחמה^{רע} (שמות טו, ג) יורידו למטה, שיאיר כמו בנר חנוכה, כי 'מנחה' ראשי תיבות מצות הדלקת נר חנוכה, דעל ידי מצות הדלקת נר חנוכה גם כן גורמים כן שיאיר בחינת: ה' איש מלחמה למטה, ובורחים מן האור ההוא, שהוא בחינת כלי שמאיר בו הקדושה העליונה, כל הסטרא אחרא והמסטינים והמקטריגים, כי מסמא עיני החיצונים^{רע}, וכמו לעתיד

^{רס} ראה לעיל אות טז ועוד מקומות שהביא רבנו דבר זה ממדרש תהלים (מזמור קיט) ובשם הבעש"ט, על הפסוק (תהלים קיט, פט) לעולם ה' דברך ניצב בשמים, שדיבור ה' עומד עוד ומחיהו ומקיימהו.

^{רס} ראה זה"ק ח"ב קסב, א. רסא, א; ח"ג רסד, ב. רעא, א.

^{רע} ראה לעיל פרשת וישב אות יא, יב, יד. ובפרשה זו אות ה, ז, ח, ט, יד, יח.

^{רעא} ראה פרי עץ חיים שער החנוכה פרק ד. וראה ביתר אריכות בדברי רבנו לעיל אות ה.

^{רעב} ראה לעיל הערה רמט.

^{רעג} ראה תיקוני זוהר פה, ב: ...מאי איש, ה' איש מלחמה ה' שמו, איש א' כתר עלאה ל' חכמה ש' שרשא דאילנא דאיהי אימא עלאה וכו'.

^{רעד} ראה בסוף אות ט ובאות יח שכתב רבנו שהאור העליון היורד הוא בחינת חכמה. וראה לעיל פרשת לך לך אות יח שכתב רבנו: כמ"ש (פרי עץ חיים שער קריאת ס"ת פרק ו) שממשיכין אור מקיף גדול לסמא עיני החיצונים והוא אור החכמה; וראה לעיל פרשת וירא סוף אות ג ובפרשת ויצא סוף אות ז שכתב רבנו בענין זה דבג' ראשונות כתר חכמה בינה אין להם אחיזה ולא יוכל מגע זר לשלוט שם (ראה עץ חיים שער יא פרק ו).

תורת רבותינו לחנוכה

שנאמר (ישעיה 3, יט) ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאוננו וגו'.

לזאת חנוכה

[כא]

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור (צמדנר ז, נד). הענין הוא דכבר ביארנו דבחנוכה יורד אור עליון להאיר למטה^{רע}, ולכן איתא בגמרא (שנא כא, 3) פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה, וביאר בספר מאור עינים (פרשת מקץ דרוש לחנוכה) דהכוונה דהנשמות והרוחות שאי אפשר להיות להם עליה בשבת שהוא עליה מתתא לעילא, דכפי ההכנה שהיה בימי השבוע על השבת כן מאיר קדושת השבת, ומי שאין לו הכנה מימות החול לא יוכל לקבל קדושת שבת קודש בטוב, ואי אפשר להיות לו עליה בשבת, מכל מקום בחנוכה יוכל להיות להם עליה, שהאור העליון יורד למטה ומאיר אף במקום החשכות הגדול.

והם הכנה על ימים הנמוכים ימי טבת ושבט כמ"ש בזוה"ק קר"י שעל אלו החדשים נאמר (שמות 3, 3) ותצפנהו שלשה ירחים דדינא קשיא בעלמא. וזהו: להזהיר גדולים על הקטנים (יצמות קיד, א), ומבואר בשם מרן הקדוש בעל **נועם אלימלך ז"ל** שצריך בשעת זמן גדלות להכין על זמן קטנות, כמבואר כל זה בספר **הגה"ק המגיד מקאזניץ ז"ל** רעו.

וזהו: ביום השמיני, כאשר מגיע זמן של יום השמיני מחנוכה דאז מאיר מדת נוצר חסד ושאר המדות כלולים בה כמבואר בסידור (סידור הארז"ל כוונת חנוכה). 'נשיא לבני מנשה' אז הוא הזמן לנשא ולהגביה אף לאלו שהם בבחינת מנשה שהוא לשון שכחה^{רע}, שהוא למטה ונשכח ממנו השגחת הבורא, מכל מקום אז הוא הזמן לנשא ולהגביה אותו, שידע גם כן השגחת הבורא ב"ה. 'גמליאל' שיאמר 'גם לי איל', שגם לו יש השגחת הבורא ב"ה.

וגם גמליאל הוא אותיות 'גמל אלי', כמ"ש (תהלים יג, ו) אשירה לה' כי גמל עלי, היינו שאשירה לה' 'אלי גמל', 'גמל' גימטריא חכמה, כלומר שהאיר 'עלי' בחינת אור החכמה, וזהו 'אלי' דא"ל נהירו דחכמתא^{רע} להמשיך אלהי^{רע} דהוא

^{רע} ראה הערה רנד"ה?

^{רע} ראה: זוה"ק ח"ב יב, א. ח"ג קעד, א: ותצפנהו שלשה ירחים, אלן תלת ירחין דדינא קשיא שריא בעלמא, ומאי נינהו תמוז אב טבת (נ"א שבט); וראה זוהר חדש צב, ב: ימי הרעה ממש, ואינון תמוז אב טבת שבט; וראה דבר נחמד בענין זה עבודת ישראל פרשת ויגש ד"ה דהנה גם הצדיקים.

^{רע} ראה עבודת ישראל דרוש לחנוכה. וראה שם שמביא דבר זה מהנועם אלימלך פרשת אמור ד"ה בענין אחר. וכפי הנראה כוונת רבנו בהביאו העבודת ישראל משום שהוא מפרש דברי הנועם אלימלך על הימים הנמוכים טבת ושבט יעו"ש.

^{רע} ראה בראשית מא, נא וראה שם רבנו בחיי וחזקוני וספורנו.

^{רע} ראה: זוה"ק ח"ג ל, ב - לא, א: ...ל בכל אתר נהירו דחכמתא עלאה וכו'.

תורת רבותינו לחנוכה

בחינת חכמה עילאה. בן 'פדה צור' שבזה נפדה בחינת הצור, דחיות אלקית שיש בכל דבר נפדה שיכול לעלות לשורשו. וכמ"ש (תהלים ג, ט) לה' הישועה על עמך ברכתך, דזה הוא הישועה לה', כאשר 'על עמך ברכתך' כשישראל הם מבורכים, דבכל צרתם לו צר (ישעיה סג, ט), ולכן זה ישועתו כאשר ישראל מבורכים בכל מוברפא.

וז'הו 'בן' שנעשה בנין ושמירה לעולם העשיה שמאיר שם ב"רפ"ב, והוא על ידי 'פדה צור', דהצור השי"ת לבדו פודה ומציל ומעלה את כל דבר, כמו שאמרתירפ"ג על: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו' (ועל הגסיס), שאתה בעצמך העמדת את הצירופים ועשית אותם שיהיה להם עליה, דזהו ענין חנוכה שמאיר אור עליון לא לפי מעשה התחתונים, רק שהשי"ת ברוב רחמיו מאיר אור עליון למטה, להאיר לנשמות ורוחות בני ישראל עם קרובו, והוא הכנה על כל השנה.

^{רפ} אולי הוא טעות הדפוס והיה צריך לכתוב: להמשיך א-לי, והוא המשך הדברים דא-ל הוא נהירו ובחינת חכמה עילאה; או היה צריך לכתוב: להמשיך 'אליהם', והוא המשך הדברים היינו לאותם בני מנשה צריך להמשיך בחינת א-ל דהוא בחינת חכמה עילאה.

^{רפא} עיין מדרש תנחומא סוף פרשת אחרי ובזוה"ק (ח"ג) אמור צ עמוד ב □ מהערות מרן רבנו זצ"ל נכד רבנו.

^{רפב} ראה: עץ חיים שער מב שער ב פרק ד; שער הכוונות דרושי קבלת שבת דרוש א ענין הבו לה'; פרי עץ חיים שער התפלה פרק ו. ועוד.

^{רפג} ראה לעיל אות טז.

אש דת

מהרה"ק רבי משה יחיאל זי"ע מאזורוב
מאמרי חנוכה מתוך אש דת חלק ח פרק ב

חנוכה

ראיתי לנכון להציב כאן חידושי תורה לחנוכה
מא"ז מו"ר מאזורוב ז"ל

(א) הנה יש קבלה מצדיקים שהנשמות שאין להם עליה גם בשבת, יש להם עליה בנרות חשכה, ומרומז בגמרא (שבת כ"א, ז) פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת (עיין מאור עינים פרשת מקץ ומוצא להלן).

(ב) והטעם הוא דבשבת הוא עלית העולמות ממטה למעלה, ובחנוכה האור העליון יורד למטה, כמו שאיתא מהאריז"ל בפרי עץ חיים (שער חנוכה פרק ד) וכשהאור העליון יורד למטה, אז הנשמות הנמוכות מאד, שהם למטה מטה נדבקים אל האור, ומצא מין את מינו וניעור (פירוש ט, א. עמוד זכר עג, א), ולכן נר חנוכה מצותה למטה מעשרה.

וזה שאומרים (צועל היסוס) ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך. וצריך ביאור הלא זהו היפוך הסדר שמקודם נכנסים לחצר, וממנה נכנסים אחר כך לבית. ובתהלים (ס"ו, ס) אשרי תבחר ותקרב ישכון חציריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. וגם תמוה מה שאומרים: והדליקו נרות בחצרות קדשך, והלא את המנורה הדליקו בהיכל.

(ג) אבל הכונה בזה לפי הנ"ל, שבנר חנוכה האור העליון יורד למטה, ואשר על כן הדליקו והאירו גם 'בחצרות קדשך', גם לאותם שעומדים מבחוץ. וזה שאמרו שם בשבת (כ"א, ז) נר חנוכה מצותה להניח על פתח ביתו מבחוץ, היינו להאיר גם לנשמות כאלו שהם עומדים מבחוץ. וזהו גם (שם) שזמן נר חנוכה משתשקע החמה, עד שתכלה רגל מן השוק. היינו אותם שהם בבחינת חושך, וכן רגל מן השוק שהוא בחינת חצר ולא בית.

(ד) ולכן הרואה נר של חנוכה צריך לברך (שם כג, א), כיון שהאור נמצא למטה, אם כן בראיית נר חנוכה, כאילו רואה האור. וזהו בחינת אורו של משיח,

תורת רבותינו לחנוכה

שהאור ירד למטה, ועל כן כתב הרוקח ז"ל: שנה חנוכה הוא בחינת אורו של משיח.

ואורו של משיח הוא כמו שאמרו בנדרים (ח, ז) על הפסוק (מלכי ג, ח) וזרחה לכם יראי שמש צדקה ומרפא וגו', לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתעדינן בה, ורשעים נדונין בה, והבעש"ט ז"ל אומר שיהיה אז הבהירות בלא לבוש, עכ"ל. וזהו: מוציא חמה מנרתיקה, חמה הוא תוקף הבהירות, ונרתיק הוא הלבוש, והיינו שאור של לעתיד לבא שיהיה בלי לבוש הרשעים לא יוכלו לקבל גודל הבהירות, ועוד יותר שאור זה יופיע מלמעלה למטה ולא יוכלו לסבלה, ולכן בזה גופא נדונין בה.

(ה) וזהו בתהלים (קלג, ח) ערכתי נר למשיחי אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו, כשיאיר אורו של משיח אויבי ה' הרשעים ישיגו מזה בושת, היות ולא יוכלו להסתגל אליה, אבל: 'ועליו' – לצדיקים, יציץ נזרו.

(ו) ועל כן האיש הישראלי העובד ה' באמת, יוכל בחנוכה להעלות הנשמות היותר נמוכות. וזה שאומרים: בימים ההם בזמן הזה, מה שעשו אז החשמונאים שהדליקו נרות בחצרות קדשך, כן נוכל לעשות בכל חנוכה, להעלות נפשותינו ונפשות כל ישראל, יהי רצון שנוכה לזה למען כבוד שמו ית'.

עוד חידושי תורה מאתזמור"ר ז"ל לחנוכה

(א) מקורבל מצדיקים שחנוכה הוא גמר החתימה מיום כיפור, והוא ההשלמה של ימים הנוראים, והנה בשבת (כא, ז) איתא בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

(ב) והנה אמרו בראש השנה (יז, א) בית הלל אומרים ורב חסד (שמות לד, ו) מטה כלפי חסד, היכי עביד, רבי אליעזר אומר כובשו, שנאמר (מכא, ז, יט) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, רבי יוסי בר חנינא אומר נושא, שנאמר (שס פס' יח) נושא עון ועובר על פשע, ופירש רש"י (שס) כובש – את כף המאזנים של זכות, ומכריעין את העונות. נושא – מגביה כף מאזנים של עון.

וברש"י ערכין (ה, ז) בענין כובש ונושא עון, זה לשונו: כובש – הקב"ה כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. נושא – נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. וצריך לבאר מאי נפקא מינה במה דפליגי: אי נושא או כובש, סוף סוף הקב"ה מטה כלפי חסד.

(ג) והענין הוא שידוע שיש ב' דרכים בעבודת ה', סור מרע ועשה טוב, סור מרע הוא לעקור הרע ולשרש אחריה, אבל זהו מדרגה גדולה, ולא כל אדם זוכה לזה. והבחינה השניה הוא לעזוב הרע ולעשות טוב בעשיית תורה ומצות, ועל ידי זה יתבטל הרע ולזה יוכל כל אדם להגיע.

תורת רבותינו לחנוכה

וזוהו הכונה: מאן דאמר כובש, שמגביה את צד הזכות ומכריע העון שכן צריך האדם לעשות, ונוהג דרך זה בביטול העונות. ומאן דאמר: נושא העון למעלה, היינו שהאדם צריך להיות בדרך זה שמתחילה יעקור וישרש את העונות, ועל ידי זה יבוא לקיום תורה ומצות שהם הזכותים.

(ד) **וענין** זה מרומז גם כן בפלוגתת בית שמאי ובית הלל בנר חנוכה. דידוע מרעיא מהימנא פנחס (רמב"ם, ה) שבית שמאי היו במדת הגבורה, ובית הלל במדת החסד. ועל כן אומרים בית שמאי בחנוכה שהוא בחינת גמר החתימה – פוחת והולך, מקודם לעקור ולשרש אחר הרע, ואחר כך יהיה עשה טוב. ובית הלל אומרים: מוסיף והולך, שמתחילה אחר עזיבת הרע, יוסיף אומץ בתורה ומצות ועל ידי זה יתבטל הרע.

(ה) **ונרות** חנוכה הם כנגד נר הנשמה, כמו שאמרו בבמדבר רבה (טו, ד) שנמשלו הנפשות כנר וכו'. ובשבת (ל, ז) נר קרויה נר, ונשמתו של אדם קרויה נר, דכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם. וכיון שמוסיף והולך בעשיית הטוב, מעלה נשמתו להיות מוסיף והולך ממדרגה למדרגה, וכו' שאיתא בתפילת **הרבי אלימלך ז"ל**: וממדרגה למדרגה תעלנו, שנוכה לבא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב.

ולכן 'חנוכה' הוא הגמר של ימים הנוראים, שנוכל לזכות להיות מוסיף והולך בטוב, ופוחת והולך הרע, ולהמשיך אך טוב וחסד אמן כן יהי רצון.

מאמר ראשון

מאי חנוכה

אות א

שאלות ונקודות עיקריות בענין חנוכה

(א) **במסכת** שבת (כא, ז) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה.

וידוע קושית הבית יוסף (אורח חיים סימן תרט) דאם נשאר פך אחד של שמן שהיה בו להדליק יום אחד, הרי לא היה הנס בפך השמן רק שבעה ימים, ולמה עושים זכר לנס שמונה ימים. וכן קשה על הגמרא, שהשאלה היתה: מאי חנוכה, וברש"י (פס) על איזה נס קבעוה. ותירצו: שהוא על נס דפך השמן, ולא אמרו שהוא על נצחון שנצחו את מלכות יון הרשעה, כמו שאומרים בעל הנסים: כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, להשכיחם תורתך וכו', רבת את ריבם וכו'.

תורת רבותינו לחנוכה

וכן תמוה מה שסיים בגמרא: לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. וצריך להבין למה תקנו וקבעו היום טוב רק לשנה הבאה, ולא בו במקום בזמן הנם.

כמו כן צריך להבין מה שאמרו: ועשאום ימים טובים, דהלא מותרים הם במלאכה וזה לא נקרא יום טוב. כמו שאמרו בגמרא מגילה (ה, ז) גבי פורים: הספד ותענית קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו, דמעיכרא כתיב (אסתר ט, יט) שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב (שס פס' כז) לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב.

(ב) **ובשבת** (שס כא, ז) בענין מצות נר חנוכה: תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד, והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים... פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך, עי"ש. וצריך ביאור מהו הענין שדוקא במיוחד אצל חנוכה יש דבר זה של מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו בשום מצוה אחרת דבר שכזה.

(ג) **ושם** (כז, ה) נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח וכו', ומסיים: נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. ומהו השייכות של מזוזה לחנוכה.

ושם (כג, ה) ונפסק להלכה באורח חיים (סימן תרעו סעיף ג) הרואה נר חנוכה מברך. ולא מצינו דוגמא כזאת שצריך לברך על ראית מצוה, זולת ברואה מקום שנעשה בו נס.

(ד) **ושם** (כא, ז) נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא וכו' מאי דכתיב (צראשית לז, כד) והבור ריק אין בו מים, מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו. ויש להבין סמיכות ענין חנוכה, לבור ריק אין בו מים. הנה הדקדוקים על המאמר הזה, ואי"ה יבוארו הדברים כל דבר ודבר על מקומו בהמשך הענין.

אות ב

ביאור ענין פתילות ושמנים מדליקים בחנוכה

(א) **והנה** אמרו שם בשבת (כא, ז) אמר רבי אסי אמר רב וכו', פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקים בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. ויש להבין מהו יסוד הדבר, שבחנוכה מדליקים באותם השמנים והפתילות שאין מדליקים בהם בשבת. ונבוא לבאר את כל הענינים ויתיישבו כל התמיהות והשאלות דבר דבר על מקומו בע"ה בהמשך הדברים.

(ב) **הנה** נר ואור, מראים על התורה והמצוות, וכן על נשמת האדם, וכמאמר הכתוב (משלי י, כג) כי נר מצוה ותורה אור, ובסוטה (כא, ה) על אותו פסוק: תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר, לומר לך, מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה

תורת רבותינו לחנוכה

באור, לומר לך מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם (ע"ש צגמרא ונחום ד"ה מלוה).

ובזוה"ק פ' תרומה (ח"צ קסו, ז) על הפסוק הזה: אור דא אתכליל במאתן ושבעה עלמין (בגמטריא אור), דאינון גניזין בסטרא דההוא אור, ואתפשט בכלהו. וכוונתו בדרך כלל הוא: כי נר הוא בחינת מלכות, בחינת כנסת ישראל, שהוא כלי לקבלת האור (וע"ש צזו"ק ח"צ קסו, א. קנח, א. קלג, א).

ובבמדבר רבה (טו, ד) לפיכך כתיב (צמדנר ח, ד) כמראה אשר הראה ה' את משה בן עשה את המנורה, בן עשה 'משה' את המנורה אין כתיב כאן, אלא 'בן עשה' סתם, ומי עשה הקב"ה, לפיכך אמר לו הקב"ה למשה אם הזהרתם להיות מדליקים לפני, אני משמר את נפשותיכם מכל דבר רע, שנמשלו נפשות כנר שנאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם, ונאמר (צמדנר ח, ז) בהעלותך את הנרות, זה שאמר הכתוב (תהלים יח, כט) כי אתה תאיר נרי.

ג) הרי מכאן כי הנפשות נמשלו כנר, והיינו כי הנר והאור משתתפים יחד בקומת האדם, והם המשלימים את צביון האדם, וענין זה מבואר בזוה"ק בכמה מקומות.

ונעתיק מהתיקוני זוהר בהקדמה (יז, ז) ואיהו מנורה נור דליק מסטרא דשכינתא, דאתמר בה נר ה', וצריך למחוי לימינא לקבלא משחא, ובגין דא מנורה בדרום, דא איהו מנא (כלי) לקבלא פתילה ומשחא ונהורא, פתילה שכינה וכו', כגוונא דא נפשא דאיהי שתופא דגופא איהי פתילה, רוח דא משחא, נהורא דא נשמתא, מאנא דא גופא, איהו עבד ואיהו רכב לתלת סטרין אלין, דאינון קיטורא (קישור) דיחודא חדא, דאינון נר ה' נשמת אדם (ועיין שם מט, ז).

ובזוה"ק משפטים (ח"צ לט, ז) נפש ורוח בחבורא דתרווייהו אקרי נר, נר ה' נשמת אדם וכו', כדין אתעטיף נשמה ברוח וכו' (ועי"ש ח"א פג, ז). ובבמדבר רבה (כ"ג, א), הכוונה גם כן על כל אתערותא דלתתא, המורה להיות מוכן לקבלת אור שלזה מרמזת המנורה.

ד) והיינו שמשוים את הנפש להפתילה, כשם שפתילת הנר היא האמצעי המאחדת את אור השלהבת עם השמן, כך הנפש נתונה בתוך תוכיות לב האדם, והיא מאחדת את הרוח והנשמה שיאירו על גוף האדם, שהיא בחינת הנרתיק והמרכבה להאורות הללו, וכולם יחד מכוונים לעולם הספירות שהם מלכות תפארת בינה, ששם שורש הנשמה והיא המכונה שכינתא עילאה וגם אימא עילאה, ומלכות היא שכינתא תתאה, וגם אמא תתאה שהוא בחינת כנסת ישראל.

ובתיקוני זוהר (ס, ז) דישראל אינון פתילה, אורייתא משחא, שכינתא שרגא, הדא הוא דכתיב (איז כט, ג) בהלו נרו עלי ראשי. ובנדה (ל, ז) כשהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, ונר דלוק לו על ראשו, שנאמר (איז כט, כט).

תורת רבותינו לחנוכה

ג) בהלו נרו עלי ראשי. וזהו מה שמלמדין אותו, שיוכל להגיע אחר כך לבחינה זאת.

ובזוה"ק בלק (ח"ג קפז, ח) פתח ואמר (קבלת ז, יד) החכם עיניו בראשו וכו', וכד עיניו תמן לינדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה איצטריך למשחא, בגין דגופא דבר נש איהו פתילה, ונהורא אדליק לעילא, ושלמה מלכא צוח ואמר (שם ט, ח) ושמן על ראשך אל יחסר, דהא נהורא דבראשו איצטריך למשחא, ואינן עובדין טבאן. ועל דא החכם עיניו בראשו (ועי"ש מקודס, ושם נשא קכז, ז צרעא מהימנא).

ה) **ויוצא** מכל הנ"ל שענין הדלקת הנר הוא ענין רם ונישא, הרמוז על ענינים עליונים נשגבים, ונרמוז הדברים בהדלקת המנורה שבבית המקדש, ונרות שבת, ונרות חנוכה, ויש בזה מה שאין בזה, ובזה מה שאין בזה, והקו המאחד ביניהם הוא להמשיך את האורות העליונים שיאירו בעולמות התחתונים, עד שיחיה האדם מכון ומעון לשכינה הקדושה שאור התורה יוכל להאיר עליו.

ו) **ועל פי** ההקדמה הלזו נוכל להתקרב לביאור המאמר בגמרא שבת (כא, ז □ כ"ג) שבחנוכה מדליקים באותם פתילות ושמינים שאין מדליקים בהן בשבת. והוא על פי מה שכתוב במאור עינים (פרשת מקץ צדוש למנוכה) על הגמרא הנ"ל, שכעת יבוארו דבריו.

ותורף דבריו: כמו בנר נותנין לתוכו פתילה וממלאים אותה בשמן ומדליקו, כמו כן האדם הוא פתילה, ושמן הוא החכמה שהשם ממלא בו ומדליקו להיות מאיר במעשיו ובעבודתו את השם, והנה הפתילות הם בני אדם, שאין נדלקים בשבת, שהאור אין נאחו בו מחמת שהפתילות לא טובים, והאור מסכסכת בהם, ואי אפשר לעלות כנ"ל ושיאחו בהם האור מדליקין בפתילות אשר לא טובים כנ"ל בחנוכה, כי השם כביכול בעצמו מוריד את עצמו אל האדם ומאחז בו את האור להדליקו ולשוב ולחזור אל השם, ולעבדו בהתלהבות ובשכל גדול כנ"ל, וזה נעשה בכל שנה בבוא הזמן של מצות נר חנוכה, עכ"ל.

ומזה אנו רואים שיש הבדל גדול בין האור המאיר בשבת, ובין האור המאיר בחנוכה, כי אור חנוכה יכול להאחו ולהדבק, אף אל בני אדם פחותי ערך שאור השבת אינו נאחו בנפשם להתלהב לעבודתו ית"ש, שתהא שלהבת עולה מאליה.

ז) **ובספר** עבודת ישראל (דוש למנוכה) על הגמרא: מניח על פתח ביתו מבחוץ, עיקר הארת השכה להמשיך הקדושה מבחוץ רצה לומר לאותם העומדים מבחוץ, ואינם משיגים הקדושה, שיכירו וידעו כי ה' לבדו הוא המושל בכל אפסי ארץ. (ועיין לעיל בהתחלה, צדצרי תורה מאמזמ"ר צעמן זא).

ובפרי עץ חיים שער החנוכה (ריש פרק ז) עיקר הכוונה בנר חנוכה להוריד הארה למטה וכו', לכן הדלקה עושה מצוה וכו', אור הקדוש העליון יורד למטה, במקום אשר מצויים שם החיצונים וכו'.

תורת רבותינו לחנוכה

ח) **ומכל** זה אנו רואים שבחנוכה יורדת הארה מיוחדת למטה, מה שאין כן בשבת, עד שהיא מגעת ומהבהבת אפילו אל הנמוכים ביותר, שעומדים מבחוץ ואף שהם במצב נמוך שכזה שהארת קדושת השבת איננה נאחזת בהם, בחנוכה האור נדלקת בהם, ומתאחזת בהם להלחיבם לעבודתו ית"ש, ומהו המיוחד שבאור חנוכה יתבאר לך הלאה בס"ד.

מאמר שני

הארת מדת חנוך בחנוכה

אות א

בחנוכה יש הארת מדת חנוך, והוא ענין חן הנשפע גם

לשאינם ראויים ועל זה השם 'חנוכה' מלשון חן

א) **בחנוכה** מאירה מדת חנוך שבי"ג מדות, וזהו פנימיות ענין חנוכה, ומרומז בתיבת חנוכה ענין חן, ונתחיל לבאר ענין יסודי זה.

בברכות (ז, ב) וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט) אף על פי שאינו חנוך. והיינו שביארו חז"ל תיבת 'וחנותי' שהוא משורש 'חן', וכן שייך אפילו על דבר שבעצם אינו מצטיין כל כך, וכמאמרם ז"ל בסוטה (מ, א) שלשה חיות חן, חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על לוקחו. ופירש רש"י (סס) חן מקום על יושביו – ואפילו הוא רע נראה להם טוב, חן האשה – תמיד על בעלה, ואפילו היא מכוערת נושאת חן בעיניו וכו'.

ב) **אם כן** רואים כח סגולת טבעיות החן, אשר אפילו דבר שבאמת הוא רע ומכוער, כאשר הדבר מוצא חן, אזי מכסים ומאפילים על הצד הרע, ורואים ובוחנים רק את הצד הטוב והיפה שבדבר. ו'חנוך' הוא מלשון חן, כמו שאמרו בעבודה זרה (כ, א) לא תחנם (דברים ז, ז) ...לא תתן להם חן.

וכן תיבת 'חנוך' כוללת גם לשון 'חנם', כמו שאמרו בעבודה זרה (סס), וברש"י בפרשת ואתחנן (דברים ג, כג) אין חנוך בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן.

ובדברים רבה (ג, א) ומי שאין לו בידי, וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו (ועי"ש צמדרש וצספרי נשא פסקא מא). ובמדבר רבה (יא, ו) בפסוק (דברים ו, כד) ויחונך, במתנת חנם, וכן הוא אומר (תהלים קכג, ג) חננו ה' חננו וגו', כן עינינו אל ה' אלקינו עד שיחננו (שם פס' ז).

ג) **ועם** ישראל בכללות נושאים חן בעיני ה', בחינת חן אשה על בעלה, שנושאת חן אפילו מכוערת. ודומה הדבר למה שאמרו בכתובות (י, א) כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה

תורת רבותינו לחנוכה

נאה וחסודה, אמרו להן בית שמאי לבית הלל הרי שהיתה חגרת או סומא, אומרים לה כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה (שמות כג, ז) מדבר שקר תרחק, אמרו להם בית הלל לבית שמאי לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו, או יגנהו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות.

וכן הוא לעניננו, כי ישראל נקראים כלה, כמו שאמרו בבמדבר רבה (ג, לו סוף פרשת ואתחנן) בעשרה מקומות קרא הקב"ה לישראל כלה. וכנסת ישראל בחינת אשה, כמו שהבאנו כמה פעמים מהזוהר (ח"צ קיד, א). וגם הם קנינו של הקב"ה, כמו שאמרו בסוף אבות (ו, יא). ולכן הם משובחים ונאים לפניו, כנ"ל: חן מקח על לוקחו, ולכן יש לישראל חן לפני הקב"ה, אף שבעורים במעשיהם. וזהו אמרם בברכות (ה"ל) וחנותי את אשר אחון, אף על פי שאינו הגון.

ד) וענין החן לפעמים הוא מפליא ומתמיה, והוא: בחן מקום על יושביו, שיכול להיות המקום רע ומזיק, והאדם בוחר במקום ומוכן אפילו לסבול עבורו, ומשלים עם כל התנאים והמצבים, על ידי החן שמוצא המקום.

וכמו שאמרו בסוטה (ס"ז, א) על הפסוק (מלכים ב, יט) ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו', וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה, אמר רבי חנין חן מקום על יושביו, וכדומה לזה בבראשית רבה (לד, טו). ובספר יצירה (פ"ד מ"א) תמורת חן כיעור, שזה היפוך גמור מחן. וברש"י (ה"ל) חן אשה על בעלה – ואפילו היא מכוערת.

ואור בבחינת 'חן' ממדת חנוך, היה מאיר אז בנס חנוכה, כי באותו זמן היו הרבה מרשיעי ברית ובני עליה היו מועטים, והיה המצב ירוד מאד מבחינה רוחנית, שלא היו ישראל ראויים מצד עצמן להנצל מן היוונים, ובכל זאת נעשו להם נסים גדולים, על ידי מדת חנוך, שמצאו חן וחנינה אף שלא היו זכאים לזה, כנ"ל (מסג' נרכות) וחנותי את אשר אחון, אף על פי שאינו הגון. ומדה זו של חנוך מתעוררת בכל שנה ושנה בחנוכה.

ה) וזהו שאנו קוראים לימים האלה בשם 'חנוכה' שהוא צירוף 'חן וכה', כי תיבת 'כה' הוא אספקלריא שאינה מאירה, וכמו שאמרו (נספרי ריש פרשת מטות) משה נתנבא בזה, וכל הנביאים נתנבאו 'בכה'. ואמרו ביבמות (מט, ג) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה. ונראה מזה אשר תיבת 'כה' היא בלתי מבורר כל כך. וכן הוא לעניננו, שבזמן נס חנוכה לא היו ישראל זכאים כל כך, ונעשה להם נס על ידי שנשאו חן.

ובזה ירווח לנו אודות עצם קביעת החג לשנה הבאה, ששאלנו לעיל מדוע לשנה האחרת, ולא על אתר על המקום בזמן הנס. אך הענין לפי דברינו הוא כך: כי בשנה הבאה, חשו והרגישו כי נתעורר שוב אותה הארה של אשתקד, בעת מלחמת החשמונאים.

תורת רבותינו לחנוכה

(ו) **ויתבאר** הענין שהחשמונאים על ידי הדלקת המנורה כשנכנסו להיכל, על ידי גודל ההשתדלות שפינוהו ופיהרוהו המשיכו על ידי זה אור, ועל ידי זה הופיע הארת חנוך בקביעות עד עולם. כמו שנאמר (תהלים סז, ז) אלקים יחנו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, וכמו שאמרו בעירובין (נד, א) כל מקום שנאמר סלה, אין לו הפסק עולמית. וזהו על ידי ההכנה בהתקדשות והטהרות לקבל הארה, זוכים למדת חן, על ידי הידיעה וההכרה שאין לנו אור מעצמנו, רק אור השי"ת המאיר ובא על ידי הכשרת קבלת האורה, כמו שאמרו בבמדבר רבה (טו, ד - ה"ל) זה שאמר הכתוב (תהלים יח, כט) כי אתה תאיר נרי ה' אלקי יגיה חשכי. שעל ידי זה זוכים לחן.

וזה היה אצל החשמונאים, כמו שאמרו בזוהר חדש (כג, ז) על הפסוק (צרחית) והנה עלה זית טרף בפיה, לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם. אם כן רואים מזה שהכריע כאן התעוררות רוח קדושה על ידי הכהנים, וזהו שאומרים בעל הניסים: על ידי כהניך הקדושים.

(ז) **ובתיקוני** זוהר (כט, א) תמניא יומי דחנוכה לארבע ועשרין יומין בכסלו דאינון ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד [כ"ד אותיות], ומיד דעלה זית טרף בפיה, שריא כ"ה (כנסת ישראל) על ישראל בכ"ה בכסלו, ואלין אינון כ"ה אתוון דיחודא, דאינון שמע ישראל וגו'. והיינו שהיה מקודם מסירות נפש של החשמונאים בקבלת עול מלכות שמים, ואחר הדלקת המנורה המשיכו לארץ חן לכל שנה ושנה, ולשנה הבאה ראו והרגישו כי נתעורר שוב אותה הארה דאשתקד, והסיקו מזה שהאור יתמיד לעולם להתעורר במועדו, ולכן קבעו לדורות, שיהיה כן בכל חנוכה שיאיר מדת החן, ולכן קבעו חנוכה על נס השמן ולא על נס הנצחון.

ובזוהר חדש (לח, ז) מלאך החדש דא מיכאל, דאיהו על שם מי כמוך באלים ה' (שמות טו, יא) די שמיה 'מכבי'. וכן בבמדבר רבה (ז, י) למה נקרא שמו מיכאל על שם מי כמוך באלים ה'. וכמו שאמרו בספרי (פרשת ואלת הנצרכה פסקא שו) ישראל אומרים מי כמוך באלים ה', ורוח הקודש אומרת אשריך ישראל עם נושע בה' (דברים לג, כט). וזהו בתהלים (פ, כ) האר פניך ונושעה, והארת פנים ובחינת חנוך אחד, כנ"ל מפסוק יאר ה' פניו אליך ויחונך. ולכן נקראים החשמונאים 'מכבים', שעל ידי כך זכו לחדש ולחנינה לדורות. וחדש וכן היינו הך, כמו שנאמר (אסתר ז, יז) ותשא חן וחסד לפניו.

(ח) **ובזה** יתורץ מה שהקשינו למעלה (עמ' ו), מה שאמרו (שנת כג, א) שהרואה נר של חנוכה צריך לברך. שלא מצינו ברכה על הראיה זולת ברואה מקום שנעשה בו נס, אך לפי דברינו כיון שהנס נעשה על ידי האור שנמשך למטה, וזהו ענין תמידי בנר חנוכה שממשיכים כל שנה אותה הארה, אם כן הוא כמו מקום שנעשה בו נס.

תורת רבותינו לחנוכה

ואשר על כן יובן מה שבעיקר קבעו את החנוכה כימים טובים להודות ולהלל, כי היות ועיקר התגלות הנס היתה על ידי מדת חנוך, אף שאינם הגונים וראויים לזה משורת הדין אלא לפנים משורת הדין, על דבר שכזה שייך לשון הלל והודאה. כמו שאמרו בבראשית רבה (עא, ד) על הפסוק (נראשית כט, לה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה', משל לכהן שירד לגורן נתן לו אחד כור של מעשר ולא החזיק לו טובה, ואחד נתן לו קומץ של חולין והחזיק לו טובה, אמר לו אדוני הכהן אני נתתי לך כור, וזה לא נתן לך אלא קומץ ואתה מחזיק לו טובה, אמר לו אתה מחלקי נתת לי, אבל זה נותן לי משלו, לפיכך אני מחזיק לו טובה, כך לפי שהיו אמהות סבורות שזו מעמדת שלשה וזו מעמדת שלשה, וכיון שילדה לאה בן ד' אמרה הפעם אודה את ה'. וברש"י (סס ננראשית) שנמלתי יתר מחלקי.

הרי שלשון הודאה הוא כשמקבלים יותר מהמגיע, וזהו על ידי מדת חנוך, חן וחנינה, ולכן חנוכה שהיה במדת חנוך, קבעוהו בהלל והודאה.

(ט) **ובפרי עין** חיים (שער המוכה יש פרק ד) חנוכה תקון החוד, ושם בשער הסליחות (פרק ו) חנוך הוא בחינת חוד. אם כן חנוכה שהוא תקון החוד הוא בחינת חנוך כמו שאמרנו. וזהו הרמז שהפטרות שבת חנוכה מסתיים בפסוק (זכריה ד, ד) תשואות חן חן לה, לרמז על מדת חנוך. ושם (שער המוכה) בברכה שעשה נסים יש י"ג תיבין, נגד י"ג מכילין דרחמי וכו', שהתחלתו א"ל רחום וחנוך. כמו שכתוב שם, ובשער הסליחות (פרק ח) שהתחלת י"ג מדות משם א"ל. וזהו הרמז במספר י"ג, במסכת מדות (ג, ג) שלוש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יון (בסורג), חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש דעשרה השתחויות.

(י) **והיוצא** מדברינו, שגדלות ההארה המיוחדת בחנוכה הנמשך מאור העליון, הוא מאיר אפילו לאותן העומדים בחוץ, ואפילו שאינם ראויים לכך מוצאים חן, וכנ"ל שאפילו אלה הפתילות בני אדם, שאין נדלקין בשבת מחמת שאינם ראויים שהאור יאחז בהם, נדלקות בחנוכה, כי בחנוכה שאז מאירה מדת חנוך אפילו לשאינו הגון כנ"ל, אז גם הפחותים יכולים להתעורר ולהאיר במעשיהם בעבודת השי"ת, אפילו כשאינם ראויים והגונים מחמת עצמם. ובשם הרה"ק בעל שפת אמת ז"ל: לכל דור האיר נס חנוכה, ולכל יהודי יהיה מי שיהיה, כמו בן עתה, כשם שבמקדש האיר קורטוב של שמן הרבה, כך יכול כל יהודי להאיר נשמתו הרבה, בקורטוב וניצוץ אור קטן שיש בו, רק שיש להצית את הנקודה של האור האלקי המהבהב בכל לב יהודי ולהלהיבה.

(יא) **ובזה** יבואר גם מה ששאלנו למעלה (עמ' ו) מה הוא הענין שדוקא אצל הדלקת נר חנוכה יש ענין 'מהדרין ומהדרין מן המהדרין', מה שלא מצינו בשום מצווה אחרת שיהיה ענין זה. ולפי הנ"ל ניחא, שהרי כל ענין החנוכה היה נס מפאת הארת מדת חנוך, והוא ענין מתנת חנם לפנים משורת הדין כמו שכתבנו, ולכן צריכים אנחנו גם כן ללכת לפנים משורת הדין, ולכן עושים בו מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

תורת רבותינו לחנוכה

יב) ולדרכנו נבין גם כן מה שאמרו שם בשבת (כז, א) נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח, ומסיים: נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. ומה הוא סמיכות הענינים. אלא שהוא על דרך מה שכתב הרמב"ם בהלכות מזוזה (פ"ו ה"ג) וזה לשונו: חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו, הולך בדרכי מישרים וכו'. נמצא שעל ידי המזוזה יודע האדם דלית ליה מגרמיה כלום, ומייחל לחסדו ית' תמיד, ויבא על ידי זה להכנעה, ועל ידי זה יזכה לבחינת 'חנוך', ויבא להלל והודאה, וכן הוא ענין חנוכה, כנ"ל.

אות ב

איך מעוררים מדת חנוך

א) **הנה** אף שנתבאר לך כי במדת 'חנוך', יחנן האדם או הכלל, אפילו שאינו ראוי והגון לכך מצד מעשיו. אמנם לפי המבואר צריך האדם להשתדל במעשים לחמשיך מדה זו, כמו התעוררות רוח החשמונאים שגרמה להורדת הארה זו.

וכן עיקר המשכת החן הוא על ידי ענוה, כמו שנאמר (משלי ג, לד) ולענוים יתן חן. ובתהלים (קכג, ז) כעיני עבדים אל יד אדוניהם וגו' כן עינינו אל ה' אלקינו עד שיחננו.

ב) **וכן** צריך לבקש ולחלות על חנינה, ולא סגי בלאו הכי, כמו שכתב התוספות בראש השנה (ח, ז) ד"ה שלש עשרה מדות נהגה"ה) וזה לשונו: וחנוך גם הוא מענין אחר, כי מדת רחמים היא שלא בעת צרה, כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא, אבל חנוך הוא שחונן בעת הדחק לגאול הצועק, כדכתיב (ישעיה ל, יט) חנוך יחנך לקול זעקך, ומדה זו כביכול שבעל כח יש לו לחון על הצועק אף שלא כדין, כדכתיב (שמות כג, כו) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנוך אני, כלומר אף על פי שבדין בא העבט לידך, כי הלוי עליו מעותיך, כלומר אף על פי שבדין בא העבט לידך... אף על פי כן תשיבנו לו, כי אם יצעק אלי המדה היא כך שאשמע צעקתו, לפי שחנוך אני, ואיני יכול לראות בעיני.

וזה שנאמר (תהלים סז, ז) אלקים יחננו ויברכנו, שאלקים הוא מדת הדין כמו שאמרו בברכות (ס, ז), והיינו אף במדת הדין, יחננו על ידי התפילה והבקשה. וזה שאמרו בבמדבר רבה (יא, ו) ויחונך (צמדנר ו, כה) יחנך במשאלותיך, וכן הוא אומר חנוך יחנך לקול זעקך. היינו שידע לבקש ולזעוק על חנינה ואז יחונן. ומכאן שלזכות למדת חן, זקוקים מקודם לאתערותא דלתתא. כמו שאמרו בזה"ק לך (ח"א עז, ז) מלה דלעילא לא אתער, עד דאתער לתתא בקדמיתא, על מה דתשרי ההיא דלעילא וכו', ושם (פו, ז) (ח"ג לא, ז. נב, א) בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא. ובזה עוד יותר כי צריך לידע שאין מגיע לנו ולבקש חנינה ומתנת חנם.

תורת רבותינו לחנוכה

ומה שנפסק להלכה דמתנה הוא כמכר, כמו שאמרו מגילה (כו, ז) ונפסק להלכה באורח חיים (סימן קנג סעיף יא) אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה, לא הוה יחיב ליה, הדר הוי ליה מתנה כמכר. ואם כן צריך להיות הנאה ונחת רוח מקודם, ואחר כך בא המתנה, אבל בענין לזכות לחנינה די בזה שמכיר שהוא מתנה.

(ד) **וזהו** מה שאמרו בסנהדרין (לז, א) כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר (ישעיה כז, יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו. ולכאורה צריך להבין הלא מדת חן, הוא אף על פי שאינו הגון וזכאי לכך כנ"ל, ואם כן מדוע לא יחנן זה שנעדר לו הבינה והדעת. אלא הוא כדברינו, שלהשיג מדת חנינה זקוקים לתפילה וצעקה באתערותא דלתתא, ואשר על כן בחסרון הדעת לא נחוננים, כי חסר התפילה והתחנונים לחנינה. וכמו שאמרו בירושלמי ברכות (לד, ז) אם אין דעה תפלה מנין. ולכן ברכה הראשונה משמונה עשרה הוא: אתה חונן לאדם דעת. שהדעת הוא ההקדמה לתפילה, ועל כן בברכה זו מקודם הוא השבת, ואחר כך הבקשה, שמקודם צריך לידע שה' חונן לאדם דעת, וזהו הדעת שידעו זאת.

(ה) **ובברכות** (כח, ז נמשא) העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים, ובגמרא שם (כט, ז) מאי קבע... כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים. ושם (ל, ז) כמה ישהה בין תפלה לתפלה... כדי שתתחונן דעתו עליו, וברש"י (שם) שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחינה.

(ו) **ובזה** תבין מה שאמרו בויקרא רבה (יז, א) על הפסוק (איכה ג, כה) טוב ה' לקויו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו. וצריך ביאור מהו הכונה יכול לכל, הלא נאמר לקויו מפורש, וגם מהו ההעדפה של לנפש תדרשנו.

אבל הכונה בזה הוא שלא רק שיקווה, אלא: לנפש תדרשנו, שהדרישה היא הבקשה והחנינה בכל לבו שמבקש חנינה, וכמו שנאמר בישעיה (לג, ז) ה' חננו לך קוינו, כיון שמקוה רק לחנינה, דורש ומבקש חנינה.

וכן באבות (ז, יג) אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה, שנאמר (יונה ד, ז) כי איל חנון ורחום הוא. וברע"ב (שם) קבע – כאדם שקבוע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת, שאומר אותה בקריאה בעלמא, ואינו אומרה בלשון תחנונים כאדם המבקש רחמים. וזהו כמו שהבאנו מברכות: קבע כל שאינו אומרה בלשון תחנונים.

והיינו אף שאומר ומתפלל דברי תחנונים, צריך להיות באופן בקשה ודרישה, שהוא בישוב הדעת לעריכת דברים אלו (כרש"י ה"ל), ואם האדם איננו בדעה מיושבת וצלולה, אזי הוא ח"ו בכלל כל מי שאין בו דעה.

(ז) **ובפליחות** ליום ראשון (פיט צמולאי ממוסה) יוצר אתה לכל יציר נוצר, כוננת מאז תרף לחלצם ממיצר, לחוננם חנם מאוצר המנוצר. מרום אם עצמו פשעי קהליך, נא שגבם מאוצר המוכן בזבולך, עדיך לחון חנם באים אליך. וצריך ביאור הכוונה מה שאומרים: מאוצר המוכן בזבולך.

תורת רבותינו לחנוכה

ומתבאר זה על פי מה שאמרו בשמות רבה (מס, ו) באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות וכו', ואחר כך ראה (משה) אוצר גדול, אמר האוצר הזה של מי הוא, אמר לו וכו', ומי שאין לו, אני עושה לו חנם ונותן לו מזה, שנאמר (שמות לג, יט) וחנותי את אשר אחון. וזהו כמו שאמרנו שצריך לבקש חנינה לעורר מדת חנון, שהוא מלשון מתנת חנם, כנ"ל. וזהו: וחנותי את אשר אחון, שיהיה ראוי וזכאי לקבל חנינה על ידי הדרישה וההשתדלות לזה, דאסור לומר ה' ותרן (צנא קמא נ, ט), וזהו: עדיך לחון חנם באים אליך.

אות ג

בגאולה העתידה תהיה אותה הארה של חנוכה בחינת חנון

(א) והיוצא מכל הדברים הללו לענין חנוכה, שצריך להמשיך את הארת חנון המאירה בזמן הזה על ידי ההכנה והבקשה לזה, ואז נידונים באיזה מצב ומדרגה שעומדים, וממשיך מחנוכה על כל השנה, אבל בחנוכה גופא הוא הזמן המוכשר להמשיך על כלל ישראל בחינת חנון, שהוא גם כן בחינת גאולה וישועה. וזהו בתהלים (קצ, יד) אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, היינו אם הזמן הוא לחנינה, אז אף שאין עוד זמן הגאולה, הוא כמו שהגיע הזמן. כמו שנאמר (ישעיה ס, כג) אני ה' בעתה אחישנה, ובסנהדרין (לס, ט) זכו אחישנה, לא זכו בעתה. והכונה בזה הוא שנחיש הזמן, כאילו כבר הגיע, כי בא מועד, על ידי החנינה. ועל כן כתיב: בעתה אחישנה, ולא אחישנה בעתה, כי 'אחישנה' הוא קודם בעתה, רק כנ"ל שנחיש הזמן כאילו כבר הגיע הזמן.

(ב) כי מצינו שהגאולה תהיה על ידי מדת חנון, ועל ידי הבקשה והתפילה והצעקה שתקדים לזה. כמו שאמרו במדבר רבה (יא, ו) ויחונך (צמדז ו, כס), לגאול אותך, כמה דאמר (ישעיה לג, ז) ה' חננו לך קוינו.

וזהו מה שנאמר בזכריה (ד, ז) מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור והוציא את האבן הראשה תשואות 'חן חן' לה, ובתרגום (שס) ויגלי ית משיחיה. והתגלות של משיח תהיה על ידי התחנונים והבקשות שלנו, כמו שנאמר (שס יב, ו) ושפכתי על בית דוד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנונים וגו', וברש"י (שס) שיעלו על רוחם להתחנן לפני, והם יהיו לחן בעיני.

וזהו סיום הפסוק בתהלים (סז, ג-ג) אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך. והיינו שתהיה אז בזמן הגאולה אותה ההארה של חנוכה בחינת אור הפנים אור הגנוז שהאיר אז, כמו שנאמר (צמדז ו, כס) יאר ה' פניו אליך ויחנך, ובמדבר רבה (יא, ו) ויחנך, כמה דאמר אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה.

(ג) וזהו הרמז שצריך לומר מזמור זה של למנצח בנגינות מזמור שיר וגו', בצורת המנורה. ובמדבר קדמות להחיד"א ז"ל (מערכת ז, כג) כתב בשם המהרש"ל ז"ל וזה לשונו: דוד המלך ע"ה הראהו הקב"ה ברוח הקודש, מזמור למנצח

תורת רבותינו לחנוכה

בנגינות מזמור שיר אלקים יחנונו וגו', בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבינו ע"ה, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצוייר וחקוק במגיננו, בטם של זהב בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה מכוון סודו, והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו, עכ"ל.

(ד) **וכן** בדגל החשמונאים, שהיה רשום תיבת: **מכבי**, ראשי תיבות **מי כמוך באלים י'** (שמות טו, יא), והוא על פי רש"י (שם) באלים – בחזקים. וזהו מרמז הפסוק: אלקים יחנונו ויברכנו, שאלקים הוא מדת הדין כנ"ל, וכן הוא גם כן ענין תקיף ובעל היכולת, כמו שכתוב באורח חיים (סימן ה).

וזהו בי"ג מדות של רחמים (שמות לד, ו) ה' ה' א"ל רחום וחנון, ש'א"ל' הוא לשון חזק, כמו שאמרו בבמדבר רבה (יג, א), ועיין זוה"ק (ח"ג לא, א. קלג, א). וכן הוא בתוספות ראש השנה (יח, ג) ד"ה שלש עשרה מדות נהגה"ס, ה"ל 'א"ל' הוא מדת חזק, כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות, בדכתיב (תהלים קד, כא) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אכלם.

היינו אף שאינם ראויים, ומדת הדין מערערת ומקטרגת, בכל זאת במדת א"ל בחינת גבורה, אינו מתחשב בקטרוגים ומכין מזון במדת חנון לכל. וזהו כמובן על ידי הבקשה והתפילה לחנינה כמו שפירשנו. וזהו: 'ולבקש' מא"ל אכלם, כיון שמבקשים מא"ל אכלם. ועל כן התחלת י"ג מידות מא"ל, כנ"ל מפרי עין חיים (שער הסליחות פרק ח).

מאמר שלישי

הקשר של אהרן וברכת כהנים לחנוכה

אות א

אל מול פני המנורה – רמז לחנוכה

(א) **ולפי** כל האמור למעלה, יובן הקשר שיש בין אהרן הכהן לחנוכה, וכן ענין ברכת כהנים. איתא בבמדבר רבה (טו, ו) מה כתיב למעלה מן הענין שנאמר (צמדזר ז, א) ויהי ביום כלות משה ויקריבו נשיאי ישראל וגו', ואחר כך דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות (שם ח, ג), זה שאמר הכתוב (תהלים לד, י) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, אתה מוצא למעלה י"א שבטים הקריבו, ושבט אפרים הקריב, וכל הנשיאים הקריבו, חוץ מנשיאו של לוי, ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן, שנאמר (צמדזר יח, יח) ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי, ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר אזוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תתיירא לגדולה מזו אתה מתוקן, לכך נאמר דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות. הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם.

תורת רבותינו לחנוכה

(ב) ולכאורה זהו בלתי מובן, הלא בו בשעה עם חורבן הבית כשנתבטל התמיד ושאר הקרבנות, נתבטלה גם כן הדלקת המנורה, ומהו הכוונה: שהנרות הם לעולם. ותירץ הרמב"ן בפירושו על התורה (שם צמדזר ח, ז) שבא לרמוז על ענין חנוכה אשר קיים לעולם.

וזהו כמו שאמרנו פירוש דברי הגמרא (שנת כא, ז) לשנה אחרת קבעום וכו'. שהרגישו וחשו בזה, שהארת הנרות הוא ענין תמידי ונצחי שמתנוצץ ומאיר בכל שנה, ולכן קבעום לדורות, שראו בזה קיום ההבטחה: אבל הנרות 'לעולם' אל מול פני המנורה יאירו.

ג) וזה שאמר הכתוב (תהלים סז, ז) אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו 'סלה'. ואמרו בעירובין (נד, ה) כל מקום שנאמר סלה, אין לה הפסק עולמית. וכן הוא כאן, שאור מדת חנוך מאיר תמיד בכל מצב שהוא, מבחינת חן שהוא ענין מציאה, כמו שנאמר (צראשית ו, ח) ונח מצא חן בעיני ה', וכן (ירמיה לא, ה) מצא חן במדבר עם שרידי חרב. ומציאה הוא בא על ידי היסח הדעת, כמו שאמרו בסנהדרין (לח, א). וזהו כנ"ל שפועלת מדה זו אפילו למעלה מן השכל, אפילו כשאינן מוכשרים וראויים לכך.

ד) ועיקר קביעת הנס שהוא על פך השמן, מרמז לא רק במה שנתרבה השמן, אלא במה שנמצא הפך, כי היו כל השמנים טמאים, ועצם מציאת הפך מראה על מציאת החן והחנינה.

ולכן אנו אומרים המזמור (תהלים סז) למנצח בנגינות מזמור שיר וגו', אחרי הדלקת נרות חנוכה. כי במזמור הזה מבואר ענין החן והרצון העליון, וכן גדלות וחשיבות ישראל שניתוספה ברכה בשבילם, וזהו: אלקים יחננו ויברכנו, והוא על פי מה שפירש רש"י בסוטה (י, א - ד"ה צמח צירכו) כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא, דבר המרבה ומצוי בו שובע.

וזהו אחר כך (תהלים סז, ז) ארץ נתנה יבולה וגו', והיינו כי אמר הכתוב (ויקרא כו, כ) ולא תתן ארצכם את יבולה, ודרשו בתורת כהנים (צחוקתי ז, ד) [אף לא] מה שאתה מוביל לה. ואם כן מה היא הרבותא כאן במה שנאמר: שהארץ תתן יבולה, היינו מה שנוזרע בה. אלא הפירוש הוא על דרך מה שפירשו שם בתורת כהנים (ריש צחוקתי א, ד) על הפסוק (ויקרא כו, ד) ונתנה הארץ יבולה, לא כדרך שהוא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון.

ה) ולחלץ (שם א, א) ואכלתם לחמכם לשובע, אין צריך לומר שיהא אדם אוכל הרבה ושבוע, אלא אוכל קימעה והוא מתברך במעיו, כעניין שנאמר (שמות) ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך. וכן הוא כאן: 'ארץ נתנה יבולה', בבחינת ברכה: 'יברכנו אלקים', ובה: 'ויראו אותו כל אפסי ארץ', שידעו ויכירו כולם שהכל הוא בשבילנו, בעבור שאנו מבקשים ומעוררים מדת החנינה, ויודעים שהכל הוא בחנינה, שאין אנו ראויים וזכאים לזה, וזהו אומר: יברכנו 'אלקים אלקינו', בעבור שיחד שמו עלינו, ואנחנו מיחדים שמו לכל, אנו זוכים

תורת רבותינו לחנוכה

לבחינת חנוך. וזה במדרש (ה"ל) וכל הברכות שנתתי לך לברך וכו' אינם בטלים לעולם, כי נרות חנוכה וברכות הוא ענין אחד והם יותר מקרבנות שהוא רק לפי שעה.

אות ב

השתוות ענין חנוכה לאהרן בבחינת חנוך וזהו

(א) הנה בחנוכה שהאירה מדת חנוך, והיו ישראל אז בבחינת חן, שזהו בחינת הוד, כמו שהבאנו (עמ' יז) מפרי עין חיים (שער המוכה פרק ד) שבחנוכה תיקון ההוד, ומדת חנוך בחינת הוד (שס שער הסליחות פרק ו), והיינו כנ"ל מספר יצירה (פ"ד מ"א) שתמורת חן כיעור. שהדבר שמוצא חן הוא נראה יפה.

וזהו היתר גם כן בחינתו של אהרן, כמו שאמרו בהשמות לזוה"ק (ח"א נט, ז) ויאמר אלקים יהי אור (נראשית א, ג), לקבל דרגא דחסד וכו', אברהם ואהרן דאחידן בהאי חסד, דהא כהנים מסטרא דחסד אתו, אף על גב דאחיד אהרן בחוד בחסד נמי אחיד. ועל ידי חסד יש חן, כמו שנאמר (נראשית לט, כא) ויט אליו חסד ויתן חנו. ובאסתר (ז, יז) ותשא חן וחסד לפניו, כנ"ל.

(ב) ובכללות היתה מדתו של אהרן הכהן גם מדת החסד, וכמו שאמרו בזוה"ק ח"ג (קמ"ה, ז) על הפסוק (מלאכי ז, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, מפני מה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, אמר רבי יהודה מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' צבאות למטה, ומאן הוא מלאך ה' צבאות למעלה, זה מיכאל השר הגדול דאתי מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה, כביכול כהן גדול דלתתא אקרי מלאך ה' צבאות, משום דאתי מסטרא דחסד וכו', מאי טעמא זכה כהן לחסד בגין היראה, הדא הוא דכתיב (מלכים קג, יז) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו.

וזהו ענין החסד הקשור עם נס חנוכה, כמו שהבאנו לעיל (עמ' יא) מזוהר חדש (צה, ב) מלאך החסד דא מיכאל, דאיהו על שם מי כמוך באלים ה' (שמות טו, יא), די שמיה 'מכבי'. והחשמונאים נקראים מכבים, על שם שזכו לחסד ולחנינה לדורות.

וזהו בבמדבר רבה (טו, ו - ה"ל) לגדולה מזו אתה מתוקן שאתה מטיב הנרות. כנ"ל שנרות הוא מרמז על הנשמות, כמו שכתבנו שבחנוכה יכולים להעלות בם את נשמות הנמוכות, על ידי הארת אור חנוך. וזהו (שס נמדרש) יותר מקרבנות, כי הקרבנות הוא רק לפי שעה, והארת אור זה הוא ענין תמידי ונצחי כמו שהוא בחינת חן.

(ג) ובסנהדרין (קמ, א) על הפסוק (נראשית ו, ח) ונח מצא חן, אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה'. אבל חן הוא יותר מחסד, שעל ידה אין קטרוג, כיון שהוא חסד בדין, אף על פי שאין הדין כן כמו שפרשנו.

תורת רבותינו לחנוכה

וזה שנאמר (שם יט, יט) הנה נא מצא עבדך חן בעיניך וגו' להחיות נפשי, שבחן יש הצלה גם למחויב מיתה. וכן במיתה רוחנית, וזה גם כן בבחינת חסד, כמו שנאמר תהלים (פו, ג) כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה.

וזהו במסורה (זעל הטורים צמדזר יד, ט) סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך, כגודל זרועך הותר בני תמותה (תהלים עט, יא). גודל זרועך, הוא על שם מה שהבאנו (לעיל עמ' עז) מתוספות ראש השנה (ד"ס י"ג מדות צהגס"ה) שחנן הוא בעל כוח ותקיף לחון אף שלא כדין. וזהו (תהלים סז, ז) אלקים יחננו, כמו שכתבנו 'אלקים' מדת הדין, תקיף ובעל היכולת, בלי התחשבות בקטרוגים. וזהו: 'הותר בני תמותה'. וזהו באיוב (לג, כד) ויחננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר, היינו שזהו מציאת הכופר, שהוציאוהו משחת על ידי החנינה.

ד) וכן הוא בברכת כהנים (צמדזר ו, כה) יאר ה' פניו אליך ויחנך, היינו בבחינת הארת פנים וחנינה, ומקודם (שם פס' כד) יברכך, היינו תוספת ברכה ושביעה כנ"ל. וזה גם כן ענין הברכה בשמן שלא היה אלא ליום אחד ונתרבה לח' ימים. והכל הוא מזכותו ומכחו של אהרן, וכמו שאמרו בתורת כהנים (שמי' א, יז) על הפסוק (ויקרא ט, כג) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. באותה שעה זכה במתנות כהונה וזכה בנשיאות כפים לו ולדורותיו עד שיחיו המתים.

וגם גם חנוכה זכה לדורות הבאים עד שיחיו המתים, שאור מדת חנון מתנוצצת כל שנה ושנה לעולם כמו שכתבנו שקבעו לדורות, וזהו מכחו של אהרן, שורש הכהנים, שעל כן היה הנס של חנוכה על ידי הכהנים.

וזהו סובב והולך על מה שאמרו במדרש (צמדזר רצ"ה טו, ו - ה"ל) הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני, אינן בטלין לעולם. שביארנו מה שאמרו: שהנרות נוהגים לעולם, אף בזמן שיתבטלו הקרבנות, שמכוון על נר חנוכה אשר הם קיימים לעולם, כמו שהבאנו מהרמב"ן (צמדזר ח, ז).

ה) ובשם בעל שפת אמת ז"ל: גם חנוכה קיים לדורות, כשם שבימי החשמונאים קרה הנס והדליקו מנורה בלי שמן משלהם, מתרחש גם לנו נס שכזה, ונר חנוכה מאיר אותנו ללא מנורת זהב ושמן טהור, ומטבע של ברכה: להדליק נר חנוכה, ולא נר בחנוכה, לאמור הנר קיים וישנו עמנו, ויש רק להציתו שיתלקח לשלהבת מאירה.

אות ג

הקשר של אהרן לחנוכה בהמשכת אור הגנוז

א) בויקרא רבה (כו, ו) אמור אל הכהנים (ויקרא כא, א) הדא הוא דכתיב (תהלים יט, י) יראת ה' טהורה עומדת לעד, אמר ר' לוי מיראה שנתירא אהרן מלפני הקב"ה, זכה ונתנה לו הפרשה הזו, שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני

תורת רבותינו לחנוכה

בניו, עד סוף כל הדורות. ואור הגנוז הוא ליראים כמו שאמרו בזה"ק בראשית (מו, א) על הפסוק (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך.

וכן יש השתוות אחרן הכהן עם גם חנוכה בענין אור הגנוז, כי אחרן הוא בחינת אור הגנוז, וכמו שאמרו בזה"ק (מ"ג רכז, ז) פנחס בגין דקני על ברית דא, זכה לכלא, ולא עוד אלא דאגין על כל ישראל, וביה אתקיים והתענג על ה' (תהלים לו, ד), דהא סליק ואתקשר לעילא, באור קדמא דברא קודשא בריך הוא וגניז ליה, בההוא אור דאתהני אברהם מניה, ואחרן כהנא אתקשר ביה.

(ב) **ובמדרש** תנחומא (פרשת תלוי ו) את מוצא כל מי שמבקש לעשות לו חלונות, עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה שיהיו שואבות האור, אבל חלונות שבמקדש לא היו כך, אלא רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה שיהא האור יוצא מן בית המקדש ומאיר לעולם, והאור יוצא מתוך ביתו ומאיר לעולם והוא צריך לנרות, אלא לזכותינו בנרות, אמר דוד (תהלים לו, יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ופסוק זה איירי באור הגנוז, כמו שאמרו בזה"ק תרומה (מ"ז קמח, ז). וסיום הפסוק: ולישרי לב שמחה, כמו שאמרו שם בזה"ק (מ"א מו, א - ה"ל) על אור הגנוז: ומההוא נהירו חידו לכולא ביה.

וכן היה גם חנוכה בגילוי אור הגנוז, כמו שכתוב בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו ענת מאמר ז אות ח) בשם הרוקח ז"ל (רוקח הלכות חנוכה סימן רכז) תקנו ל"ו נרות כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות, כמו שאמרו רז"ל בפסיקתא (פרשה כג. נראשית רכז יא, ז), וכתב עוד שעל אות ט' של וירא אלקים את האור כי טוב (נראשית א, ד) יש על הט' ד' תגין, להורות ד' פעמים ט' היינו רמז אל ל"ו נרות של חנוכה, עיי"ש עוד בדבריו, והנך רואה ידידי דברי עיר וקדיש שכל דבריו דברי קבלה מפי אליהו ז"ל, אמר שהארת המצוה נר חנוכה הוא מהארת אור הגנוז.

ושם להלן (אות עז) בשם הרה"ק רבי פנחס ז"ל מקוריין שבכל חנוכה בשעת הדלקת הנרות נתגלה האור הגנוז, והוא אורו של מלך המשיח. ועוד שם (נאות ח) וכיון שנקבע לדורות ברוח הקודש מפני שידעו שבכל שנה יתגלה האור ההוא. ובמדרש תנחומא (פרשת תלוי) אמר הקב"ה לישראל אם תדליקו לפני נרות אני מאיר לכם מן המאור הגדול לעתיד לבא.

(ד) **וזהו** מה שאמרו במדרש (צמדזר רכז עו, ו - ה"ל) שזכה אחרן על ידי יראתו שלא הקריב יחד עם הנשיאים, ואמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לאחרן, אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן, לכך נאמר בהעלותך את הנרות (צמדזר ח, ז). וזהו הגדולה שזכה להמשיך את אור הגנוז בהדלקת הנרות, ולא רק לשעה, אלא לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שאור זה הגנוז מופיע על ידי גם חנוכה, שנעשה על ידי בני בניו הכהנים, כנ"ל מספר בני יששכר, ואור הגנוז הוא אורו של משיח כמו שהבאנו, וכן הגאולה הוא על ידי מדת חנוך, כמו שהבאנו מבמדבר רבה (יא, ו) ויחונך (צמדזר ו, כה) לגאל אותך.

תורת רבותינו לחנוכה

ונעשה הנם על ידי הכהנים, ופך השמן היה חתום בחותמו של כהן גדול, לרמוז על המשכת הנם על ידי בחינת הכהן גדול, בחינת הארת הכהנים שנתגלה אז על ידי מדת חנוך, שהוא חן וחנינה.

אות ד

ישוב על מה שעוררנו בגמרא מאי חנוכה

(א) **ובעת** נבא לבאר דברי הגמרא שהבאנו בהתחלה משבת (כא, ז) מאי חנוכה וכו', כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה.

והבאנו קושית הבית יוסף (אורח חיים סימן תרט), דאם נשאר פך אחד של שמן שהיה בו להדליק יום אחד, הרי לא היה הנם רק שבעה ימים, ולמה אם כן עושים זכר לנס שמונת ימים.

(ב) **אך** לפי כל המבואר לעיל, ענין חנוכה שהאירה אז בחינת חנוך, והנם לא התבטא רק ממה שנתרבה השמן, רק ממה שמצאו שמן טהור המרמז על נשיאת חן והמשכת הארה, 'ומצאו' דייקא, כי חן הוא בחינת מציאה, כמו שנאמר (בראשית ו, ח) ונח מצא חן. ועל כן היה הנם בהתחלה במציאת הפך, ואחרי זה היה הנם שנכנסה הברכה בשמן, כנ"ל יחננו – ויברכנו (תהלים סז, ז). נמצא שגם ביום הראשון היה הנם בגילוי אור הפנים, ומיושב בזה קושית הבית יוסף, כיון דהיה נס גם על יום ראשון.

ולא רק מה שמצאו פך אחד, כי נאמר (צמר מעוז לור) 'ומצאו' כל השמנים. ולא אמר ונטמאו, והיינו כמו שכתוב בב"ח אורח חיים (סימן עמר) בשם ברייתא שטמאו השמנים בכוונה. ועל כן היה עוד נס, שפך הזה נעלם מהיוונים, ועל כן לא טמאוהו. וזה שם בזמר: ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים. וצריך להבין והלא לא נשאר אלא קנקן אחד. רק כנ"ל והיינו מה שנשאר קנקן אחד שלא טמאוהו ומצאוהו. וזהו (סו) בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים, שלזה צריך בני בינה להבין את זה.

(ג) **וכמו** כן מיושב בזה מה שהקשינו לעיל על הגמרא הנ"ל ששואלת: מאי חנוכה. שמשמע שהשאלה היא על השם 'חנוכה', ועל זה לא תירצו כלום. ולדרכנו ניחא דהתשובה היא, שלכך נקראת 'חנוכה', מחמת מציאת השמן שזהו בחינת חן, ולפיכך נקרא 'חנוכה' מלשון 'חן וכה', כמו שפירשנו (לעיל עמ' י).

תורת רבותינו לחנוכה

מאמר רביעי

חנוכת המזבח

אות א

ענין חנוכה היה השלמה לזמן הקמת המשכן שהיה צריך

להיות בכ"ה בכסלו והוא שמחה כיום שנבראו בו שמים וארץ

(א) **בפסיקתא רבתי** (פרש"י) את מוצא זאת החנוכה שאנו עושים, זכר לחנוכת בית החשמונאים, על שעשו מלחמה ונצחו לבני יוון, ואנו עכשיו מדליקין, וכן בשעה שנגמרה מלאכת המשכן עשו חנוכה, כמו שכתב (צמדנר ז, פד) זאת חנוכת המזבח וגו'.

וזו מרמז מה שנאמר שם: זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו, זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו (שם פס' פח), והלא כל מקום שנאמר 'אחר' סמוך, 'אחרי' מופלג, כמו שאמרו בבראשית רבה (מד, ה). והיה צריך לומר: 'אחר' המשח אותו, שהרי היה סמוך זה לזה. רק מה שנאמר 'אחרי' מופלג, מרמז על זמן הרחוק בחנוכת המזבח על ידי החשמונאים, בתקופה מופלגת מזה, ומכאן עוד רמז לחנוכה בתורה.

(ב) **ושם** להלן (צפסיקתא רבתי פ"ו) על הפסוק (תהלים נג, ו) מאד עמקו מחשבותיך, אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן, [והיה] מקופל עד אחד בניסן, שהקימו משה אחד בניסן, כמה שכתב (שמות מ, ז) וביום החודש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד וכו', ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה מלאכה בו, אמר הקב"ה עלי לשלם לו, מה שילם לו הקב"ה, חנוכת בית חשמונאים.

(ג) **ובהקמת המשכן היתה שמחה כבריאת העולם**, כמו שאמרו במגילה (י), אותו היום (שקס המשכן) היה שמחה לפני הקב"ה, כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא (ויקרא ט, ה) ויהי ביום השמיני, וכתיב התם (צראשית א, ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.

ובבמדבר רבה (יג, יא) מי הקים כל אפסי ארץ (משלי ל, ד) וכי משה הקים כל אפסי ארץ, אלא שהקים אהל מועד שהעולם הוקם עמו, רבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בן יוחאי, להקים המשכן אין כתיב כאן, אלא להקים את המשכן (צמדנר ז, ה), משכן אחר הקים עמו שנקרא אוהל, כשם שהמשכן נקרא אהל מועד, כמה דכתיב (ישעיה מ, כג) הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת, שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, משהוקם המשכן נתבסס העולם, לכך נאמר להקים את המשכן. נמצא שהמשכן היה כעין בנין העולם, כמו שאמרו: שהעולם נתבסס על ידי הקמת המשכן.

(ד) ומזה תראה ותבחין את גודל ענין חנוכה שהיתה השלמה להקמת המשכן, רצוני, שהרי היה צריך להיות הקמת המשכן בכ"ה בכסלו, והפסיד כסלו

תורת רבותינו לחנוכה

על ידו והוקם המשכן בא' בניסן ושילם להם הקב"ה חנוכת בית חשמונאי בו ביום, מזה יוצא כי גם חנוכת חשמונאי היתה כמו הקמת המשכן חינוך וביסוס הבריאה, היינו כמו שבעת ימי המילואים ואחר כך (ויקרא ט, ה) ויהי ביום השמיני קרא משה וגו', וירא אליכם כבוד ה' (שם פס' ו), ולכן נקרא 'חנוכה', על שם 'חנוך' הבריאה.

ה) **ובפסיקתא רבתי** (סוף פרשה ז) שבע חנוכות הם, חנוכת ברייתו של עולם דכתיב (צלאשית ז, ה) ויכלו השמים והארץ, ואין ויכלו אלא לשון חנוכה וכו', חנוכת משה וכו', וחנוכת הבית וכו' וחנוכת בית שני וכו', וחנוכת חומת ירושלים, וזו של עכשיו של בית חשמונאי, וחנוכת עולם הבא, שאף היא יש בה נרות, דכתיב ישעיה (ל, כו) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים וגו'.

ועל כן חנוכה כולל בריאת העולם ובית המקדש וגאולה ועולם הבא, וזהו מה שאמר על חנוכה: 'זו של עכשיו', שזהו ענין תמידי בכל שנה ושנה, כמו שכתבנו שבכל שנה ושנה יש ענין חנוכה בחינת חינוך וביסוס הבריאה.

אות ב

חנוכה בהשתוות לבית המקדש בבחינת הוד

א) **וכמו** שחנוכה הוא תקון ההוד (כ"ל) כן בית המקדש, שהוא כמו המשכן, כמו שאמרו בריש עירובין (ז, ה) אשכחן משכן דאקרי מקדש ומקדש דאקרי משכן. והוא בחינת הוד, כמו שאמרו בברכות (נח, ה) וההוד זו בית המקדש. היינו ליתן ההוד וההדר לחי עולמים, וכמו שנאמר (ישעיה מג, כה) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, וכמאמר הכתוב (שם סז, י) בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו. ושזהו תכלית הבריאה, ששכינה תשרה בישראל, והיוצא מזה שבחנוכה שהיה תקון ההוד, היה כמו חינוך בית המקדש וביסוס הבריאה.

ב) **וזהו** בגמרא שבת (כא, ז - ה"ל) מאי חנוכה וכו', קבעום ועשאום ימים טובים בהלל וחודאה. כי על ידי שחנוכה הוא תיקון ההוד, בחינת בית המקדש, ליתן ההוד וההדר לחי עולמים, והוד וחודאה הוא אחד, כי על ידי שידוע גדולתו מחללו ומשבחו. וזהו גם כן: קבעום ועשאום ימים טובים בהלל וחודאה. היינו על ידי הלל וחודאה בחנוכה, נקבעו ימי חנוכה לימים טובים, כמו שהיו בקביעות הראשונה.

ובתיקוני זוהר (כח, ז) תמינאה בהודאה, וביה הוה משבח דוד הודו לה', ודא הוד ודאי. ולפי זה נבאר גם כן מה שעוררנו לעיל (עמ' ה) על מה שקבלו את החנוכה לימים טובים ולהלל וחודאה, מדוע נקראים ימים טובים אחרי שמותרים בעבודה. אלא לפי דברינו הודאה שזהו בחינת חנוכה, נקרא טוב, כמו שנאמר (תהלים נז, ז) טוב להודות לה'. וברש"י על הפסוק בהושע (יד, ג) וקח טוב – וקבל הודיה מאתנו, שנאמר טוב להודות לה'.

תורת רבותינו לחנוכה

ג) **וכן** הודאה הוא אחד עם חנוך, כי על ידי שיודע גדולתו ומהללו אזי מבקש ממנו תחנונים. וכמו שאמרו בפסחים (ק"ח, ז') מאי דכתיב (תהלים קמ"ו, ה') אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, אמרה כנסת ישראל רבונו של עולם, אימת אני אהובה לפניך, בזמן שתשמע קול תחנוני, דלותי ולי יהושיע (שם פס' ו') אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אף על פי שדלה אני במצות, לך אני ולי נאה להושיע, וברשב"ם (שם) לי נאה להושיע יותר מכל האומות, שהרי ישראל ייחדך.

ותחנונים ויחודו ית"ש הוא אחד, וזהו על ידי הידיעה וההכרה שה' הוא אחד, ובלתו אין להושיע מבקשים תחנונים. ולא רק זה, אלא שעל ידי ההכרה שהוא ואין בלתו, יודעים דלית מגרמיה כלום, ומבקשים רק בתחנונים.

כמו שאיתא במדרש (דברים ר"ב ז', א'), עשרה לשונות נקראת תפלה וכו', ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים, מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו, שהרי משה רבן של כל הנביאים, לא בא אלא בלשון תחנונים וכו', חנם עשה עמי מנין מסה שקראנו בענין ואתחנן אל ה'.

ויחוד ה', הוא ענין חנוכה בחינת חנוך וחוד, כמו שהבאנו (עמ' יא) מתיקוני זוהר (כח, ז' □ כ"ל) חוד תמניא יומי דחנוכה, שריא כ"ה (שכינה כנסת ישראל) על ישראל בכ"ה בכסלו, ואלין אינון כ"ה אתוון [אותיות] דיחודא, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ודא איהו חנוכה חנ"ו כ"ה.

ולפי מה שנתבאר לך שחנוכה תיקון החוד בחינת משכן, היא השלמה למה שנתאחר הקמת המשכן בחינת חוד בכסלו.

ד) **ובזה** תבין דאחרי שהמשכן הוקם רק באחד בניסן, אם כן למה ברכם משה בכ"ה בכסלו, וכמאמר הכתוב (שמות ל"ג, ט') וירא משה את כל המלאכה וגו' ויברך אותם משה. ובמדרש תנחומא (פרשת פקודי יא') וירא משה את כל המלאכה, את כל מלאכת המשכן אינו אומר, אלא את כל המלאכה, שהיה הכל כמעשה בראשית, מיד ברכם, שנאמר ויברך אותם משה. מה ברכה ברכן, רבותינו אמרו ה' אלקי אבותיכם וגו' (דברים א', יא'). רבי מאיר אומר יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. והם אמרו ויהי נועם ה' עלינו (תהלים ל"ז, י').

וברכה זו בכ"ה בכסלו למה באה, כיון שלא הוקם אז המשכן, אלא שהמשכן נגמר בכ"ה בכסלו, וכוון גם לחנוכה שיהיה לעתיד בכ"ה בכסלו, ושהוא גם כן כמו שבעת ימי המילואים, ויהי ביום השמיני קרא משה וגו' וירא אליכם כבוד ה' (ויקרא ט', ט').

ה) **ובילקוט** שמעוני (ריש דהעלותך רמז תשי"ט) למה שבעה נרות כנגד שבעה ימי בראשית, דבר אחר למה עשה משה שבעה נרות ושלמה שבעים נרות, (כוונתם על הפסוק (מלכים א' ז', מט) ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל. הרי עשר מנורות, ובת ז' קנים כל אחת, הרי שבעים נרות), אלא משה עקר שבעה אומות מלפני ישראל, אבל שלמה היה מושל על שבעים אומות. ועוד שם (מלכים א'

תורת רבותינו לחנוכה

רמז קפ"ה) שבעים כנגד שבעים אומות, שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים, ומיום שכבו הנרות נתגברו.

אות ג

נר מערבי עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל

(א) יש להבין בעצם ענין חנוכה שקבעו אותו אודות הנס של פך השמן, שנתרבה השמן והאיר שבעה ימים, הלא ניסים מעין אלו היו מעשים בכל יום ויום בבית המקדש. והרי אמרו ביומא (ל"ט, ב) תנו רבנן ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק וכו', והיה נר מערבי דולק. ופירש רש"י (ס"ט) לאחר שכבו שאר כל הנרות, ואף על פי שממנו מתחיל להדליק ערבית, בו היה מסיים הטבת הנרות שחרית, והוא עדות שהשכינה שורה בישראל, כדכתיב (ויקרא כ"ד, ג) מחוץ לפרוכת העדות, ואמרינן במסכת שבת (כ"ג, ז) אות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל.

ואם כן מהו הרבותא בנס חנוכה, הלא גם בענין הטבת הנרות בכל יום ויום, היתה רביית השמן, וכן הלא אמרו במסכת אבות (ה, ה) שהרבה נסים נעשו בבית המקדש, ומאי אולמיה דהאי נס של חנוכה לעשות אותו 'יום טוב'. וגם למה אמר: שהשכינה שורה 'בישראל', ולא אמר בבית המקדש.

(ב) **וכן** יש להבין למה לא היה עמוד האש והענן, שהיו אז במדבר עדות שהשכינה שורה בישראל, רק המנורה. וגם צריך להבין מה שאמרו: קבעום ועשאום ימים טובים, דהלא מותרין הם במלאכה, וזה לא נקרא יום טוב. ומה שאמרנו שהימים טובים הוא על ידי התודאה, שנקראת טוב, טוב להודות לה' (תהלים ל"ג, ז). צריך להבין ענין עצם היום טוב שנקבע להודות ולהלל, וכמו שכתבנו מזה למעלה (ע"ה, כג).

(ג) **ונקדים** לבאר ענין זה על פי מאמרם ז"ל ביומא (נ"ו, ז) על הפסוק (ויקרא ט"ז, טז) השוכן אתם בתוך טומאתם, אפילו בשעה שהם טמאים שכינה עמחם, אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא, השתא ברי טומאה אתון, דכתיב (איכה א, ט) טומאתה בשוליה, אמר ליה תא חזי מה כתוב בהו השוכן אתם בתוך טומאתם, אפילו בזמן שהן טמאים שכינה שרויה ביניהן.

ובמגילה (כ"ט, ב) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן וכו', גלו לבבל שכינה עמהן וכו', ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן, ולמדו שם מקראי.

ובשמות רבה ריש תרומה אמר הקב"ה למשה מה עכו"ם אומרים שאיני חוזר עמהם על שעבדו עבודה זרה, שנאמר (שמות ל"ג, ח) סרו מהר, אפילו סוררים הם איני מניח אותם ועמהם אני דר, שנאמר (תהלים ס"ח, יט) אף סוררים לשכון ייה אלקים.

תורת רבותינו לחנוכה

(ד) **ואמנם** יש הבדל בין זמן שבית המקדש קיים, ובין זמן הגלות בהשראת השכינה בישראל, כמו שאמרו בזוה"ק ויקהל (ח"צ רע, ז) ואי תימא והא בגלותא איהי (השכינה כנסת ישראל) והא אתתרכת (גרושה), לאו הכי, אלא ודאי בגלותא איהי לדיירא עמהון דישראל ולאגנא עלייהו, אבל לא אתתרכת.

כמו שאמרו שם (ח"א קסו, א) ואי תימא שכינתא לא שריא אלא באחסנתיה, דאיהי ארעא קדישא, ודאי לא שריא בגין דינקין מינה (לקבל השפעות האורות כמו בזמן שבית המקדש היה קיים), אבל לאגנא שריא. ושם אחרי (ח"ג עה, א) דא שכינתא דאשתכחת בהו בישראל, וכל שכן בגלותא, לאגנא עלייהו תדירא מכל סטרין, ומכל שאר עמין, דלא ישיצון להו לישראל וכו'.

(ה) **והקו** המאחד בין מאמרי הזוהר, שאף שבזמן הגלות אין התקרבות של השכינה לישראל מאהבה בהורקת השפעות האורות העליונים, אבל יש הגנה על ישראל מכל סטרין ופגיעות של אומות העולם לישראל, על ידי השראת השכינה בישראל.

(ו) **ובספרי** (מסעי פסקא קסא) חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו', רבי אומר משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו אם בקשתני הריני אצל בני, כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני, וכן הוא אומר (ויקרא עז, טז) השוכן אתם בתוך טומאותם.

ובזוה"ק (ח"ג קיד, א) ונתתי משכני בתוכם (ויקרא כו, יא), דא שכינתא, משכני, משכונא דילי, דהיא אתמשכנא בחובייהו דישראל, ונתתי משכני, משכוני ודאי וכו', נטל כל כסופא דביתיה ואייתי לגביה, אמר הא משכונא לגבך. וכל כסופא דביתיה, היינו דבר היותר חביב.

והספיר (שס צפרשת צחוקת) במקדש מלך בפירוש הרמ"ז: שהיות שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, נטל כל כסופא דביתיה הוא סוד שכינתא (בחינת כנסת ישראל) להשפיע בה לישראל שהם מושרשים בתוכה, ולכן נתן משכונתא דיליה להשפיע בה תדיר לקיום העולמות, ואי אפשר לאומה אחרת שתהיה ראויה לקבל השפע, כי אם ישראל, וזה המשכון שלו.

(ז) **ובזה** יובן הפסוק בישעיה (נ, א) אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה וגו', ואחר כך (בסיום הפסוק) ובפשעיכם שלחה אמכם (כנסת ישראל). והרי זה לבאורה סתירה מניה וביה.

אבל לפי הנ"ל הכונה הוא, שאף בזמן שגלו ישראל מעל שלחן אביהם, אין זה כריתות שנפסק ח"ו הקשר, אלא שאין אז התקרבות של אהבה גלויה, אבל השכינה מגנת על ישראל, וזהו בחינת שילוחין ולא גירושין, וזהו: ובפשעיכם שלחה אמכם. ונראה מכל זה, שאף בזמן שאין חולכים בדרך הישר והנם בשפלות המדרגה, גם אז לא עוזב ה' אותם, ומשרה שכינתו בתוכם.

תורת רבותינו לחנוכה

ח) **והנה ענין זה** היה בחנוכה, שהיו אז טמאי מתים כמו שאמרו במגילת תענית, וזה מרמז ומראה שאף בטומאה ובעוונות, גם אז הם חביבים ישראל, ועושה להם נם להצילם.

וזה שכתוב בזוהר חדש (סוף פ' נח - כ"ט) וישלח את היונה מאתו, (צראשית ח, ח) יונה זו כנסת ישראל וכו'. והנה עלה זית טרף בפיה (שם פס' יא), לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם, ובכל פעם ופעם שבה בתשובה ונתקבלה.

ט) **ושויכות ענין היונה של נח לחנוכה**, הוא על פי מה שאמרו במדרש תנחומא (פרשת תלוי ה) כיצד כשהיה נח בתיבה, כתיב שם (בראשית ח, ז) וישלח את העורב ויצא יצא, ואחר כך שלח את היונה, ותבא אליו היונה וגו' (שם פס' יא). אמר הקב"ה מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה, הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר (שמות כז, כ) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית להעלות נר תמיד.

וזהו הענין שהיה נם חנוכה בפך של שמן זית, לרמזו על האורה שנתגלה אז, על דרך מה שאמרו חז"ל (נרכות נז, א) הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר (שמות כז, כ) ויקחו אליך שמן זית זך.

י) **ומה** שאמרו (שם) אף אתם שנמשלתם ליונה תביאו אורה לעולם. הוא כמו שאמרו בשיר השירים רבה (ד, ז) על הפסוק (שיר השירים א, טו) עיניך יונים. מה יונה זו הביאה אורה לעולם, כך ישראל מביאין אורה לעולם, שנאמר (ישעיה ס, ג) והלכו גוים לאורך. ומרמזו על נרות המנורה, שהכונה גם כן על נרות חנוכה כנ"ל, שנשאר האור לעולם ועד כנ"ל.

והדיוק (שם) מה יונה וכו', הוא כמו שאמרו בזוהר חדש (כ"ט) וישלח את היונה (צראשית ח, ח), דא כנסת ישראל וכו'. אם כן ממש כמו במבול, על ידי היונה נתודע הצלת העולם, כן בחנוכה. וכן ברוחניות בלי אורה אור תורה, הוא תוהו ובהו מבול רוחני, כמו שכתבנו (צמאמים של שנועות) מתיקוני זוהר מה שנאמר אחר: והארץ היתה תוהו ובוהו, ויהי אור (צראשית א, ג) דא אורייתא. ורוח אלקים מרחפת (שם א, ב) רוחו של משיח, על פני המים, מיא דאורייתא (זוה"ק ח"א קל"ג, ז).

וזהו גודל ערך החנוכה, בהארת אור התורה שמזה יבואו לאורו של משיח. כמו שאמרו במדרש תנחומא (שם) בזכות אותו הנר אני מביא לכם מלך המשיח משול כנר, שנאמר (תהלים קל"ג, יז) שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי.

תורת רבותינו לחנוכה

אות ד

**שמנו זית מראה על ישראל שאין להם בטיילה עולמית,
שבכל הזמנים והתקופות אור השי"ת מאיר בהם**

א) אמרו רבותינו ז"ל במנחות (ג, ג) אמר רבי יהושע בן לוי למה נמשלו ישראל לזית, לומר לך מה זית אין עליו נושרין, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אף ישראל אין להם בטיילה עולמית, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ואמר רבי יוחנן למה נמשלו ישראל לזית, לומר לך מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיתה, אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין. רצה לומר כי בישראל אף על ידי יסורין טובה התשובה, ובזה נמשלו ישראל לזית שהשמן טוב אף שבא על ידי כתיתה.

ובשמות רבה (ר"ט ת"ט, לו, א) הדא הוא דכתיב (ירמיה י"א, טז) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו, ואחר כך מורדין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן, ואחר כך טוחנים אותו, ואחר כך מקיפין אותו בחבלים, ומביאין אבנים ואחר כך נותנים את שומנו, כך ישראל באין אומות העולם וחובטין אותו ממקום למקום, וחובשים אותו וכופתין אותו בקולרין ומקיפין אותו טרטיטין, ואחר כך עושים תשובה, והקב"ה עונה להם, מניין שנאמר (שמות ז, כג) ויאנחו בני ישראל, וכן (דברים ז, ב) בצר לך ומצאוך כי א"ל רחום ה' אלקיך, הוי זית רענן יפה פרי תואר.

ב) וזה שנמשלו ישראל לזית לענין הכתישה, משום שרק בישראל מועיל כתישה להוציא את השמן המרמז על האורה והחכמה, שעל ידי היסורים הם מתעלין ומאירים, ויוצא מזה 'כתית למאור', משום שהשמן ולשד הזית הוא בפנימיות, ועל ידי הכתישה הוא יוצא. כך ישראל אף בזמן שהם במצב של טומאה ובדרגה נמוכה, אבל אור החכמה והתורה הוא בפנימיותם ובלשד עצמיותם, ובשעת צרה ויסורים עושין תשובה ומאיר אור החכמה בהתגלות. וזהו (שמות כז, כ) 'כתית למאור להעלות נר תמיד', כנ"ל: מה זית אין עליו נושרין וכו' אף ישראל וכו', שישראל אין להם בטיילה עולמית לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. והיינו שרק לישראל מועיל כתישה, אבל לא המצרים הגאים שנקראו אוילים, וכמאמר הכתוב (ישעיה י"ט, יג) אוילים שרי צוען חכמי יועצי פרעה, ונאמר (משלי כז, כג) אם תכתוש את האויל במכתש וגו' לא תסור מעליו אולתו.

ג) ועל פי זה מתפרש הפסוק השני בפרשת תצוה (שמות כז, כא) מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה' חקת עולם לדורותם מאת בני ישראל. רצה לומר 'מחוץ לפרוכת', גם בזמן שאין בית המקדש קיים, שאין המנורה מאירה סמוך לפרוכת, בכל זאת השכינה שורה בישראל.

תורת רבותינו לחנוכה

גם מרמזו למה שאמרו בברכות (לג, ז) מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. ובפסחים (פז, ז) אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, ובמהרש"א ברכות (סז) לענין תפילה קאמר דאינה נשמעת כל כך, אבל לענין שבחו ית' היא אמרינן אפילו מחיצה וכו'.
ואם כן חנוכה שהוא בהלל והודאה, בזה אין מחיצה מפסקת. וזה: 'אשר על העדות', כי עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל תמיד בכל מצב שהם עומדים, אף בזמן של חשכות והסתר פנים. וזהו: יערוך אותו אהרן ובניו 'מערב עד בקר', להאיר בחשכת הליל חשכת הגלות, 'חוקת עולם לדורתם', שיש להם קיום לתמיד, מבלי שום הפסק, 'מאת בני ישראל', משום שהשמן זית לוקחים רק מבני ישראל, שרק הם מסוגלים להוציא שמן על ידי כתישה, בבחינת: כתית למאור להעלות נר תמיד, שמתוך החשכות והיסורים מאיר בהם אור התשובה ואור החכמה.

ד וזה אומרו (צמדז ט, ז) בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, וזה מרמז על חנוכה. 'פני המנורה', מרמז לפך של שמן שמצאו שהיה בו להדליק יום ראשון, ושבעת הנרות מרמזים לנס השמן שנתרבה על ז' ימים. ובמדרש הנ"ל: אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה, שמרמז על חנוכה כנ"ל. שרק זה נשאר לתמיד שמאיר לישראל לעולם, ואמר: ויעש כן אהרן (צמדז ט, ג), וברש"י (סז) להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. רצה לומר שהמשיך כן לדורות.

ויש לומר שהכוונה בזה הוא על אור הגנוז שהמשיך אהרן על ידי הדלקת המנורה, ומרמז גם כן על חנוכה בחינת אור הגנוז כנ"ל, ויתפרש על דרך מה שאמרו בהשמות לזוה"ק (מ"א רסד, א) על הפסוק (נראשית א, ג) ויהי אור, ולא אמר ויהי כן, מלמד שהאור שהוא גדול וכו', גנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא.
וזהו בתהלים (א, ד) לא 'כן' הרשעים וגו', מה שלא נאמר באור 'כן', זה מפני הרשעים שנגנו האור מפני הרשעים. וזהו: ויעש כן אהרן, מלמד שלא שינה – להמשיך את אור הגנוז, ועל ידי זה הוא 'כן' ואינו שינוי, שזה שאינו כתוב 'כן' עבור הרשעים, זהו שינוי.

זזה לשון השוחר טוב (מזמור א) על הפסוק (תהלים א, ה) על כן לא יקומו רשעים במשפט, זה שאמר הכתוב (משלי טו, ז) שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן, שפתי חכמים יזרו דעת, אלו ישראל וכו', ולב כסילים לא כן... אמר הקב"ה לרשעים אני בראתי העולם, שנאמר 'ויהי כן', ואתם אומרים לא כן, על כן לא יקומו רשעים במשפט. וזה שנאמר: יזרו דעת אלו ישראל, כמו שכתבנו למעלה (צסוף מאמר טו) דרך על ידי דעה זוכים לבחינת חנוך שזה ענין חנוכה.

ח ובזה יתיישב מה שעוררנו בהתחלת הענין על מאמר הגמרא (שנת כג, ז) שגר מערבי עדות היא שהשכינה שורה בישראל. ומדוע לא היה עמוד האש והענן שהיו אז במדבר, עדות שהשכינה שורה בישראל, רק המנורה.

תורת רבותינו לחנוכה

ולפי כל האמור למעלה יובן הענין בפשיטות, היות והעמוד הענן והאש, היו נצרכים לישראל במדבר, ואין בזה עדות מיוחדת. אבל נר המערבי הוא עדות בולטת שהשכינה שורה בישראל לעולם, בלי שום הפסק כמו שכתבנו, וזהו שדייקו לומר: עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, ולא אמרו עדות היא שהשכינה שורה בבית המקדש, כי במה ששורה השכינה בבית המקדש אין בזה רבותא, כיון שהוא מקום המקודש ביותר. רק החידוש הוא מה ששורה בישראל, בכל מצב שהם, אפילו 'מחוץ לפרוכת' כשאין בית המקדש קיים, ואף על פי שהם טמאים שכינה שורה בישראל, כנ"ל השוכן אתם בתוך טומאתם (ויקרא טז, טז), אפילו בשעה שהן טמאין שכינה עמהם, ועל כן עדות זה במנורה שמרמז על ענין זה כנ"ל, שגם חנוכה כנר מערבי שמאיר לעולם כנ"ל.

ובזה גם כן יתיישב מה שהתחלנו לשאול מה הוא ההבלטה הזאת של נס חנוכה ברבות השמן, הלא גם בענין הטבת הנרות בכל יום היתה רביית השמן, ומאי אולמיה דהאי נס של חנוכה, לעשות אותו יום טוב.

ולפי הנ"ל בחנוכה בא לידי גילוי, שהשכינה שורה בישראל אף בזמן שישראל הם בטומאה, שהיו אז טמאי מתים, ועמדו אז במצב ירוד מבחינה רוחנית כמו שכתבנו.

ואז בזמן מלחמת החשמונאים, היתה העדות והראיה החותכת שהשכינה שורה בישראל אף בזמן טומאה, כנ"ל: השוכן אתם בתוך טומאתם, והיתה ההמשכה מהטבת נרות של אהרן בנר המערבי, שבו היה מתחיל ובו היה מסיים, והסיום והתמשך היתה בהתגלות הארת אור הגנוז במדת חנוך והחוד, על ידי מציאת חן וחנינה, שמרמז מציאת פך השמן של זית נס חנוכה, המראה כי הנקודה הפנימית לא חולפת מהן אף פעם, בכל מצב שהם עומדים, כזית הזה שאין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין להם בטילה עולמית כנ"ל, והם בחינת: 'כתית למאור' להעלות נר תמיד (שמות כז, כ), שעל ידי הכתיבה באה התגלות פנימית של שורש קדושת ישראל על ידי הסרת ערלת הלב, בהופעת האור והחכמה.

ועל כן נעשה הנס בשמן, כי שמן מרמז לחכמה, כמו שאמרו במנחות (פג, ב), וכן שמן מרמז לתורה, כנ"ל מברכות (טז, א) הרואה שמן זית בחלום, יצפה למאור תורה, שנאמר (שמות כז, כ) ויקחו אליך שמן זית זך. וכמו שאמרו בזה"ק שמיני (ח"ג לט, א) שמן... אתי מסטרא דמחשבה.

ועצם הענין הוא דהיום טוב של חנוכה, הוא לא על הנצחון שנצחו החשמונאים את היוונים, אף שהיתה מלחמת מצוה, היה גם כן כיבוש ושלטון, כי על כיבוש הארץ אין אנו עושים יום טוב זכר לזה, אלא קביעות היום טוב הוא להראות על הופעת התארה הגדולה המורה על חביבותם ישראל לפני הקב"ה, שהשכינה שורה בישראל.

תורת רבותינו לחנוכה

שענין הדלקת המנורה הוא חביבות וחשיבות לישראל, כמו שאמרו במדבר רבה (טו, ז) להודיעך שכולו אור ואין צריך לאורם, ולמה צוה אתכם, לזכותכם וכו', ולא עוד אלא אם אתם זהירים להדליק את הנרות לפני, אני מאיר לכם אורה גדולה לעתיד לבא.

ושם (טו, ח) אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם, למה לעלות אתכם בפני האומות, שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם. ושם שמות רבה (לו, ז) הלשון: שיהיו אומרים ישראל מאירים למי שמאיר לכל. ושם (לו, ד) הדא הוא דכתיב (איז יד, טו) למעשה ידיך תכסוף, מאיר לעולם וכו', ואמר לישראל (שמות כז, כ) ויקחו אליך שמן זית, הוי למעשה ידיך תכסוף.

ונתגלה ענין זה על ידי בני אהרן הכהנים, על ידי שאהרן המשיך והוריד בהטבת הנרות את האור התמידי, לו ולזרעו לדורותם, חקת עולם אשר נשתלשלה בתקופה מאוחרת בכ"ה בכסלו, וקויים אז ההבטחה: אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, שנאמר (צמדז רצט טו, ו) בהדלקת המנורה. וכנ"ל מהרמב"ן (צמדז ח, ז) ש'לעולם' מכוון לנס חנוכה. שהארה זו היא תמידית בלי הפסק. כמו שכתבנו שאף בזמן שאין בית המקדש בבחינת: 'מחוץ לפרוכת' (צמדז כז, כא) שאין קרבנות נוהגים, 'יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר' (שס), עד זמן הגאולה שנקרא בוקר, כמו שנאמר בישעיה (כא, יב) אמר שומר אתא בקר, וכן במדרש בכמה מקומות ש'בוקר' הכוונה הוא לגאולה. וזהו: מערב עד בקר, להמשיך אורה בזמן ובתקופות של חשכיות ואפלוליות, בזמן שטמאו כל השמנים, ששמן טהור אין להדליק ולהאיר, כי בכל שורר חשך והסתרת האורה והחכמה.

ז) וכשמצאו פך השמן היה חתום בחותמו של כהן גדול (שצט כא, ז), כי הכהן גדול הוא בחינת אורה וחכמה, וכמו שאמרו ביומא (יח, א) על הפסוק (ויקרא כא, י) והכהן הגדול מאחיו, שיהא גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר. וזה שאמר הכתוב (שס) אשר יוצק על ראשו שמן. ו'שמן' הוא חכמה, ו'על ראשו', היינו בחינת: מוחא [חכמה], איהי מחשבה מלגאו, כמו שאמרו בתיקוני זוהר (יח, א) בהקדמה שניה.

ח) וגם ענין שמן זית המראה על הנקודה הפנימית שבישראל שאינה חולפת מהם אף פעם, והיא בחינת: מוחא חכמה מחשבה מלגאו, וגם ישראל עלו במחשבה, כמו שאמרו בזוה"ק משפטים (ח"ג קט, ז).

והם בחינת קודש, וכמו שאמרו בשבת (לא, א) חכמה זה סדר קדשים, וכן בזוה"ק משפטים (ח"ג קכא, א). על הפסוק (איז כח, יב) והחכמה מאין תמצא, זכאין אינון ישראל דקודשא בריך הוא בעי ליקרא לון יתיר וכו', עד דקרא לון וגוי קדוש וכו', עד דקרא לון ואנשי קודש תהיון לי דאיהו יתיר מכולא.

תורת רבותינו לחנוכה

מאמר חמישי

וחושך זה מלכות יון – שהחשיכה עיניהם של ישראל

אות א

עיקר החשבת עיניהם של ישראל על ידי היוונים

הוא העזות והחוצפה שרצו להשריש בישראל

א) **וכיון** שנתבאר לך במאמר הקודם ענין גם חנוכה שעיקרה הוא על ידי הארת החכמה והאורה שנמשך על ישראל אף בזמן שאינם ראויים, ושוה נרמז במציאת פך השמן. נמשך לבאר את ענין קליפת יוון שאתם עמדו החשמונאים במלחמה ואז נתגלה גם זה.

איתא במדרש (נראשית נ"ב, ד) על הפסוק (נראשית א, ז) והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום, וחושך זה גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. וזה כי הכניסו ערבוביה וחשך בהסתרת האורה והחכמה.

וזהו בגמרא (שנ"א, ז - ס"ג) שכשנכנסו יונים להיכל 'טמא' כל השמנים בהיכל. ולא אמרו ונטמאו. כי היוונים טמאו כל השמנים בכוונה, כנ"ל מהב"ח אורח חיים (סימן ע"ח) בשם ברייתא. ועל כן מה שנשאר פך אחד טהור היה גם כן גם כנ"ל. וזה בזמר לחנוכה (מעוז לור - יוויס) ופרצו חומות מגדלי 'טמא' כל השמנים, בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים.

ב) **והחשבות** של מלכות יוון בהסתרת החכמה שנקרא אור כמו שאמרנו, הוא בזה שאמרו: כתבו על קרן השור וכו'. וצריך להבין מהו דייקא על קרן השור. אך הענין הוא על דרך מה שביארנו מה שאמרו ז"ל במשנה (ראש השנה כ"ט, א) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות י"ז, י"א), וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים.

וביארנו שהענין הוא, שצריך האדם לדעת כי הכל תלוי ביד ה', ואין לו בכח עצמו כלל, ודוקא על ידי זה נכנס בו חכמה, ועליו נאמר (קהל' ז, יד) 'החכם עיניו בראשו'. אבל אם האדם חושב כי הוא בכחו עושה לו את החיל הזה, אזי מסתלקת ממנו אור החכמה, ונכנס בו רוח שטות וכסילות, ועליו נאמר (שם) והכסיל בחשך הולך, כמו שנאמר (דניאל ז, כ"א) יהב חכמתא לחכימין, וחכמה הוא עניות, כמו שנאמר (איוב כ"א, י"ז) והחכמה מאין תמצא.

וזהו שאמרו על מלכות יוון: שהחשיכה עיניהם של ישראל, והוא מטעם שאמרו: כתבו על קרן השור וכו'. והענין כי קליפת יוון הוא העזות והחוצפה בהבלטת כחי ועוצם ידי, ובכפירה במלכות השי"ת המנחיג את העולם – ושהכל תלוי רק בידי ה', ובזה היתה העבודה זרה שלהם בהבלטת כח הגוף, ואת זה רצו להשריש בישראל.

תורת רבותינו לחנוכה

אות ב

כתבו לכם על קרן השור וכו'

(א) ו'קרן השור' היה צורת הביטוי של החוצפה והעזות, שהשור הוא בעל כח, וכמאמר הכתוב (משלי יד, ד) ורב תבואות בכח שור, וקרניו הם כלי מלחמתו, כמו שנאמר (שמות כא, כח) וכי יגח שור, ובריש בבא קמא על הפסוק הזה: אין נגיחה אלא בקרן, ובעמוד (ו, יג) הלא בחזקתו לקחנו לנו קרנים.

ובמדריש (ויקרא רבה כ, ג) על הפסוק תהלים (עב, ה) אמרתי להוללים אל תהולו, להוללים למערבביא, אלו שלכם מלא חלחליות רעות וכו'. וסיום הפסוק: ולרשעים אל תרימו קרן, והפסוק השני (שם פס' ו) אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק, ובתרגום (שם) בתוקפא ובגידופין.

ובזה יובן מה שאמרו בראש השנה (כו, א) כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. ואמרו בגמרא הטעם: דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, וברש"י (שם) אין קטיגור – זהב העגל, ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא.

(ב) **וזהו הנ"ל** משבת (כא, ג) כשנכנסו יוונים להיכל וכו'. כי אמרו במשניות מדות (ג, ג) לפניו ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יוון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות. והיינו על פי מה שאמרו בבראשית רבה (טו, ג) אמר רבי יצחק הכל בזכות השתחויה, ואברהם לא חזר מהר המזריה בשלום, אלא בזכות השתחויה וכו', ישראל לא נגאלו אלא בזכות השתחויה וכו', התורה לא נתנה אלא בזכות השתחויה.

והשתחויה הוא פישוט ידים ורגלים, כמו שאמרו בברכות (לד, ג). ומלכי יוון שפרצו י"ג פרצות, היינו שרצו לבטל מישראל הכנעתם להשי"ת על ידי שרצו להשכיח את תורתו, ולהעבירם מחוקי רצונו, והיינו על ידי קליפת החוצפה והעזות להבליט את 'כחי ועוצם ידי', וזהו הפרצות שהוא חוצפה.

ועל כן עשו י"ג פרצות כנגד י"ג מדות של רחמים, שהם כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, כמו שאמרו בזוה"ק אחרי (ח"ג מז, א). כי תורה שבעל פה – מלכות, וכנגד זה מלכות הרשעה ממשלת זדון. ועל ידי תורה שבעל פה בחינת מלכות (תיקוני זוהר י, א), דלית לה מגרמה כלום (זוה"ק ח"א קלג, ג. רלג, ג. רלח, א), יש התעוררות י"ג מדות של רחמים, על ידי שידועים שה' רחום וחנון ושצריך לבקש ממנו רחמים בשברון והכנעת הלב.

וזהו (צטל הסיס) ולהעבירם מחוקי רצונך, שרצו לשרש מישראל התבטלותם להשי"ת, לעשות המצוות כחוק וגזירת מלך מבלי התחכמות, ושוה ענין חכמת יוון, ועל כן גזרו י"ג השתחויות שזהו ביטול הפרצות.

ולכן נקראים אלו הנמשכים והולכים בדרכי היוונים: בני פריצי עמך (דניאל יא, יד), וכמו שנאמר (ישעיה לה, ט) ופריץ חיות וגו'. ובסנהדרין (קא, א) חוצפא

תורת רבותינו לחנוכה

מלכותא בלא תאגא, והיא מלכות דסטרא אחרא. וזה שאומרים בתפילת ראש השנה (כתפילה עמידה) וכל הרשעה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ.

וזהו ברש"י על הפסוק (דברים לג, יא) מחץ מתנים קמיו, שמפרש שאירי גם בענין מלחמת החשמונאים ביוונים, שהם קמיו מחוצפים. ויש לרמוז 'קמיו' בגימטריא 'מלך יון'. ובזמירות לשבת (זמר צדק ה' יוס יוס) על ידי כהנו מגר מתקוממיו, ושם (מקודס) וצפיר העזים הגדיל עצומיו, כמו שנאמר בדניאל (ח, ט) על יון: וצפיר העזים הגדיל עד מאד, ועז לשון עזות.

וזה שאומרים (שם צעל הניסים) מסרת גיבורים ביד חלשים, שהיונים התגאו בכח גופם כנודע. ובשמואל"א (ג, ד) כי קשת גבורים חתים ונכשלים אזורו חיל, ובתרגום (שם) על מלכות מקדון אתנביאת ואמרת, קשת דגברי מקדונאי יתברין, ודבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבדן לחון נסין וגבורין. ובוזה נתפרסם כי רק ה' הוא הנותן כח לעשות חיל.

ג) וזהו (שם צעל הניסים) וזדים ביד עוסקי תורתך, שעסק התורה הוא תורה שבעל פה, כמו שנפסק בט"ז (אורח חיים סימן מז). ותורה שבעל פה שהיא בחינת מלכות דלית לה מגרמה כלום, והוא ההיפך הגמור מזדים – מלכות זדון, שהזד הוא בעל גאווה וחוצפה, וכמאמר הכתוב (משלי כא, כד) זד יחיר לץ שמו עושה בעברת זדון.

ובזה תבין מה שכבר הזכרנו לעיל (עמ' ו, יז) את ענין המיוחד בחנוכה של: מהדרין, ומהדרין מן המהדרין. שזהו עשיית רצונו של מקום, ובחינת תורה שבעל פה, וזה שאומרים (שם צעל הניסים) ולהעבירם מחוקי רצונך, ובשבת (כג, א) והיכן צונו, רב אויא אמר מלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים יז, יא). שזהו עצם תורה שבעל פה, ולא דוקא סנהדרין, רק בכל דור ודור מה שמחדשים החכמים, כמו שאמרו ראש השנה (כח, ז) אין לך אלא שופט שבימך.

ד) והחשמונאים עמדו אז על נפשם להלחם נגד הקליפה הטמאה של יון, ונעשה להם גם ונצחום, ועל זה עשו יום טוב שניצולו מקליפת החוצפה והעזות המחשיכה ראות עינים, ומסתירה את אור החכמה.

אות ג

ענין נר חנוכה הוא בחינת ראיית העינים והארת עיני החכמה

א) ולפי המבואר יובן מה שאמרו בשבת (כג, א) ונפסק להלכה באורח חיים (סימן תרע"ט סעיף ג) הרואה נר חנוכה מברך. ששאלנו (לעיל עמ') שלא מצינו דוגמא שכזאת לברך על ראיית המצות. ויתבאר לפי הנ"ל על דרך זה, הואיל ונר חנוכה הוא בחינת ראות העינים, והארת עיני החכמה, לכן מברכים על ראיית נר חנוכה.

וזהו מה שאמרו שם (שם כג, א) נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, כסוכה וכמבוי, ופירש רש"י (שם) דלא שלטא ביה עינא למעלה

תורת רבותינו לחנוכה

מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא, כסוכה וכמבוי – דתניא בהו בהדיא בעירובין ומסכת סוכה דפסילי, ע"כ.

(ב) **ובזה** נבאר גם מה שעוררנו אודות סמיכות הענינים, שנסמך אחר מאמר זה, המאמר (ס) מאי דכתיב (בראשית לז, כד) והבור ריק אין בו מים וכו', מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו.

וסמיכות הענינים הוא על פי מה שאמרו ברעיא מהימנא תצא (ח"ג רעט, א), על הפסוק (בראשית לז, כד) וישליכו אותו הבורה, והבור ריק, דבורא ריק בלא תורה, אבל נחשים ועקרבים יש בו, ודא גלותא רביעאה, דור דרשעים, מלא נחשים ועקרבים, רמאים כנחשים ועקרבים, דעקרינ מלי דרבנן. והיינו בניגוד לתורה שבעל פה כנ"ל.

(ג) **ושם** בזוהר מקודם איתא על: וחושך על פני תהום (בראשית א, 3), חשך זהו יון, ותהום זהו אדום. שיון ואדום הוא אחד, חציפות ועזות. ולמעלה הבאנו מבראשית רבה (ג, ד) פסוק: וחושך על פני תהום, על יון, וגם שם איתא: תהום, זה גלות ממלכת הרשעה. וזהו גלות אדום.

ובזוהר חדש יתרו (ג, א) אמרו על הסטרא אחרא: צמאון דלית ביה מים, דאיתו הבור ריק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו, ונחשים ועקרבים דילה אינון ערב רב וכו', ישראל דאינון בגלותא דילה ביהוה בור [אשר אין בו מים].

וכמו שאמרו בשוחר טוב (מזמור סג) על הפסוק (דברים ח, טו) נחש שרף עקרב וצמאון – עקרב זה יון, צמאון זה אדום הרשעה. ויש להוסיף 'יון' ראשי תיבות נחשים ועקרבים יש.

ובזוהר חדש רות (ט, א) דיש שבעה שמות ליצר הרע ושבעה שמות לגיהנום, שם הראשון של יצר הרע – רע, ושם הראשון של גיהנום – בור, וכנגד זה ז' מדורים לגיהנום, 'מדור הראשון בור וכו', כעין הבור אשר אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו וכו', בו כמה כתות של מלאכי חבלה, כעין נחשים השרפים אשר אין להם לחש.

וזוהר בור ריק בלא מים, שהוא תורה שבעל פה, כמו שאמרו בזוהר חדש בשלח (ב, א) וישלך אל המים (שמות טו, א), דא תורה שבעל פה. וזה ענין 'יון' בניגוד לתורה שבעל פה, על ידי זה נחשים ועקרבים שהוא שורש יצר הרע והטומאה והגיהנום.

וזוהר התנגדות של הרשעים הנחשים והעקרבים לתורה שבעל פה שהוא אור החכמה כנ"ל, ובזה הוא הקשר לחנוכה, שצריך להיות בחינת ראיית העינים, ולכן איפה שהנר גבוה מעשרים אמה דלא שלטה ביה עינא, עיני הדעת – פסולה כסוכה וכמבוי. ובהתבוננות בנר חנוכה שהוא מאור התורה כמו שכתבנו ניצולים מנחשים ועקרבים, על ידי שיש מים, ונמשלה תורה למים, שהתורה נקנית רק במי שדעתו שפלה עליו, כדוגמת המים שהולכין למקום נמוך, כמו שאמרו (נחמניי ז, ג).

תורת רבותינו לחנוכה

ועל ידי זה ניצולים מכל סטריין ומרעין בישין, והם הנחשים והעקרבים – יון ואדום שמביאים חשכות לעולם.

וזהו על ידי העדר התורה והחכמה אז: וחושך על פני תהום, זו מלכות יוון, שהחשיכה עיניהם של ישראל, שרצו לבטל תורה שבעל פה בחינת מלכות דלית לה מגרמה כלום, ולהבליט את 'כחי ועוצם ידי' כנ"ל, וזהו: והבור ריק, דבורא ריק בלא תורה, אבל נחשים ועקרבים דעקרי מלין דרבנן.

וזה שסיים (צועל גייסיס) ולהעבירם מחוקי רצונך, כמו שאמרו בתורת כהנים (ריש בחוקתי) אם בחוקתי תלכו (ויקרא כו, ג), שתהיו עמלים בתורה. ועמלים הוא בתורה שבעל פה, כמו שכתב המ"ז (אורח חיים סימן מז □ ה"ל). וזהו: חוקי רצונך, כמו שאמרו בעבודה זרה (ה, א) אם בחוקתי תלכו, אין אם אלא לשון תחנונים.

וזהו שבגמרא ריש סוכה (ג, א) למדו דסוכה פסולה למעלה מכ' אמה, מהפסוק (ויקרא כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ופירש רש"י (שם בסוכה) עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך. ובשבת שבו שייכים דיני מבוי, כתיב (שמות לא, יג) לדעת כי אני ה' מקדישכם. וזהו כי דעת הוא בחינת ראית העינים באופן ברור ומוחשי, כמו שנאמר (דברים ד, לה) אתה הראת לדעת (עין לעיל במאמרי דעת).

ד) וכן הוא לענין חנוכה וענין שמן של נס חנוכה המראה על אור החכמה והדעת, צריך להיות במקום דאיכא היכרא – דעת, היינו פחות מכ' אמות ולא למעלה דלא שלטה ביה עיני דעת.

ומרמז דבר זה בפרשת וירא (נראשית יט, יא) באנשי סדום: ואת האנשים 'הכו בסנורים', אותיות: 'נר סוכה מבוי'. והיינו כי אנשי סדום היו חצופים וגאים, וכמאמר הכתוב (יחזקאל טז, מט) הנה זה היה עון סדום גאון שבעת לחם. ובסנהדרין (קט, א) תנו רבנן אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, ואם כן הוחשכה עיניהם מאור החכמה והדעת, על ידי הגאות המחשיכה את העינים, וזהו ההיפך מנר וסוכה ומבוי, שהם בבחינת אור הדעת והחכמה כמו שכתבנו.

וזה שנאמר שם (נראשית יט, ו) ויצא אליהם לוט הפתחה, ומרמז לנר חנוכה שמצותה על הפתח, וזהו (שם פס' יא) וילאו למצוא הפתח, ואמר עוד שם (שם פס' ח) כי על כן באו בצל קורת, 'בצל' מרמז על סוכה, שצריכה להיות צלחה מרובה מחמתה (סוכה ג, א. אורח חיים סימן תל"א). ו'קורת', מרמז על ענין קורת המבוי.

ה) ומזה אנו למדים שענין נס חנוכה מראה על ההכנעה להשי"ת, היפך מדת הגאווה וההירות, ואז מאיר אור החכמה המרמז בשמן זית שיוצא על ידי כתישה כנ"ל. וגם זך דייקא, כמו שאמרו במנחות (פו, ז) אין זך אלא נקי... אין כתית אלא כתוש. שרק באופן שכזה הוא מרמז לחכמה ותורה. כמו שאמרו בברכות (נז, א) הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר (שמות כז, כ)

תורת רבותינו לחנוכה

ויקחו אליך שמן זית זך. והנה הראיה ששמן זית הוא מאור תורה, משום שפסוק זה מדבר ממנורה, ומנורה מרמז על אור תורה כמו שכתבנו.

ולכן הביאו בגמרא כל הפסוק שמן זית זך, להדגיש שרק באופן שהוא שמן זית זך הוא מאור התורה, זאת אומרת שהוא נקי מכל דעות ומחשבות שאינם תורה.

(ו) **וזה** שנאמר (ויקרא כד, ד) על המנורה הטהורה יערוך את הנרות, ובמנחות (כט, א) המנורה הטהורה, שירדו מעשיה ממקום טהרה, וברש"י (סו, מן השמים הראו למשה לנגד המנורה.

וזהו כמו שאמרו בנדה (ל, ב) שאומרים לנשמה: הוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן כך טהורה היא. היינו בלי ערבוב דעתו ורצונו, רק דעת התורה. ועיקר מה שהיוונים החשיכו עיניהם של ישראל הוא ערבוב הדעת בדעות פסולות וכוזבות, ועל ידי אור דנר חנוכה באים לאור של: אתה הראת לדעת וגו'.

מאמר שישי

הקשר של האבקות יעקב עם עשיו – לחנוכה

אות א

מלחמת החשמונאים בקליפת יוון הוא המשך למלחמה

של יעקב בשרו של עשיו כח הסטרא אחרא משורש הנחש הקדמוני

(א) **וכיון** שנתבאר לך במאמר הקודם, כי קליפת יוון היא העזות והחוצפה המסתירה והמאפילה על אור החכמה והדעת האמתיים, יבואר לך כאן, כי קליפה זו יניקתה ושרשה היא מקליפת עשיו שורש הרע, ושעל זה היה ההאבקות של יעקב עם שרו של עשיו לנצחו ולהכניעו, ובזה המשיך כח לזרעו להכניע את קליפת יוון ממשלת הזדון, ונתגלה דבר זה על ידי פך השמן, כמו שיתבאר לך.

(ב) **במגלה עמוקות** (פרשת מקץ) לכן תקנו [בחנוכה] להודות ולהלל וכו', שהיה יעקב צולע על ירכו כאשר מסר נפשו על 'פך' של שמן. ושם (פרשת וישלח) ויותר יעקב לבדו (נראשית לז, כה), על פך שמן של חנוכה.

כמו שכתוב בדעת זקנים לבעלי התוספות, על הפסוק: ויותר יעקב לבדו, לשון בית הבר שמושכין ממנו שמן זית, ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים. וזהו כמו שאמרו בחולין (לא, א) שנסתייר על פכים קטנים. ובשל"ה (תורה שכתב תורה אור פרשת וישע) וענין ותקע 'כף' ירך יעקב (נראשית לז, כו) וכו', וכשגברו על היונים נתהפך הכף לפך, והוא פך שמן, והירך נתהפך לירך מנורה.

ובמגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן סו) ראה משה מה שיחיה בימי חשמונאי וכו', שאז נתקן הוד מדת הוד ירך יעקב, בפך של שמן, שהם סוד פכים קטנים של

תורת רבותינו לחנוכה

יעקב וכו', וזה סוד מזמור ע"ה (תהלים עה, ה) הודינו לך אלקים הודינו, שתקנו קרוב שמך, שהם כהנים של בית השמונאי בשעה שנתקן מדת הוד.

וכמו שאמרו בילקוט שמעוני (תהלים עה רמז תמי) עשית לנו ניסים והודינו לך, עשה לנו ניסים ושוב אנו מודים לך, הודינו לך בעולם הזה, שוב אנו מודים לך לעולם הבא, הודינו לך אלקים הודינו וקרוב שמך, בין מכה בין מטיב, הרי אנו מודים לך ושמך קרוב בפינו. וזה שכתבו שזה סוד מזמור ע"ה, היינו כנ"ל שעשאו ימים טובים בהלל והודאה (שנת כה, ז).

ג) ובבראשית רבה (סג, ח) ויצוק שמן על ראשה (נראשית כח, יח), שופע לו מן השמים כמלוא פי הפך. ולמה דוקא כמלא פי הפך, רק זה מרמז שעל ידי זה באו לפך שמן של חנוכה. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק לה) על פסוק זה: וירד לו שמן מן השמים. ומכל זה אנו רואים התייחסות ענין של חנוכה ליעקב, וצריך ביאור הענין הזה בכללו.

ד) ויתבאר ויתפרש הדבר, כי ההאבקות של יעקב עם שרו של עשיו המפורש בפרשת וישלח (נראשית לג, כה לג), היה ענין רוחני, והוא התחדשות המלחמה של כח הרע משורש נחש הקדמוני, אשר התאבק עם יעקב להרוס את כל עבודת יעקב כללית דאבהן (ז"ה"ק ח"א קסג, ז. קעג, ז. חז, א), והיה בזה המושך לכח הרע אשר התגבר בחטא עין הדעת של אדם הראשון.

כמו שאמרו בזה"ק בראשית (ח"א לה, ז) וס"מ הוה ואתחזי על נחש, וצולמיה דנחש דא איהו שטן, וכלא חד, תנינא בההיא שעתא נחת ס"מ מן שמיא רכיב על נחש דא וכו', וגרימו מותא לעלמא וכו'. וחבל אילנא קדמאה (אדם הראשון) וכו', עד דאתא אילנא אחרא דאיהו יעקב, ונטל מניה ברכאן, דלא יתברך ס"מ לעילא ועשיו לתתא, דהא יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה וכו', ועל דא כתיב (נראשית לג, כג) ויאבק איש עמו.

כי אז בתחילת היצירה, השכיל אדם הראשון לומר, שנקרא 'אדם', שהוא מ'אדמה' המורה על שפלות מציאותו, והשי"ת נקרא אדון שהוא אדון לכל בריותיו, כמו שאמרו בבראשית רבה (י, ז). וכתוצאה מהכרה זו היה אדם הראשון בתכלית העניויות וההתבטלות להשי"ת, כמו שאמרו בזה"ק (ח"א כה, ז) שלאחר שנברא אמר לכל הבריות בואו נשתחוה ונכרעה לפני ה' עושנו (תהלים לה, ו). וזהו כמו שכתבנו שהשתחואה הוא פשוט ידים ורגלים בהתבטלות כללית.

ה) והיתה כל הנפילה והירידה של אדם בחטא עין הדעת, ענין הגאות והגבהות, שרצה הנחש להכשילו בזה, ולנפץ את כל עבודתו הקדושה, על ידי הסרתו מהתבטלות וההכנעה להשי"ת. וזהו בבראשית (ג, ה) והייתם כאלקים יודעי טוב ורע, ובתרגום אונקלוס (סג) ותהון כרברבין.

וזהו בבראשית רבה (יט, ט) איך הוית אתמול לדעתי, ועכשיו לדעתו של נחש. 'שלדעתו', זהו ענין הביטול, כמו שכתוב בסוטה (כא, ז) על הפסוק (איז כח,

תורת רבותינו לחנוכה

(י) והחכמה מאין תמצא, במי שעושה עצמו כאין. אבל 'דעתו של נחש', זהו עיקר יסוד הרע שהוא הגבהות והגאות.

(ו) **ונשתלשלח** מלחמת הרע שורש הנחש הקדמוני, בלבוש חדש של שרו של עשיו להפיל ולהכניע את יעקב, בהביאו לגאות ולגבהות, ולהוריד את מדרגותיו בקדושה, שהיה יעקב בתכלית השפלות וההתבטלות, כמו שנאמר ויותר יעקב לבדו, כלומר שהיה בבחינת שיריים כאין וכאפס מגודל הביטול וההכנעה להשי"ת.

נמצא שיעקב התגבר על שרו של עשיו, שהוא כח הרע והסטרא אחרא היונק משורש הרע מנחש הקדמוני, שעיקר מציאותו הוא להכניס הגאות והגבהות ולהסיר מדבקות בהשי"ת. ובדרך כלל כל מלחמתו של יעקב ועשיו היתה בזה, להכניע את שורש הגאות קליפת עשיו.

(ז) **ובזה** תבין שבפגישתו של יעקב ועשיו השתחווה שבע פעמים (נראשית לג, ג), שזה היה עיקר המאבק והנצחון, להתחזק במידתו הקדושה של ההכנעה, וכתוצאה מכך למחוך את כחו של הסטרא אחרא והטומאה בחינת עשיו, כמו שאמרו בזוה"ק וישלח (ח"א קט"א, ז) כיון דחמא יעקב, אמר הא עידן לסגדא לגביה דקודשא בריך הוא דהוה אזיל קמיה, כרע וסגיד שבע זימנין [להקב"ה].

וענין זה שהכריעות היו מכוונים להפיל את שורש הרע קליפת הנחש שהתלבש באצטלא של עשיו, מפורש בזוהר חדש כי תשא (מ"ה, ז) דלית לך בעלמא דאתגבר לקבליה דהאי נחש כוונתיה דיעקב. ושם (מקדס) והא איתערו בההוא דנסיב אומנתא דיעקב, דכרע שבע כריעין, לבטלא שבע רישי דחויא (דנחש). ושם (י"ח, ז) והנחש היה ערום (נראשית ג, ח), תאני רבי יוסי זהו יצר הרע שהוא נחש המסית לבני אדם, ולמה נקרא נחש, מה הנחש הולך עקלתון, ואינו הולך בדרך ישרה, כך יצר הרע מסטין לאדם בדרך רע, ולא בדרך ישר.

(ח) **ובדי** לבאר ביאור יתר ענין זה שהכריעה וההשתחווה הוא הכנעה, אביא לך מנתיבות עולם למהר"ל (נתיב עזרה פרק י) שכתב ענין הכריעה שהוא כורע לפניו, שמוסר נפשו אליו ומבטל מציאותו אליו וכו', וכן ברכת מודים שאנו נותנים הודאה אל השי"ת שאנו שלו, ואין אנו מצד עצמינו שום דבר רק הכל להשי"ת, ולפיכך אומר (נצרכה מודים) על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך וכו', ע"כ. וזה כנ"ל משבת (כ"א, ז) שעשו ימי חנוכה ימים טובים בהלל והודאה, כיון שענין יון ועשיו אחד כמו שכתבנו.

אות ב

ביאור ענין שבע כריעות של יעקב

(א) **מה** שהבאנו לעיל מזוהר חדש (כי תשא) בההוא דנסיב אומנתא דיעקב, והוא שבע הכריעות להפיל את כח הטומאה. הכוונה הוא למה שאיתא בקידושין (כ"ט, ז) בעובדא דרב אחא בר יעקב, שמע אביי דקא הוה אתי, הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפילו ביממא, הוו מיתזקי, אמר להו לא ליתיב

תורת רבותינו לחנוכה

ליה אינש אושפיזא, אפשר דמתרחיש ניסא, על בת (לך) בההוא בי רבנן, אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה (שבע ראשים), כל כריעה דכרע נתר חד רישיה.

ובחידושי אגדות מהרש"א (סס) על מה שאמרו: כתנינא דז' רישוותא כל כריעה דכרע נתר חד רישא, על פי מה שאמרו פרק קמא דבבא קמא (טז, א) שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והוא דלא כרע במודים, וכתבו התוספות שם (צעמ' ז - ד"ה וסא) משום דבכריעה אמרינן כי זקיף, זקיף כי חויא. ולזה אמר הכא כיון דכרע זה החסיד כדינו, נתר ונפל אותו כח של הנחש, וז' הרישין דתנינא הם הז' כוחות הטומאה שהביא הנחש הקדמוני לעולם.

(ב) ולפי זה נוכל לבאר את המאמר בבבא קמא הנ"ל: שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים. והיינו שהכריעה במודים הוא הודאה והתבטלות להשי"ת, כמו שאמרנו על ידי ההכרח שאנו שלו, ואין לעצמנו שום דבר, רק הכל להשי"ת. ואם לא כרע במודים, זה אומר שאינו מכניע את עצמו, אלא אומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אז הוא חבר לאיש משחית לנחש הקדמוני שורש הגאות, ולכן העונש בזה הוא שנהפך לנחש, אבל אם כורע במודים, ונותן הודאה על חלקו, ניצל מקליפת הנחש.

וזהו בשוחר טוב (מזמור יד) אמר נבל בלבו (תהלים יד, א), זה עשיו הרשע וכו', זה שאמר הכתוב (משלי כו, כה) כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו, כל מה ששנאתי הוא אוהב, שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו (שם ו, טז). וזה הוא: השבעה ראשין דתנינא.

(ג) ויצא שענין ההשתחוויה והכריעות, הוא כהשתחוויה של אדם הראשון קודם החטא, שהלך אחר דעתו של השי"ת, כמו שאמרו בזוה"ק ויצא (ח"א קסא, א) אמר יעקב חלילה, דהא אנא כל מה דעבידנא, לשם יקרא דמלכא קדישא עבידנא. והיינו ליתן ההוד וההדר לחי עולמים, שזהו ענין השתחוויה, כמו שנאמר (תהלים כט, א) הבו לה' כבוד שמו השתחוּ לה' בהדרת קודש.

ובזוה"ק שמיני (ח"ג לא, ז) קול ה' בהדר (שם) דא יעקב, ויעקב שהתאבק עם כח הרע, בזה תקן את חטא עץ הדעת, כיון שהלך אחר דעתו של השי"ת.

(ד) וזהו בויקרא רבה (לו, ו) ואין איש אלא יעקב, שנאמר (צראשית כה, כז) ויעקב איש תם. וצריך ביאור, ויתבאר על פי מה שאמרו בזוה"ק תרומה (ח"ג קכח, א) מאת כל איש (שמות כה, ז), מההוא דאקרי איש דאתגבר על יצריה, וכל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש וכו', ומנא ידעינן דהא קודשא בריך הוא אתרעי ביה ושוי מדוריה ביה, כד חמינן דרעותא דההוא בר נש בחדוה ברעותא דלבא, למרדף ולאשתדלא אבתריה דקודשא בריך הוא בלביה ובנפשיה וברעותיה וכו'. ובמדרגה שכזו היה יעקב כנ"ל. וזהו בויקרא רבה (שם לו, ז) שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות יעקב, כיון שתיקן חטא אדם הראשון ונשלמה כוונת הבריאה על ידו.

וזהו: ויאבק איש עמו (צראשית לז, כה), שהם"מ היצר הרע נאבק עמו לנצחו, שלא יהיה במדרגת 'איש'. וזהו ביומא (עא, א) על הפסוק (משלי ט, ז) אליכם אישים

תורת רבותינו לחנוכה

אקרא, אלו תלמידי חכמים. שהתלמידי חכמים על ידי תורה שבעל פה זוכים להקרא אישים.

אות ג

השתוות ענינו של יעקב עם חנוכה בכמה ענינים

(א) ועם כל המורם לעיל, תבין ענין נס חנוכה הקשור עם בחינת יעקב, כי במלחמתו של יעקב עם עשיו לבטל כוחות הטומאה והקליפות של הנחש הקדמוני בחינת עשיו, כיון אז ההאבקות לפעול גם כן למלחמת החשמונאים עם קליפת יוון, שיונק גם כן מאותו זוהמא וטומאה של גאות ויהירות מנחש הקדמוני כמו שכתבנו.

וזהו בזוהר חדש (כי תשא - ה"ל) זדים (תהלים יט, יד), דא נחש. וזהו (נעל הניסים) וזדים ביד עוסקי תורתך, כדמותו וכמתכונת מלחמת הנחש עם אדם הראשון, וכן שרו של עשיו עם יעקב, כן חוזר אותה פרשה בצורה חדשה בזמן החשמונאים במאבקם עם היוונים. שרצו להכניס ולהשריש בלב ישראל טומאה זו, על ידי שאמרו: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל (צראשית רבא 3, ד), בהבלטת כחי ועוצם ידי, על ידי פתוח כוחות הגוף, כידוע פעולות היוונים להסיר את ישראל מאמונתו, שזהו שורש הכפירה בהשגחת והנהגת השי"ת על העולם.

ומה שאמרו: שאין לכם חלק באלקי ישראל, כונתם היה שיהיו ככל הגויים להתערב ביניהם, ולא שיהיו עם ה', מובדלים ומופרשים מהם, וזהו: (נעל איסיס) להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שעל ידי קיום התורה שמו ית' נקרא עליהם ביחוד, ויש השגחה מיוחדת עליהם, וכל הפעולות של היוונים היה אך ורק שיאמרו אין להם חלק באלקי ישראל, שלא יהיה רק חלקם וגורלם עם השי"ת, שהם עמו ונחלתו ומקושרים בבריתו. ועל ידי הדעות הכוזבות והנפסדות שלהם, רצו להסיר את ישראל מדבקותם בשי"ת, ולהסיח דעתם שהם עם ה', כי אם ככל הגויים בית ישראל. וזהו כדוגמת קליפת עשיו שרצה להסיר את יעקב מעבודתו, ושיהיה עם אחד אתו.

(ב) וזהו: כתבו על קרן השור, כנ"ל שהשור הוא בעל כח, כמו שנאמר (משלי יד, ד) ורב תבואות בכח שור, ושעל ידי זה רצו להדיחם מהשי"ת, להביאם אל: 'ורם לבבך ושכחת' (דברים ח, יד), וזהו: להשכיחם תורתך, כדוגמא ששרו של עשיו נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה – 'גיד דאיהו מנשא לבני נשא מפולחנא דמארייהו, ותמן הוא יצר הרע רביע', כלשון הזוהר וישלח (ח"א קט, ז). וזהו הענין שחנוכה כרוך עם מלחמת יעקב ושרו של עשיו.

(ג) ובניצחוננו של יעקב במאבקו עם שרו של עשיו, שרצה לפגום בחינת הוד שלו, הנחיל והעניק כח בזרעו אחריו בזמן החשמונאים לנצח את קליפת יוון, אותה שורש הטומאה אשר נמשכה מאז ללכת אחר דעתו של נחש. וזהו הענין

תורת רבותינו לחנוכה

שחנוכה כרוך עם מלחמת יעקב ושרו של עשיו, שסיכן עצמו על פכים קטנים שמרומז בזה ענין פך השמן.

כי שמן הוא חכמה כנ"ל, כמו שנאמר באיוב (כח, יז) והחכמה מאין תמצא, מבחינת 'אין' כמי שאינו. וזהו ענין הביטול וההשתחוויה, להורות שבזה הוא עיקר המאבק, הכנעה והתבטלות להשי"ת, להלך אחר דעתו של השי"ת ולא אחר דעתו של נחש, שזהו היה תיקון חטא עין הדעת והשלמת כוונת הבריאה.

ועל כן בחנוכה הוא חינוך הבריאה. וזהו בשל"ה (ה"ל) כשגברו על היונים נתהפך הכף, ותקע 'כף' ירך יעקב (נראשית לז, כו), ל'פך', והוא פך שמן. וזהו במגלה עמוקות (ה"ל) ויותר יעקב לבדו, על פך שמן של חנוכה.

ד **ובזה** הוא ההשתייכות של בחינת יעקב לחנוכה בהשתוות הענינים. מדת יעקב היתה תפארת שהוא בחינת הוד, היינו ליתן ההוד וההדר לחי עולמים, על ידי הידיעה וההכרה שהכל תלוי ביד ה', והוא המשפיע שפע לעולם ואין בכח האדם לשנות כלום מהנהגתו ית', שעל ידי כן מתבטלים ונכנעים לו יתברך. אבל להיפך כשהאדם אומר: כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח, יז), אזי פוגמים בבחינת הוד, על דרך מה שאמר הכתוב (דניאל י, ח) והודי נהפך עלי למשחית.

ובחנוכה הוא תיקון ההוד (כ"ל) מפרי עין חיים (שער המוכה ריש פרק ד) ולכן קבעום ועשאוים ימים טובים להודות ולהלל, שהודאה והוד הם בחינה אחת כמו שהבאנו מתיקוני זוהר (כח, ז).

ה **ותראה** עוד השתוות ענין חנוכה עם יעקב, כמו שיעקב נצח את עשיו על ידי השתחוויה, כן אמרו במס' מדות (ז, ג) שהבאנו לעיל לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה 'השתחוויות'. לרמז על תיקון הפרצות על ידי התבטלות והכנעה, כמו שבארנו.

ו **וכן** בזה הוא גם כן השתוות הענינים, כשם שבחנוכה היתה הארת מדת חנוך, כן ביעקב, במה שאמר יעקב (נראשית לג, יא) כי חנני אלקים וכי יש לי כל, ואמר (שם פס' ה) אשר חנן אלקים את עבדך. היינו שהחזיק הכל לחנינה, ולכן אמר (שם לז, יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת, ובארו במדרש (נראשית רנב עו, ה) 'איני כדאי'.

ובפרי עין חיים שער הסליחות (פרק ט ה"ל) חנוך הוא בחינת הוד, ושם בשער החנוכה (פרק ז) בברכה יש י"ג תיבין, נגד י"ג מכילין דרחמי. וזהו כנ"ל שפרצו מלכי יוון י"ג פרצות, וגזרו כנגדם י"ג השתחוויות, לעורר י"ג מדות של רחמים, על ידי הכנעה ובקשת רחמים, שעל ידי כן מאיר אור מדת חנוך וכן, כמו שכתבנו.

ז **ובזוה"ק** פנחס (ח"ג רמג, א) על הכתוב (נראשית לז, כה) ויאבק איש עמו עד עלות השחר, בסוף השחר דאיהו נצח יעקב, דתמן למנצח על אילת השחר (תהלים

תורת רבותינו לחנוכה

כג) לנטלא נוקמא מס"מ דנגע בירך שמאלא דיעקב, דאיהו הוד, דביה אתמר (איכא א, יג) נתנני שוממה כל היום דו"ה, דוה מסטרא דהוד.

כמו שאמרו (שס ח"ג רפג, א) כל היום דוה, הוד דוה אתהדר. פירוש הוד למפרע דוה, שאם מהפכין את ההוד ממה שצריך להיות, אז נהפך לדוה (וזהו באיכה שם מקודם (נאיתו פס') השיבני אחור, בהיפוך האותיות). וזהו מרומז בפסוק (דניאל י, ח) והודי נהפך עלי למשחית, מה שאני לוקח ההוד לעצמי, זהו הפיכה למשחית.

ובזוהר חדש (לא, ז) בפסוק (ה"ל) כל היום דוה וכו', וביה אתמר והוא צולע על ירכו, בההוא זימנא [בגאולה כתיב] (ישעיה לה, ו) אז ידלג כאיל פיסח.

ה) ו'חנוכה' גימטריא 'ויגע', כמו שנאמר (נראשית לג, כו) ויגע בכף ירכו, שהיה אז תיקון על ויגע בכף ירכו שהיה אז תקון ההוד, והיה הנם בשמן זית להעביר השכחה בחינת גיד הנשה, כמו שאמרו בתורות (יג, ז) כשם שהזית משכת לימוד של ע' שנה, כך שמן זית משיב לימוד של ע' שנה. וכמו כן השמן מעביר החשך, ומביך האורה בניגוד להיוונים שהיו רוצים להחשיך עיניהם של ישראל, על ידי: להשכיחם תורתך.

ט) וזהו בפרשת מקץ (נראשית מג, טז) וטבוח 'טבח והכין, אותיות 'טב חנוכה', שקבעום לימים טובים. ובחולין (לא, א) טול גיד הנשה בפניהם, כי גיד הנשה הוא שכחה, כנ"ל גיד דאיהו מנשא לבני נשא מפולחנא דמארייהון (זו"ק ח"א קט, ז), וההיפך מזה ענין חנוכה הכנעה והודאה, שבאים מזה לזכרון ולאור תורה.

זהו שאמרו הלשון בגמרא (חולין לא, א) שמנו (של גיד הנשה) מותר, וישראל קדושים נהגו בו איסור. על פי מה שאמרו במסכת עבודה זרה (כ, ז) קדושה מביאה לידי ענוה.

ובזכות מצות הדלקת הנר נזכה לגאולה, כמו שאמרו במדרש תנחומא (פרשת תלך ח"ל) בזכות אותו הנר, אני מביא לכם מלך המשיח שנמשל לנר, שנאמר (תהלים קלג, י) ערכתי נר למשיחי.

קונטרס

באר משה על חנוכה

קונטרס מדברי תורתו לחנוכה
של כ"ק הגה"ק אדמו"ר
רבי משה יחיאל מאוז'רוב חנטשין זצוק"ל
מתוך הספר באר משה במדבר
מאמר מנורה וחנוכה

יו"ל ע"י מכון 'אש דת'
חנוכה תשע"ח

©
כל הזכויות שמורות
All Rights Reserved

באר משה על התורה מאמר מנורה וחנוכה פרשת בהעלותך

מאמר ראשון מנורה וחנוכה

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה.
(צמדזר ח, ג-ג)

[א]

נרות המנורה – הוראה על חנוכה

כתב הרמב"ן ז"ל (צמדזר ח, ג) 'למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים, חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה. ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות ולא נחמו בקטורת בוקר וערב, ששבחו בו הכתוב (דברים לג, ו) ישימו קטורה באפך וגו'. אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה, על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי בני אהרן, רצה לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והוא חנוכה בני חשמונאי, ולפיכך הסמיק פרשה זו לפרשת חנוכה המזבח.

ולחלץ כתב עוד: וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא צעלותך ה) וכן במדרש רבה (צמדזר רכ טו, ו) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם, והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר

תורת רבותינו לחנוכה

חורבן בגלותינו, וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכה הנשיאים נוהגת לעולם, ודרשו סמוכין לחנוכה הנשיאים מלפניה ומלאחריה, בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם. **והוא** שאמרו בבמדבר רבה (טו, ו) זה שאמר הכתוב (תהלים לד, ו) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, את מוצא למעלה י"א שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב וכל הנשיאים הקריבו חוץ משבטו של לוי, ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן וכו', ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן, אל תתיירא לגדולה מזו אתה מתוקן וכו', הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו. והיינו כאמור שהכוונה לנרות חנוכה שהם קיימים לעולם.

ונזכר להוסיף שדבר זה נרמז בכתוב עצמו, כי גם חנוכה נתייחד על שמצאו פך שמן, שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים כמו שאמרו בשבת (כא, ב). וזהו הרמז: אל מול פני המנורה (נמדנר ט, ב), היינו אותו הפך שהיה בו להדליק יום אחד – 'יאירו שבעת הנרות', הם השבעה ימים הנוספים שהדליקו בו על ידי הנס, וזהו הסיום (שס פס' ג) 'ויעש כן אהרן', כלומר, התורה מעידה שאהרן הכהן בהדלקתו את הנרות, הכין והמשיך את נס חנוכה שקיומו לדורות.

ולכן פירש רש"י (שס) 'להגיד שבחו של אהרן שלא שינה'. וכבר תמחו מהו החידוש שבדבר (ועיין בביאורים אותיות ב-ה מה שנתבאר בזה בכמה אופנים). **אמנם** לדברינו יובן כי משה רבינו ע"ה נצטוו לחזקו, שלא יפול ברוחו על שלא השתתף בקרבנות הנשיאים, בזה שהדלקת הנרות שלו היא לעולם, בעוד שהקרבנות הללו היו רק לשעתן, ואהרן הכהן לא שינה, אלא פעל והכין במעשה ההדלקה שכך יהיה לדורות, והיינו נרות חנוכה שקיומם הוא גם כשאין בית המקדש קיים, נמצא שהכין במעשיו את נס פך השמן של חנוכה.

[ב]

בנרות חנוכה – מתגלה האור הגנוז

וכעת נראה שאהרן הכהן קשור בייחוד לנר חנוכה, שהרי כבר נתבאר שבהדלקת המנורה היה מתגלה האור הגנוז (ראש זיאוים אות ד), ואילו אהרן עצמו מחובר ודבוק בגילוי זה, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג רכב, ב) על פנחס: דהא סליק ואתקשר לעילא באור קדמאה דברא קודשא בריך הוא, וגניז ליה בההוא אור דאתהני אברהם מניה, ואהרן כהנא אתקשר ביה.

תורת רבותינו לחנוכה

ומצינו שכתב הבני יששכר (מאמרי חנוכה מאמר שני אות ח) בשם הרזקח ז"ל (חוקה סימן רכה) תיקנו ל"ו נרות כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה יא, ג). וכתב עוד שעל אות ט' של (בראשית א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב, יש על הפ' ד' תגין, להורות ד' פעמים ט' היינו רמז אל ל"ו נרות של חנוכה וכו', והנך רואה ידידי דברי עיר וקדיש שכל דבריו דברי קבלה מפי אליהו ז"ל אמר שהארת המצוה נר חנוכה הוא מהארת אור הגנוז וכו'.

ובשם הרה"ק ר' פנחס מקוריין ז"ל (מדרש פנחס אות א, בני יששכר שם אות טז) שבכל שנה בעת הדלקת נרות חנוכה מתגלה הארה מן האור הגנוז, והוא אורו של משיח.

וכן כתב המאור עינים (פרשת מקץ דרוש לחנוכה) ובכל שנה ושנה יש מפלת הרשעים של אומות העולם שונאי הדת עד שיפלו ויתבטלו לגמרי, ויבא משיח צדקנו במהרה בימינו, וזהו (תהלים קלג, יז) ערכתי נר למשיחי, מן נר חנוכה הוא הערכה שיבוא משיח צדקינו ויתבטלו כל הקליפות, וזהו (שבת כא, ג) עד שתכלה רגלי דתרמודאי הוא הקליפה, כדכתיב (מלכים א-ט, יח) תדמור במדבר. והיינו שהמדבר הוא מקום הקליפות, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג קפד, ג). (ועיין להלן (עמ' ו-ז) ביאור ענין תדמור בארוכה).

נמצא שגילוי אור הגנוז דוחה ומבטל את כל הקליפות, ובזה מתגלה ומתקרב אורו של משיח.

מה רב טובך אשר צפנת ליראיך

הרי לפנינו שבחנוכה מתגלה האור הגנוז, ולפיכך קשורה הדלקת המנורה על ידי אהרן בנר חנוכה. וזהו כונתם במדבר רבה (טו, ו - ה"ל) שסמכו לפסוק שלפנינו את הפסוק (תהלים לד, י) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, שהרי גילוי אור הגנוז תלוי ביראת שמים, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"א מו, א) על הכתוב (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך, מה רב טובך, **דא** אור קדמא דגניז קודשא בריך הוא, ליראיו לצדיקים דאינון דחלי חטאה כדקאמרן.

ומפורש יותר (שם צהשמות ח"א רס"ד, א) ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א, ג), ואמר רבי יוחנן שני אורות הגדולים היו דכתיב ויהי אור, ועליו נאמר כי טוב, ולקח הקב"ה האחד וגנוזו לצדיקים לעתיד לבא, דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכו', ומאי ניהו יראת ה' זה האור הראשון. נמצא שהאור הגנוז קשור במדת היראה.

תורת רבותינו לחנוכה

ובעת נראה, שזה שאמרו (ויקרא כו, ו) על הכתוב (ויקרא כא, ה) אמור אל הכהנים בני אהרן, הדא הוא דכתיב (מל"ס יט, י) 'יראת ה' טהורה עומדת לעד, מיראה שנתירא אהרן מלפני הקב"ה, זכה ונתנה לו הפרשה הזו שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות. כלומר מה שזכה לגילוי אור הגנוז, הוא שכר יראת ה' העומדת לעד. ונרמז בזה גם הנס של נרות חנוכה, 'אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה'.

ולפיכך פתחו בזוה"ק בתחילת פרשת אמור (מל"ס לא, כ) בפסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, כמה עלאה ויקירא ההוא נהורא עלאה דאקרי טוב, דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב, ודא הוא אור הגנוז, דביה עבד קודשא בריך הוא טב בעלמא, ולא מנע ליה בכל יומא, בגין דביה מתקיים עלמא וקאים עליה וכו', כד אסתכל קודשא בריך הוא לאינן חייבין דומינן לקיימא בעלמא, גניז ליה לההוא נהורא וכו', וזמין לאנהרא לצדיקא לעלמא דאתי, ודא הוא אשר צפנת ליראיך וכתיב (מלאכי ג, כ) וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה.

ביאור: עד דכליא רגלא דתרמודאי

ותראה נפלאות תוה"ק, שהרי נתבאר שעל ידי נר חנוכה מתבטלת הקליפה הקרויה **תדמור**, והנה הפסוק קרא לה **תדמור** ואילו חז"ל קוראים להם **תרמודאי**, ובזוה"ק (ח"צ קיג, ג. ח"ג ללג, א) **תרמוד** במדבר בהרים. וביותר תמוה מה שקראו להם בלשון תרגום ולא בלשון הכתוב. זאת ועוד **תדמר** הוא קרי ולא כתיב, כי הכתיב הוא רק **תמר** כמו שנאמר במלכים"א (ט, יח), ובודאי יש בזה איזה רמז.

יתר על כן מצינו שנאמר (דברי הימים-ב ז, ד) ויבן את תדמור במדבר. ובפירוש המיוחס לרש"י מביא בשם מדרש בבראשית רבה פרשת עקידה 'שעזרו לשונאיהם של ישראל, ולפי שהמירו עצמם ונתחלפו לרעה בסוף, על כן נכתב במלכים **תמר** לשון **תמורה**, שהיה להם לעשות לישראל חסד שעשה עמהם שלמה, שבנה להם כרך תדמור, ומשום כבוד שלמה לא נכתב כאן תמר אלא תדמור, כלומר עיר חשובה, הכל לכבוד שלמה. שאין כבוד שלמה לומר כאן הוא בנה כרך שמרדו בו וקלקלו בו. ועל כן כתב 'תדמור ולא תמר', נמצא שתדמור מורה על שונאי ישראל, ובאמת אמרו (יזמות יז, א) עתידין ישראל דעבדי יומא טבא כי חרבי תרמוד, ומה היא השמחה על חורבנם.

ברם כאן רמזו לנו חז"ל סוד נפלא, כי תמור (ללא ד') הוא רמז לקליפות עולם התמורות, (עיין פרדס רמונים להרמ"ק ז"ל שער כה) ולכן הד' הוא קרי ולא כתיב, כי זה לעומת זה הד' רומזת לכנסת ישראל בחינת מלכות, כמ"ש בזוה"ק (ח"א

תורת רבותינו לחנוכה

נשטעמט (נו, ז) וד' רבנא אתדבקותא דכנסת ישראל, דאיהו חולקיה דדוד דאקרי עני ואביון, והיינו כי תרמוד אותיות תרום ד', כי קליפת תדמור נוגדת לכנסת ישראל, ובגלל זה הכתיב הוא תמר ואילו הקרי הוא תרמוד, משום שקרי ולא כתיב רומז לתורה שבעל פה, שהוא בבחינת מלכות, כמ"ש בתיקוני זוהר (יז, ב).

ולפיכך עתידין ישראל דעבדי יומא טבא כי חרבי תרמוד, שהרי אמרו מגילה (ו, ב) על הכתוב (יחזקאל כו, ז) אמלאה החרבה – אם מליאה זו חריבה זו. וכשתרמוד הרומזת על קליפות עולם התמורות תחרב, הרי מיד תרום ד' ותתרום המלכות שבקדושה וירום קרנם של ישראל.

וזה שאמר הכתוב (מלכים ב - ה"ל) ויכו את תדמור במדבר בארץ, ותמוה ממה נפשך אם במדבר בנה, הרי לא בנה בארץ, כי מדבר אינו ארץ וארץ אינה מדבר, אלא שכאן נרמז שורש דברינו, כי שלמה המלך ע"ה בקדושתו כיון בבניית תדמור להרים את השכינה, בזה שיכניע את הקליפות, שמקום מושבם במדבר, באופן שהפך מדבר לארץ. (ועיין זו"ק ח"ג רלג, ז נפסוק זה, וזהגות רמ"ו ס).

וכעת נראה מה ששינו חז"ל וקראו להם תרמודאי, היינו להדגיש רמז זה תרום ד' ולא תדמוראי, כי תרמודאי הוא תרום ד', ולכן נקטו בלשון תרגום כמ"ש התוספות (נרכות ג, א - ד"ה ועוין) בענין קדיש שנתקן בלשון תרגום: 'על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו'.

וביתר ביאור נוכל לומר כי תדמור אותיות מורדת, היינו שהם מורדים במלכות שמים ומתגאים, ואילו כנסת ישראל בבחינת ד' דלית לה מגרמה כלום כמ"ש בזוה"ק (ח"ז מג, א), אלא מהותה הכנעה ועברה, לכן אות ד' הרומזת להכנעה עומדת מן הצד, כאילו אינה קיימת, לרמז לנו שבהכנעה אמיתית נכנעים הקליפות של עולם התמורות, ומלכות שמים מתרוממת בעולם, וזהו: 'עד דכליא רגלא דתרמודאי', כלומר הכנעת הקליפות בשלימות והרמת קרן המלכות שבקדושה, וכל זה מתעורר באמצעות האור הגנוז המתגלה בנרות חנוכה, שעל ידו (כ"ל מהמאור עיינס) ערכתי נר למשיחי (תהלים קלג, יז), הכנה והערכה לביאת מלך המשיח במהרה בימינו אמן.

[ג]

חנוכה – תיקון מדת ההוד

בא וראה מה שכתב הפרי עץ חיים (שער החוכה פרק ז) סוד שמונת ימי החנוכה, איהי (מלכות – כנסת ישראל) מקבלת אור ההוד בעצמו וכו', אבל מתתיהו בן יוחנן כהן גדול תיקן ההוד באלו הח' ימים לבד וכו', לכן אנו אומרים על הנסים בברכת מודים שהוא כנגד ההוד, ומפורש כן בתיקוני זוהר (כח, ז □ כט, ב) תמינאה בחודאה וכו' ואיהו הוד תמינא יומי דחנוכה.

תורת רבותינו לחנוכה

ולפי זה יאירו עינינו להבין הקשר בין חנוכה ואהרן הכהן, שהרי אהרן מדתו הוד, כמ"ש זוהר חדש (כו, ז) משה ואהרן אינן תרין כרובין וכו', אינן נצח והוד, ואינן תרין סמבין דגופא, וכן (שם מד, ז) ההוד חולקא דאהרן.

ומפירש יותר בזוה"ק (ח"א נח, א נהשמות) על הכתוב (צראשית א, כד) ויאמר אלקים תוצא הארץ, לקבל דרגא דהוד דאחיד אהרן וכו', תא חזי אהרן לתתא אף על גב דאתי מחסד, אחיד לתתא ביום שתיתאי דאקרי הוד. ועוד אמרו (שם) אבל דרגא דיליה הוד איהו, ולפיכך שפיר הכין אהרן בהדלקת הנרות את אורם של נרות חנוכה שהם תיקון ההוד.

ומצינו שנרות המשכן והמקדש הם גילוי אור הגנוז, כמו שאמרו (תנחומא תלוי ו) את מוצא כל מי שמבקש לעשות לו חלונות, עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה, שיהיו שואבות האור, אבל חלונות שבמקדש לא היו כך, אלא רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה, שיהא האור יוצא מן בית המקדש ומאיר לעולם, והאור יוצא מתוך ביתו ומאיר לעולם, והוא צריך לנרות (בתמיה), אלא לזכותינו בנרות, אמר דוד (תהלים מז, יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

ומוכח שאותו האור הוא מאור הגנוז, שהרי פסוק זה נדרש בזוה"ק (ח"א מה, ז) על אור הגנוז. וכן (שם מו, א) ומההוא נהירו חדו לכולא ביה. והיינו: ולישרי לב שמחה, כי בגילוי אור הגנוז מתעוררת השמחה בעולם, ובגלל זה מתגלה אור הגנוז, כי נרות חנוכה הם כדוגמת הנרות שבמקדש (כנ"ל). [ועיין ר"ן שבת (כא, ז ד"ה כצתה) והאי אסור להשתמש לאורה, כל תשמישין במשמע ואפילו תשמיש מצוה, וטעמא דמילתא דכיון דעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל].

מהדרין מן המהדרין

ולפי זה יתבאר לנו ענין 'מהדרין ומהדרין מן המהדרין' שנתקן בחנוכה, ולא מצינו בשום מצוה אחרת דבר זה, אמנם לדברינו שנרות חנוכה הם כדוגמת הנרות שבמקדש, וביותר שחנוכה הוא תיקון מדת ההוד, יובן היטב בס"ד, שהרי אמרו (צרכות נח, א) על הכתוב (דברי הימים א כט, יא) וההוד – זה בית המקדש, אם כן שפיר יש קשר בין נרות המקדש לתיקון ההוד, והנה נתקן בפיוט האדרת והאמונה: 'ההוד וההדר לחי עולמים'. נמצא שההדר קשור להוד, ולכן תיקנו בחנוכה מהדרין ומהדרין מן המהדרין, לרמוז על כך שחנוכה שהוא תיקון ההוד, יש בו מקום להדר 'במהדרין ומהדרין מן המהדרין'.

וזה שאמרו (תנחומא שם ה) אמר הקב"ה לישראל אם תדליקו לפני נרות, אני מאיר לכם מן המאור הגדול לעתיד לבא, שנאמר (ישעיה ס, יט) והיה לך ה' לאור עולם, והמאור הגדול הוא גילוי האור הגנוז שיתגלה אז, ולכן הוסיפו (שם ח) אמר

תורת רבותינו לחנוכה

ליה הקב"ה למשה: אמור להם לישראל, בני, בעוה"ז הייתם זקוקים לאור בית המקדש, ומדליקים נרות בתוכו, אבל לעוה"ב בזכות אותו הנר, אני מביא לכם מלך המשיח, שהיא משול כנר, שנאמר (מלס קלז, י) שם אצמיה קרן לדוד ערכתי נר למשיחי, כי כבר נתבאר שנרות חנוכה הם הערכה לאורו של מלך המשיח, והיינו בהיותם המשך ישר לנרות המקדש כאמור.

חותמו של כהן גדול – זכותו של אהרן הכהן

ובעת נבין מה שאמרו (שנא כא, ז) שהפך שנמצא בבית המקדש ונעשה בו נם, היה חתום בחותמו של כהן גדול. היינו שרמזו לנו בזה שהנם הוכשר והוכן על ידי הכהן הגדול מאחיו אהרן כהנא קדישא, וזהו חותמו של כהן גדול, שהיה בזכותו של אהרן שהיה קשור בנם זה של חנוכה כאמור.

ולכן סיימו (שס נשנא) קבעום ועשאום ימים טובים בחלל והודאה. כלומר על סמך תיקון החוד, שהוא מדתו של אהרן נתקן בחלל והודאה. ואילו בחלל מצינו (ירושלמי שנת עט, ז. מסכת סופרים פרק עז) קב"ג פעמים שישראל עונין הללויה כנגד שנותיו של אהרן. הרי שהלל והודאה תואם בייחוד לאהרן הכהן.

ותראה עוד כי שמן רומז לחכמה, כמו שאמרו (מנחות פה, ז) מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן. וכן הוא בזוה"ק (ח"ג לע, א) שמן דאיהו בחשאי בלחישו תדיר, אתי מסטרא דמחשבה דאיהו בלחישו תדיר ולא אשתמע והוא בחשאי. והרי מחשבה רומזת על חכמה, כמו שאמרו בתיקוני זוהר בהקדמה (יז, א) חכמה מוחא, איהו מחשבה מלגיו.

ואילו הכהן הגדול אף הוא בבחינת חכמה, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג קמא, ז) כהן גדול אתי מחסד של מעלה. ואילו שורש החסד הוא חכמה, כמו שאמרו (שס ח"ז קמא, ז) נפקא חסד עלאה מהאי סטרא [חכמה]. ומצינו (יומא יח, א) על הכתוב (ויקרא כא, י) והכהן הגדול מאחיו, שיהא גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר. יתר על כן הרי נאמר (שס נהמשך הפס) אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, נמצא שבו נתקשר על ראשו – חכמה מוחא, עם שמן הרומו כאמור לחכמה.

ונפלא בזה שיש פסיק אחר תיבת: 'ראשו', לרמז על יסוד זה שהכהן גדול קשור בבחינת חכמה, ולפיכך מצאו פך שמן חתום בחותמו של כהן גדול, היינו שנמשך ונתגלה אז אור החכמה, המחובר בשמן ובכהן גדול, וכל זה בזכותו של אהרן הכהן הגדול.

כהן גדול – זכותו של אברהם אבינו

ועוד לאלוק מלין בזה, על פי מה שאמרו (ילקוט שמעוני פרשת לך לך רמז סג) אמר הקב"ה [לאברהם] בא אחרי ואני עושה אותך כהן גדול כאדם הראשון, שנאמר

תורת רבותינו לחנוכה

(צראשית יג, ז) ואעשך לגוי גדול, וכתוב והכהן הגדול מאחיו. ומצינו עוד (צראשית כה מו, ה) אברהם כהן גדול היה, שנאמר (מלס קי, ד) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם, וזהו מה שאמרו (שנא כח, ז) חתום בחותמו של כהן גדול, היינו זכותו של אברהם אבינו ע"ה הכהן הגדול.

וביאור הדבר הוא בשני אופנים. ראשית, לפי מה שנתבאר שכהן גדול שרשו מחסד של מעלה הנובע מחכמה, והוא מדתו של אברהם אבינו ע"ה איש החסד, כמו שאמרו בזה"ק (ח"צ יד, ז) עבד לאברהם ברזא דחכמה. זאת ועוד, הרי כתב הרמב"ן ז"ל בספרו האמונה והבטחון (פ"א) שאמונה וחכמה בדרגא חד, כי באמונה נאמר (מצוק ז, ד) וצדיק באמונתו יחיה, ובחכמה כתיב (קלט ז, יג) החכמה תחיה בעליה. וברור שאברהם שהיה עמוד האמונה, שהרי הוא נקרא ראש אמונה (שיר השירים כה ד, ג), יסודו ושרשו בחכמה. ולפיכך הוא נקרא כהן גדול.

וביתר ביאור נוכל לומר, על פי מה שאמרו בזה"ק (ח"ג כה, ז - ה"ל) באור קדמא דברא קודשא בריך הוא וגניז ליה, בהוא אור דאתהני אברהם מיניה ואחרן כהנא אתקשר ביה לבתר דאסתלק לכהנא רבא. אם כן אברהם הוא כהן גדול, בגלל שנתגלה על ידו אור הגנוז, וכמו שנתבאר (צמקום) על הכתוב (צראשית יח, א) והוא יושב פתח האוהל כחום היום, שמטרתו היתה גילוי האור הגנוז, וכחום היום מורה על כך, כמו שאמרו בזה"ק (ח"א כג, ז) זמין קודשא בריך הוא לאנהרא לון לישראל ההוא שמשא דגניז קודשא בריך הוא מיומא דאתברי עלמא.

וזה שאמרו בראשית רבה (מח, ח) כחום היום – לכשיבא אותו היום שכתוב בו (מלאכי ג, יט) כי הנה היום בא בוער בתנור. ובסמוך (שס פס' כ) הרי נאמר: וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, נמצא שהכונה לעתיד לבא שאז יתגלה האור הגנוז. ולפי זה 'חותמו של כהן גדול', רומז על זכותו וכה מעשיו של אברהם אבינו, שבמדתו מדת החסד עורר זכות התגלות נס חנוכה. כיון שעל ידו הוא גילוי אור הגנוז.

וזה שכתב המאור עינים (פרשת מקץ דרוש לחנוכה) כן רמז אברהם אבינו ע"ה על חנוכה, באומרו (צראשית כג, ה) שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה, הוא כ"ה בכסליו, שהתפלל שינצחו את היוונים בימי מתתיהו. והוא סיעתא לדברינו שזכותו של אברהם הוא שעמדה להם לישראל באותם הימים.

[ד]

ימי חנוכה התגלות מדת הגנוז

אמרו רבותינו ז"ל (שנא כח, ז) פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. וכתב המאור עינים (פרשת

תורת רבותינו לחנוכה

מקץ דרוש לחנוכה ד"ה ויחי מקץ) ובחנוכה הוא עת לקרב האדם אל ה' על ידי התורה, כמו מאז מקדם בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, שהיוונים טמאו כל השמנים, הם כל החכמות, ולא נשאר כי אם פך אחד של שמן היא התורה, ולא נשאר כי אם מעט מזער ונעשה גם וכו' ודלקו שמונה ימים וכו'. ולכן חנוכה הוא למעלה מג' טפחים שלא תהא כארעא סמיכתא ולמטה מעשרה כי מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ס, ב), רק שהשם חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, היה על ידי גם שהשם כביכול מוריד אורו למטה מעשרה ומתקרב אל האדם להשיבו ולהחזירו אליו וכו', וכל זה הוא על ידי מצות הדלקת נרות חנוכה, וכאז כן עתה בכל דור בבא עת זמן מצוה זו, ולכן אמרו חז"ל פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה וכו', אך בחנוכה כביכול מוריד אורו למטה מעשרה לקרב האדם וכו', כי כמו בנר נותנין לתוכו פתילה וממלאין אותה בשמן ומדליקו, כמו כן האדם הוא פתילה, ושמן הוא החכמה שה' ממלא בו, ומדליקו להיות מאיר במעשיו ובעבודתו את ה', והנה הפתילות הם בני האדם שאין נדלקין בשבת, שהאור אין נאחז בו, מחמת שהפתילות לא טובים והאור מסכסכת בהם, ואי אפשר לעלות וכו', אך בחנוכה מדליקין בפתילות אשר לא טובים כנ"ל וכו', וזה נעשה בכל שנה בבא הזמן של מצות נר חנוכה.

הרי לפנינו כי בסגולת נר חנוכה להעלות אפילו אותם הנשמות שלגודל ריחוקם אין להם עלייה גם בשבת, ונרמזו הנשמות בנר כדכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם (וכנ"ל מצמדנר רכס טו, ו), וכמו שכתב הגנזי יוסף (פרשת כי תשא) **נפש** ראשי תיבות: נר, פתילה, שמן. היינו כמו שאמרו (תיקוני זוהר ס, ג) דישראל אינון פתילה, אורייתא משחא (שמן), שכינתא שרגא (נר), כי התורה היא השמן, שעל ידו מאירה הפתילה שהם ישראל, באמצעות הכלי שבו שמים את השמן והוא הנקרא נר.

והכוונה בזה למצוות, כמו שאמרו שמות רבה (לו, ג) על הכתוב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, מהו כי נר מצוה, אלא כל מי שעושה מצות, הוא כאילו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נר, שנאמר (שם כ, כז) נר ה' נשמת אדם.

ובאמצעות המצוות זוכים לנר ה' השראת השכינה, ולכן הדגישו מעלת נר חנוכה, שעל ידי מצוה זו, זוכים לא רק להתקרב אל השי"ת כבשאר המצוות, אלא שמקרבים כביכול אותו ית"ש אלינו, ואפילו אלו שהם בדיוטא התחתונה למטה מעשרה, השי"ת מתקרב אליהם, וממילא זוכים להאיר.

ויסוד הדבר הוא כמו שנתבאר בפרי עץ חיים (שער החנוכה פרק ד) עיקר כוונת נר חנוכה הוא, להוריד הארה למטה באלו הימים וכו', וזהו עד שתכלה רגל

תורת רבותינו לחנוכה

מן השוק, כי השוק הם העולמות התחתונים, עד שתכלה אותו רשימו מן האור שנמשך אחריה למטה עד מקומה, לכן ההדלקה עושה מצוה ולא ההנחה, כי אין אנו מעלין אותה ממקומה כלל, אלא שאנו ממשיכין לה אור מלמעלה אל מקומה לבד היינו ההדלקה, ולכן אסור להשתמש לאורה, כי כדי להיות אור הקודש העליון יורד עד למטה אשר שם מקומה, במקום אשר מצויים שם החיצונים, ואנו חוששים שלא יתאחזו באור העליון, ולכן אין ליהנות מן אור.

נמצא שהארת חנוכה היא מיוחדת במינה, בהיותה מאירה לכל הדרגות, ובכללם אף לאלה שאין בכוחם להתרומם ולקבל שפע קודש מלמעלה, אלא אדרבה ההארה יורדת אליהם ומאירה בהם גם באותו מקום שהם נמצאים שם.

והוא מה שביאר **העבודת ישראל** (דרוש לחנוכה ד"ה ואמרו צגמ) ואמרו ג"כ מניחו על פתח ביתו מבחוץ (שם כא, ז), כי עיקר הארת חנוכה לכל מי שיש בכוחו להמשיך הקדושה מבחוץ, רוצה לומר לאותן העומדים עדיין מבחוץ ואינם משיגים הקדושה, ולהאיר לכל העולמות שיכירו וידעו כי ה' לבדו הוא המושל בכל אפשרי ארץ.

ולחלץ כתב: וזה שמצינו במגן אברהם (אורח חיים סימן עת"ר ס"ק א) נוהגין הנערים לסבב בחנוכה, ומנהגן של ישראל תורה הוא, ורמזו כי צריך להשפיע בחנוכה למי שהוא במדרגת נער, ועל ידי הצדקה שנותנים לנערים, מתעורר למעלה צדקה וחסד להשפיע לאדם, הגם שהוא בבחינת נער וכו'. וענין חנוכה הוא על שם הכתוב (משלי כג, ו) חנוך לנער על פי דרכו, דהיינו שבחנוכה מחמת גודל הארה יוכל גם האדם שבמדרגת נער לחנך אותו לעבודת ה', ולהכין נתיבות יושר להלוך בהם ולה' הישועה.

נמצינו למדים עד היכן מגיע כוחה של מצות הדלקת נר חנוכה, להאיר את המקומות האפלים והרחוקים ביותר. ברם שומה עלינו עדיין להבין זו למה הוא, ואם כי **'מצוה חביבה היא עד מאוד'**, כלשונו של הרמב"ם ז"ל בהלכות חנוכה (פ"ד ה"ז), אך בכל זאת מה ראו על ככה חז"ל להגדיל מעלתה וסגולתה יותר משאר מצוות כאמור.

תשובתך היא במה שכבר נתבאר שימי חנוכה הם ימי תיקון ההוד, ובגלל זה מתגלית באותם הימים המידה השלישית מתליסר מכילין דרחמי שהיא מידת **'והנזון'**. שהרי מצינו בפרי עין חיים (שער הסליחות פ"ו) 'חנון הוא בחינת הוד', ומסוגלת מדה זו לעורר נשיאת חן אפילו לזה שאינו ראוי לכך, כמו שאמרו (נרכות ז, א) על הכתוב (שמות לג, יט) וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, את אשר אחון, אף על פי שאינו הגון, ופירש רש"י (שם נרכות) את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואף על פי שאינו כדאי.

תורת רבותינו לחנוכה

והנה חנינה זו מקורה בכך שאותו האדם מעלה חן, כי מצינו (ע"ז כ, א) על הכתוב (דברים ז, ז) ולא תחנם, לא תתן להם חן. ומוכח כי 'חנוך' הוא מלשון חן, והרי חן משמעותו אהבה ושביעות רצון ללא כל סיבה מספקת, כמו שאמרו (סוטה מז, א) שלשה חירות הן, חן המקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על לוקחו. ופירש רש"י (שם) חן מקום על יושביו – ואפילו הוא רע נראה להם טוב, חן האשה – תמיד על בעלה, ואפילו היא מכווערת נושאת חן בעיניו. והוא כמ"ש בספר יצירה (פ"ד מ"א) תמורת חן כיעור, היינו שלמרות הכיעור מעלה חן.

ברם דע כי יש לחנינה משמעות נוספת, כמו שאמרו (שם צע"ז) לא תתן להם מתנת חנם. והוא מה שמצינו (צמדזר נכס יא, ו) על הכתוב (צמדזר ו, כה) ויחונך – במתנת חנם, וכן הוא אומר (תהלים קכג, ג) חננו ה' חננו וגו', כן עינינו אל ה' אלקינו עד שיחננו (שם פס' ז). וזהו שפירש רש"י על הכתוב (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' בעת ההוא – 'אין חנוך בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהן הטובים. אין מבקשים מן המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות לג, יט) וחנתי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן. הרי שחנוך מתפרש בשני אופנים מלשון חן, ומלשון חנם (ועיין מאמר מהותה של צרכת כהנים צפרשת נשא).

וכעת נבין כי בימי מתתיהו כאשר היוונים החשיכו עיניהם של ישראל (כמו שיתאר אי"ה להלן), היו ישראל בשפל המצב, משום שרבו המתיוונים שנמשכו אחרי דרכם הרעה של הרשעים, ואילו שומרי משמרת הקודש היו מעטים ונער יספרם, אלא שבגודל רחמיו ית"ש, עורר עליהם מדה זו של 'חנוך', ונשאו חן בעיניו, והעניק להם מתנת חנם אותם הנסים המופלאים.

ונפלא בזה קריאת שם הימים 'חנוכה', שהוא רמז על החן שזכו לו, כי 'חנוכה' אותיות 'חן – וכה', והיינו על שם החן, ואילו 'כה' מורה על שפלות מצבם, בעין זה שמצינו (ספרי מטות) על הכתוב (צמדזר ל, ז) זה הדבר – מגיד שנתנבאו נביאים בכה אמר, והרי אמרו (יצמות מט, ז) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, ומוכח ש'כה' משמעותו דבר שאינו נקי וברור כמו שצריך, כדוגמת אספקלריא שאינה מאירה, ובכל זאת זכו לנסים בגלל הנשיאת חן בעיניו ית"ש.

ביאור מאמר רבותינו ז"ל אודות חנוכה

ולפי זה יאירו עינינו להבין כמה תמיהות בדבריהם (שנת כא, ז) ששאלו 'מאי חנוכה', שבפשטות השאלה היא למה נקראו הימים הללו בשם 'חנוכה', ואילו אחר כך לא ביארו טעם שם זה, ואפילו לפירוש רש"י (שם) על איזה נס קבעוה,

תורת רבותינו לחנוכה

תמוה שלא הזכירו בתירוצם את פרשת הנס של רבים ביד מעטים וכו', כמו שנתקן ב'על הנסים', והביאו רק את ענין נס פך השמן.

ובן ידועה קושיית הבית יוסף (טור אורח חיים סימן ע"ר) שהנס היה רק שבעה ימים, מאחר שביום הראשון הרי היה שמן שמצאו בפך, ואם כן למה תיקנו שמונה ימים. וביותר קשה מה שאמרו: 'לשנה אחרת קבעום', ולמה המתינו לשנה אחרת, והאחרון הכביד מה שנקטו הלשון: 'קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה', והרי 'ימים טובים' מתפרש כימים שיש בהם איסור מלאכה, כמו שאמרו לגבי פורים (מגילה ה, ז) הספד ותענית קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו, דמעיכרא כתיב (אסתר ט, יט) שמתה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב (שם פס' כז) לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב, ואם כן איך אמרו כאן: ועשאוּם ימים טובים, בו בזמן שחנוכה מותר בעשיית מלאכה.

אמנם לדברינו יסורו כל התמיהות בס"ד, ביסוד המבואר שבאותם הימים נתגלה מדת הנון, ואם כן השם חנוכה הוא על החן שזכו לו, למרות היותם במצב ירוד כאמור 'חן – וכה'. והזכירו במכוון רק את פך השמן, משום שבמציאתו הוכח לעין כל, כי נשאו חן לפניו ית', וזוהי ההדגשה 'בדקו ומצאו פך שמן', מציאה דייקא, בתור רמז על מציאת החן, כדרך שנאמר (נראשית ו, ח) ונח מצא חן בעיני ה' (וכמו שנתבאר במאמר ברכת כהנים פרשת נשא).

וממילא מתורצת קושיית הבית יוסף, שהרי הנס ביום הראשון היה בגילוי המופלא של מדת הנון, שהתבטא במציאת פך השמן, 'כי לאמיתו של דבר היה בזה נס גדול, כמו שכתב הב"ח (שם טור א"ח סי' ע"ר אות ד) בשם ברייתא שהיוונים טימאו בכונה תחילה את כל השמנים, וזה שדייקו חז"ל (שנת כא, ז) 'שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים', ולא אמרו ונטמאו – ממילא, אלא 'טמאו' בכונה. ועל כרחק שמהשמים העלימו מהיוונים פך זה, והוא ההתגלות על חביבותם לפניו ית'.

ובזה גם מוסבר מה שהקשו הרי טומאה דחוייה בציבור (פסחים טז, א, ע"א, א. ט"ז, א. פ, א), ואם כן גם למה לי. אמנם כל עיקרו של הנס היה להראות גודל חיבתם לפני המקום, בגילוי מדת הנון, לפיכך אירע הנס שהמצוה תהיה מן המובחר, כיון שבזה יש גילוי מופלא.

ולפיכך גם אמרו (שם שנת כא, ז) לשנה אחרת קבעום, כי המתינו לשנה אחרת לראות ולדעת אם שוב מתעורר אותו גילוי של מדת הנון, וכשהרגישו דבר זה קבעום היינו בקביעות, שתתעורר בכל שנה ושנה בימים ההם בזמן הזה, אותה המדה והבחינה של חן המאירה למעלה משורת הדין, ולפיכך יש עלייה לכל

תורת רבותינו לחנוכה

הדרגות, דבר הנרמז בהלכה של: 'פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת' כאמור.

ונוכל להוסיף כי דבר זה נרמז בברכת 'ויחנך' שהיא שורש מדת חנוך, כמו שנתבאר (במאמר 'מהותה של ברכת כהנים' בפרשת נשא) שהרי 'ויחנך' עולה בגימטריא 'חנוכה' עם ה' האותיות.

וכעת נבין מה שנקטו הלשון: 'ימים טובים', אם כי מותרים הם בעשיית מלאכה, לפי שכיונו לרמוז בזה על מהות הימים הללו שהם ימי הודאה, היינו שאין הימים ימים רגילים והשינוי בהם הוא רק בזה שקבעום להודות ולהלל בהם, אלא שההודאה והלל היא מהותם של הימים, ובגלל זה ראויים הם להקרא **ימים טובים**.
שהרי 'טוב' מורה על הודאה, כמו שפירש רש"י על הכתוב (סו"ט יד, ג) וקח טוב – קבל מאתנו הודיה, שנאמר (תהלים נב, ז) טוב להודות לה'. כמו שאמרו בזוה"ק (ח"א ס, א) טוב... דא שבחא דשבת, דביה פתח טוב, דכתיב טוב להודות לה'. ומוכח שהודאה קרויה בשם **טוב**, ולכן ראויים הם ימי החנוכה להקרא בשם **ימים טובים**.

וזה שחנוכה הוא תיקון ההוד, כי תיקון זה נעשה באמצעות ההודיה וההלל, כמו שאמרו בתיקוני זוהר (כת, ז) תמינאה בהודאה וביה הוה משבח דוד הודו לה' ודא הוד ודאי. הרי מפורש שההודאה ושבחו של מקום הוא בבחינת ההוד.

ותראה עוד, כי נתקנו להודות ולהלל בגלל מדה זו של חנוך. כי הודיה שייכת כאשר זוכים לקבל דבר שאין ראויים לו. כדרך שמצינו גבי לאה (נראשית יב, טא, ד) על הכתוב (נראשית כט, יא) הפעם אודה את ה', [משל] לכהן שירד לגורן, נתן לו אחד כור של מעשר ולא החזיק לו טובה, ואחד נתן לו קומץ של חולין והחזיק לו טובה, אמר ליה אדוני הכהן אני נתתי לך כור, וזה לא נתן לך אלא קומץ ואתה מחזיק לו טובה, אמר ליה את מחלקי נתת לי, אבל זה נותן לי משלו לפיכך אני מחזיק לו טובה, כך לפי שהיו אמהות סבורות שזו מעמדת שלושה וזו מעמדת שלושה, וכיון שילדה לאה בן ד' אמרה הפעם אודה את ה'. ובפירש רש"י (סס) שנטלתי יותר מחלקי. וכך גם בנס חנוכה מאחר שנתגלה מדת חנוך, שמשמעותה היא שאינם ראויים לכך ובכל זאת זכו לנס, לפיכך תיקנום בהלל והודאה.

ביאור הזמר לחנוכה

והוא שיסד הפייטן בזמר **מעוז צור** לחנוכה 'ומנותר קנקנים נעשה נם לשושנים, בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים'. כלומר **ומנותר קנקנים**, מזה

תורת רבותינו לחנוכה

שעל אף שכל הקנקנים נטמאו, נותר אחד מהם שלא שלטה בו ידיהם הטמאות של היונים, 'נעשה נם לשושנים' ישראל המשולים לשושנה, כמו שאמרו בזה"ק (ח"א ה, ב).

ונקט הלשון **שושנים** לרמז על מה שאמרו (שיר השירים רנב ז, ז) מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים וכו'. והחוח עוקצה, אף על פי כן לבה מכוון למעלה, כך ישראל אף על פי שהן נגבין ארנוניות וכו', לבם מכוון כלפי אביהם שבשמים.

כלומר היותה בין החוחים מרבה ריחה הטוב, וכמו שאמרו בזה"ק (ח"א קפט, ז) ושושנה דסלקא ריחא ואתבריר מכל שאר וורדין דעלמא, לא הוי אלא ההיא דסלקא בין החוחים. וכך ישראל בגלות יון עלה ריחם כשושנה בין החוחים. ודייקא היותם בין החוחים היונים והמתיונים גרם להם לריח טוב.

לבן 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים'. כי **בני בינה** רומז על כך שידעו והבינו שקיבלו יותר מהמגיע להם, ובגלל זה קבעו להודות ולהלל בשיר ורננים. ובדרך רמז **בינה** דייקא בסוד הידוע (עיין פרי עץ חיים שער התפלין פרק יד) שבינה אתפשטת עד הוד. ועל כך קבעו שיר ורננים לתקן ההוד.

מהדרין מן המהדרין – רמז למדת 'חנוך'

בא וראה שבמצוה זו של נר חנוכה. מוצאים אנו שינוי וחידוש שאינו נמצא במצוות אחרות, והוא מה שאמרו (שבת כא, ז) תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו וכו', והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. ושומה עלינו להבין למה דייקא בחנוכה יש ענין של 'מהדרין מן המהדרין'.

ברם לדברינו הוא נחמד בס"ד, שהוא על דרך של מדה כנגד מדה, כי כשם שהוא יתברך נהג עמנו לפנינו משורת הדין ועורר מדת **חנוך**, כך גם אנו מדגישים לא רק מהדרין, כי בכל מצוה קיים חובה מיוחדת של 'התנאה לפנינו במצוות' כמו שאמרו בשבת (קלג, ז), וכן בבא קמא (ס, ז) 'הידור מצוה עד שליש'. אמנם כאן נוסף הידור על הידור בזה שיש 'מהדרין מן המהדרין', לרמז על כך שהשי"ת התנהג עם ישראל בדרגה מופלאה של התעוררות רחמים וחנינה.

בימי מתתיהו בו יוחנן

ובאמת נרמז דבר זה בנוסח 'על הנסים', שהרי בפורים אנו אומרים: 'בימי מרדכי ואסתר', ואיננו מזכירים שמות אבותיהם 'איר ואביהיל', ואילו בחנוכה נתקן לומר 'בימי מתתיהו בן יוחנן', ותמוזה שמזכירים שם אביו.

תורת רבותינו לחנוכה

אמנם לפי האמור יובן, כי בשם אביו 'יוחנן' נרמז כל יסודו של הנס, שהיה כתוצאה ממדת **חנון** שזכו לה ישראל באותם הימים. וזה שהפטרת שבת חנוכה מסיימת (זכריה ד, ז) תשואות חן חן לה, להורות על מהות נס חנוכה גילוי החן בכפלים, ולכן יש פסיק אחר תיבת חן הראשונה להדגיש דבר זה.

ברכה על ראיית נר חנוכה

ונפלא בזה להבין חידוש נוסף בנס חנוכה, והוא שאמרו (שבת כג, א), וכך גם נפסק להלכה אורח חיים סימן ע"ח) הרואה נר של חנוכה צריך לברך. והרי זה תמיהה מופלאה שלא מצינו ברכה על ראיית מצוה מלבד הרואה מקום שנעשה בו **נס**, ואם כן מאי שנא נר חנוכה.

אמנם לדברינו הוא נחמד בס"ד, שהרי בכל שנה ושנה מתעוררת מחדש מדה זו של **חנון** בהדלקת נר חנוכה, וביותר לפי המבואר שהאור מאיר למטה אפילו בדרגות הנמוכות, אם כן שפיר שייך לברך על **ראיית נר חנוכה**, שהרי זה ממש כברכה על ראיית מקום הנס, כי ראיית נר חנוכה משמעותה ראיית התעוררות המדה של **חנון**, ועל כך צריכים באמת לברך.

[ח]

ביאור אמירת למנצח בנגינות אחר ההדלקה

ונפלא בזה להבין מה שנוהגים לומר אחרי הדלקת נר חנוכה את המזמור (תהלים סז) למנצח בנגינות מזמור שיר, ותחילה נבאר את המזמור אחת לאחת בס"ד. ראשית נאמר בו: אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, כלומר מאחר שנזכה לחנינה 'יחננו', אם כן הרי זה דבר תמידי שאינו נפסק, כי מדה זו אינה תלויה במעשינו ולכן 'סלה' דייקא, כמו שאמרו (עירובין נד, א) כל מקום שנאמר **נצח סלה ועד**, אין לו הפסק עולמית. והיינו בכפלים, אם על עצם הופעת המדה של **חנון** שאינה מותנית בצורת התנהגותינו, אלא כולה מתנת חינם, או על כך שהארה זו חוזרת ונשנית מחדש בכל שנה ושנה.

וזהו: ויברכנו, כי על ידי בחינת 'חנון' – יחננו, זוכים לברכה שהיא כפירש רש"י בסוטה (י, א □ ד"ה צמח ציטו) 'כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא, דבר המרבה ומצוי בו שובע'. ולפיכך נתרבה השמן שהיה רק ליום אחד, משום שזה סגולתה של מדה זו להמשיך ברכה וריבוי.

תורת רבותינו לחנוכה

וזהו גם הכונה במה שאמרו (נמדנר נכס טו, ו - ס"ל) אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. ותמוה הקשר בין נרות לברכה.

אמנם לדברינו הוא כמין חומר בס"ד. כי על ידי הארת מדת 'חנוך' זוכים לברכה 'יחנו ויברכנו', ולפיכך כשם שהנרות קיימים לעולם מכוחה של מדת חנוך, פלה - כך גם הברכות אינן בטלין לעולם, ולפי זה מתפרש מה שנאמר פלה לא רק על החנינה אלא גם על הברכה. יתר על כן 'יאר פניו אתנו', היינו שהחנינה מעוררת הארת פנים, כדכתיב (נמדנר ו, כס) 'יאר ה' פניו אליך ויחונך. וזהו 'יחנו' וכתוצאה מזה 'יאר פניו אתנו'.

ותראה שהארת פנים היא גילוי האור הגנוז כמו שאמרו בזה"ק (מ"ג ללא, ז), ושפיר תואם המזמור לחנוכה. ובפרט בהדלקת הנרות שאז מתעורר אותו גילוי של האור הגנוז כאמור, והנה הארת פנים משמעותה התעוררות הרצון העליון ב"ה, כדכתיב (תהלים מד, ז) ואור פניך כי רציתם.

ונוכל לרמוז כי נר חנוכה עם ז' האותיות עולה בגימטריא רצון, היינו שבאמצעות נר חנוכה מתגלה הרצון העליון. וכל זה מכוחו ובזכותו של אהרן הכהן, לפיכך אהרן הכהן עם ה' האותיות וב' התיבות עולה אף הוא בגימטריא רצון, לרמוז על כך כי היות נר חנוכה מעורר הרצון, הוא בזכותו של אהרן כהנא קדישא.

ובזה יתבאר לנו מה שהזוה"ק בריש פרשת בהעלותך (מ"ג קמח, ז) פתח בכתוב (תהלים פט, טז) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. כי מאחר שבחנוכה מתגלה האור הגנוז שהוא 'אור פניך', לפיכך שפיר תואם הכתוב לציווי על המנורה, שהוא רמוז לנר חנוכה כאמור.

וכעת יתבאר סיום המזמור: ארץ נתנה יבולה, היינו בריבוי ברכה ושביעה, וכל זה משום 'יברכנו אלקים אלקינו', שהוא ית' מברך אותנו, וההדגשה בכל זה 'אלקים יחנו' בתור רמוז על מדת הדין. כלומר שאפילו אם הם ראויים חלילה לעונש על פי מדת הדין, הרי שלגודל כח מדה זו של חנינה, זוכים לחנינה ולברכה 'יברכנו אלקים אלקינו', ובאופן זה היה גם חנוכה שנתגלה כבוד שמים בעולם, וזהו: ויראו אותו כל אפסי ארץ, שכל העולם נוכח לדעת גודל תקפו יתברך וגבורתו, יחד עם רוב רחמיו וחסדיו והשגחתו המיוחדת עלינו, ולכן נתעוררה יראה בעולם, ובגלל זה נוהגים לומר מזמור זה אחרי הדלקת נר חנוכה.

תורת רבותינו לחנוכה

דגל החשמונאים 'מכבי' רומז על חן וחסד

וביתר ביאור נוכל להסביר על פי מה שכתבו לומר מזמור זה כשהוא בצורת המנורה (עיין סידור של"ה קודם תפילת שמריה), ותראה מה שמצינו במדבר קדמות להחיד"א ז"ל (מערכת ד אות כג) בשם המהרש"ל ז"ל: 'דוד המלך ע"ה הראהו הקב"ה ברוח הקדש מזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחננו וגו', כתוב על טם של זהב מופז, עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבינו ע"ה, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצוייר וחקוק במגיניו בטם של זהב בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה והיה מכוין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו'.

ואפשר לומר שסגולת המזמור היא בגלל שיש בו ענין החנינה 'אלקים יחננו', ולכן צריך לאומרו בצורת המנורה, כי כבר ביארנו שאהרן הכהן בהדלקתו את המנורה הכין והכשיר גילוייו של נס חנוכה, שהיא הארת מדת חנוך, ולפיכך סגולת המזמור בצורת המנורה הוא לנצח את שונאי ישראל.

יתר על כן המזמור רומז לנרות המנורה, 'יאר פניו אתנו סלה', וכן לברכת כהנים 'ויברכנו', ובסדר הברכות: 'יחננו' כנגד ויחונך, 'ויברכנו' כנגד יברכך, 'יאר פניו אתנו', כנגד יאר ה' פניו אליך.

זאת ועוד, מצינו בזוה"ק (ח"ג קמ"ב, ז) על הכתוב (מלאכי ז, ט) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, מפני מה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, מה מלאך וכו', למעלה אף כהן מלאך וכו' למטה, ומאן הוא מלאך ה' וכו' למעלה, זה מיכאל השר הגדול דאתי מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה, כביכול כהן גדול דלתתא אקרי מלאך ה' וכו', דאתי מסטרא דחסד.

והוא שאמרו (שם ח"א נו, ז נהשנעות - ה"ל) יהי אור לקבל דרגא דחסד וכו' אברהם ואהרן דאחידן בהאי חסד, דהא כהנים מסטרא דחסד אתו, אע"ג דאחיד אהרן בהוד בחסד נמי אחיד, כלומר: אהרן הכהן קשור במדת החסד.

ונוכל לבאר דבר זה בהתאם להסבר האמור, כי מדת חנוך קשורה בחסד, שהרי חן וחסד באים כאחד, כדכתיב (צלאשית לט, כא) ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיניו שר בית הסוהר, וכן נאמר (אסתר ז, יז) ותשא חן וחסד לפניו, ומוכח שתואמים הם. ומאחר שאהרן הכהן קשור בחסד, לפיכך עורר בחינה זו של חנוך שמוכנה חן כמבואר, וברור כי המזמור 'אלקים יחננו' מעורר אף הוא באמירתו בצורת המנורה ענין זה של חן וחסד.

תורת רבותינו לחנוכה

ונפלא בזה הקשר לחנוכה, כי מצינו (זוהר חדש לה, ז) מלאך החדש דא מיכאל, דאיהו על שם מי כמכה באלים ה' (שמות עו, יא), דא שמיא מכב"י (ראשי תיבות: מי כמכה באלים י') והרי על דגל החשמונאים היה רשום תיבת מכב"י, והיינו לרמוז על מדת החדש הקשורה בחנינה, ורמוז נחמד בדבר כי מכב"י עולה בגימטריא במכוון חסד.

יתר על כן רש"י פירש (שס) באלים – בחזקים, וכן פירשו התוספות (ר"ה יז, ז - ד"ה שלש עשרה מדות צהנסה) א"ל הוא מדת חוזק, כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות, כדכתיב (תהלים קד, כא) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אכלם. ומקור פירושם בחז"ל (צמדזר רכז יז, א) ואין הא"ל אלא לשון חוזק.

והיינו כמ"ש בזוה"ק (ח"ג ל, ז) א"ל בכל אתר חסד הוא. כי דייקא בגלל היותו חסד, הרי הוא לוחם במדת הדין ובמקטרגים, וכמו שאמרו (שס לא, א) על הכתוב (תהלים ז, יז) וא"ל זועם בכל יום, נזעם או זעום בכל יום לא כתיב, אלא זועם, בכל יומא ויומא דדינא אשתכח, דחי לון לבר וקיימא הוא ומבסם עלמא. נמצא כי החדש וכן החוזק הנרמזים בשם א"ל תואמים ואינם סותרים.

מלחמת החשמונאים – קידוש שמו יתברך

ודבר זה הוא שהיה בעת מלחמת החשמונאים, שעל אף הקטרוגים עורר חשי"ת במדת א"ל שהיא תחילת הי"ג מדות (כמ"ש צפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ח) את מדת 'חנוך', והיא שעמדה להם להנצל מצריהם ואויביהם, ועל כך שמם **מכבים** לפי שנצחו בדגלם שהיה בבחינת 'למנצח בנגינות' בצורת המנורה, שהרי עוררו חן וחסד בכך שרשמו **מי כמכה באלים ה'**, ולכן אומרים למנצח בנגינות שתחילתו הוא בשם **אלקים**, להורות שדייקא בשם זה מתבטלים המקטרגים כשיש עת רצון לחנינה אלקים יחנונו.

ידע כי מצינו בזוה"ק (ח"ב סז, ז) שאמרו במזמור זה: יודוך עמים אלקים יודוך עמים כולם וכו', בשעתא דשאר עמין אתכפיין אתיין ואודאן ליה לקודשא בריך הוא, כיון דאינון אתכפיין ואודן ליה, כדין אשתלים יקרא דקודשא בריך הוא עילא ותתא. לפיכך סגולת מזמור זה הוא לנצח את שונאי ישראל, לפי ששונאיהם של ישראל הם גם שונאי ה', ובמפלתם של השונאים, מתקדש ונתקלם שמו הגדול בעולם.

וזה שיסדו בעל הנפים שבחנוכה: 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'. כלומר בזה שעשית לעמך תשועה גדולה ופורקן, הרי שממילא 'לך עשית שם גדול וקדוש', והשם הגדול והקדוש הוא 'בעולמך', שהוכחת שהעולם הוא שלך, ולא כמחשבתם הטמאה של רשעי האומות, המתגאים בזדון לבם כאילו העולם הוא שלהם, כדרך שאמרו

תורת רבותינו לחנוכה

(מדרס ט, 3) רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך. והרי זה אות שכל אלה המתגאים, מדמים בלבם כאילו העולם הוא חלילה שלהם, אמנם במפלתם המוחצת מתגלה לעין כל כי מלכותו בכל משלה, והוא לבדו יתברך אדון עולם, והרי זה קידוש שמו הגדול והקדוש.

והוא שאמרו (ספרי ואלת הצרכה) על הכתוב (דברים לג, כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה', ישראל אומרים מי כמכה באלים ה', ורוח הקודש אומרת אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'. היינו ישראל מכירים שמלחמתם היא מלחמת ה' לעשות נקמה בשונאי שמו הגדול, ואילו הקב"ה כנגדם משבח אותם שמלחמתו היא מלחמתם להכרית ולהשפיל את כל שונאיהם מבקשי רעתם.

וזה שסיים הכתוב (שם) ואתה על במותימו תדרוך, כלומר נצחונם של ישראל משפיל גאותם הטמאה של רשעי האומות שונאיהם, המתיימרים שהעולם הוא שלהם, וזהו: במותימו – גבהיותם וזדון לבם תדרוך, שאז נוכחים הם כי השי"ת הוא לבדו שליט על תבל ויושבי בה.

[ו]

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם

בא וראה מה שכתבו עוד התוספות (ר"ס יז, 3 ד"ס שלש עשרה מדות נהגה ☐ ה"ל) 'כי מדת רחמים היא שלא בעת צרה, כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא, אבל חנון הוא שחונן בעת הדחק לגאול הצועק בדכתיב (ישעיה ל, יט) חנון יחנך לקול זעקך. ולפי זה תמוה מאד מה שתיקנו לומר בנוסח על הנפים: 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם', והרי מדת הרחמים היא לפני הצרה ולא בעת הצרה.

ברם התשובה לכך היא, שנתעוררו רחמים רבים מבחינת חנון המועילה גם למי שאינו חנון ואינו כדאי, כדכתיב (נחשית יט, יט) הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי, ומוכח שעל ידי החן זוכים לא רק לחסד גרידא, אלא להגדלת החסד באופן שניצול ממיתה 'להחיות את נפשי, והרי גם נאמר תהלים (קט, קנו) רחמיך רבים ה' כמשפטיך חייני, כלומר כשמתעוררים רחמים רבים, אזי גם כשיש דין ומשפט 'כמשפטיך', בכל זאת 'חייני' זוכים לחיים.

וזה שיסדו בתפילה (תפילת העמידה) מחיה מתים ברחמים רבים, וזה שנאמר (תהלים פד, יג) כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה, היינו שהחסד הוא גדול כל כך שניצול ממיתה ומשאול והוא הנקרא 'רחמים רבים'.

תורת רבותינו לחנוכה

ויסודו מבחינת חנוך, כמו שנאמר (שס, נא, ג) חנני אלקים כחמדך כרוב רחמיך מחה פשעי, הרי שכלל חנינה עם רחמים רבים 'רוב רחמיך', והזכיר שם 'אלקים' לרמז על תוקף ההתגברות כנגד כל הקטרוגים, והרחמים הם כל כך רבים עד שנמחק אפילו הפשע שהוא הדרגה היותר חזקה של חטא, כמו שאמרו (יומא לו, ז) פשעים אלו המרדים, וזהו: כרוב רחמיך מחה פשעי.

ולכן יסדו (צועל הנסים) 'ואתה ברחמיך הרבים', לא רחמים גרידא שהם לפני הצרה, אלא גם בשעה שמרת הדין גברה וכבר הגיעה הצרה, בכל זאת עורר השי"ת רחמים רבים ונצחו את אויביהם, וכל זה בכח מדת חנוך האמורה.

ולכן נתקן בעל הנסים לומר: 'טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך', ובשלמא 'רבים ביד מעטים' הוא דבר פלא במלחמה, אבל מהו הרבותא שהטמאים נפלו ביד טהורים, אמנם באותה שעה של התגברות קטרוג הסטרא אחרא, אזי יש בזה רבותא שהטהורים מנצחים למרות שקיים קטרוג, שהרי כוחה גדול אז, וזהו בעצם היסוד של התגלות מדת חנוך, משום שבזה עורר השי"ת רחמיו והושיע את ישראל.

ונפלא כזה מה שכתב **הפרי מגדים** (אורח חיים סימן תרפז) לפרש דבר זה, שהשי"ת עמד להם בעת צרתם למרות שלא הקדימו תפלה לצרה, ורב את ריבם ודן את דינם וכו' שלא כדרך הטבע שנמסרו הגבורים ביד חלשים. וההסבר לכל זה הוא כאמור התגלות מדת חנוך במלוא עוזה ותוקפה.

ביאור על הנסים

וכאן מקום לציין מה שכתב אאזמו"ר הרבי ר' אריה לייבוש מאוז'רוב ז"ל, לבאר מה שיסדו בתפילת על הנסים: 'ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך'. והרי זה ממש היפך הסדר, כי תחילה נכנסים לחצר ורק אחר כך לבית עצמו, וכו' שנאמר (מלכים סג, ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך, היינו בתחילה החצר ולאחר מכן הבית ולבסוף ההיכל, ואילו כאן קודם בית ואחר כך היכל ומקדש ולבסוף חצרות קדשך. זאת ועוד, הרי המנורה היתה בהיכל ולא בחצר, ולמה תיקנו לומר בתפילה: 'והדליקו נרות בחצרות קדשך'.

ברם הביאור הוא, שכל כך גדל האור המופלא, עד שהאיר אפילו לאלו הרחוקים שהם רק בחצר ועדיין לא נכנסו לבית. ונוכל להוסיף על דברי קדשו כי בכונה תחילה הפכו הסדר, להדגיש יסוד זה של הארת מדת חנוך, שעל ידה אין הבדל ואין מעצור לה' להושיע לא רק לאלו שהם בבית ובהיכל, אלא שגם העומדים בחצרות מבחוץ, שבמדת הדין אינם ראויים, זכו לישועה בגלל המתנת חנם ונשיאת החן שנתעוררה באותה שעה.

תורת רבותינו לחנוכה

והנה עלה זית טרף כפיה

ובאופן אחר יתבאר על פי מה שאמרו (זוהר חדש כג, ז) על הכתוב (נראשית ח, יא) והנה עלה זית טרף בפיה, לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם. והוא כעין מדרש פליאה.

אמנם הכוונה היא בהקדם מה שכתב הב"ה (טור אורח חיים סימן עת"ר) עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שגזר עליהן לבטל התמיד, ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידן אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין, ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה () להעלות נר תמיד, כל זמן שמדליקין אותו תמיד הם עומדין וכו', עמדו וטמאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה', על כך נעשה הנס גם כן בנרות, תחת אשר העירו נפשם למות על קיום העבודה, ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב.

נמצא שכל הגזירה היתה על הדלקת הנרות, וזה, שאמרו: לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת יהודה מן העולם, שהרי זכות מסירות נפשם על קיום הדלקת הנרות היא שעמדה להם, והוא שנתקן לומר בזמר הנרות הללו 'על ידי כהניך הקדושים', והיינו כמו שאמרו (מכילתא נשלה) שכל דבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו, ולפיכך מדגישים שהנס נעשה על ידי הכהנים.

ובזה נבין הנוסח האמור, כי במסירות נפשם זכו לבא לדביר הבית ולפנות את ההיכל מטומאת היונים, ודין גרמא להם שנעשה נס שזכו להדליק את הנרות, כי בזכות אותה מסירות נפש, נתעוררה מדת חנוך באמצעות הארת פניו יתברך, מדה כנגד מדה על רצונם להאיר ולהדליק את הנרות, וזכו לחן וחסד לפניו יתברך.

וזהו: ובאו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטיהרו את מקדשך, היינו שהראו בעליל רצונם למסור נפשם על קיום העבודה בטהרה, ולפיכך: והדליקו נרות – שהאירו בכל המקומות, לרבות בחצרות קדשך כאמור. ובזה מובן דברי רש"י (שנת כא, ז) על הגמרא: מאי חנוכה – 'על איזה נס קבעוה'. ולמה לא קבעוהו על הנצחון במלחמה. אלא שהעיקר היה נס השמן.

ענין שריא כ"ה על ישראל בכ"ה בכסלו

וכעת יאירו עינינו להבין מאמר תמוה בתיקוני זוהר (כט, א) ואיתו הוד תמניא יומי דחנוכה לארבעה ועשרין יומין, דאינון ברוך שם כבוד מלכותו לעולם

תורת רבותינו לחנוכה

ועד, ומיד דעלה זית טרף בפיה שריא כ"ה על ישראל בכ"ה בכסלו, ואליו אינון כ"ה אתוון דיהודא דאינון שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (דברים ו, ד), ודא איהו חנוכה חנו כ"ה. והנה שומה עלינו להבין מה ענין שמע ישראל ובשכמל"ו לחנוכה.

ברם לפי מה שביארנו שהכהנים הערו נפשם למות, הרי היה בזה קידוש שם שמים דבר הרומז על ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ורמזו בכ"ד יומין לכ"ד אותיות של בשכמל"ו, אמנם הכוונה היא למסירות נפשם שהוא כבוד שמים, ולפיכך זכו בכ"ה בכסליו להשראה השכינה, ורמזו לשמע ישראל שהוא היחוד המתעורר כתוצאה מזה שמסרו נפשם, וזוהי כונתם: 'ומיד ועלה זית טרף בפיה, שריא כ"ה על ישראל', כלומר אותו עלה זית שאמרו עליו (זכר חדש - סג"ל) לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקין בשמן זית וכו', והיינו זה שהדליקו נרות במסירות נפש, גרם לגילוי של מדת חנוך, שבזכותה שרתה עליהם השכינה שנקראת 'כה' כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג קמ"ב, ב).

ואם תשאל מהו הקשר בין היונה ששלח נח, שעליה נאמר (בראשית ח, יא) והנה עלה זית טרף וגו', לענין חנוכה, שכן דרשוהו (כ"ל מזכר חדש ותיקוני זכר) על חנוכה. הרי תשובתך הוא במה שאמרו בזוהר חדש (שס כג, ב) על הכתוב (שם בראשית ח, י) וישלח את היונה מאתו, זו כנסת ישראל וכו', ולהלן (שם) ויוסף שלח את היונה מאתו, בגלות אחרת של יון, דאמר רבי יהודה גלות יון אחשיך פניהון דישאל מרוב צער ודוחק הגלות (ולקמן אי"ה עמ' כד-כה יבואר ענין שהחשיכו עיניהם של ישראל), ומוכח שהיונה רומזת על המאורעות שעתידיים להיות לישראל. וזה שאמרו (תנחומא תלפ"ח ה) כיצד כשהיה נח בתיבה כתוב שם: וישלח את העורב ויצא ויבא ואחר כך שלח את היונה ותבא אליו היונה וגו' - אמר הקב"ה מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר שנאמר (שמות כז, כ) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית וגו' להעלות נר תמיד, נמצא שתואמים הדברים והעלה זית שהביאה היונה רומז על נרות המנורה, והרי בזכות הנרות ניצולו ישראל ונתעורר לדורות גילוי האור שעל ידו התגלות מדת חנוך.

ותראה שיש רמז נפלא לדברינו בפסוק עצמו, כי שמן זית זך כתית למאור עם ה' התיבות וי"ז האותיות עולה בגימטריא ונקדשתי בתוך בני ישראל אני (ויקרא כג, ל) עם הכולל, היינו שהשמן זית שבו מדליקים את המנורה, רומז על קידוש השם שהוא שמע ישראל ובשכמל"ו כאמור, שזהו ענין חנוכה השראת השכינה באמצעות המסירות נפש.

תורת רבותינו לחנוכה

ותמצא רמז נוסף בכתוב (צמדנר ז, פח) זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו (עיין בביאורים בפרשת נשא שאחרי מורה על חנוכת בית חשמונאי), ונפלא הדבר כי חנוכת המזבח אחרי המשח עולה בגימטריא במכוון שמע ישראל הוי"ה אלהינו הוי"ה אחד [ואם כי חנוכת כתיב חסר הרי הנקודה נחשב במקום ו' כידוע] והיינו להורות שחנוכת המזבח בימי חשמונאי קשורה בכ"ה אתוון דקריאת שמע כאמור.

ביאור מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל

ולפי זה נבין מה שאמרו (שנת כג, ה) נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, והיכא מנח ליה וכו' משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. כי טעם המזוזה בפתח הבית, הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה (פ"ו ה"ג) חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם, שמו של הקב"ה, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו וחולך בדרכי מישרים. נמצא מפורש שלכן המזוזה חייבת להיות בפתח, כדי שכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם, והרי נתבאר שגם מצות נר חנוכה הוא יחוד השם במסירות נפש, לפיכך הסמיכות למזוזה.

יתר על כן באמצעות המזוזה נכנע האדם בידעו 'שאין דבר העומד לעולם אלא ידיעת צור העולם', והרי הענין זוכה לחן, כדכתיב (משלי ג, לד) ולענוים יתן חן, אם כן שייכת מצות מזוזה, שבעקבות הענוה המתעוררת על ידה זוכה להארת מדת חנוך, למצות נר חנוכה שהיא גילוי בחינת חנוך לשעתו ולדורות.

[ז]

מלכות יוון – החשיכה עיניהם של ישראל

בא וראה שבכונה תחילה מודגש גם חנוכה באור הנרות, והגדילו חז"ל ענין פרסום הנס בהדלקת הנרות, כי כל זה בניגוד למחנות יוון שהוא חושך, והוא שאמרו (נראשית רנב, ד) על הכתוב (נראשית א, ז) וחושך על פני תהום, זו גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל.

ונחזי אנן כי במאמרם זה טמנו רבותינו ז"ל את כל פרשת המלחמה שבין היוונים והנמשכים אחריהם, לבין מתתיהו כהן גדול ובניו החשמונאים, ראשית מה שנקטו: שהחשיכה עיניהם של ישראל, היינו שמטרתם היתה להרחיק את ישראל

תורת רבותינו לחנוכה

מחכמת התורה, שהרי החכמה נרמזה בעינים, כדכתיב (קל"ג, ז) החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך, שרצונם היה שישראל יהיו בבחינת: 'כסיל בחושך הולך', בניגוד 'לחכם שעיניו בראשו', ועל כך נקראו בשם 'חושך', שהחשיכו עיניהם של ישראל.

יתר על כן כיון שמלחמתם היתה נגד האמונה הקרויה אור, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג י"א, ז) מהימנותא דקודשא בריך הוא אור אקרי. ואילו עבודה זרה קרויה חושך, כמו שאמרו בבמדבר רבה (ז, י). לפיכך נאמר עליהם: שהחשיכה עיניהם של ישראל.

והנה את רצונם העכור הלבישו במחלצות של 'כחי ועוצם ידי', מאחר שידעו שלא ייתכן קניינה של תורה ללא הכנעה וענוה, כמו שאמרו (סו"ט כ"א, ז) על הכתוב (איו"כ, כ"א) והחכמה מאין תמצא, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשלים עצמו כמי שאינו.

וזה שאמרו לישראל כתבו על קרן השור וכו', כי השור הוא סמל להדגשת הכח והגבורה, כדכתיב (מש"י, ז) ורב תבואות בכח שור, ועיקר גבורתו הוא בקרניו, כמו שאמרו (צ"א קמ"א, ז) אין נגיחה אלא בקרן, היינו שהשור נקרא על שם הקרן, לפי שזהו כוחו וגבורתו.

זאת ועוד, מצינו בכתוב (עמו"ו, יג) הלא בחזקנו לקחנו לנו קרנים, ומוכח כי קרנים הם הוראה על חוזק וגבורה, ומיוחד ענין הקרן למלכות יון, כמו שאמרו (צ"א ס"ד, טו) על הכתוב (צ"א ט"ו, ט) ואיל משולש, זו יון. ולהלן הביאו את הפסוק (דניאל ח, ז) ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו, ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל, הרי שיון מנגחת בקרניה, והיינו שהיא תוקף העזות והחוצפה של 'כחי ועוצם ידי', ואת טומאתם זו בקשו להחדיר בלבם של ישראל, שיהיו ככסיל בחושך, שהוא המתגאה בתורה הנקרא כסיל, כמו שאמרו (מדרש מש"י, יג).

ולכן אמרו: כתבו על קרן השור, כלומר שישראל ילמדו מהם את הדרך הרעה של ההסתמכות על גבורת הגוף הנרמזת ב'קרן השור', וממילא לא יהיה להם חלילה חלק באלקי ישראל, שהרי תועבת ה' כל גבה לב (מש"י ס"ז, ט), ואמרו (סו"ט ה, א) אין אני והוא יכולין לדור.

ותראה שהיונים נקראים בשם 'עזים', כדכתיב (דניאל ח, ח) וצפיר העזים הגדיל עד מאד, והיינו כמו שאמרו (צ"א כ"ה, ז) ג' עזין הן וכו', ויש אומרים אף עז בבהמה דקה. ומוכח ש'עז' הוא מלשון עזות.

וביאור הדבר הוא כמו שכתב הקדושת לוי (דברים לח, כ"ה) וז"ל (דניאל) ואין לך מעיז מן מלכות אנטיוכוס הרשע, שמעיז יותר מהכל, כידוע מי שעובר פי

תורת רבותינו לחנוכה

המלך בביתו הוא מעיז יותר ממי שעובר דיבורו מחוץ לבית, כן הוא העיז שרצה להעבירם מחוקי רצונו בהיות בית המקדש קיים וכו', גלל כן נקרא צפיר העיזים שהוא המעיז יותר.

וביתר ביאור הוא כאמור, שקליפת יון הוא חוצפה ועזות, להדגיש את ענין כחי ועוצם ידי, כידוע שכל מטרתם היתה להתפאר בחוזק הגוף, והם שיסדו תרבות אנשים חטאים של הערצת הגוף, ולכן נתקן בעל הנסים לומר: 'מסרת גבורים ביד חלשים'.

והוא כמו שתרגם יונתן על הכתוב (שמואל א' 3, ד) קשת גבורים חתים ונכשלים אזורו חיל – 'על מלכות מקדון אתנביאת ואמרת קשתה דגברי מקדונאי יתברון, ודבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבדון להון נסין וגבורין'. כי פולחן הגבורה של היוונים נותץ לגמרי במפלתם 'קשת גיבורים חתים'.

וזוה שייסד הפייטן בזמירות לשבת (זמר צדק ה' יוס יוס) וצפיר העיזים הגדיל עצומיו על ידי כהניו מגר מתקוממיו, כי היונים הם מתקוממיו, כדרך שפירש רש"י על הכתוב (דברים לג, יא) מחץ מתנים קמיו – ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היונים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות. ומקורו (צראשית רבה נט, 3) לוי כנגד מלכות יון וכו', ובאיזה זכות וכו', מחץ מתנים קמיו, ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי. כי בגלל עזותם וחוצפתם לפיכך הם קרויים 'קמיו'.

ותמצא רמז נפלא בדבר כי קמיו בגימטריא מלך יון, כלומר שהם קמים על השי"ת בחוצפה גלויה. וסיום החרוז הוא: 'חסדי ה' כי לא תמכו כי לא כלו רחמיו', כפי שביארנו שנתגלה מדת חנוך שהוא חסד ורחמים כאמור.

מלחמת היונים – בתורה שבעל פה

ותראה שיסדו לומר בעל הנסים 'זוידים ביד עוסקי תורתך', הרי שהיונים קרויים בשם זוידים, והיינו על שם גאוותם וחוצפתם כדכתיב (משלי כא, כד) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון, כי מהותו של זד הוא יוהרה, וזה: זד יהיר.

ואילו עוסקי תורתך, הוא הניגוד הגמור לכך, בגלל שני טעמים, ראשית עצם המושג של עסק התורה, שהרי התנאי הראשון לכך הוא ענוה כמבואר, וביותר על פי מה שכתב הט"ז אורח חיים (סימן מז, ס"ק א) שעיקר מעלת עוסקים בתורה דוקא דרך טורח ויגיעה, ולזה כיונו בברכה 'לעסוק בדברי תורה', והיינו שהכוונה היא על לימוד תורה שבעל פה שיש בה פלפול ויגיעה, והרי כל מהות תורה שבעל פה הוא שפלות, כמו שאמרו (מיקוי זוהר י, א) מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה, ובחינת מלכות מסמלת הכנעה, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"צ מג,

תורת רבותינו לחנוכה

א) דלית לה מגרמה כלום, נמצא שרק אלו שהם ענוים קרויים בשם 'עוסקי תורתך'.

והנה מצינו בסנהדרין (קס, א) חוצפא מלכותא בלא תגא, ומוכח כי קליפת יוון שהיא חוצפה, מתנגדת לבחינת מלכות שבקדושה, בהיותה מלכות דסטרא אחרא, ומלחמתם נכללת במה שתיקנו לומר **בעל הנסים** 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', כלומר מטרתם היתה להשכיח את התורה באמצעות ביטול תורה שבעל פה, והיינו עקירת ההכנעה המתלווה אל תורה שבעל פה, דבר הנרמז ב'חוקי רצונך', כי בעוד שכל מעלתם של ישראל היא שהם מקיימים את התורה בבחינת 'חוק' לרצונו של מקום ב"ה, ביקשו הרשעים הללו לבטל מעלה זו ולהעבירם על חוקי רצונך, בכך שרצו להכניס בהם חוצפה ועזות בבחינת 'קרן השור'.

תדע שכתב **המגלה עמוקות** (פרשת ואתחנן אופן סו) ראה משה מה שיחיה בימי חשמונאי וכו', שאז נתקן הוד מדת הוד ירך יעקב בפך של שמן, שהם סוד פכים קטנים של יעקב וכו' (להלן באות ח' יבואר אי"ה בהרחבה ענין זה), וזהו סוד מזמור ע"ה (תהלים עה, ז) הודינו לך אלקים הודינו. כלומר בנצחון החשמונאים תיקנו ימים טובים בהלל והודאה, וזהו באותו מזמור: הודינו וגו' הודינו וקרוב שמך. והיינו כמו שאמרו (שומר עוז מזמור עה) עשית לנו נסים והודינו לך, עשה לנו נסים ושוב אנו מודים לך (ילקוט שמעוני תהלים עה רמז תתו).

ולרשעים אל תרימו קרן

ברם מזמור זה מתפרש לא רק על הנצחון, אלא גם על עצם המלחמה של היונים. כמו שאמרו (ויקרא כה, כ, ז) על הכתוב (תהלים עה, ה) אמרתי להוללים אל תהולו, להוללים למערבביא, אלו שלבם מלא עליהם חלחליות רעות (מחשבות רעות). וזהו סיום אותו הפסוק: ולרשעים אל תרימו קרן, אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק. ובתרגום (שס) אתון די ממללין בתוקפא ובגדופין. הרי שהמזמור מפרש רשעתם של היונים, שלבם היה מלא מחשבות רעות, שהתבטאו בהרמת קרן בחוצפה ובגדופים, ואם כי פיהם היה רק משמן ודיברו בשפת חלקלקות. אך כונתם היתה לעקור את פנימיות לבם של ישראל שהוא נכנע כלפי אבינו שבשמים. וזה שסיים המשורר: וכל קרני רשעים אגדע, שהשי"ת גדע קרנם. תרוממנה קרנות צדיק, שדייקא הצדיק שהוא שפל בעיני עצמו יתרומם קרנו.

ואפשר לרמוז, קרני רשעים, הוא ראש וסוף תיבת רשעים – **רם**, ואילו קרנות צדיק ראש וסוף תיבת צדיק **קץ**, היינו שבהכנעת גאות הרשעים – **רם**, נזכה לקץ הגאולה. כמו שאמרו בסנהדרין (לח, א) אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל.

תורת רבותינו לחנוכה

וביפורד זה נבין מה שאמרו (ראש השנה כו, א) כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. וביארו בגמרא (ס) לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, ופירש רש"י (ס) ...ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא. ותמוה מאד שבעוד שבמשנה נקטו הטעם מפני שהוא קרן, אמרו בגמרא טעם אחר שמזכיר מעשה העגל. ברם שני הטעמים הם אחד, כי היות שופר של פרה שמו קרן, רומז הוא על גאווה וחוצפה כאמור, ובזה הוא מזכיר מעשה העגל, שהיה אף הוא תוצאה מגאווה. כמו שאמרו (נמדנר רנ"ו ו, ז) שנתגבהו בעצמם ועבדו לפני העגל. וזו היתה כונתם של היונים, שישראל יהיו בבחינת 'קרן השור', שהוא גאווה והכרת כחי ועוצם ידי, ובזה ישובו לאותו החטא ח"ו ולא יהיה להם חלילה חלק באלקי ישראל.

והנה מטרת השופר היא הכנעה (כמו שיבואר בביאורים פרשת פנחס כ"ד), ולפיכך פסול שופר של פרה שהוא קרן, היינו דבר המהווה ניגוד מוחלט להכנעה, בהיותו קשור לגאווה שבעקבותיה נכשלו בעגל.

ענין י"ג פרצות שבסורג

וכעת יתבאר לנו מה שאמרו (מדות פ"ג מ"ג) לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום. ושומה עלינו להבין למה הדגישו רבותינו ז"ל את מנין הפרצות שפרצו מלכי יון.

ברם לדברינו יש בזה הוראה מיוחדת על שורש מלחמתם נגד תורה שבעל פה, כי ידוע שבשלש עשרה מדות התורה נדרשת (ספר ויקרא א, א), וי"ג מרות אלו הם שורש תורה שבעל פה, ולפיכך פרצו היונים י"ג פרצות, היינו שרצו לפרוץ ולבטל את דביקות ישראל בתורה שבעל פה עצמה, ובמהותה שהיא בחינת מלכות, ולכן כאשר גברו החשמונאים ונצחום, תיקנו י"ג השתחויות כנגד י"ג הפרצות (סס מדות פ"ג מ"ג).

וביאור הדבר הוא כי לעומת טומאת היונים שהוא הדגשת כח הגוף, הרי ההשתחויה הנעשית בפישוט ידים ורגלים, כמו שאמרו בברכות (לד, ז), מורה על שלימות ההכנעה, כמו שפירש רש"י על הכתוב (תהלים קלא, א) ה' לא גבה לבי – 'הריני עליך כמי שאין לו ידים ורגלים, כגולם מוטל לנגדך', וזוהי בעצם מטרת ההשתחויה, להראות שאין לו מעצמו מאומה, אלא הכל הוא מחסדי השי"ת. שנותן לו כח לעשות חיל.

ותראה כי מהות היונים היא לפרוץ פרצות, ועל שם כך נקראו המתיונים ההולכים בדרכיהם בשם: בני פריצי עמך (דניאל יא, יד), כלומר שזממו להפריד בין ישראל לאביהם שבשמים באמצעות הפרצה בתורה שבעל פה, אמנם השי"ת הפר מחשבתם הרעה ונגדרו הפרצות, ואז תיקנו י"ג השתחויות לבטל כוחם.

תורת רבותינו לחנוכה

ונפלא בזה מה שכתב הפרי עין חיים (שער חנוכה פרק ד) שצריכים לבוין בהדלקת נר חנוכה את י"ג מדות הרחמים, כי מצינו בזוה"ק (ח"ג סג, ב) שתליסר מכילין דרחמי מכוונים כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ולכן בעת העלאת זכר הנס מדגישים יסוד זה, להורות שזו הייתה מטרתם והוא יתברך הצילנו מידם.

ביאור הזמר 'ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים'

וזוהי כונת הפייטן בזמר לחנוכה: 'יונים נקבצו עלי אזי בימי השמנים ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים', כי פריצת חומות מגדלי י"ג פרצות שפרצו במקדש, היה בהתאם לשיטתם הטמאה של היונים. ובגלל זה גם 'טמאו כל השמנים', כי שמן מורה על חכמה שהוא ענוה, היינו שרצו לבטל מישראל את הכנעתם,

אלא 'ומנותר קנקנים נעשה נם לשושנים', כמו שנתבאר (לעיל עמ' טו) שהנם היה במה שנותר פך אחד משאר הקנקנים, ונקט לשון שושנים דייקא, בתור רמז לאמירת נעשה ונשמע על ידי ישראל, שהוא שיא של ביטול והכנעה, שהרי מצינו (שיר השירים כג, ג) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות התורה ולומדיה ינצל העולם. ומוכח שישראל נמשלו לשושנה בגלל אמירת נעשה ונשמע.

וזוהו הסיום: 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', היינו בניגוד ליונים שלבם מלא הוללות ומחשבות רעות, הרי ישראל לבם טהור, כי בינה רמז ללב כמו שאמרו בתיקוני זוהר (יז, ב) בינה לבא. הם שקבעו שיר ורננים להודות ולהלל לו ית', כאמור (מלכים טו, ז) הודינו לך אלקים הודינו וקרוב שמך ספרו נפלאותיך, ודבר זה נתקן לעומת חירופי וגידופי היונים 'תדברו בצואר עתק' (שם פס' ו).

ותראה דיוק נפלא כי על תקנת י"ג ההשתחויות שבמקדש, נקטו רבותינו ז"ל הלשון: וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות (מדות פ"ג מ"ג), והיינו להורות מהות ישראל שמקיימים גזירותיו של מקום, כי בעוד שהרשעים זממו להרחיקם מהתורה בכלל, ומקבלת עול בפרט, הרי תיקנו וגזרו להשתחויות ולבטל עצמם לפניו ית', וכמו שפירש הרמב"ם ז"ל (נפירוש המשניות שם מדות פ"ג מ"ג) 'כשאדם מגיע לפרצה מאותן הפרצות, משתחוה לשם ומודה על בריתות מלכות יוון'. כלומר בחסדי השי"ת נגרם היפוכו של דבר על ידם, כי נתרבה ההלל וההודיה להשי"ת, וחלף זממם הטמא להכנים בישראל שיטתם הרעה.

ועוררתי בניך ציון של בניו יוון

ונחמד בזה לרמז בכתוב זכריה (ט, יג) ועוררתי בניך ציון על בניך יוון, כי ההבדל בין ציון ליוון הוא בהוספת אות צ, והוא כמו שאמרו (שבת קד, ב) צדיק

תורת רבותינו לחנוכה

כפוף צדיק פשוט, היינו נאמן כפוף נאמן פשוט, הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שניתנה התורה במנוח ראש, ופירש רש"י (שם ד"ה צמוד ראש) 'ברתת וענוה יתירה', נמצא כי אות צ' מורה על ענוה.

וזה שרמז לנו הכתוב כי נצחון החשמונאים על היונים, היה בזכות ההכנעה לפניו יתברך 'בניך ציון', בתוספת צ' – ענוה, על בניך יון. וזהו הסמיכות (זכריה שם פס' יד) וה' עליהם יראה, שהרי בזכות הענוה זוכים להשראה השכינה, כמו שאמרו (אבות דרבי עקיבא אות ח) מגיד שמי שהוא עניו עמו שכינה מהלכת. וביותר שזכו לחנו כ"ה (כ"ל מתיקוני זוהר כט, א), השראת השכינה 'כה', ולכן: וה' עליהם יראה, ששרתה עליהם שכינה.

ותראה כי 'בניך ציון' הם שבט לוי, כמו שאמרו (צראשית רבא לט, ז) לוי כנגד מלכות יון, זה שבט שלישי וזו מלכות שלישיה, זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין (לוי – יון) וכו', ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי.

והיינו כשם שבחטא העגל מצינו (צמדזר רבא א, יז) על הכתוב (שמות לז, כו) ויאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, ולא עוד אלא לפי שנמצאו עמי נאמנים ששמרו אזהרתני (שם ז, ג) לא יהיה לך אלהים אחרים וגו', לפיכך הן ראויין שיהיו נאמני ביתי.

בך גם בימי החשמונאים אמרו (שמות רבא טו, י) על הכתוב (שיר השירים ו, י) מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו' ברה כחמה – במלכות יון וכו', בתקופת תמוז מי יוכל לעמוד כנגד השמש הכל בורחין ממנו וכו', כך במלכות יון הכל ברחו ממנו (מהקב"ה), ומתתיהו הכהן ובניו עמדו באמונתו של הקב"ה, וברחו מפניהם האוכלוסין של יון ונהרגו כולן. הרי ששבט לוי מיוחד בהיותו נאמן להשי"ת בכל העתים והזמנים, ולפיכך זכו ונעשה הנס על ידם.

ובעת נבין את דברי המדרש (צמדזר רבא טו, ו) וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי, ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן וכו', והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תתירא, לגדולה מזו אתה מתוקן וכו', הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם וכו'. ותמוה שהרי סוף סוף על מצות הדלקת המנורה נצטוו אהרן שהוא כהן, ואם כן למה מייחס את ענין המנורה לשבטו של לוי, עד שעל סמך זה לא השתתף שבט לוי בקרבנות הנשיאים.

אמנם לפי האמור יובן היטב, כי גם חנוכה נתייחד לשבט לוי, בתור היותו שבט שלישי, וזכות השבט כולו היא שעמדה לבני חשמונאי הכהנים, וביותר בשכר שהיו נאמנים עמו יתברך כאמור.

תורת רבותינו לחנוכה

ונוכל להוסיף על פי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ע"ז (פ"א ה"ג) ויעקב אבינו לימד בניו כולם, **והכדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בשיבה ללמד דרך השם**. נמצא ששבת לוי קשור בייחוד לתורה שבעל פה, והרי כל עיקרה של מלחמת היונים היתה נגד תורה שבעל פה, לפיכך נעשה הנם בזכות לוי שיסודו תורה שבעל פה.

בניך ציון – בבחינת תורה שבעל פה

ונפלא בזה מה שדייק הכתוב לומר: **בניך ציון**, כי אמרו בזוה"ק (ח"ג לה, א) על הכתוב (ישעיה נא, טז) ולאמור לציון עמי אתה, מכאן אוליפנא דישראל אקרון בשמא דציון, דכתיב ולאמור לציון עמי אתה, וחמינא דכנסת ישראל אקרי בשמא דציון, דכתיב (שם א, כז) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ומוכח שציון מכוין כנגד כנסת ישראל, והרי כנסת ישראל היא מלכות, והיינו בבחינת תורה שבעל פה, שבוזה דייקא נצחו את היונים.

ביאור שאלת הגמרא 'והיכן ציונו'

וכעת יאירו עינינו להבין דבר תימה, והוא ששאלו (שנ"א כג, א) מאי מברך, מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה, והיכן ציונו וכו', לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא), והרי יש עוד מצוות דרבנן, ולמה דייקא בנר חנוכה שאלו: והיכן צונו.

ברם לדברינו הוא נחמד בס"ד, כי מאחר שמהות הנם הוא ביטול קליפת יון, שכל עיקרה הוא הניגוד לתורה שבעל פה, לפיכך שפיר שאלו: והיכן ציונו, להודיענו מעלת תורה שבעל פה שיסודה הוא לא תסור וגו'. ובוזה גם נבין מה שנתייחדה מצוה זו 'במהדרין ומהדרין מן המהדרין', והיינו להדגיש את ההיפוך מטומאת היונים, שרצו לעקור תורה שבעל פה 'להעבירם מחוקי רצונך', ובזוה"ק (ח"ג ק"ג, א) חוקה, דא תורה שבעל פה, ובגלל זה אדרבה הוסיפו ישראל הידורים בגדר תורה שבעל פה, לא רק 'מהדרין', אלא גם: 'מהדרין מן המהדרין'.

ענין הברכה על ראיית נר חנוכה

ולפי זה יתבאר לנו ביאור נוסף (עיין לעיל עמ' טז) מהו הדבר המיוחד שבמצוה זו של נר חנוכה, שנתקנה ברכה על ראיית הנרות, כי מאחר שכל מטרתם של היונים היתה להחשיך **עיניהם של ישראל**, בהחדרת רוח טומאתם גאווה וחוצפה, לפיכך כשזכו ישראל ונעשה להם נם בשמן, מה שהוכיח את הניגוד הגמור לדעתם של היונים, שהרי שמן מורה על חכמה שהיא ענוה, תיקנו רבותינו ז"ל לברך לא רק על הדלקת הנר שהוא זכר לנם, אלא גם על ראייתו, כדי להדגיש

תורת רבותינו לחנוכה

את גודל הנס שאירע לישראל, שעניניהם אורו בראיית החכמה, בבחינת: 'החכם עיניו בראשו' (קהלת 3, יד), וגם כמובן על חיזוק האמונה שהוא אור (כ"ל ע"י כה).

יתר על כן מצינו (שנת 33, א) נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, ופירש רש"י (שם ד"ה פסולה) 'דלא שלטה בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא, כסוכה וכמבוי – דתנן בהו בהדיא בעירובין ומסכת סוכה דפסילי'. ותמוה הדמיון לסוכה ולמבוי.

ברם לדברינו הוא המשך אחד, כי אמרו (סוכה 3, א) שהפסול של סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה, הוא משום שנאמר (ויקרא כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו', עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטה בה עינא, ופירש רש"י (שם) 'למען ידעו – עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך דכתיב ידעו', הרי שסוכה מורה על דעת.

ובדומה לה מבוי שהוא מהלכות שבת, שהרי גם בשבת נאמר (שמות לא, יג) לדעת כי אני ה' מקדשכם, ומוכח ששבת מהותה דעת, וכמו שאמרו במכילתא (שם פרשת כי תשא) לדעת כי אני ה' מקדשכם, למה נאמר, לפי שהוא אומר (שמות לא, טז) ושמרו וגו', שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ה', לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת.

והנה משמעות הדעת היא הכרת הבורא, כמו שאמרו (צמדנר נ"ה י, א) דעת, זה המכיר את בוראו. ובדעת נאמר לשון ראייה, כדכתיב (דברים 7, לה) אתה הראית לדעת. והכרת הבורא היא ענוה, כמו שאמרו במדרש משלי (פ' יג) על הכתוב (משלי יג, טז) כל ערום יעשה בדעת, זהו שאינו מתגאה בחכמתו, וכסיל יפרש אולת, זה שמתגאה בחכמתו.

נמצא שההבדל בין דעת לכסילות הוא בשלילת הגאווה, וכמו שביארנו את הכתוב: החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך חולך. לפיכך דימו חז"ל נר חנוכה שנתקן לזכר הנס לסוכה ומבוי, בגלל הקשר שביניהם לדעת, ולכן מברכים על ראיית נר חנוכה, להדגיש מהות הנס שיסודו דעת וענוה הנכללים בגדר של ראיית העיניים, בניגוד לגאווה כרצון היונים, שהוא חושך וכסילות.

רמז נר חנוכה באנשי סדום

ותמצא שאמר הכתוב (צלאשית יט, יא) ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים, ולמה הוכו אנשי סחום בסנורים דייקא. אמנם לדברינו יובן היטב, כי מצינו בסנהדרין (קט, א) אנשי סדום לא נתגאו, אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה. ובאמת הוא כתוב מפורש (יחזקאל טז, מט) הנה זה היה עון סדום אחותך

תורת רבותינו לחנוכה

גאון שבעת לחם. היינו שגאותם הוא שהיתה בעוכם, ומאחר שהגאון הוא חושך, לפיכך הוכו בסגורים מדה כנגד מדה.

ורמז נפלא בפסוק כי 'הכו בסגורים', הוא אותיות: **נר סוכה מבוי**, כלומר מעשיהם היו בניגוד לשלשת המצוות שיסודם דעת וענוה, וזה (שם המשך הפס') **וילאו למצוא הפתח**, שהם בניגוד לנר חנוכה שמצותו בטפה הסמוך לפתח בגלל פרסומא ניסא.

ונזכר להוסיף עוד רמז בכתוב (שם נראשית יט, ו) ויצא אליהם לוט **הפתחה**, רמז לנר חנוכה שמצותו **בפתח**, וכן (שם פס' ח) כי על כן באו **בצל קורתו**, צל רמז ל**סוכה** שחייבת להיות צלחה מרובה מחמתה, כמו שנפסק באורח חיים (סימן תל"א ס"ג), ואילו **קורתו** רמז לקורת **המבוי**. ומוכח כדברינו שגם חנוכה מצותה ראיית והארת הדעת בשלימות הענוה.

ביאור סמיכות מאמרי רז"ל

ונפלא בזה להבין מה שסמכו (שם כג, א) לאחר המאמר אודות נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה, מאמר אחר והוא: מאי דכתיב (נראשית לז, כד) והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ותמוה מאד סמיכות המאמרים זה לזה.

אמנם לפי האמור הוא נחמד בס"ד, כי אמרו (נראשית כג, פד, טז) אין בו מים, אין בו דברי תורה שנמשלו למים. היינו רמז לדרכי קנין התורה הנקנית בענוה, כמו שאמרו (תענית ז, א) מה מים עוזבים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה כן. ומצינו מפורש יותר (זכר חדש ל, א) על הכתוב (שמות עו, כה) וישלך אל המים, דא תורה שבעל פה. ומוכח שמים רומזים על תורה שבעל פה, שמחותה ביחוד הכנעה, בהיותה בבחינת מלכות כמבואר (ראה לעיל עמ' כז מתקוני זכר יז, א).

וזה שנקטו: נחשים ועקרבים יש בו, בעוד שאין בו מים, והרי זה רמז כי אם אין בו הכנעה ותורה, הרי שיש בו נחשים ועקרבים, והוא כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג רעט, א) והבור ריק אין בו מים, ריק בלא תורה, אבל נחשים ועקרבים יש בו, ודא גלותא רביעאה דור דרשעים מלא נחשים ועקרבים, רמאים כנחשים, ועקרבים דעקריין מלי דרבנן. כלומר בניגוד גמור לתורה שבעל פה שהרי עקריין מלי דרבנן (ועיין גם זוהר חדש לג, ב באותו פסוק, שישראל בגלות הערב רב, הם כדוגמת יוסף בבור שאין בו מים ואילו נחשים ועקרבים יש בו).

תורת רבותינו לחנוכה

עקרב – זה יון

ותראה עוד מה שאמרו (נראשית רנב יג, ה) וכן במדרש תהלים (מזמור סג) על הכתוב (דברים ח, טו) נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין בו מים, נחש זה בבל וכו', **עקרב זה יון**. והיינו בגלל היותם ניגוד גמור לתורה שבעל פה, נמשלו לעקרב 'עקרינ מלי דרבנן'.

וביותר כפי מה שכתב **הכסא מלך** בביאור מה שאמרו (תיקוני זוהר לז, א) אבל עקרב פוסק וכו', **עקרב הוד דקליפה**. כלומר מחמת מלחמתם בתורה ובתפילה, וכמו שביארנו שתיקנו ימי חנוכה בהלל והודאה בגלל תיקון ההוד, וממילא יון הם הניגוד לכך ולכן הם הוד דקליפה.

והנה פירושו של 'הוד דקליפה', הוא כדכתיב (דניאל י, ח) והודי נהפך עלי למשחית. כלומר בעוד שחייבים למסור את ההוד וההדר להשי"ת, הרי בשלוקה את ההוד לעצמו, ותולה הכל בכוחו וגבורתו והודי, אזי זה גופא **נהפך עלי למשחית**, שהוא השחתה וקלקול, וזוהי משמעות הוד דקליפה, שהוא הוא דרכם של יון **חושך ועקרב**, ורמוז נפלא בדבר כי יון ראשי תיבות נחשים ועקרבים יש, והיינו בגלל שיטתם להתנגד לתורה שבעל פה, שמחותה הוא 'מים ענוה'.

ונסיף עוד נדבך בזה, על פי מה שכתב האור ישראל להמגיד מקוזניץ ז"ל, בביאורו לתיקוני זוהר (לז, א - ס"ג) אבל עקרב פוסק, בגין דהא אוקמוהו (יומא פה, ז) וחי בהם (ויקרא יח, ה) ולא שימות בהם. **'כי עקרב מקרר, ולכן בו צירוף עב-קר'** כי מקרר במים הזידונים שבו וכו', אז נפסק החיות, ואי אפשר להשפע לצאת כי אם על ידי חיות וחימום, ועל זה אמרו וחי בהם ולא שימות בהם'. הרי שעקרב מסמל קרירות.

ומקור לדבריו נוכל לראות כמו שאמרו (נרכות נח, ז) ואלמלא צנה של כימה, לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל, ופירש רש"י (סס) עקרב היינו כימה. ומוכח שעקרב רומז על צנה וקרירות, וזוהי משמעות יון **חושך אפילה וקרירות**, במטרה לצנן את האדם מעבודת השי"ת באמצעות הדגשת 'כחי ועוצם ידי'.

וזהו הסמיכות למאמרם אודות נר חנוכה, שהרי פסול נר חנוכה למעלה מכ' אמה, הוא בגלל חסרון הראיה וההכרה בפרסום הנס, ולפיכך הסמיכו המאמר אודות הבור שיש בו נחשים ועקרבים, לרמוז לנו שענין פרסום הנס הוא ללמדנו כמה עלינו להתרחק מטומאת יון, שהוא הבור שיש בו 'נחשים ועקרבים' ואין בו מים 'תורה שבעל פה הכנעה ודעת', ובגלל זה נעשה הנס בשמן ונרות – חכמה ואור, שיש עמו חמימות, לאחר שהוכנעה קליפת יון – חושך וקרירות, שהחשיכה עיניהם של ישראל. וכמו שייסדו לנו חז"ל לומר: 'הנרות הללו קודש הם וכו' אלא

תורת רבותינו לחנוכה

לראותם בלבד, ראייה דייקא 'כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיד ועל נפלאותיך ועל ישועתך'.

[ח]

פכים קטנים של יעקב – הכנה והכשרה לנס פך השמן

בא וראה כי נס חנוכה קשור בקשר אמיץ ליעקב אבינו, שבמעשיו הכשיר את הופעת והארה הנם, דבר זה נלמד ממשנתו של המגלה עמוקות (פרשת וישלח) ויותר יעקב לבדו (נראשית לז, כד), על פך שמן של חנוכה. ומשמעות הדבר הוא כמו שכתב הדעת זקנים מבעלי התוספות על מה שאמרו (חולין לא, א) שנשתייר על פכים קטנים. 'לבדו' – לשון בית הבד שמושכין ממנו שמן זית, ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים. כלומר יעקב אבינו ע"ה ראה אז ברוח קדשו את מלחמת היונים בחשמונאים, במטרה להשחית ולחבל את לבם של ישראל בטומאתם, והכין את פך השמן – קדושת וטהרת הדעת שבישראל.

ואל תתמה על הסמיכות הזו, שהרי להלן נאמר (שם פס' כה-כו) ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. ואמרו בזוה"ק (ח"ג רמג, א) בסוף השחר נצח יעקב, דתמן למנצח על אילת השחר (תהלים כג, א), לנטלא נוקמא מסמאל, דנגע בירך שמאלא דיעקב דאיהו הוד, דביה אתמר (איכה א, יג) נתנני שוממה כל היום דוה, דוה מסטרא דהוד. וכן (שם רפג, א) הוד דוה אתהדר. כלומר הוד נהפך לדוה, וזהו הרמז מה שנאמר לפני כן (איכה שם נאיתו פס') השיבני אחור, היינו שה'הוד' נתהפך ל'דוה', הוד למפרע דוה.

נמצא שבאותו מאבק נפגם ההוד, והוא כמו שכתב הפרי עין חיים (שער החנוכה פרק ז) כי כוחו של יעקב בנצח ורחל בהוד, וביען אשר לא תיקן ההוד, בענין והודי נהפך עלי למשחית וכו', אבל מתתיהו בן יוחנן תיקן ההוד, ובאלו הח' ימים לבד מקבלת איהי (מלכות – כנסת ישראל) האור מן ההוד עצמו וכו', לכן אנו אומרים על הנסים בכרכת מודים שהיא כנגד ההוד. הרי לפנינו בעליל הקשר שבין אותו מאבק של יעקב לנס החנוכה.

וזה שכתב המגלה עמוקות (פרשת מקץ) ונעשה הנם ח' ימים, כי אז נתקן ירך שמאל שהוא הוד על ידי כהנים וכו', לכן תקנו להודות ולהלל כי אז נתקן הוד ונמתקה אז קליפת נוגה, שהיה יעקב צולע על ירכו, כאשר מסר נפשו על פך של שמן. ובחיבורו על פרשת ואתחנן כתב (אופן סו) ראה משה מה שיהיה בימי חשמונאים, שאז נתקן הוד מדת הוד ירך יעקב, בפך של שמן שהוא סוד פכים קטנים של יעקב.

תורת רבותינו לחנוכה

והוא מה שמצינו בשל"ה (פרשת וישב מקץ) וענין ותקע 'כף' ירך יעקב נהתפך, וכשגברו על היונים נתהפך הכף לפך, והוא פך שמן, והירך נתהפך לירך מנורה. ונוכל להוסיף רמז נפלא בפסוק עצמו, **ויגע** בגימטריא **חנוכה**, היינו שאם כי אז עלתה לו שם לנגוע ולפגום בבחינת חוד, אמנם בימי חשמונאים בחנוכה נתקן אותו הפגם של **ויגע**.

הבה נתבונן בדברים אלו היטב ונשכיל בהם, לאור מה שביארנו שקליפת יון מהותה גאות עזות וחוצפה, ואילו יעקב יסודו ושרשו שלימות ההכנעה, בבחינת מה שאמרו (חולין ס, ז) ליקרו צדיקי בשמיד, יעקב הקטן דכתיב (עמוס ז, ה) מי יקום יעקב כי קטן הוא וכו'.

וזהו: ויותר יעקב לבדו (נראשית לז, כה), שהיה בעיני עצמו בבחינת 'שיריים', ויותר – כמו נותר ויתור, וכמו שאמרו (ר"ה י, א) על הכתוב (מכה ז, יח) לשארית נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים, וכן אמרו בזוה"ק (ח"ב - מד, א) לית עלמא מתקיימא אלא על אינון דעבדי גרמיהו שיריים.

ולכן אמרו (נראשית כז, טז, א) מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ז, יא) ונשגב ה' לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו. והיינו כמו שנאמר בריש אותו פסוק (ישעיה שס) עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים, כי 'ונשגב ה' לבדו' שהוא תכלית הבריאה, יהיה כאשר תיבטל הגאולה מן העולם 'ושח רום אנשים', וכמו שאמרו (פסדרין לא, א) אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח שבישראל. לפיכך כאשר קיים יעקב בנפשו 'יותר', הרי שממילא הכשיר את הגאולה העתידה שאז יהיה 'ונשגב ה' לבדו'. [ועיין בפסוק זה בזוה"ק (ח"א קסד, א)].

פכים קטנים – שפלות

ונוכל לרמז דברינו במה שנשתייר על פכים קטנים (חולין לא, א), כי **פכים קטנים** מורים על שפלות, וזה שרמזו 'שנשתייר', שהיה בנפשו בבחינת **שיריים**, ובזה הכין את נס חנוכה, לפי שהוא תיקון ההוד, שמוסר ההוד להשי"ת בניגוד ליון – הוד דקליפה (כ"ל), ולפיכך **לבדו** – מלשון בית הכבד, ופכים קטנים הוא פך השמן של חנוכה, כי כל יסודו ומהותו ענוה, במטרה לבטל ולהכניע קליפת יון עזות וחוצפה שיסודם גאולה.

ואפשר להוסיף כי רבותינו ז"ל רמזו בדבריהם יסוד זה של יעקב, באמרם שהפך היה חתום בחותמו של כהן גדול (שבת כא, ז), והרי מצינו ילקוט שמעוני (פרשת וישלח רמז קלז) אמר ה' למיכאל אתה כהני ברקיע, והוא [יעקב] כהני בארץ. וכבר ידענו שמיכאל הוא הכהן הגדול של מעלה, נמצא שיעקב הוא כנגדו הכהן

תורת רבותינו לחנוכה

הגדול למטה, וחותרו של כהן גדול הוא חותם מדת הענוה של יעקב, שהוא הוא תיקן החוד בשלימות.

גיד הנשה שכחת השי"ת – נר חנוכה בשמן זית זכרון השי"ת

בא וראה שמכיון שנגע המלאך בכף ירכו של יעקב, נאסר לישראל גיד הגשה, ואמרו בזה"ק (ח"א קט, ז) ואמאי אקרי גיד הנשה, כלומר גיד דאיהו מנשה לבני נשא לפולחנא דמאריהון וכו', בכף ירכו בגיד הנשה בזיניה ביצר הרע דאיהו זיניה ואתריה, ומתמן אתי יצר הרע על בני נשא, ובגין כך אמרה אורייתא, לא יאכלו בני ישראל את גיד הגשה (בראשית לז, ג). וביאור הדבר הוא כי רצונו של היצר הרע הוא להשכיח את אמונת השי"ת, וזהו הרמז של גיד הנשה.

והנה מצינו (סוטה ה, ה) על הכתוב (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך, אזהרה לגסי הרוח. ומוכח כי שכחת השי"ת היא תוצאה ישירה מגסות הרוח, ולפיכך נאסר גיד הנשה הרמז על שכחה.

ואמרו (חולין לא, ה) על שמנו של גיד הנשה: וישראל קדושים נהגו בו איסור, תמוה שנקטו דייקא כאן הלשון קדושים. ברם הוא בגלל הקשר לגאווה שיש באותו גיד, ואילו קדושה מביאה לידי ענוה, כמו שאמרו (ע"ז כ, ז) ולכן ישראל שהם קדושים וענוים נוהגים איסור אפילו בשמנו של גיד. היינו בגלל ריחוקם מגאווה עד קצה האחרון.

והנה גם ביונים מוצאים אנו שביקשו להשכיחם תורתך, וכל זה באמצעות הגאווה המשכחת את השי"ת, ורמז לדבר וחשך זו יון, חשך אותיות שכחה, ולפיכך נעשה לישראל גם בשמן זית להורות על זכירת השי"ת, שהרי מצינו (הוריות יג, ז) כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של ע' שנה. **ורמז** נפלא בדבר, כי יון עם ג' האותיות והכולל בגימטריא ע', לרמז כי השמן זית שבו אירע הנס, ביטל קליפת יון, באותה בחינה שהוא משיב לימוד של ע' שנה, והיינו בהחזרת זכירת השי"ת, בניגוד לקליפת יון שהיא שכחה כאמור.

ונחמד מאד מה שהוסיף השאלתות (דרכי אחאי פרשת וישלח יג) על מה שאמרו (שנת כג, ה) מזוזה מימין נר חנוכה משמאל, ובעל הבית מצויין באמצע. כי כשם שמזוזה ונר חנוכה הוא זכירת השי"ת, כך גם ציצית נאמר בה (צמדז טו, מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצות ה'.

יעקב אבינו – מכוון כנגד יון

בא וראה מה שאמרו (בראשית רבה פד, ג) על הכתוב (איוב ג, כה) לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז, לא שלותי מעשיו, ולא שקטתי מלבן, ולא נחתי

תורת רבותינו לחנוכה

מדינה, ויבא רוגז, בא עלי רגזו של יוסף. ואילו במקום אחר (שמות רכז כו, א) דרשו פסוק זה על ד' הגליות, לא שלותי מבבל, ולא שקטתי ממדי, ולא נחתי מיון, ויבא רוגז באדום.

הרי שכל מאורעותיו של יעקב עצמו, הם כנגד כל מה שאירע לישראל מתחילה ועד סוף הגלות, והדגישו: ולא נחתי על יון, לעומת: ולא נחתי מדינה, לפי שבני יעקב בקנאתם על מעשה דינה, מעטים נגד רבים, הכינו במעשיהם בשכם, את נצחון החשמונאים רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים.

וזה שנאמר (נראשית לד, ז) וכן לא יעשה, וכן בגימטריא יוני, היינו שכשם ששכם טימא את דינה, כך בימי חשמונאי מצינו (כתובות ג, ז) שהיתה גזירה שכל מי שנישאה תיבעל להגמון תחילה. ובמדרש מעשה חנוכה מובא, שבתו של מתתיהו כהן גדול היתה עומדת להנשא, והיא שעוררה את אחיה בני חשמונאי, שיצאו להלחם ביוונים, בכדי לעמוד בפרץ ולהגן על טהרת בנות ישראל.

ורמז לדבר 'במרמזה' (שם נראשית לד, יג) ראשי תיבות 'בימי מלכות הרשעה רבים ביד מעטים', ולכן אמר יעקב (שם פס' ו) ואני מתי מספר, היינו מעטים נגד הרבים, ונפלא בזה שהנס בימי החשמונאים נעשה על ידי שבט לוי, בכח אבי השבט לוי, שנקם נקמת דינה אחותו.

אמנם מצינו במפורש שיעקב מכוון כנגד יון, והוא שאמרו (זוהר חדש ה, ז) תלתא גליות גלו ישראל וחזרו בזכותהון דתלתא אבות. אם כן רואים אנו בעליל שהגלות השלישית יון מכוונת כנגד יעקב. ולכן מצינו (שמות רכז מט, כ) על הכתוב (שמות לח, ה) ונחושת זה יעקב, ואילו בתנחומא (פרשת תרומה ז) נחושת זו מלכות יון. והכוונה בזה הוא כי נחושת הוא סמל לתקיפות, כדכתיב (איז' ו, יז) אם כח אבנים כחי ואם בשרי נחוש, וכן (ישעיה מט, ד) מדעתי כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושת. כי זה לעומת זה, תקיפותו של יעקב שהוא יסוד תקיפות שבקדושה, הוא שהכניעה את העזות והחוצפה של קליפת יון.

ותראה מה שכתב האריז"ל בליקוטי תורה (פרשת שמות) יון הוא גוף הקליפה, וכנגד ו' דשם הוי"ה. והרי ו' דרגיה דיעקב, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג סו, ז) בגין דיעקב כללא דאבהן והוא אילנא קדישא, בגין כך ו' דשמא קדישא ביה אחידא, והכי קרינן יעקוב בו'. כלומר כשם שיעקב הוא גוף האילן הקדוש (תפארת), כך לעומתו יון הוא גוף הקליפה, ולכן כתב המגלה עמוקות (פרשת נחמדנר) 'רוח הוא יון, כי רוח הוא בתפארת מדתו של יעקב.

וזה שאמרו (ויקרא רכז ל, י) על הכתוב (ויקרא כג, מ) וענף עץ עבות, זה יעקב. היינו כמו שאמרו (סוכה לז, ז) שההדס הוא משולש תלתא טרפי בקינא, ויעקב הוא השלישי, ונפלא בזה מה שכתב רבינו בחיי ז"ל בספרו בד הקמח בשם מדרש:

תורת רבותינו לחנוכה

ענף עץ עבות – זה יון, כי הכל מכוון כנגד מדתו של יעקב – תפארת, שעל ידה הוכנעה קליפת יון.

ותראה עוד כי מאחר שיעקב ויוסף חד בדרגא, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"א כא, 3 - ועוד) יעקב ויוסף כחדא חשבינן, לכן נרמז דייקא בדברי יוסף לאשר על ביתו (צראשית מג, טז) **טבוח טבח והבן – חנוכה טב**, היינו רמז למה שקבעו חנוכה לימים טובים בהלל והודאה, ביותר כמו שאמרו (חולין לא, 6) בפסוק הזה: **והבן**, טול גיד הנשה בפניהם. כלומר שרמז בציווי של הסרת גיד הנשה על חנוכה **והבן**, כי זוהי ההכנה לנש חנוכה המנוגד לענין גיד הנשה כמבואר לעיל.

ונוכל להוסיף שזה שרמז **טב** בניגוד לגיד הנשה, דיצר הרע הנקרא רע כמו שאמרו בסוכה (נז, 6), **לכן טב חנוכה** שבו ביטול טומאת הרע של שכחת השי"ת, על ידי אורה זו תורה כמ"ש במגילה (טז, 3). לישראל בימים ההם ובזמן הזה.

יעקב עצמו זכה לשמו מהשמים

וכעת יאירו עינינו במה שאמרו (צראשית רכז סט, ח) על הכתוב (צראשית כח, יח) ויצוק שמן על ראשה, שופע לו מן השמים כמלא פי הפך. ומפורש יותר (פרקי דרבי אליעזר פרק לה) וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, וביאר הרד"ל ז"ל (שם) וכן הוא ביפה תואר על המדרש (צ"ר ה"ל) שבמקלו בלבד עבר את הירדן. ואם כן מנין לו שמן, ועל כרחך שירד לו מן השמים, ולדברינו הוא נחמד בס"ד, כי מעשה אבות סימן לבנים, והקב"ה הוריד לו שמן מן השמים, בכדי להכין ולהכשיר גם לבניו החשמונאים את נש פך השמן.

ותראה עוד כי לאחר מאבקו עם המלאך, זכה יעקב להתגלות מדת חנוך, והוא שרמזו בדברו אל עשו (צראשית לג, יא) כי **חנני** אלקים וכי יש לי כל, והיינו בגדר של: ולענוים יתן חן (משלי ג, לד), וכיון שהכניע עצמו כאמור: ויותר יעקב לבדו, לפיכך זכה לחן במדת חנוך, והסכימה עמו גם מדת הדין להיטיב לו, ועל ידו זכו בניו אחריו למדת חנוך בחנוכה לשעתו ולדורות.

[ט]

נר חנוכה – הכנה והכשרה לאורו של משיח

ידוע ומפורסם מה שכתבו רבותינו הצדיקים בסוד הכתוב (תהלים קלג, יז) ערכתי נר למשיחי, שר חנוכה הוא הכנה לאורו של משיח. וכבר הובא לעיל (עמ' ד-ה) מה שכתבו בזה **המאור עינים** וכן **הבני יששכר** בשם הרה"ק רבי פנחס מקוריץ ז"ל, ונוסף נדבך בזה, כי יסוד הדבר הוא משום שכשם שבחנוכה זכו ישראל להתגלות מדת חנוך, כך גם בגאולה העתידה נזכה לבך.

תורת רבותינו לחנוכה

ומפורש כן (צמדזר רכז יא, ו) על הכתוב (צמדזר ו, כה) ויחונך, לגאול אותך, כמד"א (ישעי' לג, ז) ה' חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה. ואפשר לרמז הדבר בכתוב (תהלים קכ, יד) אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כלומר מאחר שבא העת לחננה – במדת חנוך, אזי אף שהוא קודם הזמן בכל זאת 'כי בא מועד'. ואימתי היא העת כאשר ישראל יזעקו ויתחננו על כך, כנ"ל (עמ' כ) חנוך יחנך לקול זעקך (ישעי' ל, יט).

וזהו כוונתם (סנהדרין נח, ב) על הכתוב (ישעי' ס, כג) אני ה' בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה. והנה תרי תמיהי מדברי הכא, ראשית הרי אחישנה הוא לפני הזמן, והיה צריך לומר אחישנה בעתה, ולמה נאמר: בעתה אחישנה. ועוד, הכיצד נכלל בכתוב אחד תרתי דסתרי בעתה – אחישנה, והרי זהו שני דברים המהוים ניגוד, כי או שתהיה הגאולה בעתה מחמת שלא יזכו, או שתהיה אחישנה, כשיזכו.

ברם לדברינו הוא נפלא בס"ד, כי מאחר שעל ידי בחינת 'חנוך' עת לחננה, אזי 'כי בא מועד' אפילו קודם הזמן, אם כן באמת הוא דבר אחד, כי אם אמנם אחישנה הוא רק כאשר יזכו, הרי גם אם לא יזכו תתעורר עלינו מדת חנוך, ואז אחישנה אף קודם הזמן. וזהו: בעתה – שאף שאין אנו ראויים כעת רק בעתה, בכל זאת יחוס הקב"ה ויחון עלינו, ויחיש את הבעתה באופן שבא מועד לפני הזמן בעתה – אחישנה.

והוא שניבא זכריה והוא הפטרת שבת חנוכה (זכריה ז, ז) והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה, ובתרגום יונתן (שם) ויגלי ית משיחיה. היינו שהגאולה בביאת המשיח תהיה על ידי התעוררות מדת חן בכפלים, ודבר זה נרמז גם במה שנאמר (תהלים סז, ג-ב) אלקים יחננו וגו', לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך, שנזכה על ידי יחננו לישועה השלימה.

ותראה שאמרו (תנחומא פרשת תלוי' ח) בזכות אותו הנר (נרות המנורה), אני מביא לכם מלך המשיח שהוא משול כנר, שנאמר (תהלים קלג, יח) שם אצמיח קרן לדוד ערכתני נר למשיחי.

ונזכר לומר, שכשם שבזכות נרות המנורה הבטיחנו השי"ת להביא את המשיח, כך גם על ידי נר חנוכה שהוא המשך נרות המנורה (כנ"ל) נזכה לביאת המשיח, ולפיכך נר חנוכה הוא הכנה והערכה לגאולה כאמור, כי בחנוכה נתעוררה מדת חנוך, וכך גם בגאולה העתידה נזכה לחנינה וחסד חינוך. ויחונך – לגאול אותך, במהרה בימינו אמן.

תורת רבותינו לחנוכה

בכל עניני הגליון אפשר לפנות
למכון 'אש דת'
שע"י מוסדות אוז'רוב - חנצ'ין
רח' חזון איש 51 בני ברק
טל' 053-3111810

